Львівський державний університет
внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Збірник тез

Міжнародної науково-практичної конференції

5 червня 2026 року

Львів

УДК 343.21/7 (062.13) : 001.5
Д 36

Рекомендовано до розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 24 червня 2026 року № 14)

Упорядники:

О. В. Захарова,
кандидат юридичних наук, доцент

О. І. Савайда,
кандидат юридичних наук, доцент

С. Ю. Шовгенюк

Д 36 **Державна** політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 червня 2026 року) / упор. : О. В. Захарова, О. І. Савайда, С. Ю. Шовгенюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2026. 248 с.

DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.21359491

У збірнику висвітлено актуальні теоретико-правові та практичні аспекти протидії торгівлі людьми й незаконній міграції в умовах сучасних глобальних безпекових викликів. Особливу увагу приділено аналізу впливу воєнних дій на трансформацію механізмів торгівлі людьми, зростання ризиків експлуатації вразливих категорій населення, а також удосконаленню правових та організаційних заходів запобігання цим явищам. У наукових матеріалах розкрито сучасні підходи до формування державної політики у сфері протидії транснаціональній злочинності, забезпечення захисту прав людини та розвитку міжнародного співробітництва.

The collection highlights current theoretical, legal, and practical aspects of combating human trafficking and irregular migration in the context of contemporary global security challenges. Particular emphasis is placed on the analysis of the impact of armed conflict on the transformation of human trafficking mechanisms, the heightened risks of exploitation affecting vulnerable population groups, as well as the enhancement of legal and organizational measures aimed at preventing and combating such phenomena. The scholarly contributions further address contemporary approaches to the formulation and implementation of state policy in the sphere of combating transnational crime, safeguarding human rights and fundamental freedoms, and strengthening international cooperation in the field of security and law enforcement.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

УДК 343.21/7 (062.13) : 001.5

© Львівський державний університет внутрішніх справ, 2026

DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.21359491

ЗМІСТ

Швець Д. В.
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ СУЧАСНОСТІ: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…….... 11

Антонов С. В.
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИМ
ПРАКТИКАМ У ТРАНСКОРДОННИХ ПРОГРАМАХ ДОНОРСТВА ООЦИТІВ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД……...……...……...…… 12

Башеніна Л. Г.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ……..……..... 15

Бенедисюк С. М., Овчар М. М.
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ……...…… 17

Бесага І. В.
НЕВІДХИЛЕННЯ ТЕНДЕРНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЗА НАЯВНОСТІ
ДИСКВАЛІФІКУЮЧИХ ПІДСТАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ…… 19

Білецький В. О., Басалик С. А.
ПРОТИДІЯ ТРАНСКОРДОННИМ МЕРЕЖАМ ЕКСПЛУАТАЦІЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВІД НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ
ДО МІЖНАРОДНОГО ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ……...…….. 21

Бойчук С. С.
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ УЧАСНИКА ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ,
ЩО ЗАЙМАЄТЬСЯ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ……...……...…… 23

Бондаренко А. О., Зеленський С. М.
ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……...…….. 26

Ботнаренко І. А.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ…… 27

Bondarenko V. A., Solovei I. B.
PROVIDING PROOF OF LABOUR RIGHTS VIOLATIONS
(MOBBING AND DISCRIMINATION) AS INDICATORS
OF LABOUR EXPLOITATION AND HUMAN TRAFFICKING……..... 30

Bondarenko V. A., Solomianiuk B. O.
ONLINE RECRUITMENT FOR HUMAN TRAFFICKING:
LEGAL CHALLENGES AND POLICY RESPONSES……...……..... 32

Брич Л. П., Бучюнас Г.
ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ……..... 34

Василишин В. А.
ВПЛИВ СІМ'Ї НА ВІКТИМНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ……...……..... 38

Волкова С. М.
МАСОВА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ
ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……...……... 40

Vergun V. A., Topolevsky R. B.
THE ILLEGAL TRANSFER AND DEPORTATION
OF UKRAINIAN CHILDREN AS A CHALLENGE TO INTERNATIONAL
HUMANITARIAN LAW AND ANTI-TRAFFICKING POLICY……...…….. 42

Газдайка-Василишин І. Б.
СЕМІОТИКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ
ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ……...…… 43

Глушко Х. Р.
НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ
ЯК ВИКЛИК СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ…… 47

Горняков І. Д., Кривизюк Л. П.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ……...……... 49

Гриньків О. О.
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ……..... 51

Демків Р. Я.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ВСТАНОВЛЕННЯ СТАТУСУ ОСОБИ,
ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……...……..... 53

Дідик Н. І.
ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ ТА КІБЕРЗАГРОЗИ:
ВІД ВІРТУАЛЬНИХ РИЗИКІВ ДО ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ……...…… 55

Долинська М. С.
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ…… 57

Дутко А. О., Майкут Х. В.
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ: НОВІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ……. 59

Єсімов С. С.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НА ПЕРІОД ДО 2035 РОКУ……...……...……...……... 62

Захарова О. В.
ПРОТИДІЯ ТА ПРЕВЕНЦІЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ
У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ……..... 64

Зачек О. І.
ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ…….. 66

Зеленський С. М.
РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ВИЯВЛЕННІ, РОЗСЛІДУВАННІ
ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ……..... 69

Івахів О. С., Лібрук-Ліпкевич С. Я.
ЗАПОБІГАННЯ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ВЕРБУВАННЮ ЛЮДЕЙ –
ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ……. 70

Ільчишин Н. В.
СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ
СТАТУСУ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ,
ТА ВИПЛАТІ НАЛЕЖНИХ КОМПЕНСАЦІЙ……..... 73

Йосифович Д. І.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ……...……...……. 75

Кабіцька О. В.
ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ……...……..... 78

Кіблик Д. В.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ……...……...……. 80

Кімаковський Р. В., Авраменко О. В.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ФОРМА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ……..... 81

Кобко Є. В.
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ……..……..... 82

Кобко Р. В.
НЕГАТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ…….. 85

Ковний Ю. Є.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖЕТНІЧНОЇ
ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…… 87

Козира П. В.
ЗВ'ЯЗОК СТРЕСУ ТА АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ
В КОНТЕКСТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ…… 90

Копитко М. І., Грицан В. М.
ВПЛИВ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ НА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ В УКРАЇНІ…….. 92

Король М. О., Задойний А. О.
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ РЕАДМІСІЇ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО
КОРДОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…….. 94

Король Ю. В., Захарова О. В.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОНЛАЙН-ВЕРБУВАННЯ
В ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ……...……...……...…… 96

Константінов С. Ф.
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ……...…… 98

Кравцова Т. М.
АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДІТЕЙ –
ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ……...…….. 100

Кришевич О. В.
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ……..... 102

Кудимов С. М., Міхін А. Ю.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ……..... 105

Кучер В. О., Палюх Н. В.
ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ……...…… 107

Левчук В. А., Шовгенюк С. Ю.
ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА МЕСЕНДЖЕРІВ
У ПРОЦЕСІ ВЕРБУВАННЯ: ПРАВОВІ РИЗИКИ……...……..... 109

Lewis, David B.
REFRAMING CAPABLE GUARDIANSHIP:
TOWARDS A GLOBAL TRAINING PROGRAMME
FOR ‘CAPABLE PROTECTORS’ IN THE PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING…… 112

Ленівий О. Ю., Матала І. В.
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ СУБ’ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ……..... 115

Лісник Р. І., Винник А. О.
ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
У НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ’ЄКТІВ ПРОТИДІЇ……..... 117

Лисейко І. В.
РОЛЬ CEPOL У КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЗУСИЛЬ
ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ…… 121

Лисенко С. Є.
МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ОБМІН КРИМІНАЛІСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ
У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕПРАВЛЕННЮ ОСІБ ЧЕРЕЗ КОРДОН……. 122

Лисюк А. М., Макарова О. П.
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 149 ТА СТ. 332 КК УКРАЇНИ…… 125

Лукащук Ю. А.
BLOCKCHAIN-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
АВТЕНТИЧНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ……. 127

Луцький Т. М., Авраменко О. В.
ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З КРАЇН СХОДУ
НА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ…… 130

Мармура О. З.
ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……...……...….. 133

Маринович А. В., Дідик Н. І.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ……...……...…….. 135

Мархевка О. В., Татарин І. І.
ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА
ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ…… 137

Мацера К. Л.
ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ…….. 140

Мельник Н. В.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ……...……...……..... 142

Михайлов І. М.
РОЛЬ ТА МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
В НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ РЕАГУВАННЯ НА МІГРАЦІЙНІ КРИЗИ…… 144

Мовчан А. В.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ……...…… 147

Мусатенко В. С.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ЕСКОРТ-ПОСЛУГИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ……...…… 150

Ніколайчук Л. Г.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ……..... 153

Ніцевич О. В.
ІНФОРМАЦІЙНІ КАМПАНІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ…….. 155

Онишко О. Б.
НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄС: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ..... 157

Опока Ю. В.
СТРАТЕГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФІЛАКТИКИ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ……. 161

Палій Б. В., Луцький Т. М.
ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ
ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ
ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ……...……...……...…….. 163

Панич А. І., Бурда С. Я.
ВЕРБУВАННЯ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ..... 166

Пасєка О. Ф., Андрусишин Р. М.
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО
МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……..... 168

Пацула О. І.
МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ…… 171

Пекарський С. П.
ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІЦІЇ
З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ПРИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…… 173

Перемибіда Д. О., Перемибіда І. В.
МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…… 175

Петрик В. Т.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДЕРЖАВАМИ У
ПРОЦЕСІ КОНТРОЛЮ ОБІГУ ЗБРОЇ…….. 177

Петровський Д. Т., Йосифович Д. І.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
І БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ…… 178

Petronchak Y. O.
TO THE QUESTION OF CONFLICT RELATED SEXUAL VIOLANCE:
COMPARATIVE ASPECTS…… 180

Petronchak Y. O., Topolevskyi R. B.
ILLEGAL DETENTION CAMPS AIMED FOR THE SEXUAL EXPLOITATION:
BALCAN EXPERIENCE…….. 181

Політова А. С.
КВАЛІФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ:
АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ……..... 182

Поляк А. Ю., Поляк С. П.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ВЕРБУВАННЯМ ДІТЕЙ
ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ…… 186

Поляк С. П.
НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ…… 188

Полуліх Ф. Ю, Бурда С. Я.
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
В УКРАЇНІ, ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЇЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ
ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА……..……..……..…….. 191

Понзель С. С., Поляк С. П.
ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ
ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ…… 193

Посохова А. В.
LINGUISTIC MARKERS OF MANIPULATION IN THE RECRUITMENT
OF VICTIMS OF HUMAN TRAFFICKING……..……..…… 195

Прокопченко Т. Л.
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ
ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ……..…….. 197

Пряхіна Н. О., Ліва С. О.
ПРОФЕСІЙНА ЕМПАТІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЯВЛЕННЯ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……. 199

Пряхіна Н. О., Пряхіна В. Є.
ЕКОНОМІЧНА ВРАЗЛИВІСТЬ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ВІКТИМІЗАЦІЇ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ…….. 200

Романюк Д. П., Овчар М. М.
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ
В ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ
ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ…… 202

Савайда О. І., Гуща С. С.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЯМ
ТА НЕЛЮДСЬКОМУ ПОВОДЖЕННЮ……..……..……... 204

Савчин Г. Я.
ФОРМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НОВІ ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ……..... 206

Сашуріна О. Ю.
ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ,
ЯКА ЗАЙМАЄТЬСЯ ВЕРБУВАННЯМ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 207

Сіромська Г. М.
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАБОРОНИ
КОЛЕКТИВНОГО ВИСЛАННЯ ІНОЗЕМЦІВ……..…….....…..... 209

Сукмановська Л. М., Захарова В. Ю.
ДЕТЕРМІНАНТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ У ЧАСІ ВІЙНИ……..…… 211

Токар П. Т.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ……..…… 213

Умрихіна І. О.
СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ТА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ……
216

Устюжанінова О. Т., Тіхонов А. М.
ЦИФРОВЕ ВЕРБУВАННЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ……...……...…… 217

Федорюк Л. В.
АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ПОТРЕБ У НАВЧАННІ ПРАВООХОРОНЦІВ
У СФЕРІ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ……...…… 219

Харламов М. І., Крупський С. С.
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ ІНОЗЕМЦІВ
З АЗІЙСЬКИХ КРАЇН НА ТЕРИТОРІЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ……..... 221

Хижа Д. В., Баб'як А. В.
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ
ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ І МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ…….. 222

Хижа Р. В., Охота С. О.
DEEPFAKE ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ…… 224

Хитра А. Я.
ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД……...…… 225

Хитра А. Я., Шевців М. Б.
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ…….. 228

Церковник С. І., Когут В. М.
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ OSINT
У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ…… 230

Чернєвська О. О., Царенко С. І.
РОЛЬ ІНТЕРПОЛУ ТА ЄВРОПОЛУ У ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА СПІВПРАЦЯ З УКРАЇНОЮ……...……..... 231

Шевченко А. Д., Кабіцька О. В.
РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
У ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
ВІД МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ……..... 233

Шехавцов Р. М.
ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ПОРУШЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ……...……...……...…….. 234

Шишкарьова О. Г.
МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ…… 236

Шишко В. В.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ
ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ……
238

Шовгенюк С. Ю., Шовгенюк М. Ю.
ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З МІГРАЦІЇ (МОМ)
У СФЕРІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ОСОБАМ……..... 240

Яковишин А.-М. М., Гладиш М. Л.
ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:
ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ…….. 242

Ярема О. Г., Єсімов С. С.
ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ НА КОНЦЕПЦІЮ ЗАКОНУ «ПРО ПРОТИДІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ»
У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ……..... 244

Yaremchyshyn M. M.
PROSPECTS FOR DEVELOPING A MECHANISM FOR COMPILING DATA
ON HUMAN TRAFFICKING AND ILLEGAL MIGRATION…… 247

Вступне слово

Швець Д. В.,
ректор,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
полковник поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ СУЧАСНОСТІ: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Дослідження питань протидії торгівлі людьми та незаконної міграції є надзвичайно актуальним і суспільно необхідним, оскільки зазначена проблематика сьогодні вийшла далеко за межі окремих держав і перетворилася на одну з найбільш небезпечних глобальних загроз сучасності. Ці явища безпосередньо впливають на стан національної безпеки, систему захисту прав людини, міжнародну стабільність та функціонування демократичних інституцій.

У XXI столітті торгівля людьми набула нових форм та способів реалізації. Поряд із традиційними видами експлуатації стрімко поширюються цифрові форми вербування, сексуальна експлуатація в онлайн-середовищі, трудова експлуатація через міжнародні мережі посередництва, а також використання новітніх інформаційних технологій для приховування злочинної діяльності. Злочинні мережі активно використовують соціальні платформи, анонімні цифрові сервіси, криптовалютні розрахунки та механізми психологічного впливу для втягнення людей у ситуації експлуатації. Особливу небезпеку становить інтеграція організованої злочинності у глобальні міграційні процеси, що створює додаткові ризики для державної безпеки, правового порядку та дотримання фундаментальних прав людини.

Для України ця проблематика набула особливої гостроти в умовах повномасштабної війни. Воєнна агресія спричинила масове переміщення населення, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців, руйнування соціальних зв'язків і посилення вразливості окремих категорій населення. У таких умовах суттєво зростають ризики трудової та сексуальної експлуатації, незаконного переміщення осіб через державний кордон, використання людей у злочинних схемах та інших форм примусової експлуатації. Україна сьогодні фактично перебуває на передовій не лише військового, а й гуманітарного та правового протистояння, де питання захисту людської гідності, свободи та безпеки набувають особливого значення.

Особливої уваги потребує проблема захисту дітей як найбільш уразливої категорії населення в умовах війни та масових міграційних процесів. Торгівля людьми дедалі частіше пов'язана із сексуальною експлуатацією дітей у цифровому середовищі, незаконним переміщенням неповнолітніх через державний кордон, примусовою працею, використанням дітей у жебрацтві та злочинній діяльності. Суттєво зросли ризики онлайн-грумінгу, сексуального вимагання, втягнення дітей у створення порнографічного контенту та поширення матеріалів сексуального насильства над дітьми через цифрові платформи й соціальні мережі. Саме тому захист дітей у цифровому просторі сьогодні є одним із пріоритетних напрямів державної безпекової політики.

У цьому контексті особливого значення набувають міжнародні стандарти у сфері протидії торгівлі людьми та захисту дітей. Важливим кроком стало ухвалення Директиви Європейського Союзу 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС щодо запобігання та протидії торгівлі людьми, а також забезпечення захисту постраждалих осіб. Зазначений документ передбачає посилення захисту дітей, криміналізацію нових цифрових форм експлуатації, розширення механізмів допомоги постраждалим особам та удосконалення міжнародної взаємодії у сфері виявлення й документування злочинної діяльності. Особливого значення набуває також посилення відповідальності цифрових платформ за виявлення та блокування контенту, пов'язаного із сексуальною експлуатацією дітей в онлайн-середовищі.

Новітні виклики потребують від держави системного оновлення політики у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції. Йдеться не лише про вдосконалення кримінально-правових механізмів, а й про формування комплексної системи превенції, цифрової безпеки, захисту постраждалих осіб та міжвідомчої координації. Ефективна державна політика у цій сфері повинна базуватися на поєднанні правоохоронного, соціального, інформаційного, правозахисного та психологічного компонентів. Водночас особливого значення набуває розвиток міжнародного партнерства між правоохоронними органами, аналітичними центрами, міжнародними організаціями та освітніми закладами, оскільки сучасна злочинність функціонує у глобальному цифровому просторі.

Не менш важливим є науковий вимір цієї проблематики. Саме наукова спільнота сьогодні формує нові концепції безпеки, розробляє інноваційні механізми протидії організованій злочинності, досліджує психологічні механізми віктимізації та пропонує новітні цифрові інструменти виявлення кримінальних правопорушень. В умовах стрімкої трансформації безпекового середовища особливої актуальності набувають міждисциплінарні дослідження, які поєднують правові, кримінологічні, психологічні, соціологічні та інформаційно-аналітичні підходи.

Україна демонструє світові приклад стійкості, консолідації суспільства та відданості демократичним цінностям навіть в умовах війни. Саме тому міжнародна співпраця у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції повинна ґрунтуватися на принципах солідарності, гуманізму, верховенства права та взаємної відповідальності. Лише консолідація державних інституцій, міжнародних організацій, наукової спільноти та громадянського суспільства здатна забезпечити ефективну протидію експлуатації людини, захист фундаментальних прав і свобод та формування безпечного гуманітарного простору в сучасному світі.

Антонов С. В.,
адвокат, директор Центру медичного та репродуктивного права,
PhD, LLM, MBA Candidate
(Центр медичного та репродуктивного права;
University of Cumbria, UK)

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИМ ПРАКТИКАМ У ТРАНСКОРДОННИХ ПРОГРАМАХ ДОНОРСТВА ООЦИТІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Розширення транскордонної репродуктивної допомоги протягом останніх двох десятиліть перетворило цей сегмент медицини на складну організаційно-правову систему. Поряд із клінічною складовою, яка у більшості європейських юрисдикцій достатньо детально регламентована, сформувалася розгалужена мережа суміжних послуг – від рекрутингу донорів та логістики переміщень до контрактного супроводу й фінансових розрахунків у країнах із різними регуляторними стандартами. Саме периферійні елементи таких програм – діяльність агенцій-посередників, координаторів та окремих рекрутерів – нерідко залишаються поза межами спеціалізованого медичного нагляду; у цій площині й концентрується значна частина ризиків, які сьогодні описуються у контексті можливих експлуатаційних практик.

Принциповим є те, що експлуатаційний ризик не є іманентним самим допоміжним репродуктивним технологіям. Донорство ооцитів є правомірною та в багатьох юрисдикціях детально регульованою медичною практикою, легітимність якої не ставиться під сумнів ні Директивою 2004/23/ЄС, ні Конвенцією Ов'єдо, ні національними актами провідних держав ЄС [1; 2]. Проблеми виникають переважно внаслідок асиметрії регуляторних стандартів, фрагментованості наглядових механізмів, недостатнього контролю за посередницькою діяльністю та обмежених можливостей транскордонної простежуваності біологічного матеріалу. Такий підхід дозволяє відмежувати критику організаційних і регуляторних слабкостей від ціннісної критики самої практики ДРТ.

Європейський простір допоміжних репродуктивних технологій, попри спільну мінімальну рамку Директиви 2004/23/ЄС, залишається неоднорідним. Юрисдикції відрізняються моделями компенсації донорам, режимами анонімності, а також підходами до визначення гранично допустимої кількості циклів стимуляції. Так, в Іспанії зберігається модель повної анонімності донорства, тоді як у Великій Британії з 2005 року діє режим відкритості донорської інформації для осіб, народжених у результаті застосування ДРТ. Сама по собі така різноманітність не є недоліком регулювання, оскільки відображає збережений державами простір розсуду у питаннях біоетичного характеру. Водночас у поєднанні з вільним переміщенням пацієнтів, донорів і біологічного матеріалу ця асиметрія створює умови для так званого регуляторного арбітражу – перенесення окремих елементів програми, зокрема рекрутингу донорок, кріоконсервації чи ембріотрансферу, до юрисдикцій із м'якшими стандартами або менш інтенсивним наглядом [9]. Феномен транскордонної репродуктивної допомоги, описаний у рекомендаціях ESHRE ще понад десять років тому [8], сьогодні набув стійких організаційних форм.

Найменш врегульованою складовою транскордонних програм залишається діяльність посередників. У більшості європейських юрисдикцій ліцензуванню та спеціальному нагляду підлягає передусім клінічна частина - заклади охорони здоров'я, тканинні банки, ембріологічні лабораторії та діяльність лікарів-репродуктологів. Водночас структури, які здійснюють рекрутинг донорок, організовують логістику, забезпечують юридичний супровід і координацію поїздок, переважно функціонують як звичайні комерційні суб'єкти без окремого галузевого ліцензування та поза межами прямого інспекційного контролю профільного регулятора. У британській моделі Human Fertilisation and Embryology Authority (HFEA) здійснює жорсткий ліцензійний нагляд за клініками та веде Code of Practice [3], однак діяльність recruitment agencies фактично контролюється лише опосередковано – через вимоги, встановлені для ліцензованих центрів. Іспанська система, побудована на Законі 14/2006 та використанні реєстру Sistema de Información de Registros de Reproducción Humana Asistida (SIRHA) [5], також переважно зосереджена на клінічному компоненті. За таких умов виникають щонайменше дві типові уразливості: відсутність єдиного відповідального суб'єкта вздовж усього маршруту донорки та складність забезпечення цілісності механізму інформованої згоди, коли медична інформація, юридичні умови та фактичні обставини перебування формуються у різних правових, мовних і організаційних середовищах.

Транскордонна простежуваність залишається одним із небагатьох механізмів, що дозволяють виявляти потенційні порушення ще на ранніх етапах реалізації програми. У Великій Британії система HFEA Register та обов'язкова звітність клінік сформували модель, у межах якої кожен донор, цикл і ембріон можуть бути ідентифіковані з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних [3]. Іспанська система SIRHA виконує подібну функцію, хоча в умовах анонімного донорства її практичне призначення дещо відрізняється [5]. В Ірландії Health (Assisted Human Reproduction) Act 2024 передбачив створення окремого регуляторного органу та механізмів ведення реєстрів і інспекційного контролю, що свідчить про поступове наближення системи до більш структурованих європейських моделей [4].

Водночас у багатьох юрисдикціях транскордонний обмін реєстраційними даними залишається обмеженим. Між регуляторами відсутні уніфіковані протоколи передачі інформації, бракує сумісних форматів обліку, а питання правових підстав для обробки персональних даних донорок-нерезиденток часто залишаються недостатньо врегульованими. У результаті окрема програма може формально відповідати вимогам національного законодавства, але водночас залишатися малопрозорою для регулятора іншої залученої юрисдикції.

Український досвід також ілюструє типові проблеми такого характеру. Базове регулювання донорства закріплене у Наказі МОЗ України №787 від 09.09.2013 [7], однак спеціальний закон про допоміжні репродуктивні технології, який би комплексно врегульовував діяльність посередників, питання реєстрації та транскордонного обміну інформацією, наразі відсутній. Чеська модель, заснована на Законі №373/2011 Sb. [6], демонструє інший підхід – достатньо деталізоване регулювання клінічного компонента за відсутності окремого режиму нагляду за рекрутинговими структурами. Порівняння цих моделей свідчить, що основні регуляторні труднощі виникають переважно не у сфері клінічної діяльності, а на рівні периферійних організаційних практик.

У 2025 році у міжнародному медійному просторі широко обговорювалося розслідування за участю органів влади Грузії та Таїланду щодо обставин, за яких громадянки Таїланду прибували до Грузії для проведення процедур, пов'язаних із забором ооцитів. Публічні повідомлення містили

суперечливу інформацію: окремі учасниці описували умови, які могли містити елементи примусу або обмеження свободи пересування, тоді як інші підтверджували добровільність участі у програмах. Остаточні правові висновки у відкритих джерелах на момент підготовки цього дослідження залишаються відсутніми.

У межах даного аналізу доцільно уникати двох протилежних спрощень: як узагальнення цього випадку до доказу системної експлуатації у сфері транскордонного донорства ооцитів, для чого наразі немає достатньо верифікованих підстав, так і повного ігнорування виявлених організаційних проблем. Незалежно від подальшої кримінально-правової оцінки, ситуація виявила низку характерних уразливостей транскордонних програм: рекрутинг донорок здійснювався посередниками у країні їх походження, клінічна частина реалізовувалася в іншій юрисдикції, а договірний, фінансовий та організаційний супровід мав ще більш фрагментований характер. При цьому обмін інформацією між наглядовими органами різних держав не забезпечувався у режимі оперативної координації. Таким чином, основні ризики виникли не у сфері власне клінічної діяльності, а на стиках між медичними закладами, посередницькими структурами та різними системами адміністративного нагляду.

Наведені спостереження дозволяють сформулювати декілька практично орієнтованих висновків. Концепція регулювання має поступово зміщуватися від моделі, зосередженої виключно на клінічному компоненті, до інтегрованого нагляду за всім маршрутом донорства, включно з діяльністю посередників, договірною інфраструктурою та фінансовими механізмами. Зближення національних стандартів інформованої згоди доцільне не шляхом повної уніфікації їх змісту, а через запровадження мінімальних процедурних гарантій: підтвердження мови комунікації, можливості незалежного юридичного консультування донорки, окремої згоди на різні етапи процедури та розумного проміжку часу між інформуванням і початком стимуляції.

Ключовим організаційним інструментом залишається транскордонна простежуваність. Розвиток сумісних форматів реєстрів та захищених каналів обміну інформацією між регуляторами видається більш реалістичним підходом, ніж спроби створення єдиного наднаціонального регулятора у сфері ДРТ. Водночас спеціальне регулювання посередницької діяльності – через механізми ліцензування або обов'язкової реєстрації із визначенням прямих наглядових повноважень та відповідальності – залишається одним із ключових елементів запобігання системним прогалинам.

Для України в контексті гармонізації з правом ЄС актуальним є комплексне оновлення нормативної бази у сфері допоміжних репродуктивних технологій. Раціональним напрямом розвитку видається не обмеження транскордонних програм як таких, а формування більш ефективних організаційних і регуляторних запобіжників. Метою правового регулювання має бути не звуження легітимної медичної практики, а мінімізація регуляторних прогалин, у межах яких можуть виникати найбільш суттєві ризики.

Список використаних джерел

1. Directive 2004/23/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on setting standards of quality and safety for the donation, procurement, testing, processing, preservation, storage and distribution of human tissues and cells // *Official Journal of the European Union*. 2004. L 102. P. 48–58.

2. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention). Council of Europe Treaty Series No. 164. Oviedo, 1997.

3. Human Fertilisation and Embryology Authority. *Code of Practice*. 9th ed., version 9.4, revised October 2023. London: HFEA, 2023. URL: https://portal.hfea.gov.uk/media/yrkn55xa/2024-10-01-hfea-code-of-practice-v9-4.pdf (дата звернення: 13.05.2026).

4. *Health (Assisted Human Reproduction) Act 2024* (Ireland). Dublin: Oireachtas, 2024. https://www.irishstatutebook.ie/eli/2024/act/18/enacted/en/html (дата звернення: 13.05.2026).

5. *Ley 14/2006, de 26 de mayo, sobre técnicas de reproducción humana asistida* // *Boletín Oficial del Estado*. 2006. Núm. 126. URL: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-9292 (дата звернення: 13.05.2026).

6. *Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách* // *Sbírka zákonů České republiky*. 2011. URL: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-373 (дата звернення: 13.05.2026).

7. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ МОЗ України від 09.09.2013 № 787, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 02.10.2013 за № 1697/24229. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text (дата звернення: 13.05.2026).

8. Shenfield F., Pennings G., de Mouzon J. et al. ESHRE's good practice guide for cross-border reproductive care for centers and practitioners // *Human Reproduction*. 2011. Vol. 26, № 7. P. 1625–1627. DOI: 10.1093/humrep/der090.

9. Shenfield F., de Mouzon J., Pennings G. et al. Cross border reproductive care in six European countries // *Human Reproduction*. 2010. Vol. 25, № 6. P. 1361–1368. DOI: 10.1093/humrep/deq057.

10. Cohen I. G. *Patients with Passports: Medical Tourism, Law, and Ethics*. New York: Oxford University Press, 2015. 511 p.

Башеніна Л. Г.,
заступник начальника відділу моніторингу
та аналітичного забезпечення Управління патрульної поліції
в Чернігівській області
(Департамент патрульної поліції)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Проблематика протидії торгівлі людьми та незаконній міграції постійно перебуває у центрі уваги українських правознавців, кримінологів та соціологів. У працях науковців детально досліджено кримінально-правову кваліфікацію злочинів проти волі, честі, гідності та гідності особи, зокрема, торгівлі людьми, та закладено основи віктимологічної профілактики. Проте у більшості класичних досліджень, проведених у мирний час, не враховано факторів тотальної цифровізації злочинного бізнесу та масового екстреного виїзду населення за кордон без належних фінансових і логістичних ресурсів.

Оскільки головною метою торгівлі людьми виступає їх експлуатація з метою наживи, така торгівля може проявлятися у різних формах: трудова експлуатація, сексуальна експлуатація, використання у порнографії, залучення до жебракування, продаж дитини, вилучення органів, примусові вагітність і її переривання, примусове одруження, примусове удочеріння/усиновлення з метою наживи, проведення дослідів над людиною, використання у збройних конфліктах, втягнення у злочинну діяльність.

Повномасштабна збройна агресія проти України спровокувала найбільшу міграційну кризу в Європі. Мільйони громадян, переважно жінки та діти, були змушені залишити свої домівки та шукати притулку як усередині країни, так і за її межами. Цей масовий, часто хаотичний рух населення створив безпрецедентне підґрунтя для активізації транснаціональної злочинності. За наведених умов торгівля людьми та незаконна міграція трансформувалися з хронічних правових проблем у пряму загрозу національній безпеці та демографічному потенціалу держави.

Крім того, сучасний етап розвитку наукової думки вимагає переосмислення поняття «вразливий стан особи» у контексті втрати житла, психологічної травми від війни та перебування в чужих мовному й правовому середовищах. Що спричиняє потребу в інтеграції правових досліджень із кримінальним аналізом та кібербезпекою.

Сучасний етап розвитку торгівлі людьми характеризується високим рівнем латентності. Якщо раніше вербування в переважній більшості відбувалося через особисті контакти або оголошення у фізичних газетах та на вулицях, то сьогодні цей процес майже повністю інтегрувався у віртуальний простір.

Кібервербування (онлайн-вербування) у контексті торгівлі людьми – це процес пошуку, залучення, шантажу або маніпулювання людьми з метою їх подальшої експлуатації, який повністю або частково здійснюється за допомогою цифрових технологій. Під час повномасштабної війни цей феномен став домінуючим способом залучення громадян України у кримінальні схеми. Злочинні угруповання використовують закриті канали у месенджерах (Telegram, Viber), групи у соціальних мережах (Facebook, Instagram) та спеціалізовані мобільні додатки для знайомств або пошуку роботи.

Фейкові вакансії, оголошення про «швидкий заробіток за кордоном без знання мови», «компенсацію витрат на переїзд» або «безкоштовне житло для біженців» орієнтовані на найбільш

незахищені верстви населення, зокрема жінок, внутрішньо переміщених осіб, молодь, яка шукає роботу за кордоном, дітей без супроводу або дітей, розлучених з сім'єю, осіб з інвалідністю, осіб літнього віку та осіб, які раніше вже були постраждалими від торгівлі людьми.

Окрім традиційної сексуальної та трудової експлуатації набувають поширення схеми втягнення українських мігрантів у злочинну діяльність (наприклад, в якості кур'єрів для перевезення нелегальних товарів або наркотичних речовин у межах ЄС), а також – використання жінок у сурогатному материнстві на межі законності.

Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми наразі працює в умовах надмірного навантаження та інституційних розривів. Також має місце регіональна диспропорція. Управління соціального захисту у багатьох регіонах через руйнування інфраструктури та окупацію частин територій втратили кадровій потенціал та архіви.

Разом з тим виникає складність ідентифікації за кордоном. Громадяни України, які постраждали від експлуатації в країнах ЄС, часто не звертаються до місцевих правоохоронних органів через мовний бар'єр, страх депортації або загальну недовіру. При поверненні в Україну вони стикаються зі складною, тривалою та бюрократизованою процедурою отримання статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Не залишається поза увагою недостатнє фінансування. Державний бюджет з об'єктивних причин орієнтований на сектор оборони, що призводить до скорочення соціальних програм реабілітації та виплат постраждалим особам.

Базовим елементом правового регулювання є Закон України «Про протидію торгівлі людьми» та стаття 149 Кримінального кодексу України. Проте чинні норми потребують адаптації до нових викликів. Зокрема, законодавство не містить чітких дефініцій та механізмів реагування на випадки вербувань, які відбуваються виключно в цифровому середовищі без фізичного контакту на території України з реалізацією експлуатації за кордоном.

Для подолання кризових явищ та побудови сучасної системи протидії торгівлі людьми державна політика має відповідати визначеним векторам. Кримінальний процесуальний кодексу України та Закон «Про протидію торгівлі людьми» потребують внесення змін з метою спрощення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, зокрема, шляхом запровадження можливості подати електронну заяву через портал «Дія»; посилення відповідальності за вербування з використанням інформаційних систем та залучення неповнолітніх в умовах воєнного стану; законодавчого закріплення створення та фінансування міжвідомчих мобільних груп швидкого реагування.

Протидія кіберзлочинності вимагає впровадження інструментів розвідки на основі відкритих джерел та штучного інтелекту, розробки спеціалізованого програмного забезпечення для автоматичного сканування сайтів із працевлаштування та соціальних мереж з метою виявлення маркерів фейкових вакансій і підозрілої активності; навчання підрозділів кіберполіції методам відстеження фінансових потоків злочинних угруповань, які використовують криптовалюти для відмивання коштів, отриманих від торгівлі людьми.

Україна не може самостійно вирішити проблему транскордонної злочинності. Необхідно інтенсифікувати роботу спільних слідчих груп під егідою Євроюсту та Європолу, забезпечити прямий та оперативний обмін даними між Державною прикордонною службою України та міграційними органами країн-партнерів; розширити мережу аташе з питань міграції та правоохоронної діяльності у посольствах України в країнах, де зафіксовано найбільші потоки українських біженців (Польща, Німеччина, Чехія, Італія).

Держава має перейти від пасивного інформування до таргетованих інформаційних кампаній шляхом запуску автоматичних SMS-повідомлень та пуш-сповіщень для громадян України при перетині державного кордону з посиланнями на офіційні контакти гарячих ліній, адреси посольств та правила безпеки. Також важливою є інтеграція модулів із безпечної міграції та цифрової гігієни в навчальні програми закладів середньої та вищої освіти.

Війна докорінно змінила архітектуру ризиків у сфері торгівлі людьми та нелегальної міграції в Україні. Традиційні інструменти контролю та соціального захисту виявилися частково неефективними внаслідок високої динаміки міграційних процесів та переходу криміналітету в цифровий простір. Державна політика потребує негайної трансформації від пост-фактум реагування до проактивного виявлення загрози та захисту прав людини.

У середньостроковій перспективі, навіть після завершення активних бойових дій, проблема міграційних ризиків та торгівлі людьми залишатиметься гострою через тривалу економічну рецесію, високий рівень безробіття та необхідність реінтеграції великої кількості демобілізованих громадян і внутрішньо переміщених осіб. Повна інтеграція українського законодавства у правовий простір Європейського Союзу та впровадження новітніх технологій кібербезпеки є єдиним дієвим механізмом мінімізації заявлених загроз і запровадження захисту людського капіталу держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text
2. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20250717#Text
3. Щорічний звіт про стан реалізації заходів у сфері протидії торгівлі людьми Міністерства соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/regulatory-framework-50
4. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність – навчальний посібник Львівського державного університету внутрішніх справ). URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5638/1/6.pdf

Бенедисюк С. М.,
курсант першого курсу факультету безпеки державного кордону
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)
Овчар М. М.,
старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
факультету безпеки державного кордону
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Актуальність обраної теми обумовлена тим що в умовах триваючої збройної агресії та введення правового режиму воєнного стану міграційні ризики набули нових специфічних рис.

Сьогодні незаконна міграція та торгівля людьми розглядаються не просто як кримінальні правопорушення а як складники гібридних загроз які можуть бути використані для дестабілізації національної безпеки.

Державна прикордонна служба України (надалі – ДПСУ) як ключовий суб’єкт інтегрованого управління кордонами першою стикається з викликами пов’язаними з незаконним переміщенням осіб через державний кордон та виявленням потенційних жертв торгівлі людьми [1].

Особливого значення набуває той факт що в умовах війни традиційні маршрути нелегальної міграції трансформувалися а вразливість певних категорій громадян зокрема жінок та дітей значно зросла. Основним орієнтиром для відомства наразі є повна імплементація кращих європейських практик та технічних регламентів зокрема стандартів Агентства FRONTEX щодо контролю зовнішніх кордонів та ідентифікації вразливих груп населення [2].

Це передбачає не лише механічне запозичення норм а й глибоку перебудову системи управління ризиками яка має базуватися на принципах випереджувального аналізу та спільної відповідальності за безпеку спільного європейського простору.

Аналіз закордонного досвіду свідчить що найбільш ефективною моделлю протидії незаконній міграції є поєднання оперативно-розшукових заходів з активним використанням технологій інтелектуального моніторингу кордону [3]. Застосування концепції «розумного кордону» дозволяє змістити акцент із простої фізичної присутності персоналу на використання автоматизованих систем контролю що мінімізує вплив людського фактору та підвищує точність виявлення правопорушень.

Для ДПСУ це означає стратегічну необхідність подальшого розвитку стаціонарних систем відеоспостереження та широке впровадження безпілотних авіаційних систем (надалі – БАС) різних класів [4]. БАС дозволяють здійснювати безперервний моніторинг найбільш важкодоступних ділянок кордону в режимі реального часу забезпечуючи при цьому безпеку самого персоналу. Завдяки тепловізійним та мультиспектральним сенсорам оператори БАС здатні виявляти приховані групи мігрантів або осіб які намагаються незаконно перетнути кордон у темну пору доби чи в складних погодних умовах.

Особливу увагу в контексті європейської інтеграції слід приділити поглибленню міжнародного співробітництва у форматі спільного патрулювання та безперешкодного обміну даними з прикордонними органами суміжних держав Європейського Союзу (надалі – ЄС) [5]. Така взаємодія дозволяє виявляти транскордонні злочинні угруповання ще на етапі планування каналів незаконної міграції та підготовки підробних документів що повністю відповідає підходам превентивної безпеки прийнятим у країнах-членах ЄС [6]. Спільні операції та обмін офіцерами зв'язку сприяють виробленню єдиного розуміння тактики дій що є критично важливим для оперативного реагування на динамічні зміни обстановки.

Надзвичайно важливим аспектом є правове регулювання та неухильне дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час виконання складних службово-бойових завдань на кордоні в умовах правового режиму воєнного стану. Закордонна практика чітко демонструє що успішна ідентифікація жертв торгівлі людьми безпосередньо залежить від професійного рівня підготовки персоналу та наявності чітко прописаних алгоритмів дій при виявленні осіб із ознаками експлуатації [7].

Прикордонник має бути не лише правоохоронцем а й фахівцем здатним розпізнати ознаки психологічного тиску або примусу в поведінці особи яка перетинає кордон. У цьому контексті актуальним є впровадження спеціалізованих навчальних програм для операторів безпілотних систем та співробітників підрозділів охорони кордону які б гармонійно поєднували технічні навички з основами кримінального права та психології.

Досвід країн Центральної та Східної Європи переконливо підтверджує що лише комплексна стратегія яка включає технічну модернізацію та міжнародну правову інтеграцію здатна ефективно мінімізувати загрози для національної безпеки. Створення єдиного інформаційного простору з партнерами та використання передових методів аналізу великих даних дозволяють прогнозувати виникнення нових міграційних потоків. Підсумовуючи варто зазначити що для України критично важливо продовжувати системну адаптацію національного законодавства до вимог останніх регламентів Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо протидії нелегальній міграції [8]. Це стосується не лише посилення відповідальності за правопорушення а й створення гуманної системи захисту осіб які постраждали від злочинних дій торговців людьми.

Розвиток інноваційних методів контролю та постійне зміцнення довіри між прикордонними відомствами партнерів є єдиною запорукою створення надійного безпекового контуру на кордонах нашої держави.

Послідовна та комплексна реалізація зазначених стратегічних напрямів розвитку дозволить ДПСУ не лише суттєво підвищити рівень ефективності у протидії складним транскордонним злочинним проявам та сучасним гібридним загрозам у сфері нелегальної міграції, а й де-факто та де-юре трансформуватися у високотехнологічний, професійний і авторитетний орган, що виступає повноправним та надійним учасником загальноєвропейської системи забезпечення прикордонної безпеки в рамках інтегрованого управління кордонами ЄС.

Список використаних джерел

1. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15 (дата звернення: 20.04.2026).

2. Про запобігання та протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення: 20.04.2026).

3. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-р (дата звернення: 20.04.2026).

4. Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624. *Official Journal of the European Union*. 2019. L 295. P. 1–131.

5. Про затвердження Порядку використання безпілотних авіаційних комплексів у Державній прикордонній службі України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20.12.2021 № 945. Офіційний вісник України. 2022. № 12. Ст. 662.

6. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення: 20.04.2026).

7. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (дата звернення: 20.04.2026).

8. Про Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України : Указ Президента України від 11.05.2024 № 311/2024. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3112024-50745 (дата звернення: 20.04.2026).

Бесага І. В.,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ННІПФПКП,
доктор філософії у галузі права, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НЕВІДХИЛЕННЯ ТЕНДЕРНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ЗА НАЯВНОСТІ ДИСКВАЛІФІКУЮЧИХ ПІДСТАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

У сфері публічних закупівель правопорушення, пов'язані з використанням дитячої праці чи будь-якими формами торгівлі людьми, розглядаються законодавцем як дискваліфікуючі обставини, що виключають можливість участі суб'єкта у процедурі закупівлі. Відтак, відсутність таких фактів виступає однією з обов'язкових умов підтвердження правової доброчесності учасника закупівельної процедури. Водночас ч.3 ст. 164-14 КУпАП [1], з-поміж іншого, передбачено відповідальність за невідхилення тендерних пропозицій, які підлягали відхиленню відповідно до закону.

На практиці доволі часто виникають ситуації, за яких під час проведення процедур публічних закупівель уповноважена особа замовника отримує від учасника документи, що підтверджують відсутність підстав, пов'язаних, зокрема, із притягненням до відповідальності за правопорушення, пов'язані з використанням дитячої праці чи будь-якими формами торгівлі людьми, однак такі документи не оприлюднюються в електронній системі закупівель у спосіб та строки, визначені законодавством. Як видається, подібні ситуації особливо актуалізуються в умовах воєнного стану, тривалих перебоїв електропостачання, нестабільного функціонування засобів електронного зв'язку та інших об'єктивних обставин, що ускладнюють належне дотримання процедурних вимог. Найбільш поширеними порушеннями є кілька відносно однорідних типологічних груп, що відрізняються способом формалізації вимог тендерної документації та характером відступу від процедурних правил.

По-перше, йдеться про порушення встановленого способу подання документів у процедурі закупівлі, коли учасник подає необхідні документи не через електронну систему закупівель, а поза нею – безпосередньо замовнику, що формально не відповідає імперативним вимогам Особливостей № 1178 [2; 3].

По-друге, поширеним є порушення, пов'язане з оцінкою достатності тендерної пропозиції та підстав для її відхилення, коли замовник або контролюючий орган пов'язує правомірність рішення про допуск/відхилення з ненаданням додаткових довідок чи документів, попри наявність основних підтвердних матеріалів у складі пропозиції [4].

По-третє, окрему групу становлять ситуації, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням вимог щодо подання документів у визначений строк та у визначений спосіб через електронну систему закупівель, зокрема коли витяги або довідки про відсутність судимості

формально не завантажуються у встановлений чотириденний строк, що породжує питання про наявність чи відсутність складу правопорушення [5].

Порядок та підстави відхилення тендерних пропозицій визначено у «Особливостях здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України Про публічні закупівлі, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 [6] (надалі – Особливості). У п.п.3 п.44 Особливостей передбачено, що Замовник відхиляє тендерну пропозицію із зазначенням аргументації в електронній системі закупівель у разі, коли переможець процедури закупівлі не надав у спосіб, зазначений в тендерній документації, документи, що підтверджують відсутність підстав, визначених у п.п. 3,5,6 12 п. 47 Особливостей. У п.п. 3, 6, 12 п. 47 Особливостей визначено, що Замовник приймає рішення про відмову учаснику процедури закупівлі в участі у відкритих торгах та зобов'язаний відхилити тендерну пропозицію учасника процедури закупівлі в разі, коли: … 3) керівника учасника процедури закупівлі, фізичну особу, яка є учасником процедури закупівлі, було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією; … 6) керівник учасника процедури закупівлі був засуджений за кримінальне правопорушення, вчинене з корисливих мотивів (зокрема, пов'язане з хабарництвом, шахрайством та відмиванням коштів), судимість з якого не знято або не погашено в установленому законом порядку; 12) керівника учасника процедури закупівлі, фізичну особу, яка є учасником процедури закупівлі, було притягнуто згідно із законом до відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного з використанням дитячої праці чи будь-якими формами торгівлі людьми. У абзаці 15 п. 47 Особливостей визначено спосіб подання зазначеної інформації : «Переможець процедури закупівлі у строк, що не перевищує чотири дні з дати оприлюднення в електронній системі закупівель повідомлення про намір укласти договір про закупівлю, повинен надати замовнику шляхом оприлюднення в електронній системі закупівель документи, що підтверджують відсутність підстав, зазначених у п.п. 3,5,6, і 12 цього пункту. Замовник не вимагає документального підтвердження публічної інформації, що оприлюднена у формі відкритих даних згідно із Законом України «Про доступ до публічної інформації» та/або міститься у відкритих публічних електронних реєстрах, доступ до яких є вільним, або публічної інформації, що є доступною в електронній системі закупівель, крім випадків, коли доступ до такої інформації є обмеженим на момент оприлюднення оголошення про проведення відкритих торгів». … «Замовник не вимагає від учасника процедури закупівлі під час подання тендерної пропозиції в електронній системі закупівель будь-яких документів, що підтверджують відсутність підстав, визначених у цьому пункті, крім самостійного декларування відсутності таких підстав учасником процедури закупівлі відповідно до абзацу 16 цього пункту» абз. 17 п.47 Особливостей.

У правозастосовній практиці простежується тенденція до розмежування формального та змістовного аспектів дотримання вказаного закупівельного законодавства. Формальний аспект пов'язується із недотриманням процедурного порядку подання документів; змістовний – із фактичною відсутністю у керівника учасника ознак недоброчесності, зокрема непритягненням його до відповідальності за правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми. Як можна припустити, саме наявність документального підтвердження відсутності таких фактів істотно впливає на оцінку характеру порушення та ступеня вини уповноваженої особи замовника.

Узагальнений підхід судової практики у справах, пов'язаних із порушеннями процедур публічних закупівель, уявляється як поєднання формально-нормативного та функціонально-цільового тлумачення імперативних вимог, де вихідним пунктом виступає обов'язковість електронної форми подання та обігу документів, однак її застосування не ізолюється від оцінки фактичної досягнутості регулятивної мети закупівельного механізму – прозорості, перевірюваності та рівності доступу учасників. Водночас, як видається, суди послідовно дистанціюються від надмірного формалізму, за якого відсутність окремих допоміжних документів або відхилення у способі їх подання автоматично конструює склад правопорушення, натомість акцент зміщується на достатність основного доказового масиву та його доступність у межах електронної системи. Відтак простежується диференціація між суто процедурним дефектом і таким порушенням, яке спричиняє істотний вплив на результати закупівлі чи порушує охоронювані інтереси, що, у свою чергу, зумовлює або виключення складу адміністративного правопорушення, або застосування інституту малозначності як коригуючого механізму пропорційності адміністративної реакції.

Разом з тим, включення правопорушень, пов’язаних із торгівлею людьми, до переліку підстав для відмови в участі у публічних закупівлях свідчить про розширення функціонального призначення закупівельного законодавства. Його завданням постає не лише забезпечення економічної ефективності та конкурентності закупівель, а й утвердження стандартів соціальної та правової відповідальності суб’єктів господарювання. Відтак категорія «торгівля людьми» у цій площині набуває значення не тільки кримінально-правового явища, а й критерію оцінки належності суб’єкта у окремих сферах приватних і публічних правовідносин.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

2. Постанова Кам’янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 06 квітня 2026 року у справі № 676/1167/26. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135470772

3. Постанова Диканського районного суду Полтавської області від 01 грудня 2025 року у справі № 529/971/25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/ 133314683

4. Постанова Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 21 квітня 2026 року у справі № 274/1194/26. URL: https://reyestr.court.gov.ua/ Review/135906586

5. Постанова Гадяцького районного суду Полтавської області від 30 квітня 2026 року у справі № 526/613/26. https://reyestr.court.gov.ua/Review/ 136179440

6. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 № 1178.

Білецький В. О.,
начальник кафедри (завідувач кафедри) спеціальних дисциплін,
кандидат наук з державного управління, доцент
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)
Басалик С. А.,
доцент кафедри спеціальних дисциплін, кандидат юридичних наук
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

ПРОТИДІЯ ТРАНСКОРДОННИМ МЕРЕЖАМ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВІД НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ДО МІЖНАРОДНОГО ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України стала каталізатором безпрецедентної гуманітарної кризи, яка докорінно змінила ландшафт транснаціональної злочинності, вивівши загрози торгівлі людьми на вкрай небезпечний рівень. Масове вимушене переміщення мільйонів громадян, руйнація соціальних зв’язків та економічна дестабілізація створили ідеальне середовище для активізації злочинних угруповань, які адаптували свої стратегії під реалії воєнного стану. Оперативна ситуація вказує на те, що вразливий стан біженців та внутрішньо переміщених осіб стає об’єктом цинічної експлуатації, де під виглядом волонтерської допомоги, логістичних послуг або термінового працевлаштування за кордоном приховуються механізми втягнення у трудове та сексуальне рабство.

Кримінальна активність у цій сфері набула ознак високотехнологічної та мережевої структури, де вербування дедалі частіше переміщується у закриті цифрові сегменти, а маршрути трафікінгу стають гнучкими та багаторівневими. Особливу тривогу викликає латентність цих процесів, оскільки в умовах війни та пов’язаною з нею інтенсивною міграцією традиційні методи ідентифікації жертв та фіксації правопорушень стикаються з новими викликами. Необґрунтована війна не лише збільшила кількість потенційних потерпілих, а й трансформувала саму природу експлуатації, роблячи її більш

жорсткою та транскордонною, що потребує негайного перегляду стратегій національної безпеки та консолідації зусиль із міжнародною правоохоронною спільнотою для випереджального реагування на ці загрози.

Звіт Комісії Європейського парламенту, у сфері протидії торгівлі людьми, дає підстави стверджувати, що у 2022 році громадяни України посідали друге місце серед національностей третіх країн, які найчастіше ставали жертвами торгівлі людьми в межах Європейського союзу [1].

Ситуація з протидією торгівлі людьми вимагає відходу від формального статистичного спостереження на користь агресивної наступальної стратегії правоохоронних органів. Аналіз поточної оперативної обстановки вказує на те, що цифрові показники виявлених правопорушень є лише верхівкою айсберга, оскільки реальна кількість ідентифікованих жертв, особливо серед вимушених мігрантів у країнах Європейського Союзу, демонструє стрімку динаміку зростання, яка не корелює з кількістю обвинувальних вироків. Це свідчить про високу адаптивність злочинних угруповань, які використовують воєнну вразливість наших громадян для трудової та сексуальної експлуатації, маскуючи кримінальну діяльність під легальні логістичні та рекрутингові процеси.

За таких обставин критична необхідність міжнародної співпраці виходить за межі звичайних запитів про надання правової допомоги чи пасивної інформаційної діяльності. Пріоритетом має стати безпосереднє проведення спільних транскордонних операцій із ліквідації каналів торгівлі людьми, де правоохоронні органи України та іноземних держав діють як єдиний механізм. Слід зазначити, що транскордонне оперативне співробітництво України з компетентними структурами Європейського Союзу вже зазнало істотного посилення та юридична консолідація в межах спільних слідчих груп повинна забезпечити можливість застосування всього арсеналу сил та засобів – від оперативного спостереження до контролю за вчиненням злочину, що дозволяє документувати повний ланцюг злочинної діяльності: від вербувальника в Україні до кінцевого експлуататора за кордоном [2].

Акцент має бути зміщений на превентивне руйнування інфраструктури злочинних синдикатів через оперативну інтеграцію з Європолом та Інтерполом, залучення підрозділів кримінального аналізу для розкриття фінансових потоків та використання спільних технічних можливостей для контролю за закритими сегментами мережі Інтернет. Лише через реалізацію спільних оперативних задумів, де національна юрисдикція не стає перепоною для безперервного переслідування злочинців, ми зможемо перейти від констатації фактів до реальної ліквідації транснаціональних мереж експлуатації. Виключно консолідація оперативних можливостей та рішуче застосування спеціальних методів розслідування в міжнародному вимірі дозволить забезпечити невідворотність покарання для організаторів цих латентних злочинів.

Застосування міжнародних інструментів у сучасній архітектурі безпеки має трансформуватися, де ключовим механізмом виступає процесуальна консолідація в межах спільних слідчих груп. Такий формат дозволяє нівелювати транскордонні бар'єри, надаючи правоохоронцям можливість проводити оперативно-розшукові та негласні слідчі (розшукові) дії в режимі реального часу на територіях різних юрисдикцій без втрати процесуального часу на міжнародні доручення, що забезпечує миттєве визнання доказів у національних судах, незважаючи на існуючи на даний час розбіжності в національних законодавствах.

Юридичний арсенал протидії має включати проведення складних міжнародних операцій із використанням повного комплексу заходів з документування злочинів, що дає змогу відслідковувати весь маршрут переміщення жертви та затримати не лише виконавців, а й організаторів злочинних дій. Паралельно з цим необхідно задіювати інструменти фінансової розвідки через мережу підрозділів Державної служби фінансового моніторингу України для відстеження та заморожування активів транснаціональних груп, включаючи операції з криптовалютами, що фактично знекровлює економічну основу торгівлі людьми. Поєднання цих інструментів, підкріплене механізмами міжнародного перенаправлення для захисту свідків, перетворює розрізнені національні розслідування на єдиний фронт наступального характеру, де оперативна інтеграція стає головною противагою мобільності та латентності сучасної кримінальної експлуатації.

Сучасні виклики у сфері протидії торгівлі людьми зумовлюють необхідність реформування внутрішньої моделі роботи правоохоронних органів. Це передбачає перехід від класичного оперативного розшуку до кримінальної розвідки, побудованої на засадах європейських стандартів та тісної міжвідомчої взаємодії.

Перехід до стандартів кримінальної розвідки передбачає інтеграцію аналітичних інструментів безпосередньо в цикл оперативно-службової діяльності, що дозволяє реалізувати головне завдання

розвідки: трансформацію розрізнених даних у розвідувальний продукт, який забезпечує стратегічне прогнозування та нейтралізацію транскордонних кримінальних мереж ще на етапі їхнього формування. Особливого значення набуває тактична адаптація, заснована на стандартах Європейського суду з прав людини, що покладає на правоохоронців ідентифікацію жертв навіть за відсутності їхніх скарг. Реалізація цього завдання потребує інтеграції комплексних індикаторів та профілів ризику на початкових етапах оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, це передбачає аналіз невербальної поведінки осіб та виявлення характерних ознак зовнішнього психологічного тиску, що може свідчити про перебування особи в умовах експлуатації або під контролем третіх осіб.

Технологічний вимір вдосконалення протидії торгівлі людьми передбачає впровадження технологічних інновацій: від систем біометричної ідентифікації та розпізнавання облич до використання штучного інтелекту у сфері Big Data для аналізу аномального пасажиропотоку. Застосування інструментів на кшталт Clearview AI та інтеграція пунктів пропуску з базами даних Інтерполу дозволяють деанонімізувати вербувальників у режимі реального часу. Окрему увагу слід приділити використанню блокчейн-технологій для забезпечення цілісності оперативної інформації та автентичності зібраних доказів. У тактичному плані пріоритетом стає віктимно-орієнтований підхід, що передбачає залучення психологів на ранніх етапах опитування та створення «зелених коридорів» для вразливих груп населення. Документування діяльності організованих груп має включати складні оперативні комбінації, такі як легендування підприємств та міжнародні контрольовані поставки, що неможливо без розширення мережі конфіденційного співробітництва, у тому числі через механізми міжнародної правоохоронної взаємодії.

Міжнародний вектор вдосконалення повинен реалізуватися через забезпечення переходу до систем раннього попередження, інтегруючи інформаційно-телекомунікаційну систему «Гарт» із європейськими інформаційними просторами, що забезпечить невідворотність покарання та надійний кіберзахист оперативних даних. Такий комплексний підхід, що поєднує структурну гнучкість, технологічну перевагу та суворе дотримання міжнародних стандартів прав людини, дозволить трансформувати оперативно-розшукову діяльність правоохоронних органів України у високоефективний інструмент ліквідації транснаціональних мереж експлуатації, що є стратегічним обов’язком держави в умовах воєнного стану та подальшої євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal content/EN/TXT/?uri=COM%3A2025%3A8%3AFIN.

2. Басалик С. А., Білецький В. О. Щодо окремих питань міжнародної співпраці та сучасних підходів у протидії торгівлі людьми в умовах цифровізації та транснаціональної злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія право*. № 91 (4), 2025 С. 214–219.

Бойчук С. С.,
директор Департаменту забезпечення діяльності
Міністра внутрішніх справ,
доктор філософії
(Міністерство внутрішніх справ України)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ УЧАСНИКА ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЩО ЗАЙМАЄТЬСЯ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Розслідування кримінальних правопорушень, пов’язаних із торгівлею людьми, належить до найбільш складних напрямів діяльності правоохоронних органів. Високий рівень латентності цього виду злочинності, транснаціональний характер діяльності злочинних мереж, застосування сучасних засобів комунікації та фінансового маскування, а також психологічний вплив на потерпілих і співучасників суттєво ускладнюють доказування.

Особливе місце серед слідчих (розшукових) дій займає допит учасників злочинної організації. Саме від отримання повних і достовірних показань часто залежить встановлення структури злочинної мережі, ролей її учасників, каналів вербування, маршрутів переміщення потерпілих, джерел фінансування та міжнародних зв'язків.

Разом із тим процесуальне спілкування із представниками організованої злочинності має низку психологічних особливостей, які істотно відрізняють його від допиту осіб, що вчинили одноепізодні чи ситуативні кримінальні правопорушення. Саме тому ефективність слідчої діяльності значною мірою залежить не лише від знання кримінального процесуального законодавства, а й від володіння сучасними досягненнями юридичної психології.

Особа, яка протягом тривалого часу функціонує у складі організованої злочинної групи або злочинної організації, поступово адаптується до специфічних внутрішніх правил та цінностей кримінального середовища. Формується особлива система соціальної ідентичності, в якій пріоритетними стають інтереси угруповання, а лояльність до нього розглядається як безумовний обов'язок.

Учасники злочинних організацій нерідко демонструють такі психологічні риси:

- підвищену недовіру до представників державних органів;
- високий рівень самоконтролю;
- здатність приховувати емоційні реакції;
- схильність до маніпулювання співрозмовником;
- раціоналізацію власної злочинної поведінки;
- схильність до уникнення прямої відповіді;
- орієнтацію на корпоративну солідарність.

Для організованих злочинних угруповань, що займаються торгівлею людьми, характерним є формування власної субкультури, у межах якої співпраця зі слідством сприймається як неприйнятна поведінка, що може спричинити суворі санкції з боку інших учасників.

Торгівля людьми є специфічним видом організованої злочинності, оскільки її об'єктом виступає людина та її свобода. Це зумовлює формування у правопорушників особливих психологічних механізмів самовиправдання.

У практиці розслідування часто спостерігаються такі форми психологічної нейтралізації: заперечення наявності потерпілих («вони самі погодилися»); перекладання відповідальності на організаторів; применшення власної ролі; виправдання матеріальними труднощами; переконання у «звичайності» такої діяльності.

Такі механізми дозволяють особі підтримувати позитивний образ себе навіть після вчинення тяжких злочинів.

Особливої уваги заслуговує явище дифузії відповідальності. У великих злочинних мережах кожен виконує окрему функцію: вербування, перевезення, виготовлення документів, фінансове забезпечення, охорону потерпілих чи контроль за їх експлуатацією. У результаті окремий учасник щиро переконує себе, що безпосередньо не заподіював шкоди людям.

При проведенні допиту слідчий стикається одразу з декількома рівнями психологічного опору.

Першим є страх кримінальної відповідальності.

Другим – страх фізичної помсти з боку інших членів організації.

Третім – внутрішня заборона порушувати неформальний кодекс мовчання.

Четвертим – професійна підготовленість окремих злочинців до можливого затримання та допиту.

Учасники транснаціональних злочинних мереж нерідко заздалегідь отримують інструкції щодо поведінки під час затримання, користування правом не свідчити проти себе, способів уникнення суперечностей у показаннях та координації позицій із захисниками.

У зв'язку із цим психологічний тиск, конфронтація або агресивна манера спілкування не лише не підвищують ефективність допиту, а навпаки – зміцнюють захисну позицію особи.

Одним із центральних понять юридичної психології є психологічний контакт.

Його зміст полягає у створенні такої атмосфери спілкування, за якої допитуваний відчуває можливість висловлюватися без постійного очікування конфлікту або психологічного протистояння.

Для цього доцільно використовувати: нейтральний тон розмови; демонстрацію поваги до процесуальних прав особи; уважне слухання; відкриті запитання; уникнення поспішних висновків; логічне структурування бесіди.

Особливо важливим є формування у допитуваного відчуття професійності слідчого. Якщо останній добре орієнтується у матеріалах кримінального провадження, послідовно ставить питання та володіє деталями діяльності злочинної організації, це поступово руйнує впевненість особи у можливості приховати істину.

У міжнародній практиці дедалі більшого поширення набуває модель PEACE (Planning and Preparation, Engage and Explain, Account, Closure, Evaluation), яка була розроблена у Великій Британії та нині застосовується в багатьох європейських державах.

Її принциповою відмінністю від конфронтаційних моделей є орієнтація не на отримання зізнання будь-якою ціною, а на збір максимально повної, перевірюваної та достовірної інформації.

Психологічною основою такого підходу є встановлення робочого контакту, активне слухання, використання відкритих питань та поступове уточнення деталей.

Саме така модель є особливо перспективною для роботи із членами організованих злочинних угруповань, оскільки мінімізує їхню психологічну готовність до конфронтації.

Представники злочинних організацій нерідко самі намагаються психологічно впливати на слідчого.

Найбільш поширеними формами маніпуляції є: створення враження повної необізнаності; навмисне перевантаження другорядними деталями; демонстрація показної відкритості при приховуванні ключових фактів; постійне повернення до несуттєвих обставин; емоційне тиснення або провокації; демонстративна байдужість.

Окремі особи використовують техніку так званої «контрольованої правдивості», коли значна частина повідомленої інформації є достовірною, однак приховується саме той елемент, який має вирішальне доказове значення.

Тому психологічний аналіз повідомлюваних відомостей повинен поєднуватися із системною перевіркою доказів.

Суттєве значення має встановлення фактичного місця допитуваного у структурі організації.

Організатори зазвичай характеризуються високим рівнем домінування, стратегічним мисленням та низькою емоційною експресією. Координатори середньої ланки частіше демонструють прагматичний стиль поведінки та готовність до переговорів. Виконавці нижчого рівня нерідко відчувають себе використаними організаторами та більш схильні до переоцінки власної позиції після затримання. Саме ця категорія може бути найбільш перспективною для отримання викривальних показань.

Матеріали міжнародних кримінальних проваджень щодо торгівлі людьми свідчать, що рішення окремих учасників про співпрацю зі слідством часто приймається не під впливом сили доказів, а внаслідок психологічного переосмислення власного становища.

Зокрема, після затримання окремі перевізники або вербувальники усвідомлюють, що керівники злочинної організації не намагаються забезпечити їм правову допомогу або підтримку. Втрата відчуття належності до групи різко знижує психологічну мотивацію дотримуватися «кодексу мовчання».

Іншим прикладом є ситуації, коли особа дізнається про співпрацю зі слідством інших учасників угруповання. Це створює ефект руйнування взаємної довіри та сприяє переоцінці власної процесуальної позиції.

Не менш важливим фактором є психологічна готовність самого слідчого. Розслідування фактів сексуальної експлуатації, трудового рабства, використання дітей або інших форм торгівлі людьми супроводжується значним емоційним навантаженням. Прояви гніву, морального осуду чи особистої неприязні можуть негативно впливати на процес отримання інформації та порушувати професійну нейтральність. Тому сучасна система підготовки працівників правоохоронних органів повинна включати розвиток навичок емоційної саморегуляції, стресостійкості та психологічної компетентності.

Психологічні особливості допиту учасників злочинних організацій, що займаються торгівлею людьми, визначаються специфікою кримінального середовища, груповою лояльністю, механізмами моральної нейтралізації, страхом перед співучасниками та високим рівнем маніпулятивної поведінки.

Ефективність процесуального спілкування забезпечується не силовими методами впливу, а професійним використанням досягнень юридичної психології, встановленням психологічного контакту, застосуванням сучасних моделей інтерв'ювання та індивідуалізацією тактики залежно від ролі особи у злочинній організації.

Подальший розвиток методик допиту вимагає інтеграції криміналістичних, психологічних і міжнародних стандартів розслідування, що дозволить підвищити ефективність документування діяльності організованих груп, причетних до торгівлі людьми, та забезпечити належний баланс між інтересами правосуддя і дотриманням прав людини.

Бондаренко А. О.,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
(Донецький державний університет внутрішніх справ)
Зеленський С. М.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка
кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми залишається одним із найбільш латентних та складних для розслідування злочинів. Це глобальне явище має серйозні наслідки для жертв, які часто стають заручниками сексуальної експлуатації, примусової праці, торгівлі органами та інших форм насильницької експлуатації. У цій темі будуть висвітлені законодавчі аспекти, які вже працюють, та передбачають як механізм боротьби з цими злочинами, так і відповідальність за них.

Законодавчий аспект розглядається детально, оскільки будь-яка демократична та розвинена держава повинна мати гідне законодавство, яке захищає її громадян. Окрім національного законодавства, досліджено міжнародні та національні конвенції, закони та ініціативні програми, спрямовані на боротьбу з цим явищем. Детально проаналізовано міжнародні стандарти та інструменти боротьби з торгівлею людьми.

По-перше, це злочини, що порушують права та свободи людини, її гідність та безпеку. У більшості країн на законодавчому рівні закріплена пряма заборона торгівлі людьми, за що встановлено відповідальність. Україна не є винятком, Кримінальний кодекс України (ККУ) присвячує цим правопорушенням цілий розділ. Це Розділ III «Кримінальні злочини проти свободи, честі та гідності» [1].

Крім того, в Україні прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми боротьби з торгівлею людьми». Його метою є вдосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги [2].

Цей підзаконний нормативно-правовий акт розкриває всі проблемні аспекти, пов'язані з торгівлею людьми, головним з яких є повномасштабне вторгнення росії в Україну.

Варто також розглянути Закон України «Про боротьбу з торгівлею людьми», який достатньо детально висвітлює питання запобігання та протидії цим злочинам, а також визначає коло жертв, зокрема дітей. Крім того, цей нормативно-правовий акт звертає увагу на закордонний аспект та процедуру повернення громадян України, які постраждали від торгівлі людьми. Визначено структуру суб'єктів, яка реалізує заходи у сфері протидії, варто наголосити, що структура суб'єктів досить добре охоплює вертикаль суб'єктів від Президента до місцевого самоврядування [3].

Тепер варто провести аналогію з міжнародними стандартами наступним чином: одним із ключових міжнародних стандартів є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята у 2000 році. Вона містить положення щодо боротьби з торгівлею людьми, зокрема визначення торгівлі людьми як злочину, встановлення відповідальності за цей злочин, а також заклик до міжнародної співпраці у боротьбі з ним. Іншим важливим документом є: Протокол ООН про запобігання, припинення та покарання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, який був прийнятий у 2000 році. Протокол містить визначення та вимоги щодо запобігання торгівлі людьми, виявлення та розслідування цього злочину, а також захисту та допомоги жертвам.

Враховуючи, що Україна прагне вступити до Європейського Союзу, також було розглянуто Директиву ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв, яка містить рекомендації щодо боротьби з торгівлею людьми та захисту прав жертв.

Крім того, існують різні ініціативи та програми, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми, такі як Програма ООН проти торгівлі людьми, Глобальний альянс проти торгівлі жінками (GAATW) та інші. Ці ініціативи забезпечують співпрацю між країнами, надають допомогу жертвам торгівлі людьми та поширюють знання про цей проблемний злочин [4.с.43].

Додатково, інформація та порядок взаємодії та співпраці суб'єктів розкрито в Постанові Кабінету Міністрів України № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері боротьби з торгівлею людьми».

Вона визначає коло відповідальних суб'єктів та порядок їхньої співпраці, а також алгоритм взаємодії у разі торгівлі дітьми [5].

Таким чином, проаналізувавши законодавчий аспект боротьби з торгівлею людьми в Україні, можна констатувати, що національне законодавство, включаючи як правові, так і підзаконні нормативно-правові акти, є достатньо розвиненим. Крім того, враховано міжнародні стандарти та ініціативи для забезпечення ефективного запобігання та протидії, а також допомоги жертвам, включаючи вразливі категорії, такі як діти.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 черв. 2023 р. № 496-р. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-р#n9

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

4. Зінченко, Д. А. (2023). Аспекти протидії торгівлі людьми. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми. МВС України. Вінниця: ХНУВС*, 42-44.

5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2012 р. № 783. *Законодавство України* / Верховно Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF

Ботнаренко І. А.,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності,
кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Торгівля людьми є одним із найнебезпечніших транснаціональних злочинних явищ сучасності, що грубо порушує основні права і свободи людини. За даними Міжнародної організації праці, щороку торговці людьми та рабовласники отримують близько 150 мільярдів доларів злочинних

прибутків. За оцінками ЮНІСЕФ, щорічно більше 1,2 млн дітей стають постраждалими від торгівлі людьми. За оцінками ООН, у наш час постраждалими від сучасного рабства є приблизно 40 мільйонів осіб – переважно жінки, але також чоловіки та діти [1]. Такі статистичні засвідчують, що торгівля людьми залишається одним із найбільш прибуткових видів міжнародної злочинної діяльності.

У часи війни ризик потрапляння людей у ситуації експлуатації значно збільшується. Воєнні конфлікти створюють сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань, які користуються соціальною вразливістю населення, економічними проблемами та примусовим переміщенням осіб.

Повномасштабна війна в Україні призвела до появи мільйонів внутрішньо переміщених осіб і біженців, більшість з яких опинилася в умовах підвищеної вразливості. У кінці січня 2024 року за кордоном перебували 4,9 млн українських біженців. З них близько 3,3 млн перетнули західний кордон України, 250 тис виїхали в ЄС через росію чи Білорусь, а 1,3 млн залишаються в РФ [2]. Як наслідок, питання впливу військових дій на поширення торгівлі людьми стає надзвичайно актуальним.

Жінки та діти найчастіше стають жертвами торгівлі людьми. Військові дії створюють сприятливі умови для поширення сексуальної експлуатації, примусової праці, трудового рабства, втягнення у жебрацтво та незаконну діяльність. Особливо небезпечними є випадки, коли людей вербують під виглядом надання допомоги з евакуацією, працевлаштуванням або пошуком житла.

Разом з тим, жертвами торгівлі людьми стають не лише діти та жінки. Неконтрольовані Україною ділянки території і кордони використовуються рф не лише для постачання зброї, боєприпасів та бойовиків, а також і для незаконного переміщення людей з метою їх експлуатації – торгівлі людьми. Наразі українських громадян, переважно чоловіків, експлуатують шляхом використання у збройних конфліктах для виконання бойових завдань, пов’язаних з поваленням державної влади та порушення суверенітету й територіальної цілісності України, із застосуванням чи погрозою застосування до них насильства [3, с. 518].

Крім цього, війна значно ускладнює роботу правоохоронних органів. Через те, що держава змушена концентрувати ресурси на оборону, контроль за деякими видами злочинності може послаблюватися, чим активно користуються організовані злочинні групи.

Економічна нестабільність також відіграє значну роль. Люди, втративши джерела доходів, стикаючись із безробіттям і загальним погіршенням рівня життя, нерідко погоджуються на ризиковані пропозиції роботи чи допомоги. Економічна вразливість стає ґрунтом для подальшої експлуатації.

У цих умовах міжнародна співпраця має особливе значення у боротьбі з торгівлею людьми. З огляду на масовий виїзд громадян України за кордон, існує гостра потреба у посиленій взаємодії між правоохоронними органами різних країн, міжнародними інституціями та гуманітарними організаціями.

Ще одним ключовим напрямком є широка інформаційна робота з населенням. Люди, які перебувають у групах ризику, повинні бути обізнаними про поширені методи вербування та правила безпечного працевлаштування чи переміщення. Саме тому інформаційна діяльність має бути зосереджена на висвітленні ключових методів вербування, які застосовують торговці людьми, зокрема через Інтернет, соціальні мережі, фіктивні пропозиції роботи, гуманітарну допомогу, організацію перевезень чи надання житла. Особливу увагу слід приділяти навчанню населення навичкам безпечної поведінки під час пошуку роботи, перетину кордону, оформлення документів та взаємодії з незнайомими особами або установами.

Водночас важливо забезпечити доступ до інформації про можливості отримання допомоги, контакти відповідальних державних структур, міжнародних організацій та «гарячих ліній» для протидії торгівлі людьми. Підвищення рівня правової обізнаності громадян дозволить ефективніше ідентифікувати потенційні загрози, зменшити ризик стати жертвою та сприятиме загальному посиленню заходів зі запобігання цьому явищу.

Попередження торгівлі людьми в Україні здійснюється за такими напрямами: 1) вивчення ситуації; 2) підвищення рівня обізнаності; 3) зниження рівня вразливості населення; 4) подолання попиту шляхом реалізації організаційних, дослідницьких, інформаційних, освітніх, правових, соціально-економічних та інших заходів [4, с. 119].

Завданнями у сфері боротьби та протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану можна визначити:

- своєчасне виявлення, запобігання та припинення випадків торгівлі людьми, враховуючи підвищену соціальну вразливість населення;
- посилення нагляду за організованими злочинними групами, які займаються вербуванням та експлуатацією людей;
- удосконалення механізмів співпраці між правоохоронними органами, державними установами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством у межах протидії торгівлі людьми;
- підвищення обізнаності населення про ризики торгівлі людьми, методи вербування, а також основи безпечного працевлаштування і переміщення;
- забезпечення соціального, психологічного та правового захисту для постраждалих від торгівлі людьми осіб;
- виявлення та зменшення факторів, що сприяють розповсюдженню торгівлі людьми, таких як безробіття, бідність, вимушене переміщення та втрата соціальних зв'язків;
- удосконалення правової бази для ефективного протистояння торгівлі людьми з урахуванням специфіки воєнного стану;
- розширення міжнародної співпраці для обміну інформацією, пошуку злочинців і забезпечення підтримки потерпілих;
- ефективне документування та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми;
- проведення систематичного моніторингу міграційних процесів і оцінка ризиків експлуатації внутрішньо переміщених осіб і біженців.

Отже, війна значно підвищує ризики поширення торгівлі людьми, створюючи сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань і експлуатації соціально вразливих верств населення. Масове переміщення людей, економічна нестабільність, психологічна незахищеність та ослаблення окремих державних механізмів контролю є ключовими факторами, що сприяють поширенню цього негативного явища.

Саме тому у нинішніх умовах особливо важливо вдосконалювати механізми виявлення та протидії торгівлі людьми, зміцнювати міжнародну співпрацю та активно проводити інформаційну й профілактичну роботу серед населення.

Список використаних джерел

1. Мендоза М. Торгівля людьми. *Путівник.* 2023. 29 серпня. URL : https://gijn.org/ua/resurs-ua/torgivla-ludmi/.

2. Онлайн-курс «Протидія торгівлі людьми в Україні в період війни». ГО «Ла Страда-Україна». 18 березня 2025 р. URL : https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/social-humanitarian/PDF/torg.pdf

3. Григорчак Д. В. Торгівля людьми в реаліях масштабної військової агресії в Україні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 517–520.

4. Сперкач Н. А. Торгівля людьми: сучасний стан, динаміка та напрями протидії. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2023. Вип. 2 (11). С. 115–124. DOI 10.33244/2617-4154.2(11).2023.115-124

Bondarenko V. A.,
Professor at the Language Training Department,
PhD in Law, Associate Professor
(Lviv State University of Internal Affairs)
Solovei I. B.,
2nd-year master's degree student
(Lviv State University of Internal Affairs)

PROVIDING PROOF OF LABOUR RIGHTS VIOLATIONS (MOBBING AND DISCRIMINATION) AS INDICATORS OF LABOUR EXPLOITATION AND HUMAN TRAFFICKING

Modern transformations of the labour market, increasing competition, and instability in socio-economic conditions have led to a rise in psychological pressure in the workplace. Mobbing, or systematic harassment of an employee, as well as various forms of discrimination, have become widespread violations of labour rights among the working population. In the context of globalization and labour migration, these phenomena acquire particular significance, as workers – especially migrants – often find themselves in vulnerable situations with limited access to legal protection.

In some cases, systematic violations of labour rights may constitute elements of labour exploitation, which is recognized as a form of human trafficking. Therefore, the issue of proving such violations goes beyond labour law and becomes an important component of state policy aimed at protecting human rights and combating exploitation.

Under current conditions, the principles of humanism, freedom, equality, justice, and respect for human rights and freedoms form the moral foundation of any rule-of-law state. These principles affirm the highest value of the individual and guarantee protection against all forms of violence. At the same time, the right to work is one of the fundamental socio-economic rights of a person, enshrined in the Constitution of Ukraine and other legal acts [7].

In Ukraine, the institutional framework for combating mobbing has developed relatively recently, which underscores the need for a thorough analysis of the evidentiary standards available to employees and employers. German psychologist Heinz Leymann conducted the first academic studies of psychological pressure in the 1980s. He introduced the concept of «mobbing» as a form of psychological terror characterized by systematic, repeated, hostile, and unethical behaviour by one or more individuals against another employee [1, p. 286].

Mobbing is defined as systematic psychological pressure, hostile behaviour, persecution, or humiliation of an employee by an employer or colleagues. Ukrainian labour legislation defines mobbing as actions or inaction aimed at humiliating the honour and dignity of an employee, creating a toxic work environment, and leading to the deterioration of working conditions (Law of Ukraine, 2022) [10].

Discrimination in labour relations is defined in Article 1 of the Law of Ukraine «On the Principles of Prevention and Counteraction of Discrimination in Ukraine». It refers to situations in which individuals or groups face restrictions in the recognition or exercise of their rights based on certain characteristics, unless such restrictions are objectively justified and proportionate [9].

In the context of modern migration processes, mobbing and discrimination may serve as early indicators of labour exploitation. Migrant workers, particularly those in situations of irregular migration, often face limited access to legal remedies and are more likely to tolerate abusive working conditions. Such practices may escalate into severe forms of exploitation, including forced labour, which falls within the scope of human trafficking. Consequently, the ability to document and prove such violations is essential not only for individual protection but also for identifying broader patterns of exploitation.

Violations related to mobbing and discrimination are often concealed, prolonged, and psychological in nature. As a result, employees frequently lack formal evidence, and unlawful conduct is often disguised as ordinary managerial actions.

Key difficulties in proving such violations include:

- inadequate documentation of workplace events;
- unwillingness of witnesses to testify due to fear of retaliation;
- difficulty distinguishing mobbing from lawful managerial control;

- subjectivity in assessing psychological harm;
- insufficient methodological guidance for courts.

Addressing these challenges requires expanding the types of admissible evidence and refining approaches to the burden of proof.

The primary reason courts deny claims related to mobbing is the inability to prove its existence due to insufficient evidence. An employee must demonstrate the duration, systematic nature, intent, purpose, and form of the abusive behaviour.

Mobbing may manifest in the following forms:

- psychological pressure (threats, humiliation, mockery, dissemination of false information);
- exclusion from professional activities and obstruction of job performance;
- unequal pay for work of equal value;
- unjustified deprivation of bonuses;
- disproportionate workload distribution.

In labour disputes involving psychological pressure or unequal treatment, the following types of evidence may be used:

Written evidence: internal documents, complaints, memos, orders, and records of internal investigations [6].

Electronic evidence: emails, messenger correspondence (Telegram, Viber), social media content, audio/video recordings, CCTV materials. Courts accept such evidence if it allows identification of the participants and content [4; 5].

Witness testimony: although often supplementary, it may support the existence of systematic abuse.

Expert opinions: forensic psychological examinations are particularly important in determining emotional distress, anxiety disorders, or post-traumatic stress, and establishing a causal link between workplace conditions and psychological harm.

The case-law of the European Court of Human Rights emphasizes the importance of proper evidence in discrimination cases. In *Emel Boyraz v. Turkey*, the Court found a violation of Article 14 of the Convention, highlighting the necessity of objective and independent assessment [3].

According to Article 81 of the Civil Procedure Code of Ukraine, each party must prove the circumstances on which it relies [8]. However, in discrimination cases, a mixed model of the burden of proof applies: once the claimant establishes a prima facie case, the burden shifts to the employer to justify their actions. This approach is consistent with the jurisprudence of the European Court of Human Rights [2].

Effective collection and assessment of evidence is also crucial for identifying potential cases of labour exploitation and human trafficking, particularly where victims are unable to report abuse due to fear, dependency, or legal vulnerability.

Thus, the issue of proving violations of labour rights related to mobbing and discrimination is of growing importance. The hidden nature of such violations complicates the evidentiary process, requiring more flexible legal approaches.

An effective protection mechanism should be based on:

- a mixed model of burden of proof;
- expansion of admissible evidence;
- improved documentation practices;
- harmonization with European legal standards;
- increased legal awareness among employees.

These improvements are essential not only for strengthening labour rights protection but also for enhancing national mechanisms aimed at preventing and combating human trafficking and protecting vulnerable groups, including migrant workers. Improving evidentiary mechanisms should be considered a component of state policy in combating human trafficking and protecting vulnerable workers.

References

1. Cherednichenko, N. A. (2012). Mobbing and bullying in the labor process. *Law and Security*, (5), 285–288.

2. European Court of Human Rights. (2007). *Case of D.H. and Others v. the Czech Republic*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/

3. European Court of Human Rights. (2014). *Case of Emel Boyraz v. Turkey*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/

4. Grand Chamber of the Supreme Court. (2023, June 21). *Decision in case No. 916/3027/21*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045

5. Poltava Court of Appeal. (2024, January 16). *Decision in case No. 529/131/23*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116312455

6. Supreme Court. (2024, March 12). *Ruling in case No. 753/7920/23*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117657175

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Constitution of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2004). *Civil Procedure Code of Ukraine No. 1618-IV*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *On principles of prevention and counteraction of discrimination in Ukraine, No. 5207-VI*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On amendments to certain legislative acts of Ukraine on preventing and counteracting mobbing (harassment) No. 2759-IX*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20

Bondarenko V. A.,
Professor at the Language Training Department,
PhD in Law, Associate Professor
(Lviv State University of Internal Affairs)
Solomianiuk B. O.,
3rd-year student
(Lviv State University of Internal Affairs)

ONLINE RECRUITMENT FOR HUMAN TRAFFICKING: LEGAL CHALLENGES AND POLICY RESPONSES

The rapid development of digital technologies has significantly transformed the mechanisms of human trafficking, particularly in the context of victim recruitment. In the modern digital environment, traffickers increasingly rely on online platforms, including social media, job search websites, and messaging applications, to identify and exploit vulnerable individuals. This shift creates new legal challenges, as traditional legal frameworks are often not fully adapted to address crimes committed in cyberspace. Human trafficking remains a gross violation of fundamental human rights and is recognized at the international level as a serious criminal offense. According to the United Nations Office on Drugs and Crime, digital technologies are increasingly used by traffickers to facilitate recruitment, making detection and prevention more complex [3].

The definition of human trafficking is provided in the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons (2000), which defines it as the recruitment, transportation, transfer, harbouring, or receipt of persons using force, coercion, deception, or abuse of vulnerability for exploitation [4]. In the context of online recruitment, these elements are implemented through digital means, such as fraudulent job offers, fake modeling agencies, or the establishment of deceptive personal relationships. The Internet allows traffickers to act anonymously and across borders, which significantly complicates the identification of offenders and the protection of victims.

One of the main legal challenges in combating online recruitment for human trafficking is the issue of jurisdiction. Since online activities are inherently transnational, the perpetrator, victim, and digital infrastructure may be located in different countries. This creates difficulties in determining applicable law and competent authorities. Effective prosecution often requires international cooperation, which may be hindered by differences in national legislation and procedural rules. The Council of Europe emphasizes the importance of harmonizing legal standards among states to ensure effective counteraction to trafficking in human beings [1].

Another important challenge is the lack of specific legal regulation concerning online recruitment. Although many countries, including Ukraine, criminalize human trafficking (in particular, Article 149 of the Criminal Code of Ukraine), the use of digital technologies as a means of recruitment is not always explicitly addressed in legislation. This leads to difficulties in the legal qualification of such acts and may complicate the burden of proof in criminal proceedings. Investigators must rely on digital evidence, which requires specialized technical knowledge and resources.

The issue of collecting and using digital evidence is closely connected with the protection of human rights, particularly the right to privacy. Law enforcement authorities must ensure that investigative measures comply with international standards. The practice of the European Court of Human Rights establishes that any interference with private communications must be lawful, necessary, and proportionate in a democratic society [2]. This requirement limits the scope of surveillance and data collection, thereby complicating the detection of trafficking activities carried out online.

In addition, the role of online platforms in facilitating or preventing human trafficking remains controversial. On the one hand, digital platforms may be used by traffickers to reach potential victims. On the other hand, these platforms can contribute to prevention by monitoring suspicious activities and cooperating with law enforcement agencies. However, the issue of their legal liability is still not clearly regulated at the international level. Some jurisdictions impose obligations on platforms to remove illegal content, while others prioritize freedom of expression and limit intermediary liability.

At the international level, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons remains the primary legal instrument in combating human trafficking, although it does not fully address modern digital challenges. At the same time, the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings provides a comprehensive framework for the prevention of trafficking, protection of victims, and prosecution of offenders [1]. At the national level, Ukraine has established legal foundations for combating human trafficking through the Law of Ukraine «On Combating Trafficking in Human Beings» [5], but the ongoing development of digital technologies requires further adaptation of legislation to address online threats.

Thus, online recruitment has become one of the key tools of modern human trafficking, significantly complicating the work of law enforcement agencies and requiring the adaptation of legal mechanisms. The main legal challenges include the transnational nature of offenses, the lack of specific regulation of online recruitment, difficulties in collecting digital evidence, and the unclear liability of online platforms. To effectively address these challenges, it is necessary to harmonize international and national legislation, develop specific legal norms regulating online recruitment, strengthen international cooperation, and improve the technical capacity of law enforcement agencies.

References

1. Council of Europe. (n.d.). Action against trafficking in human beings. URL: https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking

2. European Court of Human Rights. (n.d.). Official website. https://www.echr.coe.int

3. United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). Global report on trafficking in persons. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/glotip.html

4. United Nations. (2000). Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). Law of Ukraine on combating trafficking in human beings No. 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

Брич Л. П.,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Бучюнас Г.,
доцент юридичного факультету
Університету Вітаутаса Магнуса
та професор Університету Миколаса Ромеріса (Литва),
старший радник з питань прокуратури
Консультативної місії Європейського Союзу,
доктор юридичних наук

ТРУДОВА ЕКСПЛУАТАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У теорії та практиці поняття трудової експлуатації/експлуатації праці ототожнюють з поняттям примусової праці [1; 2], яка є однією з альтернативних ознак у структурі експлуатації – мети, що є ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення «Торгівля людьми». Трудову експлуатацію визначають як «форму торгівлі людьми, що передбачає примусову працю, рабство, роботу в небезпечних умовах, обмеження свободи пересування чи тиск на працівника» [3; 4]. Проте, у офіційних документах для позначення відповідної ознаки складу кримінального правопорушення використано термін «примусова праця» [5; 6]. Зокрема, у ст. 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [5, ст. 3] (далі в тексті – Палермський протокол), й відповідно: у примітці 1 до ст. 149 КК України [7], у ст. 147^2 КК Литовської Республіки [8], які текстуально відтворюють положення цього міжнародно-правового акта, примусова праця зазначена як різновид експлуатації, з метою якої вчиняється торгівля людьми. Поняття примусової праці роз'яснено у ст. 2 Конвенції Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю 1930 року (№ 29) (далі в тексті – Конвенція МОП) [9, ст. 2]. «Примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від якої-небудь особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг». Тобто, ключовими ознаками примусової праці є відсутність добровільної згоди на таку працю, загроза покарання за відмову від неї, незаконність.

«Про те, що праця є примусовою, – на думку авторів навчального посібника для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці, – може свідчити сукупність таких обставин, як застосування до особи психологічного чи фізичного насильства; відсутність трудової угоди; обмеження свободи пересування особи у вільний від роботи час; відібрання в особи паспорта на період її роботи; утримання частини заробітної плати або невиплата її взагалі; погроза видати працівника-нелегала органам влади та інші обставини» [1, с. 23]. Не з усіма переліченими критеріями виявлення примусового характеру праці можна погодитись. Зокрема, не має ознак покарання погроза вчинити правомірні дії – «видати працівника-нелегала органам влади».

Проте, позитивним є те, що наведені критерії, які дають можливість виявити примусову працю, стали орієнтиром, принаймні для деяких українських судів. Ось фрагмент із вироку суду: «Прикладами примусової праці може бути праця у будь-якій сфері виробництва чи послуг взагалі без оплати або з оплатою, що не відповідає характеру та інтенсивності роботи. Примусове надання послуг є різновидом примусової праці, коли остання здійснюється у сфері послуг. Про те, що праця є примусовою, можуть свідчити такі обставини, як застосування до особи психічного чи фізичного насильства, відсутність трудової угоди, відібрання в особи паспорта, утримання частини заробітної плати або невиплата її взагалі та інші обставини. Наявність трудової угоди не обов`язково свідчить про відсутність примусової праці або торгівлі людьми» [10].

В більшості ж випадків суди першої інстанції досить фривольно застосовують законодавчу термінологію, якою позначено ознаку складу кримінального правопорушення. Зокрема, в Єдиному державному реєстрі судових рішень України (далі в тексті – ЄДРСР) виявлено 20 судових рішень,

постановлених за період з 01 січня 2017 р. по 31 грудня 2025 р. за відповідною частиною ст. 149 КК України щодо торгівлі людьми з метою експлуатації шляхом примусової праці. Так, серед встановлених судом обставин у вироках мета вчинення торгівлі людьми описана так: «з метою подальшої експлуатації їх праці» [11], «для подальшої трудової експлуатації» [2; 10; 12; 13; 14], «з метою його примусової трудової експлуатації» [15], «з метою подальшого використання результатів їх праці в особистих цілях, направлених на отримання матеріальної вигоди» [16], «з метою отримання незаконного прибутку та швидкого незаконного збагачення» [17], «незаконне збагачення у результаті використання безоплатної та рабської праці людей» [18]. Але для конструювання складу торгівлі людьми законодавець таку термінологію не використовує.

У деяких вироках термін «примусова праця» для позначення мети вчинення кримінального правопорушення не вжито жодного разу [19].

Лише у шести вироках виявлено формулювання, яке узгоджуються із законодавчим описанням суб'єктивної сторони складу торгівлі людьми у ст. 149 КК України: «з метою експлуатації у формі примусової праці» [20; 21; 22; 23], або ж його варіація – «з метою трудової експлуатації у формі примусової праці» [24; 25].

Мету трудової експлуатації суди розуміють як корисливу мету [14], корисливий мотив [26], використання трудової сили для власних корисливих цілей [25], примусову працю [25], бажання швидкого і незаконного збагачення шляхом його використання в трудовій експлуатації [10].

Проте, суть трудової експлуатації, як її розуміють фахівці, полягає у присвоєнні матеріальних результатів праці людини (зокрема прибутку) власником засобів виробництва. «При цьому людина може працювати взагалі без оплати або з оплатою, яка явно не відповідає характеру та інтенсивності роботи» [27, с. 457]. Тобто, суть трудової експлуатації перебуває в економічній площині. Людина в силу різних обставин може навіть добровільно працювати в умовах трудової експлуатації, наприклад, не маючи іншого вибору в існуючих умовах місця, часу, особистих обставин, які однак, не є уразливим станом особи. Це не та згода особи на її експлуатацію, яка не скасовує факт торгівлі людьми, про яку йдеться у п. b ст. 3 Палермського протоколу, де сказано: «Згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, зазначену в підпункті (a) цієї статті, не має значення, якщо було використано будь-який із засобів, зазначених у підпункті (a)» [5, ст. 3]. Способами, зазначеними у п. a ст. 3 Палермського протоколу є: загроза силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [5, ст. 3].

Прикладами такої трудової експлуатації, які однак немає підстав розглядати під призмою торгівлі людьми, є оплата праці вчителів, викладачів закладів вищої освіти, лікарів та іншого медичного персоналу у державних закладах охорони здоров'я. Це проблема не лише українська. «Університети узаконили спосіб змусити людей працювати на більш високому рівні без належної оплати. Університети практикують неоплачувану працю, змушуючи викладачів і дослідників виконувати обов'язки значно вищого рівня без відповідної компенсації», – пишуть Трой Хефернан з Манчестерського університету, Великобританія, і Кетрін Смізер з університету Чарльза Стюарта, Австралія [28]. І ми не бачимо, щоб це викликало стурбованість правозахисних організацій. «Водночас серйозну стурбованість Міжнародної організації праці викликає практика використання праці ув'язнених у приватному секторі, яка започаткована в розвинутих країнах та поширилася на інші країни й нині виходить на міжнародний ринок. Так, у деяких містах США проводяться ярмарки праці ув'язнених, служби працевлаштування набирають персонал у місця ув'язнення, що критикують профспілкові організації, які відзначають дуже низький рівень заробітної плати та відсутність захисту ув'язнених. Міжнародна організація праці також висловила занепокоєння у зв'язку з тим, що ув'язнені вже позбавлені волі, тому існує загроза, що використання їхньої праці приватними компаніями може бути пов'язане з експлуатацією, яка зведе нанівець будь-які заяви про волевиявлення. Така праця може перетворитися на примусову» [29, с. 369].

Таким чином, безпідставно ототожнювати трудову експлуатацію/експлуатацію праці з примусовою працею. Таке ототожнення створює у правозастосувача ілюзію, що у КК України немає статтей, які встановлюють відповідальність за прояви трудової експлуатації дорослих людей, що не пов'язані з торгівлею людьми.

Ми солідаризуємося з позицією Тіма де Меєра, який після висновку, що не всі форми експлуатації праці є примусовою працею, констатує, що обидві форми повинні бути заборонені

та каратися сукупністю кримінальних, цивільних та адміністративних санкцій [30]. Вид юридичної відповідальності має залежати від ступеня експлуатації. Експлуатація людини полягає у застосуванні різних методів, спрямованих на отримання вигоди для себе за рахунок вразливості іншої людини: від фізичного насильства до психологічного тиску. Методи, що застосовуються для подолання опору людини та отримання вигоди з її вразливості, відрізняються за ступенем проникнення в психіку та свідомість людини. Це можуть бути як екстремальні методи, так і стандартні. Отже, вищезазначений критерій можна використовувати для поділу трудової експлуатації на екстремальну (за термінологією чинного законодавства – примусову працю), помірну та незначну. Зокрема, за результатами проведеного нами анкетування українців, які мають досвід роботи за кордоном, ми вважаємо, якщо працівник був наперед обізнаний з тими у мовами праці, які його чекають, приймав їх і був задоволений отриманим результатом (умовами праці, проживання, оплатою праці, навіть якщо вона була нижчою від офіційно встановлених рівнів у юрисдикції місця праці, але значно вищою, ніж у його країні, чи в регіоні), то вчинене щодо нього порушення вимог законодавства, не посягає на волю і гідність людини. А відтак, не досягає характеру і ступеня суспільної небезпеки торгівлі людьми. У КК України [7] відповідні діяння передбачені статтями 172 «Грубе порушення законодавства про працю» та 173 «Грубе порушення угоди про працю». Залежно від конкретних обставин справи вчинене порушення трудового законодавства може бути кваліфіковане як адміністративне правопорушення. За КУпАП [31] це ст. 41 «Порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці».

Кваліфікація вчиненого за подібних обставин саме як адміністративного правопорушення властива для практики правозастосування у Литві. Проте, з'явилася перша ластівка, яка може стати віхою, що намітила нову тенденцію в судовій практиці Литви.

11 червня 2025 року Клайпедський районний суд виніс виправдувальний вирок щодо С. К. та Й. К., яких звинувачували за статтею 147^2 Кримінального кодексу Литовської Республіки у використанні примусової праці або послуг особи. Однією з підстав виправдувального вироку суду першої інстанції було те, що примусової праці не було, а свобода потерпілого не була обмежена [32]. 18 грудня 2025 року Клайпедський окружний суд, розглядаючи в апеляційному порядку кримінальну справу, в якій С. К. та Й. К. були виправдані за звинуваченням у використанні примусової праці, виніс обвинувальний вирок, скасувавши виправдувальний вирок суду першої інстанції. Однією з підстав, з яких суд вищої інстанції визнав С. К. та Й. К. винними у вчиненні злочину, передбаченого ст. 147^2 КК Литовської Республіки, було застосування обману та використання вразливості осіб та їхньої залежності від скрутного матеріального становища, а також те, що вони приїхали шукати роботу, оскільки у їхній рідній країні доходи були недостатніми для утримання сім'ї [33]. Наведені обставини суд апеляційної інстанції визнав уразливим станом. Таким чином, працю за наведених обставин суд апеляційної інстанції визнав примусовою. Рішення суду касаційної інстанції станом на сьогодні немає.

Список використаних джерел

1. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. Київ : Фенікс, 2014. 160 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1861/files/posibnik_dlya_suddiv.pdf

2. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 01 лютого 2017 р. Справа № 161/10086/14-к. Провадження № 1/161/5/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64405150

3. Трудова експлуатація як форма порушення прав людини: механізми розпізнавання та захисту. Омбудсман України. Веб-сайт. 06.05.2026. 10.30. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/trudova-ekspluataciya-yak-forma-porushennya-prav-lyudini-mehanizmi-rozpiznavannya-ta-zahistu

4. Що треба знати про трудову експлуатацію? – Всесвітній День боротьби з торгівлею людьми. Дніпровська районна військова адміністрація. Веб-сайт. 22 липня 2021 р. 10.00. URL: https://dprda.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/shcho-treba-znati-pro-trudovu-ekspluataciyu-vsesvitnij-den-borotbi-z-torgivleyu-lyudmi

5. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної

організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

6. Директива 2011/36/єс Європейського парламенту та ради від 5 квітня 2011 р. щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту її жертв, а також заміни Рамкового рішення Ради 2002/629/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:02011L0036-20240714

7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

8. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. URL: https://www.infolex.lt/ta/66150:str147-2

9. Конвенція Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю (№ 29) від 28.06.1930 р., ратифікована Україною 10.08.1956 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_136#Text

10. Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 08 листопада 2023 р. справа № 401/3025/23. Провадження № 1-кп/401/365/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865

11. Ухвала Вінницького апеляційного суду від 19 лютого 2020 р. Справа № 0614/3005/2012. Провадження №11/801/2/2020. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87789190

12. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 22 січня 2024 р. Справа № 161/14810/21. Провадження № 1-кп/161/51/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116446350

13. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 11 лютого 2020 р. Справа № 175/3383/19. Провадження № 1-кп/175/161/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87487822

14. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 23 вересня 2020 р. Справа № 369/1523/20. Провадження № 1-кп/369/981/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91757105

15. Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 22 жовтня 2020 р. Справа № 574/7/20. Провадження № 1-кп/577/192/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92394836

16. Вирок Хорольського районного суду Полтавської області від 01 лютого 2017 р. Справа № 548/33/17. Провадження №1-кп/548/21/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/64463256

17. Вирок Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 14 липня 2022 р. Справа № 179/336/22. Провадження № 1-кп/179/71/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105275842

18. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 22 березня 2024 р. Справа № 199/2273/24. Провадження № 1-кп/199/283/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/117841193

19. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 01 березня 2021 р. Справа № 203/3961/20. Провадження № 1-кп/0203/466/2021. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95215441

20. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 лютого 2021 р. Справа № 199/912/21. Провадження № 1-кп/199/317/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94706991

21. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 28 травня 2021 р. Справа № 199/990/21. Провадження № 1-кп/199/333/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97232695

22. Вирок Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 21 липня 2021 р. Справа № 204/915/21. Провадження № 1-кп/204/357/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531792

23. Вирок Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 24 березня 2021 р. Справа № 589/4638/19. Провадження № 1-кп/589/191/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96027737

24. Вирок Краснокутського районного суду Харківської області від 24 листопада 2021 р. Справа № 627/648/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101629795

25. Вирок Лебединського районного суду від 23 листопада 2023 р. Справа № 950/2812/23. Провадження № 1-кп/950/255/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115117035

26. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 26 квітня 2018 р. Справа № 161/14645/13-к. Провадження № 1/161/3/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73661853

27. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Бойко А. М., Брич Л. П., Дудоров О. О. та інші]; за ред. М. І.Мельника, М. І.Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

28. Troy Heffernan and Kathleen Smither. Working at the level above: university promotion policies as a tool for wage theft and underpayment. Higher education research & development. URL: https://doi.org/10.1080/07294360.2024.2412656

29. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: дисерт. на здобуття наук. ступ. доктора юрид. наук, спец.: 12.00.08. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, 2019. 535 с.

30. Tim De Meyer. Exploitation vs. forced labour -- What can we learn from international labour standards? Blog article 2 March 2015. URL: https://www.ilo.org/resource/article/exploitation-vs-forced-labour-what-can-we-learn-international-labour

31. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

32. Klaipėdos apylinkės teismo 2025-06-1. URL: nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-586/2025.

33. Klaipėdos apygardos teismo 2025-12-18. URL: nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-218-380/2025.

Василишин В. А.,
викладач кафедри практичної психології ННІУПБ
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ВІКТИМНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Вступ. Проблема впливу сім'ї на формування віктимності особистості є однією з ключових у сучасній психології. Упродовж життя людина несвідомо засвоює моделі поведінки, особливості взаємодії та сприйняття, які транслюються у родині, і тим самим формує власний сценарій, який визначає її життєві установки, способи вирішення конфліктів, стилі спілкування та ставлення до себе й інших. Цей сценарій є основою для формування характерологічних рис особистості і значно впливає на вибір партнера, життєвої стратегії, на динаміку майбутніх подружніх відносин та здатність справлятися зі складними ситуаціями у житті, а також будувати гармонійні стосунки з іншими людьми.

Отже, віктимність це «емоційний, психологічний, поведінковий стан, який розвивається в результаті впливу довготривалого стресу, підпорядкування правилам, що забороняють відкрито виражати власні почуття та обговорювати особисті і міжособистісні проблеми» [1].

К. Білокур вважає, що віктимність – це відхилення особистісного розвитку, яке проявляється у: 1) готовності людини потрапляти у позицію жертви (віктимна готовність); 2) у деструктивній поведінці (віктимна поведінка) [2].

Згідно з концепцією Е. Берна, сценарій сім'ї можна розглядати як систему визначених норм і ролей, які передаються з покоління в покоління, обумовлюючи взірці поведінки дітей у дорослому житті. Сімейний сценарій стає своєрідним фундаментом для розвитку особистісних характеристик, а також закладає уявлення про власну роль у стосунках з іншими людьми.

Сучасні зарубіжні дослідження акцентують увагу на деструктивних наслідках дисфункціональних сімейних сценаріїв. Наприклад, С. Джонсон та Е. Фішер у своїх роботах аналізують, як невирішені конфлікти у батьківських родинах сприяють формуванню тривожної прив'язаності та низького рівня емоційної компетентності, що негативно впливає на майбутнє подружнє життя [3].

Є. Потапчук у своїх працях аналізує вплив дисфункційних сімейних стилів, таких як авторитарність, надмірна гіперопіка чи емоційна байдужість, на формування чутливих рис характеру, зокрема тривожності, низької самооцінки та схильності до співзалежних стосунків

у майбутньому [4]. Важливе значення у виникненні залежності від іншої людини має поширення фундаментального почуття неповноцінності на сферу міжособистісних взаємин.

Основною травмою у формуванні віктимної поведінки жінок є травма позбавлення (уваги, любові) батьків у ранньому віці особистості. При цьому суттєво, що необхідною умовою виникнення віктимності є поява у дитини відчуття невпевненості, тривоги та нестабільності. Особливості сімейних стосунків також визначають як особливості структури і функції статево-рольової ідентичності особистості, так і специфіку її життєвого сценарію і життєвого стилю [1].

Проведене Т. Вакуліч емпіричне дослідження механізмів утворення віктимної поведінки жінок дає можливість припустити, що досвід пережиття як фізичної, так і психологічної кривди з боку батьків у дитинстві має значний віктимізуючий вплив на особистість дівчинки. До того ж вирішальним для віктимізації є вплив не одного інциденту, а накопичувальний ефект, що створює клімат і перспективи для подальших образ.

Часто члени сім'ї не помічають руйнівного впливу, який вони чинять на особистість своєї дитини. І саме непомітність утворення віктимної поведінки робить її особливо небезпечною, оскільки вона, вражаючи значну частину населення, негативно впливає на розвиток особистості, побудову сценарію життя, вибір шлюбного партнера, професійне і кар'єрне зростання, психічне та фізичне здоров'я [1].

До соціально-психологічних чинників, які детермінують віктимну поведінку, належать соціально-культурні (віктимізація суспільства, вплив засобів масової інформації); «сімейний фактор» (наявність агресивної або ігноруючої моделі виховання, нестабільність емоційного клімату в сім'ї, подружні конфлікти); «соціально-педагогічний фактор» (відсутність індивідуального підходу до учнів, віктимна деформація педагога, образливе ставлення з боку педагога і однокласників, психологічне та фізичне насилля).

Дослідники також виокремлюють цілий ряд чинників, що пов'язані з психологічними особливостями батьків, і впливають на формування віктимних особливостей дитини:

- гіперопіка матері, що базується на тривожності та відчутті самотності, які призводять до виникнення у дитини невпевності у свої силах, помилкової оцінки навколишнього світу;
- нервові зриви батьків у вигляді жорсткого звертання до дитини, нескінченної критики, фізичного покарання, які компенсують нервову напругу самих батьків;
- психопатологія батьків, яка може призвести до жорстокого психологічного та фізичного ставлення до дитини;
- недостатній рівень емоційної чуйності
- депресія, низький рівень самооцінки, імпульсивність, жертовність матері, які через механізм ідентифікації спричиняють формування характерного стилю реагування у дитини
- економічна нестабільність у сім'ї;
- неповна родина
- відсутність необхідної підтримки від суспільства ;
- дуже молодий вік батьків, що характеризується неадекватним рівнем знань про дитину і може спричиняти ігнорування потреб дитини, відчуження від неї;
- розбіжність правил і цінностей сім'ї, абстрактне поняття моралі;
- родинні конфлікти, включно з подружніми складнощами, які збільшують ризик інцестуальних стосунків.
- алкоголізм одного чи обох батьків, який призводить до виникнення співзалежних стосунків, занедбаності дітей
- насилля в родині. Відбувається сімейне зараження «віктимністю».
- несподівані емоційні реакції батьків [5].

Ключові процеси впливу сімейного сценарію на віктимність включають:

– Передача моделей віктимної поведінки: Якщо в сім'ї один із батьків виступав у ролі жертви (терпів насильство, зневагу), дитина засвоює це як єдино можливу норму стосунків, і це підвищує ризик вибору схожого сценарію у дорослому житті.

– Виникнення фундаментальних установок: Негативні сімейні сценарії (до прикладу, «я нікчема», «світ небезпечний», «треба терпіти») спричиняють у дитини відчуття безпорадності та низький рівень самооцінки, а це робить її легкою ціллю для маніпуляторів.

– Порушення статево-рольової ідентичності: Особливості сімейних стосунків, зокрема нездорові сценарії, впливають на структуру статево-рольової ідентичності, що може призвести до вибору віктимної ролі особистістю.

– Сприймання сімейного середовища: Дослідження підтверджують, що сприйняття сімейного середовища (рівень конфліктності, підтримки) прямо пов'язане з віктимністю, незалежно від статі [6].

Висновки. Отже, віктимність особистості це динамічне поняття, що може перебудовуватись протягом усього життя та зумовлюється різними чинниками. Особливо це залежить від самої особи, рівня її усвідомленості. І значне місце тут займає вплив членів сім'ї, особливостей їх взаємин, ставлення до дитини та її виховання. І це вказує на потребу у комплексному вивченні наслідків негативних родинних сценаріїв, а також у розробці та адаптації програм підтримки осіб, схильних до віктимності, які виросли у дисфункційних сім'ях.

Список використаних джерел

1. Вакуліч, Т. М. Механізми віктимізації особистості жінки. Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я, 2021. (1), с. 30-44. URL: https://journals.maup.com.ua/index.php/psych-health/article/view/138

2. Білокур К. В. Особливості віктимної поведінки студентської молоді. Умань 2025, 65 с.

3. Петяк О. В., Алєксєєв О. О., Вплив сімейного сценарію на формування характеру особистості та гармонійних стосунків у шлюбі. *«Наукові інновації та передові технології»*. No 1(41). 2025. С. 1248–1258.

4. Балукова А. І., Потапчук Є. М. Чинники міжособистісної сумісності майбутніх шлюбних партнерів. Соціальна психологія. Юридична психологія, 2021. No 24. Т. 2. С. 167–171.

5. Гарькавець С. О. Психологія підліткової віктимності: [монографія]. Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2013, 175 с.

6. Петрунько О., Паціора Г. Особливості віктимної поведінки молоді. Вчені записки Університету «КРОК» №2 (70), 2023 С. 159–165.

Волкова С. М.,
науковий співробітник
відділення організації наукової роботи
відділу організації наукової діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МАСОВА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Із 24 лютого 2022 року в Україні діє воєнний стан, введений на підставі Указу Президента України № 64/2022 [1], який є одним із найпотужніших чинників дестабілізації суспільства, що призводить не лише до руйнування економіки та інфраструктури, а й до масштабних гуманітарних криз. Одним із найнебезпечніших наслідків воєнних конфліктів стає масова міграція населення, яка суттєво підвищує ризики торгівлі людьми. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [2]. У сучасних умовах ця проблема набуває особливої актуальності для України, оскільки мільйони громадян були змушені залишити свої домівки через збройну агресію, шукаючи безпеки як всередині країни, так і за її межами.

Масове переміщення людей створює сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань, які використовують вразливий стан біженців та внутрішньо переміщених осіб. Люди, що втратили житло, роботу, документи та стабільний соціальний зв'язок, часто опиняються у стані психологічного виснаження і матеріальної залежності. Саме ці обставини роблять їх легкою мішенню для експлуатації.

Документ Національної соціальної сервісної служби України [3] містить офіційну статистику щодо осіб, яким встановлено статус постраждалих від торгівлі людьми станом на 07.05.2026 року. Аналіз цих даних дозволяє зробити кілька важливих висновків щодо сучасних тенденцій торгівлі людьми в Україні.

Загальна характеристика ситуації

Станом на травень 2026 року статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, отримали 247 осіб. Водночас у 11 випадках було відмовлено у наданні статусу. Це свідчить про те, що проблема торгівлі людьми залишається актуальною навіть в умовах повномасштабної війни та масової міграції населення.

Гендерний аспект проблеми

Статистика демонструє суттєву перевагу чоловіків серед постраждалих:

- чоловіки – 231 особа;
- жінки – 7 осіб;
- діти – 9 осіб (2 хлопчики та 7 дівчаток).

Ці показники є доволі нетиповими порівняно з попередніми роками, коли більшість постраждалих становили жінки. Така зміна може бути пов'язана з війною та зростанням випадків трудової експлуатації чоловіків, особливо на тимчасово окупованих територіях або в країнах примусового переміщення.

Форми експлуатації

Найпоширенішою формою торгівлі людьми стала змішана експлуатація – 217 випадків. Також зафіксовано:

- трудову експлуатацію – 13 випадків;
- сексуальну експлуатацію – 1 випадок;
- продаж дітей – 4 випадки.

Домінування змішаної форми експлуатації свідчить про ускладнення схем торгівлі людьми. Злочинці часто поєднують кілька видів примусу одночасно: трудову експлуатацію, психологічний тиск, обмеження свободи пересування та насильство.

Географія проблеми

Найбільше випадків зафіксовано у:

- місті Києві – 59;
- Миколаївській області – 59;
- Київській області – 21;
- Одеській області – 20;
- Харківській області – 16;
- Сумській області – 14;
- Черкаській області – 13.

Такі показники можуть пояснюватися як високою кількістю внутрішньо переміщених осіб, так і активними бойовими діями чи окупацією окремих територій. Південні та східні регіони особливо вразливі через нестабільну безпекову ситуацію.

Внутрішня та транскордонна торгівля людьми

Документ показує майже однаковий рівень:

- внутрішньої торгівлі людьми – 112 випадків;
- транскордонної – 135 випадків.

Це означає, що ризики існують як усередині держави, так і під час виїзду за кордон. Масова міграція українців через війну значно підвищила небезпеку потрапляння у ситуації експлуатації за межами країни.

Країни експлуатації

Найчастіше країною призначення зазначена росія – 132 випадки. Україна фігурує у 112 випадках внутрішньої експлуатації. Також поодинокі випадки зафіксовані у Білорусі та Литві.

Ці дані свідчать про те, що війна створила додаткові ризики використання громадян України у примусовій праці та інших формах експлуатації, особливо на окупованих територіях або в країнах, пов'язаних із воєнним конфліктом.

Проаналізований документ підтверджує, що масова міграція населення в умовах війни безпосередньо впливає на зростання ризиків торгівлі людьми. Соціальна нестабільність, втрата роботи, вимушене переміщення та психологічна вразливість населення створюють сприятливі умови для діяльності злочинних мереж. Особливо тривожним є зростання кількості чоловіків серед постраждалих та поширення змішаних форм експлуатації.

Отже, проблема торгівлі людьми в умовах війни потребує не лише посилення правоохоронного контролю, а й активної інформаційної роботи, міжнародної співпраці та створення ефективної системи захисту внутрішньо переміщених осіб і біженців.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022. № 64/2022. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022–41397 (дата звернення: 18.05.2026).

2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. Верховна Рада України. URL: http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739–17. (дата звернення: 18.05.2026).

3. Національна соціальна сервісна служба України. Облік осіб, які постраждали від торгівлі людьми станом на 07.05.2026 р. (дата звернення: 18.05.2026).

Vergun V. A.,
Student at the Educational and Research Institute of Law and Law Enforcement
(Lviv State University of Internal Affairs)
Topolevsky R. B.,
PhD, Associate Professor,
Associate Professor in the Department of Theory, History, and Constitutional Law
of the Educational and Research Institute of Law and Law Enforcement
(Lviv State University of Internal Affairs)

THE ILLEGAL TRANSFER AND DEPORTATION OF UKRAINIAN CHILDREN AS A CHALLENGE TO INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW AND ANTI-TRAFFICKING POLICY

Since the start of the Russian Federation's full-scale armed aggression against Ukraine, numerous violations of children's rights have been documented. These include, in particular, infringements on the right to preserve personal identity, maintain family ties, receive an education, and access information, as well as the right to rest, leisure, and participation in cultural life. In addition, children's fundamental rights to freedom of thought, conscience, and religion, as well as to health care, personal freedom, and safety, are being violated. A particularly cynical manifestation of such a policy is the forced removal, deportation, and subsequent imposition of the occupying state's citizenship on Ukrainian children, which indicates the systematic commission of acts of genocide by the aggressor country. This, in turn, creates the conditions for their exploitation, illegal adoption, alteration of personal identity, and other practices related to transnational human trafficking.

There are significant discrepancies in the data regarding the number of Ukrainian children who have been forcibly taken to the russian federation. According to official information from Ukrainian authorities, the deportation of at least 19,546 children has been confirmed. At the same time, the Yale Laboratory for Humanitarian Studies estimates this figure at approximately 35,000 people in its analytical reports [1].

The Russian side provides its own figures on the number of displaced children, which are of a propagandistic nature and are contradictory and unreliable. For example, Maria Lvova-Belova, the former Children's Rights Commissioner to the President of the Russian Federation (for whom the International Criminal Court has issued an arrest warrant), claimed that over 700,000 Ukrainian children had been

«resettled» to Russia. In contrast, Daria Gerasymchuk, the Ukrainian President's Commissioner for Children's Rights, noted that there is confirmed information regarding over 19,500 children taken from the occupied territories to Russia, but believes the actual number of those deported amounts to several hundred thousand [2]. As of May 2026, the state search portal «Children of War» had information on over 20,500 individuals [3].

At the same time, the Russian Federation systematically refuses to provide any official information about displaced children to either Ukraine or international organizations, which constitutes a gross violation of international humanitarian law. Such secrecy not only complicates the process of determining the exact number of deportees but also hinders the return of children to their homeland and the restoration of their legal status [1].

According to the provisions of the 1949 Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, specifically Article 49, any individual or mass forced displacement or deportation of civilians to the territory of the occupying power or any other state is prohibited, regardless of the motives for such actions [4]. Despite this, the Russian Federation is grossly violating the requirements of international humanitarian law by illegally removing Ukrainian children from the temporarily occupied territories, changing their citizenship, personal documents, and language of communication, as well as simplifying the procedures for their adoption by Russian citizens.

The relationship between the illegal movement of children and the risks of human trafficking warrants special attention. In the context of war, the loss of family ties, documents, and control over a child's whereabouts significantly increases the risks of sexual, labor, or other forms of exploitation. Accordingly, state policy on combating human trafficking must also include special mechanisms for identification, search and rescue, international information exchange, and the protection of deported children.

Accordingly, such actions by the Russian Federation constitute war crimes within the meaning of Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court, which provides that the «unlawful deportation or transfer» of the civilian population, including children, constitutes a grave breach of the laws and customs of war (subparagraphs VII of paragraph (a) and VIII of paragraph (b) of Part 2) [5].

Furthermore, pursuant to Article 7(d) of the Rome Statute [5], such actions constitute crimes against humanity, which include «deportation or forcible transfer of the population,» that is, the forced expulsion of persons from the territories where they lawfully reside without grounds provided for under international law. It should be noted that the unlawful deportation and forcible transfer of Ukrainian children to the Russian Federation are systematic in nature. Taken together, they constitute a complex international crime that combines elements of genocide, as well as clear elements of war crimes and crimes against humanity, and creates sufficient legal grounds to hold the perpetrators accountable under international law within the jurisdiction of the International Criminal Court.

In 2016, amendments were made to the Law of Ukraine «On the Protection of Children» dated April 26, 2001, No. 2402-III [4], introducing a separate legal category: «children affected by military operations and armed conflicts». The definition of this category covers a wide range of possible consequences of military impact: from physical injuries to psychological violence, abduction, or unlawful displacement.

Pursuant to the provisions of Article 30-1 of this Law [6], the state is obligated to take all necessary measures to ensure the protection of children who are in a zone of military operations or have been affected by armed conflicts. In particular, the law guarantees them the right to proper care, a safe environment, and reunification with family members. The state is also obligated to conduct searches, secure the release of children from unlawful detention (including captivity), and facilitate the return of deported or forcibly displaced children to territory controlled by Ukraine.

In this context, international standards on combating human trafficking are also of great importance, in particular the 2005 Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings [7] and the UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (Palermo Protocol) [8]. Their provisions prioritize the protection of children, intergovernmental coordination, and mechanisms for the repatriation of victims.

At this stage, one of the international community's top priorities is the creation of a global database for the search and identification of children illegally removed from the territory of Ukraine. Such a step requires the involvement of national governments, international institutions, and human rights organizations. As stated in the Resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe of April 27, 2023, a key aspect of cooperation among states is the creation of a mechanism for identifying, locating, and repatriating affected children to Ukraine or to safe third countries (para. 19.4) [9].

At the same time, returning children to their home countries requires not only legal and diplomatic action, but also comprehensive psychological support. A significant number of illegally deported children have been subjected to abuse, pressure, and psychological violence (para. 7.4) [9]. Such profound traumatic consequences have a long-term, sometimes irreversible impact on personality development; therefore, the state must ensure systematic crisis assistance, rehabilitation, and social adaptation for these children.

The relevant amendments that should be made to the Law of Ukraine «On the Public Health System» [10] should guarantee access to rehabilitation programs for children affected by war, including orphans, children deprived of parental care, persons with disabilities, as well as those who have experienced violence or human trafficking.

Therefore, the unlawful transfer and deportation of Ukrainian children must be viewed not only through the lens of international humanitarian law, but also in the context of international and national standards for combating human trafficking. The Palermo Protocol, the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, and the Law of Ukraine «On Combating Trafficking in Human Beings» form the legal framework for a comprehensive state policy aimed at the identification, return, protection, rehabilitation, and follow-up support of deported children. In this sense, anti-trafficking policy must be integrated into a broader system of responding to war crimes, protecting children's rights, and Ukraine's post-war recovery.

Sources

1. Lubinets revealed how many Ukrainian children are at risk of deportation. Official website of «Suspilne News». July 02, 2025. URL: https://suspilne.media/1056727-lubinec-rozpoviv-skilki-ukrainskih-ditej-perebuvaut-pid-zagrozou-deportacii/ [In Ukrainian].

2. Sobenko, N. Over 19,500 children have been taken from the occupied territories to Russia, but the figure is not exact. Official website of «Suspilne News». March 30, 2023 URL: https://suspilne.media/430455-z-okupovanih-teritorij-do-rosii-vivezli-ponad-195-tisac-ditej-ale-cifra-ne-tocna-upovnovazena-prezidenta/ [In Ukrainian].

3. «Children of War». National Missing Persons Portal. URL: https://childrenofwar.gov.ua/

4. Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. 12 August 1949. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-protection-civilian-persons-time-war

5. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf.

6. On the Protection of Children: Law of Ukraine No. 2402-III of April 26, 2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 [In Ukrainian].

7. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report (Warsaw, 16.V.2005). URL: https://rm.coe.int/168008371d

8. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (Palermo Protocol). United Nations. General Assembly resolution 55/2515 November 2000. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons

9. Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to Russian Federation or to Ukrainian territories temporarily occupied: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators. Resolution PACE. 2495 (2023). 27 April 2023. URL: https://pace.coe.int/en/files/31776/html.

10. On the Public Health System: Law of Ukraine No. 2573-IX of September 6, 2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20 [In Ukrainian].

Газдайка-Василишин І. Б.,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології
факультуту № 1,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СЕМІОТИКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Семіотика права є міждисциплінарним напрямом дослідження, що сформувався на стику юриспруденції, філософії та лінгвістики. Вона вивчає право як систему знаків, символів і значень, через які здійснюється нормативне регулювання суспільних відносин. У межах семіотичного підходу правова норма розглядається не лише як формально визначене правило поведінки, але й як текст, що має багаторівневу структуру значень: синтаксичну (структура норми), семантичну (зміст понять) та прагматичну (вплив на поведінку адресатів) [1, 2].

Семіотика права дозволяє глибше зрозуміти механізми правового регулювання, оскільки будь-яка норма існує не лише як припис, але і як комунікативне повідомлення між законодавцем і суспільством. У цьому сенсі кримінально-правова норма є особливо насиченою знаковою конструкцією, адже вона поєднує опис забороненої поведінки, її оцінку та санкцію.

Стаття 149 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми. З позицій семіотики ця норма є складною знаковою системою, яка кодує суспільно небезпечне явище (торгівлю людьми) через юридичні терміни; структурує його через перелік альтернативних дій (вербування, переміщення, переховування тощо); визначає способи впливу на потерпілого (примус, обман, уразливий стан); закріплює санкції як реакцію держави. Таким чином, норма функціонує як багаторівневий текст, що формує правову реальність через мову.

На синтаксичному рівні стаття 149 КК України має класичну для кримінального права структуру: диспозицію та санкцію. Водночас вона ускладнена кваліфікованими складами злочину (частини 2 і 3 статті 149 КК України). Особливостями синтаксису цієї норми є кумулятивність таких дієслівних форм, як «вербування, переміщення, переховування, передача або одержання» (яка, з одного боку, відтворює міжнародно-правове взначення торгівлі людьми, а з іншого – створює ефект розширеного охоплення кримінально-протиправної поведінки); альтернативність способів вчинення (примус, викрадення, обман, шантаж, використання матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи) формує відкриту конструкцію, яка дозволяє охопити різні життєві ситуації; ієрархічність частин статті (від основного складу (ч. 1) до обтяжуючих обставин (ч. 2 і 3 ст. 149 КК України)).

Синтаксично норма побудована так, щоб мінімізувати прогалини у правозастосуванні. Вона, на перший погляд, створює «щільну» текстуальну мережу, де різні елементи взаємодіють і взаємодоповнюють один одного. Однак, із побудови частини 1 статті 149 КК України прямо не випливає відповідь на запитання: чи мета експлуатації є необхідною для усіх форм суспільно небезпечного діяння, що передбачені нею?; чи діяння у форму «торгівлі людиною» є кримінально-караним незалежно від мети, яку переслідувала особа, що його вчинила? [3, с. 52]

Семантика статті 149 КК України є надзвичайно насиченою, оскільки містить велику кількість оціночних і багатозначних понять. Поняття «Торгівля людиною» є узагальнюючим символом, що об’єднує різні форми суспільно небезпечних діянь. Воно не обмежується актом купівлі-продажу, а включає цілу систему дій, спрямованих на використання людини як ресурсу. «Експлуатація людини» виступає смисловим ядром цієї кримінально-правової норми. Примітка до статті розкриває поняття експлуатації через широкий перелік форм: від сексуальної експлуатації до використання у збройних конфліктах. Семантично це створює ефект відкритого переліку (через використання слова «тощо»), що дозволяє адаптувати норму до нових форм експлуатації; розширене тлумачення, яке охоплює як традиційні, так і новітні прояви. Однак, це визначення потребує змін задля приведення його у відповідність до норм Європейського Союзу, зокрема, йдеться про Директиву (ЄС) 2024/1712 від 13 червня 2024 року [4], якою внесено зміни до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв. Відповідно

до цих змін у поняття «експлуатації людини» необхідно включити використання її у сурогатному материнстві чи репродуктивних технологіях.

Поняття «уразливого стану» є прикладом складного семантичного конструкту, який поєднує об'єктивні фактори (фізичний або психічний стан); соціальні обставини (бідність, залежність); психологічні аспекти (нездатність чинити опір). Таким чином, семантика цієї категорії є контекстуальною і потребує тлумачення у кожному конкретному випадку застосування аналізованої кримінально-правової норми.

Терміни, що використовуються в даній нормі для опису способів вчинення торгівлі людьми, формують семантичне поле «нелегітимного впливу». Вони мають не лише юридичне, але й моральне навантаження, підкреслюючи кримінальну протиправність та караність відповідних діянь.

На прагматичному рівні стаття 149 КК України (як і переважна більшість норм Особливої частини кримінального закону) виконує кілька функцій: 1) регулятивну (визначає заборонену поведінку); охоронну (захищає особисту свободу та гідність людини); превентивну (стримує потенційних правопорушників через загрозу покарання); комунікативну (сигналізує суспільству про неприпустимість торгівлі людьми).

Особливо важливим є те, що норма має міжнародний контекст, адже вона загалом, узгоджується з міжнародними стандартами боротьби з торгівлею людьми. Це розширює її прагматичний ефект, роблячи її частиною глобального правового дискурсу.

Частини 2 і 3 статті 149 КК України вводять додаткові знакові елементи, що посилюють суспільну небезпечність діяння. Ці кваліфікуючі ознаки є елементами, які виконують роль семіотичних індикаторів, що сигналізують про підвищення ступеня суспільної небезпеки та обґрунтовують більш суворе покарання. Варто зауважити, що згадана вище Директива ЄС 2024/1712 передбачає необхідність включення додаткової кваліфікуючої ознаки торгівлі людьми, зокрема, мова йде про розповсюдження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій зображень чи відео або подібних матеріалів сексуального характеру за участю потерпілої особи [4].

Примітка до статті 149 КК України встановлює, що відповідальність за дії щодо малолітніх чи неповнолітніх осіб настає незалежно від способів вчинення кримінального правопорушення. Це створює особливу семіотичну конструкцію, де акцент переноситься з способів впливу на сам факт торгівлі чи вчинення інших форм діяння з метою експлуатації дитини. Формується «абсолютний» захист цієї категорії осіб. Таким чином, неповнолітній у цій нормі виступає як знак максимальної правової охорони.

Стаття 149 КК України не існує ізольовано. Вона взаємодіє з іншими нормами кримінального права, зокрема з нормами про кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи, а також із нормами, розміщеними у інших розділах Особливої частини КК України. У семіотичному сенсі це означає формування єдиного знакового поля.

Попри високу деталізованість, кримінально-правові норми статті 149 КК України містять певні проблемні аспекти, такі як оціночність використаних в їх тексті понять («уразливий стан», «тяжкі наслідки»); широта переліків, що може призводити до різного тлумачення; необхідність контекстуального аналізу. Ці проблеми є доволі типовими для сучасних правових текстів і потребують доктринального та судового уточнення.

З позицій семіотики перша проблема полягає у співвідношенні знака-узагальнення («торгівля людиною») та знаків-операторів («вербування, переміщення, передача, одержання»). «Торгівля людиною» функціонує як макросимвол, який акумулює у собі соціально-правовий зміст явища – комодифікацію людини, перетворення її на об'єкт обігу. Водночас перелік конкретних дій у диспозиції статті виступає як дескриптивне розгортання цього символу, тобто як набір мікрознаків, що конкретизують механізм реалізації загального явища. Семіотично це відношення можна описати як «родовий та видові знаки», однак із важливою особливістю: законодавець фактично розмиває межу між ними, ототожнюючи торгівлю людьми не лише з актом купівлі-продажу, а з ширшим процесом експлуатаційного контролю над особою. Це породжує ефект подвійного кодування: з одного боку, «торгівля людиною» може сприйматися у вузькому, буквальному значенні (як цивільно-правовий аналог купівлі-продажу), а з іншого – у широкому кримінально-правовому значенні як комплекс дій, спрямованих на експлуатацію. Таким чином, перелік «вербування, переміщення, передача, одержання» не просто доповнює поняття торгівлі, а семіотично переозначує

його, зміщуючи акцент із акту обміну на процес підпорядкування особи. Це створює гнучку, але водночас потенційно амбівалентну конструкцію, яка потребує тлумачення у правозастосуванні.

Друга проблема стосується семіотичного статусу «мети експлуатації». У структурі норми вона виступає як ключовий смисловий індикатор, що об'єднує всі альтернативні дії в єдиний склад злочину. Мета експлуатації функціонує як «семантичний центр», без якого перелічені дії втрачають кримінально-правову специфіку і можуть набувати іншого значення (наприклад, у сфері міграції чи працевлаштування). Отже, з точки зору семіотики, саме ця мета надає знаковій конструкції завершеності та визначає її кримінально-правову ідентичність.

Разом з тим, у випадку купівлі-продажу людини виникає питання про можливість «імпліцитної» мети експлуатації. Семіотично сам акт купівлі-продажу вже містить у собі презумпцію подальшого використання людини як ресурсу, тобто знак «торгівлі» тут насичений змістом експлуатації навіть без прямого формулювання мети. Це створює напруження між буквальним (синтаксичним) рівнем норми, де мета є обов'язковою ознакою, і глибинним (семантичним) рівнем, де вона може виводитися з природи самого діяння. У результаті правозастосування стикається з дилемою: чи вимагати доведення мети як окремого елементу, чи вважати її інкорпорованою у зміст купівлі-продажу людини як знаку, що за своєю суттю вже означає експлуатацію.

Семіотичний аналіз статті 149 КК України дозволяє розкрити її як складну знакову систему, що поєднує структурні, змістовні та функціональні елементи. Норма не лише описує злочин, але й формує соціальне уявлення про неприпустимість торгівлі людьми та їх експлуатації. Її ефективність значною мірою залежить від точності тлумачення знаків, закладених у тексті, а також від здатності правозастосовних органів враховувати контекст і зміст цих знаків. Семіотичний підхід, таким чином, виступає важливим інструментом глибшого розуміння кримінально-правових норм і підвищення якості їх застосування.

Список використаних джерел

1. Morris C. W. Foundations of the Theory of Signs. Chicago: University of Chicago Press, 1938. URL: https://www.mpi.nl/publications/item2364493/foundations-theory-signs

2. Гордієнко О. С. Семіотичні аспекти конкретизації права // *Правове життя сучасної України*: у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса, 2020. Т. 1. С. 78–80. URL: https://hdl.handle.net/11300/12719

3. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / Укладачі : Т. І. Созанський, І. Б. Газдайка-Василишин, О. В. Захарова, Е. М. Мручковська, Р. М. Шехавцов. Львів, 2019. 252 с.

4. Directive (EU) 2024/1712 amending Directive 2011/36/EU. URL: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1712

Глушко Х. Р.,
уповноважений з антикорупційної діяльності
(Львівський НДЕКЦ МВС)

НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ЯК ВИКЛИК СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Збройна агресія росії проти України систематично супроводжується переміщенням українських дітей на територію держави-агресора. При цьому показово, що така практика не є обумовленим наслідком воєнних дій – вона цілеспрямовано закріплена на законодавчому рівні держави-агресора, що свідчить про її державну спрямованість та умисний характер. Фактично йдеться про використання дітей як політичного інструменту через їх уразливий стан, спричинений загибеллю батьків, або примусовим вилученням із закладів інституційного догляду на тимчасово окупованих територіях, з метою подальшої експлуатації. Це явище виходить за межі суто правового виміру та зачіпає фундаментальні права і свободи дитини.

Конвенція ООН про права дитини 1989 року, Женевські конвенції та інші міжнародно-правові акти встановлюють особливий захист дітей, виходячи з їх підвищеної вразливості в умовах збройного

конфлікту. Зазначені порушення потребують не лише належної правової кваліфікації, а й невідкладної та скоординованої реакції – як на рівні державної політики України, так і з боку міжнародних організацій.

У зазначеному контексті незаконне переміщення дітей в умовах війни є передумовою торгівлі людьми, оскільки створює умови для їх подальшої експлуатації у різних формах, зокрема – трудовій та сексуальній, а також для примусової асиміляції, що проявляється у цілеспрямованій зміні світогляду та соціальної ідентичності дитини.

Примітка до ст. 149 КК України розкриває поняття експлуатації як усі форми сексуальної експлуатації, примусову працю, рабство, залучення в боргову кабалу, усиновлення з метою наживи, використання у збройних конфліктах тощо – більшість із яких є реальними ризиками для викрадених українських дітей [1].

Відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, торгівля дітьми охоплює будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається іншій особі або групі осіб за винагороду чи інше відшкодування [2].

Палермський протокол 2000 року додатково акцентує на тому, що використання уразливого стану особи є самостійною кваліфікуючою ознакою злочину. Саме тому, свідоме використання вразливого становища дітей, батьки яких загинули або вилучених із закладів опіки та піклування, найхарактерніше простежується в діяннях рф [3].

Яскравим прикладом відповідної поведінки є створення окупантами онлайн-ресурсу на базі так званого «Міністерства освіти ЛНР», де викрадені українські діти з Луганщини представлені як об’єкти подальшого «розподілу» до прийомних сімей, з фотографіями, описами характеру та можливістю фільтрації за кольором волосся й очей. Керівник організації «Save Ukraine» Микола Кулеба охарактеризував це як «каталог рабів» і пряму торгівлю дітьми у XXI столітті [4].

Попри публічний характер зазначених злочинів, міжнародна спільнота досі не виробила дієвого механізму протидії. Діти продовжують утримуватися на території держави-агресора, тоді як наявні міжнародно-правові інструменти – ордери Міжнародного кримінального суду, різноманітні резолюції ООН, звернення Уповноваженого з прав людини – залишаються задекларованими вимогами та не підкріплені інструментами примусового виконання.

Вбачається, що система протидії торгівлі людьми в Україні, зокрема щодо дітей, не адаптована до сучасних викликів і потребує комплексного удосконалення.

Зокрема, на думку В. Савенко, «першочерговим завданням є встановлення анкетних даних та місць перебування дітей, примусово переміщених на територію росії, а також розгляд питання про запровадження в КК України окремої статті про незаконне переміщення дітей з території України [5, с. 337].

Поряд із цим, доцільним є розроблення спеціального механізму ідентифікації та розшуку таких дітей із залученням баз даних, штучного інтелекту, OSINT-технологій а також посилення міжнародного співробітництва, зокрема через канали Інтерполу.

Таким чином, незаконне переміщення українських дітей в умовах збройного конфлікту є не лише грубим порушенням міжнародного права, а й реальним викликом існуючій системі протидії торгівлі людьми. Держава-агресор свідомо формує умови, за яких викрадені українські діти опиняються в стані повної залежності та беззахисності. Позбавлені зв’язку з родиною, правового захисту та можливості звернутися по допомогу, в умовах повної відсутності незалежного моніторингу та в країні, де інститути захисту прав людини або знищені, або слугують інтересам держави, ці діти стають потенційними жертвами торгівлі людьми та всіх форм експлуатації.

Наявні міжнародно-правові механізми нездатні забезпечити реальний захист постраждалих дітей та їх швидке повернення, що залишає їх у стані тривалої уразливості та створює реальну загрозу набуття статусу потерпілих від торгівлі людьми. Тому об’єктивною є необхідність як удосконалення національного законодавства України, зокрема в частині криміналізації незаконного переміщення дітей, так і формування ефективних міжнародних інструментів протидії торгівлі дітьми в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 01.01.2000 : станом на 3 квіт. 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text

3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

4. Hromadske. У Росії створили онлайн-каталог з викраденими українськими дітьми [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://hromadske.ua/suspilstvo/249274-u-rosiyi-stvoryly-onlayn-kataloh-z-vykradenymy-ukrayinskymy-ditmy-na-sayti-ye-foto-opys-ta-kolir-volossia-i-ochey

5. Савенко В. Окремі питання запобігання торгівлі дітьми в умовах війни кримінально-правовими засобами. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (ДДУВС). 2023. С. 336–337.

Горняков І. Д.,
молодший науковий співробітник
(Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного)
Кривизюк Л. П.,
провідний науковий співробітник,
кандидат історичних наук, доцент
(Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Торгівля людьми та незаконна міграція є складними соціально-правовими явищами, що становлять загрозу національній безпеці, порушують основоположні права людини та вимагають системної державної відповіді. В умовах повномасштабного збройного вторгнення росії проти України, яке спричинило найбільше переміщення населення в Європі після Другої світової війни, ця проблематика набула особливої гостроти. За оцінками Міжнародної організації з міграції, лише протягом 2022-2024 років Україну полишили понад 6 мільйонів вимушених переселенців, що суттєво підвищує ризики їхньої вразливості до торгівлі людьми [1].

Державна політика України у сфері протидії торгівлі людьми формується на основі Конституції України, Кримінального кодексу України (стаття 149 «Торгівля людьми»), Закону України «Про протидію торгівлі людьми» 2011 року та низки підзаконних актів. Зазначений Закон визначає засади державної політики, встановлює механізм ідентифікації жертв, порядок надання допомоги та компенсації постраждалим. Координацію державних зусиль покладено на Міністерство соціальної політики України, яке очолює Міжвідомчу раду з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми [2].

Кримінально-правові аспекти протидії торгівлі людьми в Україні зазнали суттєвого удосконалення після ратифікації Палермського протоколу 2000 року. Стаття 149 КК України у чинній редакції передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 15 років залежно від кваліфікуючих ознак, зокрема щодо неповнолітніх, вчинення організованою групою або з використанням службового становища. Водночас аналіз судової практики засвідчує, що реальна кількість обвинувальних вироків є невисокою: у 2023 році набрало законної сили лише 38 вироків за цією статтею, що свідчить про системні недоліки у доказовій базі та роботі правоохоронних органів [3].

Правове регулювання у сфері протидії незаконній міграції в Україні здійснюється переважно на підставі Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», а також відповідних положень Кодексу України про адміністративні правопорушення та КК України. Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції, громадянства та реєстрації фізичних осіб. Окрім того, Державна прикордонна служба України безпосередньо здійснює прикордонний контроль та виявлення незаконних мігрантів [4].

Серед актуальних проблем державної політики у досліджуваній сфері слід виокремити наступні: недостатній рівень координації між органами державної влади; неефективність механізму ідентифікації жертв торгівлі людьми серед змішаних міграційних потоків; обмеженість ресурсів для надання комплексної допомоги постраждалим; недосконаліть системи моніторингу та оцінювання результативності реалізованих заходів. На думку дослідників, критичним недоліком залишається реактивний, а не превентивний характер більшості державних програм [5]. Зокрема, Третій національний план дій з протидії торгівлі людьми на 2021-2025 роки, затверджений постановою Кабінету Міністрів України, попри комплексність, стикається із серйозними труднощами виконання в умовах воєнного стану.

Реформування державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції відбувається також у контексті євроінтеграційних прагнень України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить зобов'язання щодо гармонізації українського законодавства із стандартами Директиви Європейського союзу 2011/36/ЄС та оновленої Директиви 2024/1712/ЄС. Виконання Плану дій щодо лібералізації візового режиму та прогрес у сфері управління міграцією є важливими критеріями для оцінки готовності України до подальшої інтеграції у правовий простір ЄС [6]. Слід зауважити, що набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році надало додаткового імпульсу реформуванню міграційного законодавства.

Перспективи розвитку державної політики та правових механізмів протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в Україні пов'язані з кількома стратегічними напрямами. По-перше, необхідно удосконалити систему ідентифікації жертв, насамперед у контексті внутрішнього переміщення, шляхом розробки уніфікованих процедур для соціальних працівників, поліцейських і медичного персоналу. По-друге, доцільно на законодавчому рівні посилити кримінальну відповідальність за злочини, що пов'язані з торгівлею людьми в умовах збройного конфлікту, враховуючи відповідні норми міжнародного гуманітарного права. По-третє, потребує законодавчого врегулювання запровадження механізму конфіскації активів, отриманих злочинним шляхом у цій сфері, та їх спрямування на відшкодування заподіяної шкоди жертвам [7].

Важливим напрямом є також цифровізація відповідних державних послуг і розбудова аналітичних спроможностей: впровадження електронного реєстру жертв торгівлі людьми із забезпеченням захисту персональних даних, використання штучного інтелекту для виявлення онлайн-оголошень про вербування та налагодження міжвідомчого обміну даними в режимі реального часу. Окремої уваги потребує підготовка фахівців правоохоронних органів, прокуратури та суддів із застосуванням травмоцентричного підходу під час роботи з жертвами. Комплексне вирішення вищеокреслених питань дозволить сформувати ефективну систему державної протидії торгівлі людьми та незаконній міграції, що відповідає сучасним викликам і міжнародним стандартам [8].

Список використаних джерел

1. International Organization for Migration. Ukraine – Internal Displacement Report. *General Population Survey*. Round 16. Geneva: IOM, 2024. 32 p.

2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення: 21.04.2025).

3. Офіс Генерального прокурора України. Статистичні дані про стан злочинності в Україні за 2023 рік. Київ, 2024. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat.html (дата звернення: 22.04.2025).

4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17 (дата звернення: 20.04.2025).

5. Левченко К.Б., Трубавіна І.М. Протидія торгівлі людьми: навчальний посібник. Київ : Міленіум, 2020. 272 с.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний договір від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 19.04.2025).

7. Бортник Н. П., Заяць Д. Д. Правові механізми протидії торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. Вип. 77. С. 142–154.

8. United Nations Office on Drugs and Crime. Global Report on Trafficking in Persons 2022. Vienna: UNODC, 2022. 132 p.

Гриньків О. О.,
професорка кафедри правових дисциплін
Навчально-наукового інституту роботи з персоналом,
доктор юридичних наук, полковник
(Національна академія Національної гвардії України)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Торгівля людьми є одним із найтяжчих кримінальних правопорушень проти прав і свобод людини, що безпосередньо порушує принципи поваги до людської гідності та заборони рабства і примусової праці, що закріплені у міжнародному праві (ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]; ст. 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2]; Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми… [3], Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності [4] тощо).

На національному рівні ці гарантії передбачені в Основному законі держави (ст. 3 – відповідно до якої людина, її життя, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, ст. 28 – що гарантує право кожного на повагу до його гідності) [5], а також у Кримінальному кодексі України [6], який визначає склад кримінального правопорушення та встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми (ст. 149), окремі організаційно-правові засади запобігання цьому негативному явищу визначені у відповідному законі щодо протидії торгівлі людьми [7].

Підкреслимо, в Україні правова основа протидії торгівлі людьми ґрунтується на нормах міжнародних договорів та національного законодавства. Поряд з цим, в умовах збройного конфлікту, що триває в Україні, економічної нестабільності та масових переміщень населення, рівень уразливості осіб суттєво зростає, що відповідно сприяє активізації транснаціональних злочинних мереж.

Також необхідно звернути увагу на цифровізацію протиправної діяльності, що проявляється, зокрема, у використанні соціальних мереж та інших електронних платформ для вербування потенційних жертв торгівлі людьми. Поширення таких механізмів значно ускладнює своєчасне виявлення відповідних кримінальних правопорушень та сприяє прихованому характеру протиправної діяльності. Водночас особливої актуальності набуває проблема зростання небезпек для внутрішньо переміщених осіб, які внаслідок складних соціально-економічних умов, втрати стабільного місця проживання та належного рівня соціального захисту перебувають у підвищеній групі ризику щодо можливого втягнення у різні форми експлуатації.

На нашу думку, перш за все, важливе значення має своєчасне виявлення осіб, які перебувають у групі ризику [8, с. 86], а в подальшому – забезпечення належного захисту та реабілітації потерпілих.

Як ми вже зазначали, проблема щодо запобігання торгівлі людьми в умовах сьогодення полягає і у недостатній ефективності механізмів виявлення кримінальних правопорушень, обмеженому доступі постраждалих до правової допомоги та психологічної підтримки, а також у низькому рівні обізнаності населення про ознаки торгівлі людьми й наявні шляхи захисту [8, с. 85;

9, с. 147]. Особливої актуальності ця питання набуває в умовах правового режиму воєнного стану, масового переміщення населення та зростання міграційних процесів, що суттєво підвищують ризик потрапляння осіб у ситуації експлуатації та примусу.

Зауважимо, що в окремих випадках засобами торгівлі людьми можуть слугувати явища або механізми, які на перший погляд мають законний або соціально схвалений характер, зокрема сурогатне материнство [10] та усиновлення/удочеріння. Зокрема, за відсутності належного державного контролю, прозорих процедур та ефективного міжнародного нагляду такі механізми можуть використовуватися злочинними групами з метою прихованої експлуатації людини, незаконного переміщення дітей, отримання неправомірної вигоди. Найбільш небезпечними є випадки використання уразливого стану людей, які перебувають у складних соціально-економічних умовах, а також дітей, позбавлених належного батьківського піклування.

У цьому розумінні вагомого значення набуває дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини та прав дитини, передбачених міжнародними нормами.

Серед проблемних питань залишається недостатній рівень спеціалізації окремих працівників правоохоронних органів. Отже, варто наголосити на підвищенні рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів у частині опанування норм міжнародного та національного права щодо протидії торгівлі людьми (належного розуміння та практичного застосування), а також вдосконаленні механізмів міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною організованою злочинністю [11].

Ефективна протидії торгівлі людьми потребує комплексного поєднання превентивних, соціальних та міжнародно-правових заходів. Лише притягнення до кримінальної відповідальності недостатньо для покращення ситуації в суспільстві. Адже, попри наявність нормативної бази, існують труднощі у кваліфікації кримінальних правопорушень, доведенні факту експлуатації та забезпеченні ефективного захисту потерпілих.

Окремо необхідно наголосити на належному оперативно-розшуковому супроводженні досудового розслідування та ефективній взаємодії органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність задля отримання необхідної інформації з метою подальшого своєчасного попередження, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень та забезпечення призначення справедливого покарання винним [12, с. 93].

Безсумнівно, продуктивна протидія передбачає узгоджену діяльність правоохоронних органів, органів соціального захисту та міжнародних організацій. Важливим є міжвідомчий підхід, який передбачає координацію дій у цій сфері. Так, постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» [13] визначає механізм координації діяльності органів державної влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та соціальних служб у сфері запобігання і протидії торгівлі людьми. Цей документ регламентує порядок виявлення постраждалих осіб, надання їм допомоги та захисту, обмін інформацією між уповноваженими суб'єктами, а також забезпечення взаємодії під час реалізації державної політики щодо протидії торгівлі людьми.

Зазначимо, що ефективна протидія неможлива без міжнародної взаємодії, що включає обмін інформацією, спільні розслідування та гармонізацію законодавства.

Вважаємо, задля вирішення проблеми протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з торгівлею людьми, варто врахувати надані вище пропозиції, а також налагодити на міжнародному рівні належну взаємодію з оперативними підрозділами зарубіжних країн, щоб діяти спільно відповідно до міжнародних угод, дотримуватись закріплення й чіткого розмежування завдань і функцій, а також виконання міжнародних зобов'язань та створення дієвих відомчих і міжвідомчих механізмів взаємодії. Лише в тісній взаємодії уповноважених законом органів можлива ефективна протидія торгівлі людьми.

Протидія торгівлі людьми потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення чинного законодавства, посилення інституційної спроможності, міжнародну співпрацю та ефективний захист постраждалих осіб. Узгоджене впровадження таких заходів може забезпечити зниження рівня цього виду протиправної діяльності.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

4. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

7. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

8. Гриньків О. О. Взаємодія уповноважених органів як запорука ефективної протидії торгівлі людьми. Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (6 червня 2025 року) / упор. : О. К. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 300 с. С. 84 – 88.

9. Гриньків О. О., Ляш А. О. Торгівля людьми: деякі аспекти протидії. Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2018. С. 142–147.

10. Вознюк А. А., Гриньків О. О., Єрменчук О. П. Сурогатне материнство та торгівля людьми: критерії відмежування та підстави кримінальної відповідальності. *Аналітично–порівняльне правознавство.* 2025. № 1. С. 583–589. DOI: https://doi.org/10.24144/2788–6018.2025.01.97.

11. Гриньків О. О. Проблемні питання протидії торгівлі людьми. *Часопис Ки ївського університету права.* К.: Київський університет права НАН України, Ін-т дер жави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2024. № 2. С. 121–125. DOI: https://doi.org/10.36695/2219–5521.2.2024.23.

12. Гриньків О. О. Теоретико-правові засади кримінально-правового та оперативно-розшукового забезпечення оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2020. 470 с.

13. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми: постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF#Text

Демків Р. Я.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський держаний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ВСТАНОВЛЕННЯ СТАТУСУ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми визнається як транснаціональний злочин, що становить грубе порушення фундаментальних прав людини незалежно від віку чи статі потерпілих. Україна посідає специфічне місце у глобальній архітектурі цього явища, виступаючи одночасно країною походження, транзиту та призначення для осіб, які піддаються трудовій або сексуальній експлуатації. Постраждалі потрапляють у латентні схеми примусової праці, що охоплюють як сферу послуг та домашнє господарство, так і промислові сектори, де права людини нівелюються заради незаконного прибутку.

Міжнародна організація з міграції підрахувала, що в Україні від торгівлі людьми постраждало щонайменше 230 тисяч осіб. За приблизними даними, натепер 150 мільярдів доларів США – це щорічний дохід від торгівлі людьми [1, с. 465].

Статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, становить собою спеціальний адміністративно-правовий інститут, що забезпечує право суб'єкта (потерпілої особи) на отримання комплексної системи державних гарантій, спрямованих на ресоціалізацію та відновлення порушених особистих немайнових прав. Офіційне підтвердження статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, виступає вагомим доказовим базисом для обґрунтування позовних вимог про відшкодування моральної та матеріальної шкоди.

В Україні порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми врегульований Законом України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» та Постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2012 року № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми».

Відповідно до закону, особа, яка постраждала від торгівлі людьми, – будь-яка фізична особа, яка стала об'єктом торгівлі людьми. Процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми визначається Кабінетом Міністрів України [2].

Процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, побудована як багатоетапний адміністративний процес, що поєднує принципи конфіденційності, оперативності та міжвідомчої взаємодії. Початковим етапом є подання особистої заяви до місцевої державної адміністрації за місцем перебування. Важливою особливістю є інклюзивність механізму, оскільки передбачено обов'язкове залучення перекладачів для іноземців, а також можливість ініціювання процедури законними представниками або третіми особами у разі виявлення постраждалої дитини. Вже на цьому етапі законодавець закладає пріоритет соціального захисту над формальними процедурами, зобов'язуючи органи влади надавати невідкладну медичну та психологічну допомогу ще до моменту офіційного підтвердження статусу.

Центральним елементом збору інформації є проведення спеціалізованої співбесіди посадовою особою, результатом якої стає заповнення опитувального листа. Цей етап регламентований суворими етичними вимогами щодо запобігання повторній віктимізації та травмуванню постраждалого. Юридично значущим є те, що для осіб, чий статус жертви вже підтверджений результатами розслідування в інших державах або статусом цивільного позивача у кримінальному провадженні, процедура суттєво спрощується і проводиться без повторних співбесід. Такий підхід свідчить про повагу до принципу правової визначеності та мінімізацію адміністративного тиску на людину в кризовому стані.

Після завершення семиденної перевірки достовірності зібраних даних на місцевому рівні сформований пакет документів передається до Нацсоцслужби України для прийняття остаточного рішення. Таке розмежування повноважень – де збір інформації відбувається на місцях, а правова оцінка та верифікація здійснюються централізовано – забезпечує уніфікований підхід до оцінки підстав для надання статусу та запобігає суб'єктивізму. Встановлення статусу на строк до двох років із можливістю його продовження дозволяє державі не лише надати разову фінансову підтримку, а й забезпечити тривалий супровід процесу реабілітації та ресоціалізації особи [3].

У підсумку аналізований порядок виступає не просто бюрократичним алгоритмом, а правовим інструментом відновлення справедливості, де довідка про статус є ключем до отримання широкого спектра пільг та гарантій. Водночас процедура містить і запобіжні заходи проти зловживань, зокрема механізм позбавлення статусу та повернення виплаченої допомоги у разі надання завідомо неправдивих відомостей. Це створює збалансовану систему, де захист прав людини поєднується з юридичною відповідальністю та чітко визначеними критеріями оцінки фактів експлуатації.

Список використаних джерел

1. Лугіна Н. А., Василинчук Ю. О. Торгівля людьми як глобальна проблема транснаціонального характеру. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 2. С. 463–466.

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 05.05.2026).

3. Про затвердження порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2012 р. № 417. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 05.05.2026).

Дідик Н. І.,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ННІПФПКП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ ТА КІБЕРЗАГРОЗИ: ВІД ВІРТУАЛЬНИХ РИЗИКІВ ДО ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ

Сучасне суспільство неможливо уявити без цифрових технологій. Для підростаючого покоління Інтернет став не просто інструментом пошуку інформації, а повноцінним середовищем для життя, навчання, спілкування та соціалізації. Разом з тим, існують й негативні властивості Інтернету, а саме: поширення вірусів, екстремістської інформації, порнографічної продукції, шахрайство тощо. З метою боротьби з такими негативними явищами у правоохоронних органах країн світу створені відповідні підрозділи, утворюються національні та загальноєвропейська платформи сигналізації кіберзлочинів, організуються різні мережі зв'язку у режимі реального часу, розробляються нормативно-правові акти щодо міжнародного співробітництва правоохоронців, їх співпраці з провайдерами [1, с.182].

Окрім колосальних можливостей, цифровий простір приховує в собі серйозні загрози. Сьогодні Інтернет перетворився на один із головних майданчиків, де права дитини порушуються найжорстокішим чином. Найбільш небезпечними аспектами цієї проблеми є загальні кіберзагрози для неповнолітніх та використання мережі як інструменту для торгівлі дітьми й експлуатації.

Торгівля дітьми − одне з найсерйозніших порушень прав людини, яке викликає глибоку тривогу в Україні. Ця проблема зачіпає дітей різного віку, залишаючи руйнівні наслідки для їхнього життя і суспільства в цілому. За даними Міжнародної організації праці (МОП) та UNICEF, Україна входить до числа країн, де торгівля людьми, включно з дітьми, залишається серйозною загрозою. Щорічно фіксуються десятки випадків торгівлі дітьми, проте експерти зазначають, що реальна кількість жертв значно більша через відсутність повної статистики та прихований характер цього злочину [2].

Під час війни цифрова безпека дітей стає критично важливою, оскільки ворог активно використовує Інтернет для вербування, збору даних та маніпуляцій. Тому, необхідно зазначити, що основні проблеми безпеки дітей в Інтернет, які актуальні під час воєнних дій в Україні є:

- доступ до текстової, відео та аудіо інформації про фізичне насильство, зґвалтування, смерть, руйнування, з ненормативною лексикою тощо викликає у дітей прояви агресії, розлади сну, соматичні болі, депресії, психічні та психологічні розлади тощо;
- залучення дітей до воєнних дій шляхом вербування через Інтернет-канали чи соціальні мережі для надання інформаційних, логістичних та інших послуг для збройних сил Російської Федерації, що порушує права дитини згідно з Конвенцією ООН;
- залучення дітей до деструктивних і суїцидальних груп, що мають на меті завдавання фізичних ушкоджень, виконання небезпечних завдань, а фінальною метою є вчинення самогубства;
- торгівля людьми з фокусом на сексуальну експлуатацію, особливо серед жінок і підлітків-дівчат, які вимушені тікати з України [3, с. 30–31].

Щоб запобігти основним проблемам безпеки дітей в Інтернет, необхідно проводити превентивну роботу як з самими дітьми так і з їхніми батьками та вчителями і вихователями. Важливим тут є досвід Канади, де превентивна робота ґрунтується на провінційних молодіжних програмах, спрямованих на запобігання насильству та кібербулінгу як складової насильства. Адміністратор Національної програми запобігання насильству надає рекомендації уряду Канади щодо заходів, які можуть вплинути на поширення насильства серед населення країни. Уряд також започаткував постійні комплексні освітні програми та ініціативи, пов'язані з гендерно-зумовленим насильством та примиренням у навчальних закладах. Крім того, серед канадських волонтерів та неурядових організацій, які працюють над захистом від кібернасильства, розробляється теорія «цифрового громадянства». Це передбачає розуміння користувачами соціальних мереж своїх прав на безпечні та інклюзивні онлайн-спільноти. Ці «цифрові громадяни» можуть виступати реалізаторами онлайн-проєкту «Сусідська варта», який сигналізує соціальним мережам, коли їхні платформи використовуються для актів насильства або зловживань [4, с. 63].

Цифрові загрози для дітей можна умовно розділити на кілька ключових категорій:

Доксінг (англ. Doxxing) – це пошук персональної інформації про людину зі злим умислом. Зазвичай доксінг передбачає роботу хакера, який збирає і аналізує інформацію про людину. Зловмисників цікавить конфіденційна, прихована інформація що розміщена в Інтернеті, з метою шантажу та експлуатації людини для отримання прибутку шляхом примусу до певних дій, погроз, залякувань або маніпуляцій.

Онлайн-грумінг – це процес комунікації із дитиною в Інтернеті, під час якого злочинці налагоджують довірливі стосунки із дитиною з метою сексуального насильства над нею у реальному житті чи онлайн, змушують дітей виконувати певні сексуальні дії перед камерою. Злочинці свідомо будують своє спілкування із дитиною таким чином, аби викликати в неї теплі почуття та довіру, показати що дитина цінна та унікальна. Вони можуть прикидатися однолітками дитини, пропонувати роботу моделлю, дарувати подарунки тощо. Згідно з міжнародними експериментами, щонайменше за 18 хвилин злочинець може отримати інтимні фото від дитини. Це може бути першим кроком на шляху до торгівлі людьми.

Сексторція - це особлива форма сексуального насильства, яка включає використання відвертих зображень або погроз із метою вимагання чогось від жертви. Сексуальний шантаж може набувати різних форм, також може включати погрози поширити зображення або інформацію, якщо жертва не вчинить певні дії сексуального характеру на камеру або не надасть більше зображень. Також, сьогодні термін сексторція набув нового значення – це сексуальна експлуатація людьми, наділеними владними повноваженнями, тих, хто перебуває під їхньою владою [5].

Крім основних ключових категорій до цифрових загроз для дітей в Інтернеті можна віднести:

- Вербування через фейкові вакансії та пропозиції: Підліткам часто пропонують легкий заробіток в Україні або за кордоном (робота моделями, блогерами, нянями, участь у зйомках). Не маючи життєвого досвіду, діти погоджуються, після чого потрапляють у повну залежність від «роботодавців», у них відбирають документи та експлуатують (трудова чи сексуальна експлуатація);
- Використання соціальної уразливості: Злочинці шукають у соцмережах дітей, які пишуть про проблеми в родині, самотність або фінансову скруту. Втираючись у довіру, маніпулятори пропонують «допомогу» або втечу з дому, що закінчується викраденням або продажем дитини;
- Цифрова дитяча порнографія та онлайн-трансляції (Live Streaming): Це один із найжахливіших проявів торгівлі дітьми, коли доступ до трансляцій насильства над дітьми або їх експлуатації продається в Інтернеті закритим групам осіб за криптовалюту. Дитина при цьому перебуває у фактичному рабстві.

Отже, проблема безпеки дітей в Інтернеті вже давно вийшла за межі суто технічних негараздів чи комп'ютерних вірусів. Сьогодні це питання національної безпеки та захисту фундаментальних прав людини. Інтернет не повинен залишатися «сірою зоною», де безкарно діють торговці людьми та кримінальні елементи. Тільки спільні зусилля правоохоронних органів, IT-сектору, освітян та батьків спроможне створити безпечне цифрове середовище, де кожна дитина буде захищеною від жорстокості, маніпуляцій та експлуатації.

Список використаних джерел

1. Хахановський В. Г. Запобігання та протидія торгівлі людьми в мережі Інтернет. *Інформація і право*. № 2(5). 2012 С. 182–185.

2. Торгівля дітьми в Україні URL: https://st-luganska-gromada.gov.ua/news/1732712708/

3. Звіт дослідження: (2022). Швидка оцінка ситуації щодо кібербезпеки дітей 10–18 років. Київ, 48 с.

4. Новіков М.М. (2021). Теоретико-правовий аспект кібернасильства: поняття та зміст. *Юридичний вісник* 1 (58). С. 61–67.URL: https://smu.dsp.gov.ua/internet-ryzyky-nasylstva-ekspluatatsii-ta-torhivli-liudmy/

Долинська М. С.,
професор кафедри господарсько-правових дисциплін
навчально-наукового інстуту права та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Незалежність України стало потужним поштовхом активності як українців, так і мігрантів, які проживають на території держави, а також зародженню міграційної політики нової української держави.

Державна міграційна політика – це комплексна система програмних заходів, що проводиться під правничо-законодавчою егідою держави щодо управління й регулювання міграційних процесів, виходячи з потреб юридичного й матеріального захисту прав мігрантів та створення їм належних умов для реалізації власного інтелектуального й трудового потенціалу, базуючись на принципах захисту національних інтересів, безпеки і територіальної цілісності [1, с. 77]. Міграційні процеси на українських теренах мають давню історію. У зв'язку з необхідністю регулювання міграційних процесів на українських встановлювалися відповідні норми.

Ще за часів Київської Русі найпершим джерелом права було звичаєве право. В період становлення Русі основним джерелом формування правових норм були старовинні звичаї (у тому числі торговельні) слов'янських племен, які об'єдналися у перші ранньофеодальні держави-князівства, а також князівська судова практика. Основна частина звичаєвого права вказаного періоду була використана в історичній пам'ятці писаного права – «Руській правді». «Руська правда» не тільки розкриває процес становлення права, але й сама є визначною пам'яткою права Київської Русі [2, с. 97, 98].

Русько-візантійські договори 907, 911, 945, 971 років є першим документальним свідченням існування як звичаєвого права на Русі, так і певних норм щодо правового статусу іноземців [3, с. 97, 98].

Прикладом міграційних процесів можуть служити відомості щодо проживання у Галицько-Волинській державі багатьох іноземців: греків, вірмен, німців, поляків, євреїв, хозарів, які зберегли свої національні, в тому числі правові традиції [4, с. 357].

Як свідчать історичні відомості, однією з найбільших та згуртованих громад міста Львова була вірменська громада, яка не лише створила своє самоврядування, свою Церкву, зберігала свою мову та звичаї та правові акти [5, с. 35].

Ми погоджуємося, що на сьогодні Україна не здатна ефективно контролювати імміграційні потоки і намагається вирішити проблему послідовним запровадженням невиправдано жорсткої імміграційної політики, виконавцями якої є передусім силові відомства [6, с. 68].

Зростання обсягів нелегальної міграції у світі і її наслідки часто дискредитують усі можливі переваги руху міграційних потоків. За останні роки проблема нелегальної міграції вийшла за межі окремих держав і перетворилася на світову. Вона є реальною загрозою для громадської безпеки, сприяє зростанню злочинності, поширенню небезпечних захворювань, зумовлює створення підпільного ринку праці [7].

Має рацію Хальота А. І. що протидія нелегальній (незаконній) міграції посідає чільне місце серед напрямів міграційної політики України, оскільки управління легальними міграційними процесами без реалізації заходів протидії нелегальній (незаконній) міграції не може бути ефективним. Дешева, а в деяких ситуаціях і безкоштовна праця нелегальних мігрантів призводить до зменшення загального рівня заробітних плат працівників, погіршення умов праці, незацікавленості працедавців у модернізації виробництва, все це суперечить інтересам громадянського суспільства [8, с. 107].

Д. Голобородько стверджує, що протидія нелегальній міграції в широкому розумінні – це будь-яка діяльність у сфері соціального управління, яка, не маючи спеціальної мети, сприяє зменшенню можливостей для проявів нелегальної міграції, зокрема шляхом забезпечення верховенства права, реалізації інших принципів права, розвитку демократичного суспільства

та утвердження правової держави. У вузькому розумінні протидія нелегальній міграції – це система правових та організаційних заходів, здійснюваних уповноваженими органами державної влади з метою впливу на суспільні відносини у сфері міграції, попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення й усунення причин та умов, що сприяють нелегальній міграції [9, с. 29].

Метою протидії нелегальній (незаконній) міграції є забезпечення законного, безпечного, контрольованого перебування іноземних громадян та осіб без громадянства на території України шляхом встановлення ефективного порядку перетину ними державного кордону України, їх транзитного проїзду територією України та перебування на її території [8, с.103].

На думку К. Гусарова, заходи протидії нелегальній (незаконній) міграції можна поділити на п’ять категорій:

1. Зміцнення кордонів, у тому числі із застосуванням комп’ютерних технологій, а також проведення відповідної візової політики.

2. Заходи щодо посилення санкцій проти організаторів нелегальної міграції. Дедалі більше країн згідно із Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності розглядають ці злочини в межах кримінального кодексу. Передбачено жорсткі міри покарання, зокрема у Великобританії – до 14 років позбавлення волі, у Канаді – до довічного ув’язнення.

3. Посилення контролю за перебуванням іноземних громадян, а саме контроль за ринком праці, більш сувора перевірка шлюбів на предмет їх фіктивності.

4. Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконній міграції, а саме укладання договорів щодо спільної охорони кордонів.

5. Посилення процедур депортації нелегальних іммігрантів. Процес депортації є одним із головних заходів впливу на нелегальних мігрантів. Однак іноді він має зворотний негативний ефект, оскільки загроза депортації змушує нелегальних мігрантів ретельніше переховуватися, через що вони потрапляють у велику залежність від роботодавців або контрабандистів. До того ж депортація – це дорогий захід впливу на нелегального мігранта, тому чисельність депортованих і чисельність затриманих нелегальних мігрантів значно відрізняється [10].

На думку Хальоти А.І., під протидію нелегальній (незаконній) міграції необхідно розуміти систему правових та організаційних заходів, що здійснюються уповноваженими органами державної влади з метою врегулювання суспільних відносин у сфері міграції шляхом попередження, виявлення, припинення порушень міграційного законодавства, притягнення винних осіб до відповідальності, виявлення і усунення причин та умов, що сприяють нелегальній (незаконній) міграції в Україні [8, с. 107].

Таким чином, здійснення протидії нелегальній (незаконній) міграції є постійно діючим правовим механізмом, який здійснюється відповідними державними органами, в тому числі правоохоронними. Вважаємо, що велике значення має попередження незаконної міграції, участь у якому повинні брати як державні органи, так і органи місцевого самоврядування, громадські організації.

Список використаних джерел

1. Карпінський Б А., Карпінська О. Б. Правничо-активізаційні аспекти державотворчого патріотизму нації за міграційної політики в умовах воєнного стану *International scientific journal «Internauka». Series: «Juridical sciences».* 2023. № 8 (66). С. 75-85. DOI: 10.25313/2520-2308-2023-8-9107

2. Долинська М. С. Нотаріальна практика та державна етнонаціональна політика в Україні: точки дотику. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична* / 2024. Вип. 40. С. 354–361.

3. Долинська М. С. Генезис нотаріату в Київській Русі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Випуск 2. С. 96–104.

4. Долинська М. С. Деякі питання ведення міграційної політики під час воєнного стану в Україні. *Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: сучасні виклики для України та світу* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (6 червня 2025 року) / упор. : О. К. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. С. 89–92.

5. Долинська М. С. Ґенеза та еволюція нотаріальної діяльності на теренах Львівщини. Львів: Растр-7, 2018. 196 с.

6. Запорожець А. К. Проблеми нелегальної міграції в Україні. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*. Харків, 2017. С. 67–70.

7. Платонов А. В. Нелегальна міграція та її вплив на міжнародну і національну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2005. № 2. С. 164–168. URL: http://www.niisp.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=gupr1&issue=2005_2.

8. Хальота А. І. Протидія нелегальній (незаконній) міграції в Україні: поняття та особливості правового механізму. *Наука і правоохорона*. 2024. № 3–4. С. 100–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2024_3-4_10

9. Голобородько Д. В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 221 с.

10. Гусаров К. О. Світовий досвід боротьби з нелегальною міграцією. URL:http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/5031/1/%D0%93%D1%83%D1%81%D0%B0%D1%80%D0% BE%D0%B2%D0%86%D0%94%D0%A3%D0%A6%D0%97.pdf.

Дутко А. О.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Майкут Х. В.,
завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ: НОВІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У період повномасштабного вторгнення групу найбільш вразливої категорії населення поповнили діти, які стали беззахисними перед насильством, жорстокістю, різноманітними видами економічної, сексуальної, та іншої експлуатації, незаконним усиновленням, залученням до скоєння кримінальних правопорушень. Особливе місце серед злочинних посягань щодо неповнолітніх займає торгівля ними. За даними дитячого фонду ООН близько 28% потерпілими від торгівлі людьми були діти [1]. З впевненістю можна стверджувати, що війна в України сприяла збільшенню відсотка потерпілих дітей.

Міжнародні нормативні акти, зокрема, ст. 35 Конвенції про права дитини, забороняють торгівлю дітьми в будь-яких цілях та у будь-якій формі [2]. Як зазначається в Конвенції про права дитини, «дитина, через її фізичну і розумову незрілість, має потребу в спеціальній охороні й турботі, включаючи надійний правовий захист, як до, так і після народження». Конвенція зобов'язує держави приймати всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, адміністративні, соціальні, заходи в галузі освіти, для того, щоб захистити дітей від таких протиправних діянь, як: вживання наркотичних, психотропних речовин, усіх форм сексуальної експлуатації і сексуального насильства, викрадення, торгівлі дітьми (ст. 33-35).

Необхідно зазначити, що міжнародно-правові акти поряд із загальними положеннями, містять конкретні рекомендації, направлені на протидію торгівлі дітьми та покарання за неї. Зокрема, резолюція Ради ООН з прав людини «Права дитини: доступ дітей до правосуддя» поклала на держави зобов'язання закріпити норму щодо кримінальної відповідальності за торгівлю дітьми та їх експлуатацію, встановити юрисдикцію стосовно цих злочинів, коли вони скоюються на їхній території або їхніми громадянами за кордоном, і укріплювати міжнародне співробітництво поліцейських і судових органів щодо обміну інформацією, яка стосується потерпілих і осіб, винних

у торгівлі дітьми та їх сексуальної експлуатації, відповідно до їхнього внутрішнього законодавства і політикою, з тим, щоб сприяти доступу потерпілих дітей до правосуддя (ст. 7 п. «І») [3].

Незаконній торгівлі дітьми сприяють чинники, пов'язані з сім'єю та становищем у ній дитини. Знецінення сімейних цінностей, родинних зв'язків, основ виховання – це потужний кримінальний чинник. Сучасна сім'я нині не виконує роль повноцінного соціального інституту, здатного забезпечити елементарні моральні установки. Торгівля дітьми існує у різноманітних формах і здійснюється як з метою експлуатації (економічної – жебрацтво, примусова праця або примусове надання послуг, сексуальної тощо), так і в інших цілях (незаконне усиновлення, вилучення органів чи тканин для трансплантації, отримання грошового доходу, використання у злочинній діяльності тощо). Будь-яка з цих форм є грубим порушенням прав дитини та карається законом.

Нові умови, які почалися в період пандемії, зокрема, онлайн-вербування та кіберлочинність загалом, призвели до більшої вразливості дітей перед експлуатацією, жорстоким поводженням та торгівлею ними. Через війну та спричинені нею безпекові обмеження діти значно більше часу перебувають в Інтернеті. Торгівля людьми не обов'язково супроводжується насильством або погрозами. Злочинці можуть маніпулювати довірою, або скористатися вразливим становищем дитини.

Під час пошуку роботи з метою фінансової незалежності від батьків чи інших родичів неповнолітні особи можуть погодитися на сумнівне працевлаштування, яке не є офіційним, тобто в свою чергу не дає жодних гарантій, що роботодавець буде дотримуватися домовленостей. Проблемою є і те, що діти не знають основ трудового законодавства, та й можуть без дозволу батьків з досягненням 16 років самостійно виїжджати за кордон. Потрібні попереджувальні заходи, такі як соціальні відеоролики, бесіди у навчальних закладах саме від правоохоронців і, що є не менш важливим, на доступній мові для розуміння інформації для кожної вікової групи неповнолітніх. А також, як зазначають, «слід приділяти увагу малозабезпеченим родинам, в яких наявна алкогольна, наркотична або будь-яка інша залежність, що в свою чергу може призвести до використання дитини для жебракування» [4, с. 380].

Звичайно «проблема торгівлі дітьми є актуальною для кожної держави світу, що спонукає до вироблення спільних шляхів щодо попередження та протидії цим протиправним діянням у правовій сфері (створення належної правової бази, оновлення існуючих норм, внесення відповідних змін і доповнень до міжнародних актів з урахуванням реалій сьогодення), інституційній сфері (удосконалення діяльності існуючих міжнародних інституційних органів у сфері захисту прав дітей), покращення співробітництва держав у правоохоронній сфері тощо» [5, с. 208].

Суспільство все ще недооцінює масштабів поширення та суспільну небезпеку торгівлі дітьми, у тому числі здійснювану під прикриттям процедури іноземного усиновлення, пов'язаної з вивезенням українських дітей за кордон, зокрема з тимчасово окупованих територій до росії. ООН додає, що російська влада систематично не казала батькам або законним опікунам про місцеперебування їхніх дітей і утримувала їх у примусі, перешкоджаючи їхньому поверненню. Росія не створила систему, яка би сприяла поверненню дітей, натомість окупаційна влада прагнула влаштувати їх на довгострокове проживання в сім'ях або закладах у рф. російська влада заявляла, що для цих дітей найкращий варіант – усиновлення в російських родинах. Згідно з розслідуванням ООН, 80% таких дітей досі не повернулися на підконтрольну уряду України територію [6].

Сотні дітей, яких вивезли з окупованих територій України до росії, опинилися у сирітській системі рф. Про їхню долю більше не звітує російська влада. Ці діти утримуються у школах-інтернатах та в сімейних центрах у різних частинах країни, а також їх внесли до всеросійської єдиної бази сиріт [7].

Протидія торгівлі дітьми базується на спеціальних принципах, зазначених у ст. 20 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»: 1) дотримання прав дитини; 2) повага до думки дитини, яка постраждала від торгівлі дітьми, стосовно заходів, які до неї застосовуються, з урахуванням її віку, стану здоров'я, інтелектуального і фізичного розвитку та інтересів; 3) роз'яснення дитині, яка постраждала від торгівлі дітьми, у зрозумілій для неї формі її прав та обов'язків; 4) забезпечення конфіденційності інформації про особу дитини та відомостей, які дозволили б установити дитині статус як такій, яка постраждала від торгівлі дітьми [8].

Попередження торгівлі дітьми має включати сукупність заходів: з координації на міжнародному та національному рівнях між різними органами, відповідальними за запобігання

торгівлі дітьми; щодо освіти та навчання – спрямованих на запобігання та скорочення попиту, що сприяє всім формам експлуатації, пов'язаним з торгівлею людьми, вивчати дисципліни, які сприятимуть оволодінню знаннями про людину і суспільство, про права людини; з інформаційних та просвітницьких кампаній, у співпраці з неурядовими організаціями, які спрямовані на підвищення обізнаності та зниження ризику для дітей, що стали жертвами торгівлі людьми. Тобто, існуюча система протидії торгівлі дітьми має бути доповнена комплексом заходів адекватної економічної, соціально-правової, медичної, соціально-педагогічної підтримки та допомоги сім'ї та дітям, що дасть змогу підвищити загальний рівень правової свідомості дітей та молоді, рівень обізнаності з проблем порушення прав людини, навчити моделям безпечної поведінки, виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від насильства.

Отже, незважаючи на широке вивчення питання торгівлі дітьми, в сучасних умовах залишаються актуальними наукові дослідження, присвячені запобіганню та протидії торгівлі дітьми в регіонах Європи та світі. Оскільки торгівля людьми поширюється в усьому світі, вважається, що жодна держава самостійно не може вирішити цієї проблеми. Світова спільнота стикається з проблемою міждержавної торгівлі дітьми, яка стає однією з найактуальніших проблем у всьому світі. Особливу роль у протидії та попередженні торгівлі людьми відіграє саме співпраця держав, але головне при цьому – це міжнародно-правові засоби у розширенні, поглибленні та зміцненні співробітництва, сфокусовані на різних аспектах торгівлі дітьми. Це насамперед передбачає нарощування міжнародних зусиль з обміну інформацією та ефективної співпраці держав на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Дослідження ЮНІСЕФ URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation (дата звернення: 10.05.2026).

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 10.05.2026).

3. Human Rights Council Resolution 25/10 - Rights of the Child: Towards Better Investment in the Rights of the Child URL: https://violenceagainstchildren.org/document/a-hrc-res-25-10_1064 (дата звернення: 11.05.2026).

4. Шомахова В. Особливості торгівлі дітьми. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів.* Вінниця, 2025. С. 379–381.

5. Сироїд Т. Міжнародно-правовий захист дітей-жертв торгівлі дітьми. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна* Серія «ПРАВО». Випуск № 18, 2014. № 1137. С. 208–211.

6. Комісія ООН визнала, що незаконне переміщення українських дітей Росією – воєнний злочин URL: https://suspilne.media/1260644-komisia-oon-viznala-so-nezakonne-peremisenna-ukrainskih-ditej-rosieu-voennij-zlocin/ (дата звернення: 11.05.2026)

7. Росія внесла незаконно переміщених українських дітей до своєї бази для усиновлення URL: https://zmina.info/news/rosiya-vnesla-peremishhenyh-ukrayinskyh-ditej-do-svoyeyi-bazy-dlya-usynovlennya/ (дата звернення: 10.05.2026)

8. Про протилію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 10.05.2026)

Єсімов С. С.,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права
та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2035 РОКУ

Законодавче закріплення терміну «міграційна політика» відсутня, проте він часто використовується у підзаконних нормативно-правових актах у сфері міграції та у науковій літературі. Міграційна політика України – регламентована Конституцією, законодавством і правовими актами органів місцевого самоврядування, що здійснюється відповідно до цілей та завдань держави, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у взаємодії з інститутами громадянського суспільства, спрямована на регулювання міграційних відносин шляхом використання правових механізмів.

Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року із за збройної агресії практично не реалізована у повному об'ємі [1].

Дорожня карта з питань верховенства права відповідно до переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» передбачає реформування законодавства у питаннях регулювання міграційних відносин та розроблення державної міграційної політики в урахуванням міграційної політики Європейського Союзу [2].

У даний час розробляється Стратегія державної міграційної політики на період до 2035 року [3], куди, на нашу думку доцільно включити напрями:

- необхідно піднімати престиж вищої освіти шляхом створення сприятливих умов залучення молоді розвинених країн навчатися в Україні, а в майбутньому залишитися працювати, підвищуючи кадровий потенціал країни;
- розробляти та приймати програми із залучення іноземних фахівців вищої кваліфікації для роботи у високотехнологічних галузях економіки та промисловості країни, забезпечуючи привабливі умови перебування, що дозволить підвищити рівень технологічного та економічного зростання;
- вивчити та використати досвід залучення іноземних інвестицій у країну для розвитку економіки та підйому життєвого рівня населення, розробивши механізм ефективного використання цього інструменту;
- забезпечити створення програм інтеграції мігрантів у суспільство на основі ухвалення державою «Національного плану з інтеграції мігрантів», основною метою якого буде отримання економічно вигідних, підготовлених мігрантів, готових стати частиною суспільства та приносити користь державі ефективною трудовою діяльністю;
- встановити ефективний контроль міграційних потоків, завчасно вживати заходів для забезпечення перебування мігрантів на території країни, таких як: організація роботи органів публічної влади у сфері міграції з урахуванням потреб іноземців; забезпечення робочих місць; розподіл мігрантів по адміністративно-територіальних одиницях, які потребують робочої сили; планомірно організовувати адаптацію та інтеграцію мігрантів;
- утворення у системі Державної міграційної служби України підрозділу який відповідав би за питання адаптації та інтеграції іноземців.

Стратегія державної міграційної політики на період до 2035 року повинна передбачати необхідність підвищення ефективності взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства за різними напрямами: відновлення порушених прав мігрантів, недопущення перевищення посадових повноважень співробітниками органів публічної влади, які займаються питаннями міграції, з інших питань, що стосуються прав і свобод іноземних громадян. Відповідно зазначені питання повинні бути відображені у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства, яка буде охоплювати період після 2026 року [4].

Органи публічної влади і інститути громадянського суспільства шляхом спільних зусиль можуть ефективно досягати мети захисту прав і свобод людини іноземців, забезпечення законності та правопорядку в країні у контексті державної міграційної політики. Така співпраця має бути безперервною і ґрунтуватися на різних формах взаємодії, що забезпечує ефективне партнерство між державою та інститутами громадянського суспільства. На сьогоднішній день механізм взаємодії держави та громадянського суспільства потребує вдосконалення за напрямами:

- створення та гарантування державою умов здійснення контролю за реалізацією положень міграційного законодавства інститутами громадянського суспільства;
- взаємодія у залученні трудових мігрантів до роботи шляхом співробітництва публічної влади з громадськими об'єднаннями, метою яких є сприяння адаптації та інтеграції мігрантів;
- здійснення спільної діяльності у розробці та реалізації програм адаптації та інтеграції трудових мігрантів;
- забезпечення можливості інтеграції вимушених мігрантів, зокрема, шляхом розробки та здійснення міграційних програм з вивчення основ української мови, історії та культури.

Аналіз практики розвитку міграційних відносин на сьогоднішній день, особливо у напрямі адаптацією та інтеграцією трудових мігрантів, показав необхідність удосконалення міграційного законодавства у питаннях реінтеграції мігрантів. Це дозволить іноземцям, які перебувають нелегально у країні, добровільно легалізувати правове становище у відведений термін.

Окремими розділами у Стратегії державної міграційної політики на період до 2035 року повинно бути:

- програма територіального розподілу мігрантів, для чого необхідно розрахувати, яку кількість трудових мігрантів потрібно направити до кожного регіону, який потребує робочих кадрів з урахуванням спеціальності, забезпечити умови трудової діяльності та проживання, встановити контроль місцевих органів державної влади у місцях перебування з питань сприяння адаптації іноземців в українське суспільство;
- ефективна та приваблива для висококваліфікованих фахівців система пільг, щоб стимулювати вибір України при розгляді варіантів міграційної трудової діяльності, яка у подальшому повинна бути реалізовано у вигляді законодавчого акту або постанови Кабінету Міністрів України;
- питання організації навчання у різних формах з підготовки до адаптації і інтеграції у контексті трудової міграції на території тих країн, звідки прибувають іноземці. Це можливо із застосування інформаційно-комунікаційних технологій з використанням цифрової платформи державної міграційної служби України. При позитивній практиці внести відповідні доповнення у Закон України «Про імміграцію» [5];
- окремий напрям інформатизації для прискорення повної цифровізації сфери міграційно-правових відносин для надання правової допомоги мігрантам, які прибувають.

Для ефективності реалізації Стратегії державної міграційної політики на період до 2035 року доцільно здійснити впровадження у навчальний процес за спеціальністю D8 «Право», D9 «Міжнародне право», K9 «Правоохоронна діяльність» навчальної програми «Міграційне право», як обов'язкової для вивчення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 482-р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text

2. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 р. № 475-р. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text

3. Україна розробляє нову стратегію міграційної політики до 2035 року. *Офіс міграційної політики*. URL. https://ompua.org/ukrayina-rozroblyaye-novu-strategiyu-migratsijnoyi-polityky-do-2035-roku/

4. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України від 27.09.2021р. № 487/2021. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text

5. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 р. № 2491-III. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2491-14

Захарова О. В.,
завідувачка науково-дослідної лабораторії
вивчення проблем протидії торгівлі людьми ННІПФПНП,
кандидатка юридичних наук, доцентка
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ ТА ПРЕВЕНЦІЯ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасні цифрові трансформації суттєво змінили характер злочинності, зокрема у сфері посягань на статеву свободу та недоторканість дітей. Сексуальна експлуатація дітей у цифровому середовищі набуває ознак складного транснаціонального явища, яке інтегрується у ширші структури торгівлі людьми та організованої злочинності.

Ключовими факторами ескалації цього явища є глобальна цифровізація, анонімність онлайн-взаємодій, використання соціальних мереж, месенджерів із шифруванням, а також розвиток платформ для обміну цифровим контентом. У цих умовах традиційні механізми кримінально-правового реагування потребують суттєвого оновлення та доповнення технологічними й аналітичними інструментами.

Міжнародно-правова база протидії сексуальній експлуатації дітей у цифровому середовищі формує комплексний багаторівневий механізм захисту дитини як суб'єкта міжнародного права.

Фундаментальне значення має Конвенція ООН про права дитини, яка закріплює обов'язок держав забезпечувати захист дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства. Стаття 34 Конвенції встановлює імперативні зобов'язання щодо запобігання використанню дітей у сексуальних цілях [1].

Розвитком цих положень є Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, який деталізує криміналізацію відповідних діянь та підсилює міжнародну співпрацю у сфері протидії експлуатації [2].

У європейському правовому просторі ключовим актом є Директива 2011/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради про боротьбу із сексуальним насильством над дітьми, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією [3], яка встановлює мінімальні стандарти кримінальної відповідальності та акцентує увагу на необхідності оперативного міжнародного обміну інформацією, цифрових розслідувань і превентивних заходів.

На рівні національного законодавства ключовими є: ст. 149 КК України (Торгівля людьми), ст. 155 КК України (Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку), ст. 156 КК (Розбещення неповнолітніх), ст. 301 КК (Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів), ст. 301-1 КК (Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження) [4]. Закон України «Про захист суспільної моралі» [5] та Закон України «Про захист персональних даних» [6] доповнюють кримінально-правовий блок, регулюючи, зокрема, обіг забороненого контенту в мережі.

Цифрове середовище сьогодні виступає самостійним криміногенним простором, у якому поєднуються анонімність, глобальність та технологічна доступність. Соціальні мережі, ігрові платформи та месенджери використовуються як первинні канали вербування дітей, що поступово переходить у механізми онлайн-грумінгу та подальшої експлуатації.

У контексті загальної кримінологічної теорії цифрової злочинності Богатирьов В.І., у своїй монографічній праці підкреслює, що сучасні форми девіантної та злочинної поведінки дедалі частіше формуються під впливом інформаційно-комунікаційного середовища, яке виступає не лише інструментом комунікації, але й самостійним криміногенним фактором [7]. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема віктимізації неповнолітніх у цифровому просторі, де поєднуються високий рівень анонімності, психологічна маніпуляція та технологічні можливості приховування злочинної діяльності, що істотно ускладнює її виявлення та запобігання.

Сучасна модель протидії ґрунтується на інтеграції кримінально-правових, цифрових та аналітичних інструментів, що забезпечує комплексний характер виявлення, документування та розслідування злочинів у цифровому середовищі. До її ключових складових належать OSINT-

аналіз відкритих джерел інформації, соціальний мережевий аналіз (SNA), методи цифрової криміналістики, технології штучного інтелекту та інструменти обробки великих даних (Big Data), які у взаємодії дозволяють ідентифікувати злочинні зв'язки, реконструювати структуру протиправних мереж та підвищувати ефективність аналітичного супроводу кримінальних проваджень.

У практичному вимірі важливу роль відіграють сучасні аналітичні платформи відкритих даних, зокрема YouControl, яка забезпечує комплексну перевірку фізичних та юридичних осіб, виявлення бенефіціарних зв'язків, фінансових ризиків та потенційних індикаторів протиправної діяльності. Додатково інструменти типу PenLink дозволяють інтегрувати OSINT із цифровою криміналістикою, здійснювати кросплатформений аналіз комунікацій та підвищувати точність і швидкість встановлення зв'язків у межах транснаціональних злочинних мереж.

Превентивна складова є одним із визначальних елементів сучасної системи протидії сексуальній експлуатації дітей у цифровому середовищі, оскільки дозволяє мінімізувати ризики віктимізації ще до моменту вчинення кримінального правопорушення. В умовах стрімкої цифровізації суспільства та розширення онлайн-комунікації превенція повинна розглядатися не лише як сукупність інформаційно-роз'яснювальних заходів, а як комплексна міжвідомча система раннього виявлення ризиків, формування безпечного цифрового середовища та підготовки фахівців до реагування на сучасні загрози.

Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану та повоєнної трансформації українського суспільства, коли зростає рівень вразливості дітей через вимушене переміщення, соціальну нестабільність, психологічні травми, втрату належного батьківського контролю та активне використання цифрових платформ для комунікації й дистанційного навчання. У таких умовах цифрове середовище стає не лише простором соціалізації дітей, але й потенційним середовищем кримінальних ризиків, пов'язаних із онлайн-грумінгом, сексуальним шантажем, вербуванням та поширенням матеріалів сексуального насильства над дітьми (CSAM).

Сучасні наукові підходи до превенції ґрунтуються на концепції багаторівневого захисту дитини, яка передбачає інтеграцію правових, освітніх, психологічних, технологічних та правоохоронних механізмів реагування. У цьому контексті особливого значення набуває міжвідомча взаємодія між закладами освіти, правоохоронними органами, громадськими організаціями, соціальними службами та міжнародними партнерами.

Практичним прикладом реалізації такої моделі є сертифікатна освітня програма «Від вразливості до безпеки: комплексний підхід у протидії торгівлі людьми», що проводяться на базі Львівський державний університет внутрішніх справ у співпраці з ГО «Центр «Жіночі перспективи»« та за підтримки управління міграційної поліції у Львівській області. Зазначені заходи спрямовані на підготовку офіцерів освітньої безпеки до виявлення ризиків сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі.

Водночас сучасна система превенції потребує подальшого вдосконалення та розвитку інноваційних механізмів реагування. До перспективних превентивних заходів доцільно віднести:

- впровадження системної цифрової просвіти дітей, батьків та педагогів щодо ризиків онлайн-грумінгу, сексуального шантажу та кіберманіпуляцій;
- розроблення національних програм цифрової безпеки для закладів освіти;
- створення єдиних алгоритмів міжвідомчого реагування на випадки сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі;
- розвиток систем раннього виявлення ризикової онлайн-поведінки із використанням технологій штучного інтелекту;
- розширення міжнародного співробітництва щодо обміну інформацією та кращими практиками у сфері захисту дітей;
- проведення спеціалізованих OSINT-тренінгів для правоохоронців з виявлення цифрових слідів злочинної діяльності;
- залучення громадянського суспільства та IT-сектору до створення безпечного цифрового середовища для дітей.

Аналіз сучасних європейських підходів до імплементації Директиви (ЄС) 2024/1712 засвідчує, що ефективна протидія торгівлі людьми та сексуальній експлуатації дітей у цифровому середовищі потребує комплексної міжвідомчої моделі, орієнтованої на захист прав постраждалих/потерпілих, розвиток цифрових механізмів реагування та посилення міжнародної

координації. Досвід Федеративної Республіки Німеччина та Французької Республіки демонструє тенденцію до розширення криміналізації нових форм експлуатації, інтеграції технологічних інструментів у процеси виявлення й розслідування злочинів, а також посилення превентивної складової через розвиток систем моніторингу, міжвідомчої взаємодії та спеціалізованої підготовки фахівців [8]. У цьому контексті особливої актуальності для України набуває формування сучасної системи превенції сексуальної експлуатації дітей у цифровому середовищі, яка повинна поєднувати кримінально-правові, освітні, аналітичні та цифрові механізми, враховуючи стандарти acquis ЄС, сучасні виклики цифрової злочинності та необхідність впровадження victim-centred approach у національну систему протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права дитини Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 11.05.2026).
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії від 25 травня 2000 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення: 11.05.2026).
3. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri= CELEX:32011L0093 (дата звернення: 11.05.2026).
4. Кримінальний кодекс України Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами та доповненнями, у чинній редакції). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 11.05.2026).
5. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. № 1296-IV (зі змінами та доповненнями, у чинній редакції). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15 (дата звернення: 11.05.2026).
6. Про захист персональних даних: Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. № 2297-VI (зі змінами та доповненнями, у чинній редакції). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17 (дата звернення: 11.05.2026).
7. Богатирьов В.І. Кримінологія : підручник / В. І. Богатирьов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 544 с.
8. Захарова, О. В., Шовгенюк, С. Ю. (2026). Правові механізми протидії торгівлі людьми: інституційно-правовий аналіз імплементації Директиви Європейського союзу 2024/1712 у Федеративній республіці Німеччини та Французькій республіці. Сучасна доктрина права, (3(97). https://doi.org/10.25313/law-2026-3-97-13

Зачек О. І.,
завідувач кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво трансформував механізми функціонування організованої злочинності, зокрема у сфері торгівлі людьми. Месенджери, соціальні мережі, та інших цифрові платформи, криптовалюти та анонімні мережі створили нові можливості для вербування, переміщення та експлуатації потерпілих осіб. У зв’язку з цим правоохоронні органи багатьох держав активно впроваджують сучасні інформаційні технології для виявлення, аналізу та документування злочинів, які пов’язані із торгівлею людьми [1; 2]. Зарубіжний досвід демонструє, що ефективна протидія цьому виду транснаціональної злочинності неможлива без інтеграції цифрових інструментів, аналітичних систем та міжвідомчого інформаційного обміну.

Застосування систем аналізу великих масивів даних (Big Data) є важливим напрямом використання інформаційних технологій для протидії торгівлі людьми. У Сполучених Штатах Америки федеральні правоохоронні органи, зокрема Федеральне бюро розслідувань та Міністерство внутрішньої безпеки, використовують програмні комплекси для автоматизованого аналізу інформації з відкритих джерел, зокрема електронних дошок оголошень та соціальних мереж. Такі системи дозволяють виявляти закономірності поведінки злочинних груп, встановлювати зв'язки між підозрюваними особами, а також ідентифікувати потенційних жертв експлуатації. Також широко використовуються інструменти машинного навчання, які дозволяють автоматично аналізувати текстові повідомлення, фотографії та геолокаційні дані для виявлення ознак примусової праці або сексуальної експлуатації [1; 6].

Важливим прикладом застосування сучасних цифрових технологій є використання штучного інтелекту для моніторингу інтернет-ресурсів. Засоби штучного інтелекту можуть в автоматичному режимі сканувати великі обсяги інформації з їх аналізом. Аналізувати можна відео, зображення, текстову та аудіоінформацію на наявність індикаторів, які можуть свідчити про те, що інформація стосується цього виду злочинів [3]. У низці країн Європейського Союзу функціонують системи автоматичного сканування вебсайтів, форумів та платформ для розміщення оголошень з метою виявлення підозрілої активності, пов'язаної з торгівлею людьми. Такі технології здатні аналізувати мовні конструкції, повторювані шаблони текстів, контактні дані та інші цифрові маркери, що можуть свідчити про діяльність злочинних мереж. Наприклад, у Нідерландах та Німеччині активно застосовуються алгоритми прогнозної аналітики, які дозволяють оцінювати ризики залучення осіб до експлуатації на основі статистичних та поведінкових моделей [1; 4].

Особливу роль у міжнародній практиці відіграють централізовані інформаційні системи та міждержавний обмін даними. У межах діяльності INTERPOL створено низку спеціалізованих баз даних, які містять інформацію про осіб, причетних до торгівлі людьми, маршрути незаконного переміщення, викрадені документи та інші відомості оперативного значення. Використання таких інформаційних ресурсів забезпечує оперативний обмін даними між правоохоронними органами різних держав та сприяє координації міжнародних розслідувань. Аналогічні функції виконує Europol, у структурі якого діють спеціалізовані аналітичні платформи для боротьби з організованою злочинністю та торгівлею людьми [2; 5].

Досить розвинутими зараз є технології цифрової криміналістики, які використовуються для збору та аналізу електронних доказів. Правоохоронні органи Канади, Великої Британії та Австралії широко застосовують інструменти відновлення видалених даних, аналізу мобільних пристроїв, дослідження цифрових слідів у мережі Інтернет та криптовалютних транзакцій. Ці технології дозволяють слідчим встановлювати канали комунікації між учасниками злочинних груп, відстежувати фінансові операції та документувати факти експлуатації потерпілих осіб. Особливого значення цифрова криміналістика набуває в умовах використання злочинцями зашифрованих месенджерів та анонімних сервісів [6; 7].

Окремим напрямом зарубіжної практики є використання геоінформаційних систем та технологій просторового аналізу. У США та країнах ЄС геоінформаційні технології застосовуються для картографування маршрутів переміщення жертв торгівлі людьми, аналізу криміногенної ситуації та прогнозування зон підвищеного ризику. Інтеграція геопросторових даних із відомостями правоохоронних органів, міграційних служб та соціальних установ дозволяє формувати комплексну картину діяльності злочинних мереж та здійснювати реагування на нові випадки торгівлі людьми [7].

Поширення цифрових технологій сприяло також розвитку механізмів онлайн-взаємодії правоохоронних органів з населенням. У багатьох країнах функціонують спеціалізовані електронні платформи та мобільні додатки для анонімного повідомлення про факти торгівлі людьми. Такі сервіси забезпечують можливість оперативного інформування правоохоронних органів про підозрілу діяльність, а також надають потерпілим доступ до консультаційної та правової допомоги. У США та Великій Британії реалізуються програми цифрової підтримки жертв, що передбачають використання чат-ботів, гарячих ліній та мобільних сервісів для отримання допомоги в режимі реального часу [1; 2].

Водночас зарубіжний досвід засвідчує наявність низки проблем, які можуть виникати під час використання інформаційних технологій з метою боротьби з торгівлею людьми. Є проблема забезпечення ефективного моніторингу цифрових платформ і одночасно захисту персональних даних

і забезпечення права на приватність. У країнах Європейського Союзу застосування технологій автоматизованого аналізу інформації регламентується законодавством, яке забезпечує захист персональних даних, зокрема вимогами щодо мінімізації збору інформації та контролю за її використанням. Крім того, суттєвою проблемою залишається високий рівень технологічної адаптації злочинних угруповань, які активно використовують засоби анонімізації, шифрування та децентралізовані платформи для приховування своєї діяльності [1; 4].

Проаналізувавши досвід правоохоронних органів іноземних держав, ми можемо побачити, що для результативної боротьби з таким ганебним явищем, як торгівля людьми, необхідно застосовувати комплексні заходи, коли одночасно застосовуються сучасні інформаційні технології та здійснюється ефективна взаємодія між різними державними органами та активне міжнародне партнерство. Ключовими напрямами подальшої діяльності можна вважати використання технологій штучного інтелекту для виявлення ознак експлуатації людей в автоматичному режимі, удосконалення аналітичних систем для опрацювання значних обсягів інформації, а також розширення інструментів міжнародного обміну даними. Для України дуже важливо впроваджувати позитивний зарубіжний досвід, але з урахуванням специфіки національної правоохоронної системи й рівня розвитку цифрового середовища. Застосування сучасних інформаційних технологій у діяльності Національної поліції України сприятиме підвищенню ефективності виявлення, розкриття та фіксації кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, а також посиленню гарантій захисту прав і законних інтересів постраждалих осіб.

Список використаних джерел

1. L'Hoiry X., Moretti A., Antonopoulos G. A. Human trafficking, sexual exploitation and digital technologies // *Trends in Organized Crime*. 2024. Vol. 27. P. 1–9. DOI: 10.1007/s12117-024-09526-4.

2. Inside INTERPOL's probe into cyber-enabled human trafficking. URL: https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2024/Inside-INTERPOL-s-probe-into-cyber-enabled-human-trafficking?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.05.2026).

3. Зачек О.І. Застосування штучного інтелекту для протидії злочинам у сфері сексуальної експлуатації дітей у мережі інтернет. // *Науковий вісник 3'2025 Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична).* С. 119-125

4. Hughes D. M. Trafficking in Human Beings in the European Union: Gender, Sexual Exploitation, and Digital Communication Technologies // SAGE Open. 2014. Vol. 4(4). DOI: 10.1177/2158244014553585. URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2158244014553585 (дата звернення: 13.05.2026).

5. Calcara G. The Role of INTERPOL and Europol in the Fight Against Cybercrime, with Reference to the Sexual Exploitation of Children Online and Child Pornography // Masaryk University Journal of Law and Technology. 2013. Vol. 7(1). P. 19–33. URL: https://journals.muni.cz/mujlt/article/view/2623 (дата звернення: 13.05.2026).

6. Hutchings A., Holt T. J. Crime Script Analysis of the Online Stolen Data Market // British Journal of Criminology. 2015. Vol. 55(3). P. 596–614. URL: https://nij.ojp.gov/library/publications/crime-script-analysis-online-stolen-data-market (дата звернення: 13.05.2026).

7. Dimas G. L., Konrad R. A., Maass K. L., Trapp A. C. Operations Research and Analytics to Combat Human Trafficking: A Systematic Review of Academic Literature. 2022. URL: https://arxiv.org/abs/2103.16476?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 13.05.2026).

Зеленський С. М.,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції імені Е. О. Дідоренка,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ВИЯВЛЕННІ, РОЗСЛІДУВАННІ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ

Торгівля людьми та незаконна міграція є одними з найбільш соціально небезпечних транснаціональних злочинів сучасності. За даними Міжнародної організації праці, щороку у світі налічується понад 50 мільйонів людей, які перебувають у різних формах примусової праці або сексуальної експлуатації, значна частина з яких є жертвами організованих злочинних мереж. Річний прибуток від торгівлі людьми оцінюється в 150 мільярдів доларів США, що робить цей вид злочинності одним з найприбутковіших поряд з незаконним обігом наркотиків та зброї.

Для України ця проблема стає особливо гострою в умовах збройного конфлікту та масового вимушеного переміщення населення. Мільйони внутрішньо переміщених осіб та біженців опиняються у вразливому становищі, стаючи потенційними жертвами злочинців, які використовують кризову ситуацію у власних інтересах. Правоохоронні органи змушені адаптувати свою діяльність до швидкозмінних умов, поєднуючи традиційні та нові методи боротьби зі злочинністю.

Виявлення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, є найскладнішим етапом правоохоронної діяльності через їх латентний характер. Більшість жертв не звертаються до органів влади через страх переслідування, залежність від правопорушника або недовіру до держави. Ефективне виявлення передбачає комплексне використання таких інструментів: оперативний моніторинг ринку праці, туристичних послуг та реклами в Інтернеті з метою виявлення ознак вербування жертв; посилений скринінг на кордоні з використанням стандартизованих показників для ідентифікації жертв торгівлі людьми (формат NRS); аналіз фінансової розвідки: підозрілі грошові перекази, готівкові операції, незвичайна економічна діяльність; міждисциплінарна взаємодія правоохоронців з медичними та соціальними службами, педагогічними працівниками, персоналом готелів та транспорту; функціонування цілодобових гарячих ліній для повідомлення про підозрілі факти [1].

Ключовою умовою успішного виявлення є своєчасна ідентифікація жертви та забезпечення її безпеки ще до порушення кримінального провадження, що вимагає чіткого алгоритму взаємодії між усіма залученими суб'єктами.

Розслідування злочинів у сфері торгівлі людьми вимагає використання спеціалізованих методів розслідування, що зумовлено транснаціональним характером злочинних мереж та їх ієрархічною організацією. Серед найефективніших практик необхідно виділити: проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема секретних операцій під прикриттям та контрольованих поставок; міжнародна правова допомога у кримінальних справах через Інтерпол, Євроюст та двосторонні угоди про правову допомогу (MLAT); створення та діяльність спільних слідчих груп (Joint Investigation Teams – JIT) на основі угод між компетентними органами різних держав; цифрова криміналістика: аналіз електронної пошти, месенджерів, активності в даркнеті, де часто купують та продають жертв; використання механізмів вилучення та конфіскації активів, набутих злочинним шляхом, як ключового засобу знищення фінансової бази організованої злочинності; забезпечення захисту свідків та потерпілих як невід'ємної умови отримання доказів та успішного кримінального переслідування [2].

Корупційна складова залишається значною проблемою: факти участі окремих представників правоохоронних органів у злочинних схемах унеможливлюють ефективне розслідування. Це підкреслює необхідність посилення незалежного антикорупційного нагляду та запровадження відомчих механізмів контролю.

Одних лише репресивних заходів не можна вирішити проблему торгівлі людьми та нелегальної міграції – їх має доповнювати комплексна система профілактики, що включає: інформаційно-освітні кампанії для вразливих груп населення (молодь, люди у складних життєвих обставинах, трудові мігранти) з формування критичного мислення щодо підозрілих пропозицій; спеціалізоване навчання та підвищення кваліфікації правоохоронців, прикордонників, митників, а також «фахівців першого контакту» (лікарів, вчителів, соціальних працівників) з виявлення ознак торгівлі людьми; удосконалення міграційної політики шляхом розширення каналів легальної трудової міграції та спрощення візових процедур для певних категорій осіб, що зменшує попит на послуги контрабандистів; інституційне партнерство з міжнародними організаціями – МОМ, УВКБ ООН, ОБСЄ, Радою Європи – у сфері стандартизації практик, навчання персоналу та фінансування програм допомоги жертвам; впровадження прогнозної аналітики на основі великих даних для виявлення географічних та демографічних зон ризику та превентивного розподілу ресурсів правоохоронних органів; правову реформу в напрямку криміналізації попиту на послуги жертв торгівлі людьми (за моделлю країн Північної Європи), декриміналізації жертв, які скоїли правопорушення під примусом, та посилення кваліфікаційних санкцій за статтею 149 Кримінального кодексу України [3, с. 155–158].

Ефективна протидія торгівлі людьми та нелегальній міграції можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує виявлення, розслідування та запобігання в єдиній системній стратегії. Правоохоронні органи повинні діяти не як ізольована структура, а як координаційний центр широкої міжвідомчої та міжнародної мережі взаємодії.

Пріоритетними напрямками вдосконалення вітчизняної практики є: гармонізація законодавства зі стандартами Конвенції Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми, розбудова інституційної спроможності органів досудового розслідування, впровадження цифрових технологій у слідчу практику та формування сталої культури захисту прав жертв на всіх рівнях правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (CETS № 197) : ратифікована Законом України від 21.09.2010 № 2549-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858.

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17.

4. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія торгівлі людьми: кримінологічний та кримінально-правовий аналіз. Харків : ХНУВС, 2021. 312 с.

Івахів О. С.,
провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Сухопутних військ,
кандидат політичних наук, працівник ЗС України
(Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного)
Лібрук-Ліпкевич С. Я.,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Сухопутних військ,
кандидат історичних наук, працівник ЗС України
(Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного)

ЗАПОБІГАННЯ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ВЕРБУВАННЮ ЛЮДЕЙ – ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Маніпуляція та вербування людей під час війни, російськими спецслужбами, є серйозною загрозою національній безпеці України. Їх робота спрямована на втягнення українців у диверсії, теракти, шпигунство, злочини, з метою дестабілізувати ситуацію в середині країни,

яка активно фіксується в умовах воєнного стану. Оскільки, це прихований вплив, спрямований на зміну поведінки, думок, емоцій людей для досягнення вигоди маніпулятора. Методи маніпуляції та вербування базуються на психологічному впливі, що змушують людей діяти в інтересах маніпулятора, всупереч власним потребам. В Україні такі дії кваліфікують як кримінальні злочини, зокрема:

1. Торгівля людьми – вербування, переміщення або переховування людини з метою експлуатації, вчинене шляхом обману, шантажу чи уразливого стану.

2. Державна зрада – вербування громадян України іноземними спецслужбами для заподіяння школи обороноздатності чи інформаційній безпеці України.

3. Диверсії – залучення осіб (часто підлітків) до підпалів, руйнування інфраструктури, залізничних шляхів, що кваліфікується як диверсія в умовах воєнного стану [1].

Серед основних методів маніпуляції ворог застосовує:

1. Газлайтинг – змушення жертви сумніватися у власній адекватності та сприйнятті реальності.

2. Емоційний шантаж – гра на почуттях провини, страху та обов'язку.

3. Метод «Проблема-Реакція-Рішення» – штучне створення кризи, щоб запропонувати раніше підготовлений вихід.

4. Пасивно-агресивна поведінка – уникнення прямого спілкування на користь натяків та прихованих образ.

Під час війни дуже активізувалася робота ворожих спецслужб, а саме вербування українського населення.

Вербування – це процес залучення людей до співпраці (проти їхньої волі) шляхом маніпуляцій, обману, психологічного тиску та підкупу, із використанням фінансових стимулів шантажу і погроз.

Вербувальниками є досвідчені маніпулятори, які намагаються зіграти на людських почуттях та слабостях. Спочатку виступають «другом», який нав'язує ситуацію, пропонують співрозмовників до різних послуг, а потім поступово їх підбурюють до різних вчинків та вербують до деструктивних злочинних дій. Вони часто маскуються під роботодавців, пропонують легку роботу з високою заробітною платою, вдаючи довіру для отримання конфіденційної інформації.

Вербування українців, під час війни, російськими спецслужбами (фсб, гур) для втягнення громадян в протиправну діяльність в 2022–2026 роках набуло системного характеру, через цифрові платформи, пропонуючи «легкого заробітку». Здебільшого вони використовують такі методи: фінансова винагорода (гроші за виконання завдань), психологічний тиск та залякування, «гра в дружбу» (завоювання довіри), агентура впливу та ін.

Станом на березень 2026 року зафіксовано понад 185 тисяч посилань, спрямованих на вербування українців. Крім українців рф вербує іноземців. До квітня 2026 року завербовано щонайменше 27 тис. громадян зі 135 країн. В планах ворога на 2026 рік завербувати до армії близько 20 000 іноземців пропонуючи гроші та громадянство рф.

Під час війни вербувальники активно використовують цифрові платформи для пошуку жертв, найбільш поширеними є: месенджери (Telegram), соціальні мережі (Instagram, TikTot, Facebook, ВКонтакте, через російські пабліки), онлайн-ігри, створення рейкових професій.

Протидією стала запущена реклама в Україні «Не ведись тебе використовують» для захисту від вербування.

Поширеними інструментами, на даний час для вербування громадян, є –

- приманка «легкі гроші», скоєння диверсій дітьми, коли ворог вербує дітей та залучає їх до військових злочинів;
- звернення до людей у стані депресії та фінансової скрути;
- створення ілюзії близькості – що встановлює довірливий контакт;
- соціальна інженерія: використання фішингу, отримання особистих даних або втягування у злочинну діяльність;
- залучення молоді – російські спецслужби використовують ігрові автомати та обіцянки легкого та швидкого заробітку для втягування підлітків у небезпечні дії та ін.

Запобігти маніпуляціям при вербуванні, особливо з боку ворожих спецслужб та злочинних угрупувань вимагає знання механізмів психологічного впливу та чітких алгоритмів безпечної поведінки, а саме:

- припинення спілкування та блокування користувачів у месенджерах та соціальних мережах;
- збереження інформації та доказів – скріншоти листування, за фіксування номерів телефонів та профілів, щоб передати їх правоохоронним органам;
- критичний аналіз ситуації та недовіра виконувати певну роботу та вказівки під їхнім керівництвом (наприклад, сфотографуйте критичний об'єкт, надайте інформацію про місце знаходження військових об'єктів);
- встановити особисті кордони – не надавати особисту інформацію, дані про родичів і близьких;
- контроль у мережі: обмежений доступ до особистої інформації (закрити профілі), не додавати в друзі незнайомих осіб.

Сьогодні діти потребують особливого захисту від залучення до участі в збройних конфліктах, як грубого порушення норм українського законодавства та застосування заходів виховного характеру.

Про втягнення дітей у злочинну діяльність в Україні, під час збройного конфлікту, свідчать численні дані засобів масової інформації. Ворог використовує різні методи, щоб завдати шкоди Україні, де одним із них є вербування дітей та підлітків для виконання небезпечних завдань. Це є підпали військової техніки, мінування, неправдиві повідомлення про мінування об'єктів, зйомки стратегічних об'єктів, передача інформації про розташування військових частин. За результатами було затримання агентурних груп фс, що складалися із дітей віком 15 і 16 років. Наймолодшими виконавцями були 13-річні агенти-підлітки.

Згідно статистики 22% із викритих зловмисників становлять неповнолітні, яких використовували для диверсій, підпалів критичних об'єктів, залізничних колій, техніки Збройних сил України, терактів, 55% – безробітні, 7% – виконавці, які мали судимість.

Правоохоронні органи викрили нову технологію російських спецслужб, яка полягає у втягненні неповнолітніх українців у злочинну діяльність під виглядом «квест-ігор». Зміст цієї гри полягає в наступному, підлітки повинні пройти квест-гру, засновану на геолокаціях, з виконанням поставлених завдань, локації отримують від «кураторів», де вони мають сфотографувати та зняти на відео об'єкти критичної інфраструктури, залізничні шляхи, блокпости та в подальшому отримати нагороду.

Стрімке збільшення звернень до поліції, про факти спроб вербування дітей, було задокументовано на початку війни, але завдяки налагодженій комунікації батьків та педагогічних працівників показник зменшився.

Основними загрозами національній безпеці України є:

1. Пряма збройна агресія рф, окупація територій, руйнування критичної інфраструктури, кібератаки та інформаційні війни. Внутрішні загрози: демографічні втрати, енергетична залежність, соціальна нерівність.
2. Вербування для диверсій.
3. Операції під «чужими прапорами».
4. Вербування неповнолітніх.
5. Шантаж та маніпуляція.
6. Інформаційно-психологічні операції (ІПСО).

Запобігання маніпулюванню та вербуванню людей, під час війни, вимагає свідомого критичного мислення, обачності в Інтернеті, в соціальних мережах, довіри до близьких людей.

Співпраця з ворогом класифікується як державна зрада або диверсія, за що передбачено суворе покарання – аж до довічного ув'язнення, причому кримінальна відповідальність настає з 14 років [2].

Необхідно дотримуватися вимог щодо протидії, запобіганню та боротьби загрози національній безпеці України, де основними є:

1. Пильність у соціальних мережах – не передавати особисту інформацію, не публікувати, фото/відео військових об'єктів та авто ЗСУ, не погоджуватися на співпрацю від незнайомців.

2. Перевірка інформації та заробітку «легких грошей» .

3. Уникати підозрілих знайомств та не надавати інформацію, блокувати контакти таких осіб та припиняти спілкування.

4. Зберегти докази та звернутися до правоохоронних органів.

Українській розвідці протягом 2025-2026 вдалося зупинити російський рекрутинг у шести країнах і суттєво знизити його масштаби у 39.

Для захисту від цих загроз держава вживає заходів щодо посилення сектору безпеки та оборони, модернізації системи цивільного захисту та протидії зовнішньому впливу.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 №2469-VII // База даних «Законодавство України» / *Верховна Рада України*. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/lavs/show/2469-19 (дата звернення 23.04.2025).

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення 01.02.2025. URL:https: //zakon.rada.gov.ua/laws/shon/2341-14 (дата звернення 18.09.2025).

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 №3739-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2012. № 19–20. Ст.173. URL :https://zakon.rada.gov.ua/laws/shon/3739-17 (дата звернення: 01.03.2023).

Ільчишин Н. В.,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
ННІ права та правоохоронної діяльності,
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ СТАТУСУ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ТА ВИПЛАТІ НАЛЕЖНИХ КОМПЕНСАЦІЙ

Одним із ключових елементів державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є створення ефективного механізму захисту прав осіб, які постраждали від цього тяжкого злочину. Визнання особи такою, що постраждала від торгівлі людьми, має не лише декларативне значення, а й безпосередньо впливає на можливість реалізації комплексу соціальних, медичних, психологічних та правових гарантій, передбачених законодавством України та міжнародними договорами.

Водночас адміністративна практика свідчить, що рішення компетентних органів про відмову у встановленні відповідного статусу нерідко стають предметом судового оскарження. Саме тому адміністративні суди виконують важливу функцію судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень, забезпечуючи дотримання принципу верховенства права, законності та ефективного захисту прав людини.

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, коли значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, трудових мігрантів та громадян, які вимушено перебувають за кордоном, підвищує ризики потрапляння до ситуацій експлуатації та торгівлі людьми.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» особа, яка вважає себе постраждалою, має право звернутися до місцевої державної адміністрації із заявою про встановлення відповідного статусу.

За результатами перевірки уповноважений орган приймає рішення про: встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; або відмову у його встановленні.

Саме це рішення є індивідуальним адміністративним актом, який породжує юридичні наслідки для заявника та може бути предметом судового контролю в порядку адміністративного судочинства.

На відміну від кримінального провадження, для встановлення статусу законодавство не вимагає наявності обвинувального вироку суду чи навіть повідомлення будь-якій особі про підозру. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам захисту потерпілих та дозволяє забезпечити своєчасне надання допомоги.

Адміністративний суд, розглядаючи спір щодо відмови у встановленні статусу, не підміняє собою орган виконавчої влади, однак перевіряє:

- чи діяла посадова особа в межах наданих законом повноважень;
- чи були належним чином досліджені всі обставини;
- чи відповідає рішення принципам обґрунтованості та пропорційності;
- чи не допущено дискримінації або свавільного тлумачення законодавства;
- чи забезпечено ефективний захист прав заявника.

Таким чином, предметом судового контролю є не лише формальна законність адміністративного акта, а й його відповідність принципам належного врядування та верховенства права.

Особливого значення набуває принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи, закріплений у Кодексі адміністративного судочинства України. Суд має право витребувати додаткові докази, оцінити міжнародні документи, матеріали кримінального провадження, висновки соціальних служб, психологів та інших спеціалістів.

Однією з найбільш складних проблем є оцінка доказів факту торгівлі людьми.

На практиці особа часто не має документальних підтверджень своєї експлуатації. Особливо це стосується випадків: сексуальної експлуатації; трудового рабства; примусової жебрацької діяльності; використання у злочинній діяльності; примусової праці за кордоном.

Досить поширеною є ситуація, коли єдиним безпосереднім доказом залишаються власні пояснення заявника.

За таких умов надмірно формальний підхід адміністративного органу до оцінки доказів може фактично позбавити особу права на захист.

Саме тому адміністративний суд повинен оцінювати не ізольовані документи, а всю сукупність фактичних даних, враховуючи особливості злочину торгівлі людьми, його латентний характер та психологічний стан потерпілої особи.

Міжнародне право виходить із того, що держава повинна забезпечити ефективні механізми ідентифікації потерпілих.

Відповідні положення містяться у: Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми; Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми; Директиві Європейського Союзу 2011/36/ЄС; практиці Європейського суду з прав людини.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що позитивні зобов'язання держави за статтею 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охоплюють не лише кримінальне переслідування винних осіб, а й створення дієвих механізмів виявлення та захисту жертв торгівлі людьми.

У цьому контексті адміністративні суди виступають одним із ключових інструментів реалізації міжнародних стандартів на національному рівні.

Не менш важливою складовою є забезпечення права потерпілої особи на матеріальну підтримку.

Українське законодавство передбачає виплату одноразової допомоги особам, яким офіційно встановлено статус постраждалих від торгівлі людьми.

Однак на практиці виникають спори щодо: неправомірної відмови у призначенні допомоги; затягування строків її виплати; неправильного визначення розміру; неналежного виконання судових рішень.

У таких категоріях справ адміністративний суд перевіряє законність дій або бездіяльності відповідного суб'єкта владних повноважень та може зобов'язати його прийняти рішення або здійснити належні виплати.

Особливої уваги заслуговує питання відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Попри існування окремих державних соціальних гарантій, механізм компенсації матеріальної та моральної шкоди за рахунок держави в Україні поки що не сформований у тому обсязі, який передбачений сучасними європейськими стандартами.

Фактично потерпілі часто змушені покладатися виключно на можливість стягнення шкоди із засуджених осіб, що нерідко є малоефективним через відсутність у винних майна або приховування активів.

Судовий контроль у цій сфері поступово переходить від формальної перевірки адміністративних рішень до оцінки їх відповідності принципу ефективного захисту прав людини.

На нашу думку, перспективними напрямами вдосконалення залишаються: запровадження презумпції добросовісності пояснень заявника за відсутності доказів їх недостовірності; ширше використання висновків психологів та соціальних працівників; урахування міжнародних рекомендацій щодо ідентифікації потерпілих; формування єдиної практики Верховного Суду щодо критеріїв оцінки доказів; удосконалення механізму державної компенсації шкоди жертвам торгівлі людьми незалежно від фактичного стягнення коштів із винних осіб.

Важливим кроком також могло б стати законодавче закріплення обов'язку адміністративних органів застосовувати людиноцентричний підхід при розгляді заяв про встановлення статусу потерпілих, коли будь-які сумніви щодо достатності доказів тлумачаться на користь забезпечення основоположних прав особи.

Адміністративні суди відіграють визначальну роль у забезпеченні ефективного механізму захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Судовий контроль за рішеннями про встановлення відповідного статусу та призначення державної допомоги є важливою гарантією реалізації принципу верховенства права та міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Разом із тим сучасна практика свідчить про необхідність подальшого вдосконалення підходів до оцінки доказів, розширення процесуальних гарантій заявників та розвитку механізмів компенсації завданої шкоди. Забезпечення ефективного судового контролю має розглядатися не лише як елемент адміністративної юстиції, а й як невід'ємна складова комплексної державної політики протидії торгівлі людьми та відновлення прав її жертв.

Йосифович Д. І.,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту з підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми залишається серйозною проблемою усього міжнародного співтовариства. За інформацією ГО «Ла Страда-Україна» у довоєнний період (2018-2022 рр.) в країнах-членах Європейського Союзу (ЄС) було зареєстровано 14 145 постраждалих від торгівлі людьми, з них:

- 72 % постраждалих – це жінки та дівчата. Жінки та дівчата становлять 92 % постраждалих від сексуальної експлуатації в ЄС;
- 60 % усіх зареєстрованих постраждали від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, 15 % – від торгівлі людьми з метою трудової експлуатації в країнах ЄС;
- частка постраждалих – громадян ЄС становила 41 %;
- діти – 22 % від зареєстрованої кількості постраждалих від торгівлі людьми;
- 74 % дітей, постраждалих від торгівлі людьми, є громадянами країн ЄС і в більшості випадків постраждали у своїх країнах. Більшість дітей (64 %) була продана для сексуальної експлуатації, 78 % постраждалих дітей – дівчата;
- дівчата становлять 69 % постраждалих від торгівлі людьми, які не є громадянами ЄС;

- найбільш переважаючі форми експлуатації – сексуальна 41,4% та трудова 41,1% (досягла найвищого рівня поширеності у 2022 році);
- видалення органів та інші цілі експлуатації, включно з використанням для шахрайства, злочинної діяльності та примусового жебракування, становили у 2022 році 17,5% [1].

Цей злочин приносить великі прибутки злочинцям і тягне за собою величезні людські, соціальні та економічні втрати. За даними Міжнародної організації праці, щороку торговці людьми та рабовласники отримують близько 150 мільярдів доларів злочинних прибутків. Торгівля людьми відбувається в кожній країні і в кожному регіоні, а в ЄС значно посилилась з початком повномасштабного вторгнення рф до України.

Загалом, найбільш уразливими категоріями осіб, які вірогідно можуть стати жертвами торгівлі людьми є: незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи; молодь, безпритульні діти, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей; сільське населення або населення депресивних регіонів; внутрішньо переміщені особи; іноземні громадяни – трудові мігранти чи біженці; особи, які зазнали насильства, у тому числі сексуального; бідні, малозабезпечені особи; особи з проблемами здоров'я, особливо психічного, особи з інвалідністю. Нині в Україні до цього переліку можна сміливо додати українське населення, що опинилося в російській окупації [2, с. 3].

Маслова І. О. зазначає, що особи, які перебувають на тимчасом окупованих територіях, також мають великий ризик стати жертвами торгівельного рабства, зокрема це примушування воювати на стороні агресора, катування та ґвалтування збоку військових, вивезення громадян України до рф, поселення осіб до концтаборів [3].

Вразливі верстви населення, тікаючи від обстрілів на більш безпечні території України та за її межі, мають такі базові потреби – житло, їжа, гігієна, але одночасно також є необхідність у психосоціальній підтримці та соціальній інтеграції, працевлаштуванні, медичному обслуговуванні, освітніх та соціальних послугах. Значне переміщення населення, пов'язане з війною, збільшило ризики торгівлі людьми. Національна соціальна служба зафіксувала більше випадків торгівлі людьми: у 2024 році надала 182 офіційні статуси постраждалим від торгівлі людьми (порівняно з 118 у 2023 році). Більшість випадків (123) – це комбіновані форми торгівлі людьми, 19 осіб були втягнуті у воєнний конфлікт, 15 – трудова експлуатація, 13 людей зазнали сексуального рабства [2, с. 9].

За оцінками Агентства ООН у справах біженців, з початку війни 24 лютого понад 5,5 млн осіб втекли з України, шукаючи притулку в сусідніх країнах, переважно в Польщі, Угорщині, Молдові, Румунії та Словаччині, і понад 7,7 мільйона були внутрішньо переміщені. Масштаби руйнувань і жертв серед цивільного населення, спричинені війною, призвели до однієї з найбільших європейських гуманітарних криз останнім часом. За оцінками ЮНІСЕФ, від війни в Україні постраждали не менше ніж 7,5 млн дітей. Оскільки чоловікам у віці від 18 до 60 років не дозволяється виїжджати з країни, за кордоном шукають захисту переважно жінки та діти. Завдяки активізації Директиви про тимчасовий захист, яка надає негайний захист та права тим, хто прибуває до ЄС з України, в українців практично немає стимулів звертатися за допомогою до незаконних перевізників мігрантів. Однак жінки й діти, особливо без супроводу, все ще піддаються великому ризику насильства і зловживань, включно з торгівлею людьми, контрабандою та незаконним усиновленням. Фактично, ще до війни українці при перевезеннях в ЄС часто ставали жертвами торгівлі людьми, здійсненої злочинними мережами, що діяли між Україною, країнами Європи та Центральної Азії. Крім того, велика кількість дітей-сиріт та дітей, народжених від сурогатних матерів в Україні, яких не забрали батьки, також стикаються з підвищеним ризиком викрадення або примусового усиновлення. Через масове переміщення й хаос також очікується збільшення кількості зниклих дітей [4].

За даними незалежного опитування (оприлюднено в березні 2025 року) кожен четвертий українець готовий прийняти ризиковану пропозицію роботи за кордоном або в іншому населеному пункті. 27% респондентів погодились би прийняти хоча б одну ризиковану пропозицію щодо роботи за кордоном чи в Україні, зокрема:

- 17% готові працювати без офіційного працевлаштування;
- 13% за кордоном та 9% в Україні готові працювати у замкнених приміщеннях без змоги вільно залишити робоче місце;
- 2% за кордоном та 2% в Україні готові віддати роботодавцю мобільний телефон чи інші особисті речі на період працевлаштування [5].

На даний час поширюються такі форми торгівлі людьми, як використання інформаційних технологій для втягнення у злочинну діяльність торгівлі людьми, незаконне усиновлення (удочеріння) з метою наживи. Зростає частка змішаних форм експлуатації, які включають трудову і сексуальну експлуатацію, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом та залучення цивільного населення до участі у збройному конфлікті. У 2024 році кількість випадків змішаних форм експлуатації становила 123, протягом восьми місяців 2025 року - 133 випадки [6].

Органами державної влади, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями вжито заходів для своєчасного інформування осіб, які виїжджали за кордон, та внутрішньо переміщених осіб щодо ризиків торгівлі людьми. Так,

Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, протидії торгівлі людьми та гендерної дискримінації ГО «Ла Страда-Україна» за період січень – березень 2022 р., отримала багато телефонних запитів, серед яких:

20,4 % – консультації щодо працевлаштування за кордоном;

33,2 % – консультації щодо укладання / розірвання шлюбу з іноземцями;

18 % – запити, щодо зниклих за кордоном;

7,6 % – навчання за кордоном;

15,2 % – консультації щодо виїзду за кордон у зв'язку з війною в Україні;

13,8 % – запити, пов'язані з відповідальністю за злочин торгівлі людьми;

9,5 % – запити, що стосувалися емігрантів;

1,5 % – консультація з питань, пов'язаних зі статусом особи, яка постраждала від торгівлі людьми [7].

Виходячи з наведеного, вбачається доцільним розширити подальше проведення інформаційних кампаній, освітніх програм та навчальних ініціатив, які мають на меті зменшення ризиків того, що громадяни стануть жертвами торгівлі людьми чи незаконної міграції. Інформування громадськості та залучення представників усіх зацікавлених суб'єктів до дослідження цього явища допоможуть розширили знання про нього та сприятимуть розробці адекватних стратегій реагування.

Список використаних джерел

1. Протидія торгівлі людьми в Україні в період війни. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/social-humanitarian/PDF/torg.pdf

2. Торгівля людьми. Запобігання та протидія в Україні та світі: торгівля людьми як міжнародне протиправне явище; війна в Україні як додатковий фактор ризику; правове регулювання, запобігання та протидії; актуальна судова практика. / Укл.: Брийовська І. Б., Корецький О. П., Марковський Н. О., Мартин О. В., Проць І. М., Татомир Ю. І., Тиркало Ю. Є., Хитра О. Л., Хмиз М. В., Чистоклетов Л. Г., Явний О. І. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2025. 552 с.

3. Маслова І.О. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/183.pdf

4. Менцелопулу Марія Маргарита. Війна Росії проти України : ризик торгівлі людьми / Дослідницька служба Європарламенту. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA(2022)729410_XL.pdf.

5. Торгівля людьми в умовах війни: ризики та протидія. URL: https://bar-city.gov.ua/article/torhivlya-lyudmy-v-umovakh-viyny-ryzyky-ta-protydiya/

6. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року: розпорядження Кабінету міністрів України від 25 лютого 2026 р. № 184-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2026-%D1%80#Text

7. Столбун Наталія. Торгівля людьми під час війни в Україні. URL: https://vchytel.com.ua/blog/articles/torhivlya-lyud-my-pid-chas-viyny-v-ukrayini-23.html

Кабіцька О. В.,
старший викладач
кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні глобалізаційні процеси, збройні конфлікти, міграційні кризи та соціально-економічна нестабільність сприяють активізації транснаціональної організованої злочинності, зокрема торгівлі людьми та незаконної міграції. Для України зазначена проблема набула особливої актуальності в умовах воєнного стану, масового переміщення населення, тимчасової окупації окремих територій та зростання гуманітарних ризиків [1].

Воєнні дії створюють сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань, які займаються незаконним переправленням осіб через державний кордон, трудовою та сексуальною експлуатацією, примусовою працею, незаконним використанням дітей, а також вербуванням вразливих категорій населення. Водночас суттєво зростає навантаження на правоохоронні органи, прикордонні служби та суб'єкти сектору безпеки [2].

У таких умовах особливого значення набуває підготовка працівників правоохоронних органів до дій у кризових ситуаціях, пов'язаних із масовим переміщенням осіб, гуманітарними катастрофами, надзвичайними подіями та випадками насильства. Одним із важливих компонентів такої підготовки є тактична медицина, яка забезпечує готовність персоналу до надання домедичної допомоги постраждалим у небезпечних та нестабільних умовах [3].

Тактична медицина в контексті протидії торгівлі людьми та незаконній міграції виходить за межі виключно медичного аспекту і стає елементом державної безпекової політики, спрямованої на захист життя, здоров'я та прав людини [4, 5].

Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції базується на комплексному підході, що поєднує правові, організаційні, соціальні, гуманітарні та безпекові механізми. Відповідно до міжнародних стандартів, зокрема положень: Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація з міграції, Рада Європи, пріоритетним напрямом діяльності держав є забезпечення безпеки постраждалих осіб та мінімізація гуманітарних наслідків злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми [6].

У процесі виявлення та припинення каналів незаконної міграції правоохоронці нерідко працюють в умовах підвищеного ризику: під час прикордонних операцій, у районах ведення бойових дій, у місцях масового скупчення біженців та внутрішньо переміщених осіб, при документуванні діяльності організованих злочинних груп, у процесі штурмових та евакуаційних заходів [7].

Такі обставини значно підвищують ризик виникнення: вогнепальних та мінно-вибухових травм, масивних кровотеч, термічних ушкоджень, психологічних травм, випадків гострих стресових реакцій, інфекційних загроз та санітарно-епідемічних ускладнень.

У зв'язку з цим тактична медицина стає невід'ємним елементом професійної підготовки працівників Національної поліції України, Державної прикордонної служби України та інших суб'єктів сектору безпеки [8].

Концептуально тактична медицина ґрунтується на міжнародних стандартах Tactical Combat Casualty Care (TCCC) та Tactical Emergency Casualty Care (TECC), які передбачають надання допомоги в умовах небезпеки з урахуванням тактичної ситуації. Особливе значення має алгоритм MARCH. Практика сучасних конфліктів доводить, що своєчасне використання турнікетів, гемостатичних засобів, декомпресійних технік та евакуаційних заходів дозволяє суттєво знизити рівень смертності серед постраждалих [12].

Особливої актуальності це набуває під час проведення спеціальних операцій із визволення осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Такі операції часто супроводжуються застосуванням сили, високим рівнем ризику та необхідністю негайного реагування на поранення чи гострі медичні стани [10].

Крім того, в умовах масштабних міграційних процесів правоохоронні органи стикаються з необхідністю надання допомоги: особам із ознаками виснаження, постраждалим від насильства,

дітям без супроводу, особам із гіпотермією чи дегідратацією, потерпілим від сексуальної експлуатації та катувань [9].

Відповідно до зазначеного, тактична медицина набуває гуманітарного та правозахисного значення, оскільки забезпечує реалізацію фундаментального права людини на життя та медичну допомогу.

Попри важливість розвитку тактичної медицини у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції, існує низка проблемних аспектів.

По-перше, недостатнім залишається рівень інтеграції тактичної медицини у систему професійної підготовки працівників правоохоронних органів і прикордонних служб [11].

По-друге, відсутня достатня кількість міжвідомчих навчань, орієнтованих на комплексне реагування під час гуманітарних криз і масових міграційних процесів.

По-третє, потребує вдосконалення нормативно-правове регулювання щодо: стандартів домедичної підготовки, забезпечення персоналу медичними засобами, алгоритмів взаємодії між службами, захисту прав постраждалих осіб.

Окрему проблему становить психологічна підготовка працівників до роботи з жертвами насильства, торгівлі людьми та особами, які пережили тяжкі травматичні події.

З метою підвищення ефективності державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції доцільно:

1. Інтегрувати стандарти TCCC/TECC у систему підготовки правоохоронних органів та прикордонних служб.
2. Розробити єдині міжвідомчі протоколи дій під час гуманітарних криз та операцій із порятунку постраждалих.
3. Забезпечити працівників сучасними індивідуальними аптечками (IFAK), засобами гемостазу та евакуації.
4. Впровадити регулярні сценарні тренування з моделюванням: масового переміщення осіб, прикордонних криз, евакуаційних операцій, спеціальних операцій із визволення постраждалих.
5. Посилити міжнародне співробітництво у сфері підготовки персоналу та обміну практичним досвідом.
6. Розвивати систему психологічної підтримки працівників сектору безпеки.
7. Удосконалити законодавче забезпечення домедичної допомоги в умовах кризових ситуацій та масових міграційних процесів [12].

Отже, тактична медицина в сучасних умовах є важливою складовою державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, протидії торгівлі людьми та незаконній міграції. Її значення виходить за межі суто медичного напряму та охоплює гуманітарний, правозахисний і безпековий компоненти.

Формування у працівників правоохоронних органів практичних навичок домедичної допомоги сприяє зниженню рівня смертності, підвищенню ефективності реагування на кризові ситуації та забезпеченню дотримання прав людини в умовах воєнного стану та міграційних викликів.

Подальший розвиток державної політики у цій сфері має базуватися на принципах міжвідомчої взаємодії, міжнародних стандартів, практикоорієнтованої підготовки та адаптації до сучасних безпекових загроз.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
4. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.
6. Основи законодавства України про охорону здоров’я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII.
7. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI.
8. Global Report on Trafficking in Persons 2024. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Vienna, 2024.
9. International Migration Report 2024. United Nations Department of Economic and Social Affairs. New York, 2024.
10. World Migration Report 2024. International Organization for Migration (IOM). Geneva, 2024.

11. Tactical Emergency Casualty Care (TECC) Guidelines for Operational Medical Response in Civilian High Threat Environments. National Association of Emergency Medical Technicians (NAEMT). 2022.

12. Guidance on Responding to Human Trafficking among Refugees and Displaced Persons. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). Geneva, 2023.

Кіблик Д. В.,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності НПУ?
доктор філософії в галузі права, доцент
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Державна політика у сфері протидії торгівлі людьми та незаконній міграції є багаторівневою системою, що поєднує в собі правоохоронну, правозахисну та дипломатичну складові. Сучасний стан цієї політики в Україні визначається необхідністю адаптації національного законодавства до стандартів ЄС в умовах воєнного стану, що створює нові виклики для правової системи та вимагає розробки перспективних моделей регулювання.

Ключовим аспектом державної політики є чітке правове розмежування понять «незаконна міграція» та «торгівля людьми». Якщо незаконна міграція розглядається переважно як порушення адміністративного законодавства та порядку перетину державного кордону, то торгівля людьми є грубим порушенням фундаментальних прав людини, що потребує кримінально-правового реагування.

Актуальним залишається питання вдосконалення ст. 149 КК України та відповідних норм КУпАП. Перспективи розвитку законодавства полягають у гармонізації термінології з Директивою 2011/36/ЄС. Важливу роль у цьому процесі відіграють стратегічні комунікації МВС, які забезпечують правове просвітництво населення та формування нульової толерантності до експлуатації. Як зазначалося на останніх спеціалізованих форумах, комунікаційна складова державної політики є превентивним бар'єром, що зменшує навантаження на правоохоронну систему.

Реалізація державної політики неможлива без інноваційної складової. Зарубіжний досвід вказує на те, що правове регулювання має бути спрямоване на декриміналізацію постраждалих та посилення відповідальності замовників послуг. Проте впровадження таких інноваційних підходів у державну систему потребує готовності державних службовців та правоохоронців до зміни парадигми діяльності.

Перспективним напрямом розвитку державної політики є цифровізація правових процедур. Створення єдиних державних реєстрів та інтеграція з базами даних Європолу та Інтерполу дозволяє автоматизувати процес виявлення ризикових категорій мігрантів. У цьому контексті Конвенція про кіберзлочинність виступає як правовий фундамент для міжнародної співпраці у сфері вилучення цифрових доказів трафікінгу [2].

Тож, сучасний стан державної політики України характеризується переходом від реактивних методів (реагування на скоєні злочини) до проактивних стратегій. Перспективи розвитку включають посилення адміністративно-правового контролю за суб'єктами господарювання, що займаються працевлаштуванням за кордоном а також розширення використання інструментів стратегічного аналізу міграційних потоків (на основі звітності міграційної поліції.

Список використаних джерел

1. Конвенція про кіберзлочинність : Міжнародний документ від 23.11.2001 / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575 (дата звернення: 14.04.2026).

2. OSINT у правоохоронній діяльності: міжнародний досвід та українські перспективи / К. Борисова та ін. *UNIVERSUM*. 2025. № 25. С. 205–210.

3. Стратегічний розвиток: ключові досягнення міграційної поліції у сфері безпеки за минулий рік. *Національна поліція України* : офіційний вебсайт. 2026. https://npu.gov.ua/news/stratehichnyi-rozvytok-kliuchovi-dosiahnennia-mihratsiinoi-politsii-u-sferi-bezpeky-za-mynulyi-rik (дата звернення: 14.04.2026).

Кімаковський Р. В.,
курсант 3 курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Авраменко О. В.,
професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ФОРМА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Торгівля людьми є одним із найжахливіших явищ сучасності, яке набуло транснаціонального виміру й загрожує безпеці як окремих держав, так і всього світового співтовариства. Це явище проявляється у різних формах: продаж дітей та залучення до жебрацтва, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), вилучення органів, використання жертв у збройних конфліктах. [1, с. 42–43]. Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), наша держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливими способами захищати людину [2, с. 17], зокрема протидіяти торгівлі людьми як одному з найнебезпечніших транснаціональних кримінальних правопорушень [1, с. 42–43]. Орієнтація України на міжнародні стандарти у галузі прав людини накладає на нашу державу певні зобов'язання, пов'язані передусім із реальним забезпеченням проголошених Конституцією України прав та свобод. [3, с. 4].

Як зазначає В.С. Шевченко, в умовах сьогодення, що супроводжується запровадженням воєнного стану в Україні, проблема протидії торгівлі людьми є особливо актуальна. Адже, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, трудова міграція, соціальна вразливість населення, економічна нестабільність стали рушійною силою для поширення цього злочину. Попри наявність кримінально-правових механізмів, передбачених ст. 149 КК України, виникають наявні проблеми з кваліфікацією, доказуванням, відмежування від суміжних складів злочинів. Ці чинники та обставини зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу сучасних викликів протидії торгівлі людьми як посягання на волю, честь і гідність особи [4, с. 165]/

На національному рівні Закон України «Про протидію торгівлі людьми» визначає торгівлю людьми як здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, з метою експлуатації із застосуванням обману, шантажу, уразливого стану особи або насильства, а ст. 149 КК України передбачає кримінальну відповідальність за ці діяння [1, с. 43–44].

Щодо транснаціонального характеру та зв'язку із організованою злочинністю, то таке кримінальне правопорушення як торгівля людьми нерозривно пов'язано з діяльністю організованих злочинних угруповань, що мають чітку структуру, розподіл ролей та розгалужені міжнародні зв'язки [5, с. 5].

Причини торгівлі людьми поділяються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх належать: недієва система міжнародної протидії, корупція правоохоронних органів, лояльне законодавство щодо проституції у ряді країн, попит на дешеву робочу силу та комерційну сексуальну експлуатацію. Серед внутрішніх виокремлюють: економічні (безробіття, тіньова економіка), соціальні (дисфункціональні сім'ї, насильство), психологічні (деформація цінностей), інформаційні (низька правова обізнаність, оманлива реклама про працевлаштування) та правові (недостатній захист потерпілих) чинники.

В умовах повномасштабної збройної агресії рф проблема торгівлі людьми набула особливо загрозливого характеру: понад 10 мільйонів людей були змушені покинути домівки, стресовий стан, втрата житла і доходу суттєво підвищують ризик потрапити до рук торгівців людьми [1, с. 47–48].

Двадцятирічний досвід системних зусиль показав, що ефективна протидія торгівлі людьми вимагає довгострокових стратегічних підходів із вимірним результатом. Кримінальна відповідальність є необхідним, але недостатнім засобом – вона має поєднуватися із соціальними, освітніми та профілактичними заходами [2, с. 12]. В свою чергу, комплексний підхід включає удосконалення кримінального законодавства з урахуванням нових форм злочинної діяльності; посилення міжнародного правоохоронного співробітництва та механізмів екстрадиції; розвиток системи соціального захисту вразливих верств населення; формування у суспільстві правових компетентностей – критичного мислення, здатності оцінювати ризики; забезпечення належного захисту та реабілітації жертв.

Торгівля людьми залишається однією з найгостріших транснаціональних проблем сучасності. В умовах воєнного стану в Україні мільйони переміщених осіб потрапляють до групи підвищеного ризику, а домінуючими є не лише економічні, а й соціальні та політичні чинники [1, с. 48].

Подолання цього явища можливе лише через синергію заходів: удосконалення законодавства, активізацію міжнародного співробітництва, формування правосвідомості громадян та забезпечення ефективного захисту жертв торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Луцький Т. М., Газдайка-Василишин І. Б. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. URL: http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/562/556 (дата звернення 10.05.2026)

2. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі : дис. ... канд. юрид. наук: спец. : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 385 с.

3. Грищук В. К., Луцький Т. М., Пасєка О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навчальний посібник у схемах. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 64 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2736 (дата звернення 11.05.2026).

4. Шевченко В.С. Злочини проти волі, честі та гідності особи: сучасні виклики протидії торгівлі людьми в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки».* № 2 (96), 2026. С. 164–168. DOI: 10.25313/2520-2308-2026-2-11967 (дата звернення 10.05.2026)

5. Газдайка-Василишин І. Б., Луцький Т. М., Сабанюк Т. Р. Кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 20 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2721 (дата звернення 10.05.2026).

Кобко Є. В.,
професор кафедри управління та адміністрування
навчально-наукового інституту права та психології,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми залишається одним із найбільш небезпечних проявів транснаціональної організованої злочинності та грубим порушенням основоположних прав і свобод людини. В умовах глобалізації, активізації міграційних процесів, розвитку цифрових технологій та триваючої збройної агресії проти України ризики потрапляння громадян у ситуації експлуатації істотно зростають. Особливо вразливими стають внутрішньо переміщені особи, діти, жінки, особи, які втратили джерела існування, а також громадяни, які шукають роботу за кордоном.

У цих умовах особливого значення набуває ефективна система державного управління у сфері протидії торгівлі людьми, побудована на чітких адміністративно-правових механізмах взаємодії

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства.

Саме адміністративно-правове регулювання створює організаційну основу функціонування всієї національної системи запобігання, виявлення, документування та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Адміністративно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми становить собою комплекс правових норм, управлінських процедур, організаційних механізмів та владних повноважень, спрямованих на реалізацію державної політики у відповідній сфері.

Його основу становлять: Конституція України; Закон України «Про протидію торгівлі людьми»; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади»; Закон України «Про місцеві державні адміністрації»; підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України; міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України тощо.

Особливістю адміністративно-правового регулювання є його міжгалузевий характер. Воно охоплює питання координації діяльності різних суб'єктів, організації міжвідомчої взаємодії, надання соціальних послуг, ідентифікації потерпілих, інформаційного забезпечення та міжнародного співробітництва.

Однією з ключових особливостей української моделі є велика кількість суб'єктів, наділених окремими повноваженнями у сфері протидії торгівлі людьми.

Провідну координаційну роль виконує Міністерство соціальної політики України як національний координатор.

Водночас до системи залучені:

- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна міграційна служба України;
- Служба безпеки України;
- органи прокуратури;
- органи місцевого самоврядування;
- місцеві державні адміністрації;
- служби у справах дітей;
- центри надання соціальних послуг;
- міжнародні та громадські організації.

Така багаторівнева структура дозволяє комплексно реагувати на випадки торгівлі людьми, однак одночасно створює ризики дублювання функцій та недостатньої координації.

Одним із головних викликів залишається забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії. Практика свідчить, що інформація про потенційних потерпілих нерідко перебуває у різних органах, однак не об'єднується в єдину систему. Це призводить до втрати часу, повторного опитування осіб та зниження ефективності реагування.

Особливо гостро проблема проявляється у транскордонних кримінальних провадженнях, коли до розслідування залучаються іноземні правоохоронні органи, міжнародні організації та дипломатичні установи.

У зв'язку з цим адміністративно-правове регулювання має бути спрямоване на створення сучасних механізмів електронного обміну інформацією, стандартизацію процедур взаємодії та уніфікацію відомчих алгоритмів.

Одним із ключових напрямів адміністративної діяльності є встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Ефективність цієї процедури значною мірою визначає подальшу можливість отримання: одноразової матеріальної допомоги; медичної допомоги; психологічної підтримки; соціальних послуг; тимчасового розміщення; правової допомоги.

Водночас на практиці нерідко спостерігається надмірно формальний підхід до оцінки доказів, що ускладнює доступ потерпілих до державної підтримки.

Доцільним видається подальше впровадження людиноцентричного підходу, за якого адміністративні процедури мають бути максимально орієнтовані на потреби постраждалої особи, а не на формальне документальне підтвердження всіх обставин її експлуатації.

Повномасштабна війна істотно трансформувала ризики торгівлі людьми.

Зростання масштабів вимушеної міграції, евакуації дітей, збільшення кількості громадян, які шукають роботу за межами держави, створюють нові виклики для системи публічного адміністрування.

Адміністративно-правові механізми повинні враховувати: необхідність швидкого обміну інформацією між органами влади; цифровізацію державних сервісів; дистанційне надання окремих адміністративних послуг; міжнародне співробітництво щодо ідентифікації потерпілих; взаємодію з гуманітарними організаціями.

Особливого значення набуває підготовка посадових осіб до виявлення ознак торгівлі людьми серед внутрішньо переміщених осіб та українських громадян, які повертаються з-за кордону.

Важливе місце займає організація інформаційно-просвітницької діяльності.

Світовий досвід свідчить, що ефективна профілактика значною мірою залежить від рівня обізнаності населення щодо:

- ризиків нелегального працевлаштування;
- правил безпечної міграції;
- ознак трудової та сексуальної експлуатації;
- способів отримання допомоги;
- діяльності національних гарячих ліній.

В Україні останніми роками реалізовано низку інформаційних кампаній за участю державних органів, міжнародних організацій та громадських об’єднань, однак їх охоплення поки що залишається недостатнім.

Особливо актуальним є використання цифрових платформ, соціальних мереж та сервісів електронного урядування для донесення інформації до молоді та осіб, які планують працевлаштування за кордоном.

Торгівля людьми майже завжди має транскордонний характер. Саме тому організація державного управління не може обмежуватися національними механізмами. Україна активно взаємодіє з: Інтерполом; Європолом; Міжнародною організацією з міграції; Управлінням ООН з наркотиків та злочинності; правоохоронними органами держав – членів Європейського Союзу.

Подальший розвиток адміністративно-правового забезпечення повинен бути спрямований на гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами та посилення інституційної спроможності державних органів.

Попри наявність розвиненої нормативної бази, чинна система не позбавлена недоліків. До найбільш актуальних належать:

- фрагментарність окремих адміністративних процедур;
- недостатня регламентація міжвідомчого інформаційного обміну;
- відсутність єдиних електронних реєстрів;
- різний рівень підготовки посадових осіб у регіонах;
- недостатнє ресурсне забезпечення місцевих програм.

Крім того, окремі управлінські рішення залишаються надмірно централізованими, що ускладнює оперативне реагування на локальному рівні.

На сучасному етапі доцільним видається реалізація комплексу адміністративно-правових заходів.

По-перше, необхідно законодавчо деталізувати механізми міжвідомчої координації та цифрового обміну інформацією.

По-друге, слід удосконалити процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, максимально спростивши доступ до адміністративних послуг.

По-третє, потребує розвитку система професійної підготовки державних службовців, поліцейських, прикордонників, соціальних працівників та представників органів місцевого самоврядування.

По-четверте, необхідно забезпечити інтеграцію сучасних цифрових технологій до процесів аналізу ризиків та раннього виявлення потенційних випадків торгівлі людьми.

По-п’яте, варто активізувати міжнародне адміністративне співробітництво та адаптувати національні механізми до стандартів Європейського Союзу у зв’язку з євроінтеграційним курсом України.

Адміністративно-правове забезпечення протидії торгівлі людьми є комплексною системою організаційних, управлінських та правових механізмів, від ефективності яких залежить реалізація

державної політики у сфері захисту прав людини. Сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, активною міграцією населення та транснаціональним характером злочинності, обумовлюють необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності уповноважених органів. Пріоритетними напрямами мають стати цифровізація управлінських процесів, посилення міжвідомчої координації, запровадження людиноцентричного підходу до надання адміністративних послуг та гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами. Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та забезпечить належний рівень захисту прав осіб, які постраждали від цього тяжкого порушення прав людини.

Кобко Р. В.,
доцент кафедри правового забезпечення
підприємницької діяльності та фінансової безпеки
навчально-наукового інституту № 5,
кандидат економічних наук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

НЕГАТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми традиційно розглядається як одне з найтяжчих порушень прав людини та форма транснаціональної організованої злочинності. Водночас її наслідки не обмежуються лише посяганням на особисту свободу, честь і гідність людини. Торгівля людьми є також вагомим деструктивним чинником соціально-економічного розвитку держави, який негативно впливає на ринок праці, демографічну ситуацію, систему соціального забезпечення, інвестиційну привабливість та фінансову безпеку.

Для України проблема набуває особливої актуальності в умовах триваючої збройної агресії, масштабних міграційних процесів, економічної нестабільності та зростання ризиків трудової й сексуальної експлуатації громадян як на території держави, так і за її межами. У цих умовах дослідження економічних наслідків торгівлі людьми є важливою складовою формування ефективної державної політики у сфері протидії цьому явищу.

За своєю економічною природою торгівля людьми є різновидом нелегального ринку, на якому людина використовується як об'єкт отримання прибутку. Основною метою злочинних організацій є максимізація доходів шляхом експлуатації праці або інших форм використання потерпілих.

Функціонування такого ринку призводить до розширення тіньового сектору економіки, оскільки більшість операцій здійснюється поза офіційним обліком та державним контролем. Отримані злочинні доходи легалізуються через фіктивні підприємства, офшорні юрисдикції, криптовалютні операції, підставних осіб або інші механізми відмивання коштів.

Унаслідок цього держава недоотримує значні обсяги податкових надходжень, що негативно впливає на фінансування соціальних програм, охорони здоров'я, освіти та сектору безпеки.

Одним із найбільш відчутних економічних наслідків торгівлі людьми є деградація людського капіталу. Потерпілі нерідко зазнають: фізичних травм; психологічних розладів; професійної дезадаптації; втрати кваліфікації; соціальної ізоляції; тривалого безробіття.

Після повернення до нормального життя значна частина таких осіб потребує комплексної реабілітації, медичної допомоги, психологічної підтримки та професійної перепідготовки.

В економічному вимірі це означає зниження продуктивності праці та скорочення активної частини трудових ресурсів держави.

Особливо небезпечними є випадки торгівлі дітьми, оскільки їх наслідки негативно впливають на майбутній рівень людського капіталу країни протягом десятиліть.

Торгівля людьми безпосередньо пов'язана з нелегальною зайнятістю та експлуатацією працівників. Залучення осіб до примусової праці створює недобросовісну конкуренцію між суб'єктами господарювання. Підприємства, що використовують незаконну дешеву працю, отримують необґрунтовані економічні переваги перед сумлінними роботодавцями.

У результаті: спотворюються ринкові механізми ціноутворення; погіршуються умови праці; знижується рівень офіційної зайнятості; скорочуються надходження до бюджетів та соціальних фондів.

Для України додатковим фактором ризику є масштабна трудова міграція, яка за відсутності належного контролю створює передумови для втягнення громадян у різні форми експлуатації за кордоном.

Протидія торгівлі людьми потребує значних бюджетних витрат.

Держава фінансує:

- діяльність правоохоронних органів;
- оперативно-розшукові заходи;
- кримінальні розслідування;
- міжнародне співробітництво;
- функціонування системи соціального захисту;
- психологічну та медичну реабілітацію;
- інформаційно-просвітницькі кампанії;
- професійну підготовку спеціалістів.

Крім безпосередніх витрат, існують значні непрямі економічні збитки, пов'язані зі зменшенням продуктивності праці потерпілих, їх непрацездатністю та необхідністю довготривалої соціальної підтримки. Таким чином, економічна шкода від торгівлі людьми значно перевищує витрати, пов'язані безпосередньо із кримінальним переслідуванням винних осіб.

Системне поширення торгівлі людьми негативно впливає на міжнародний імідж держави. Іноземні інвестори оцінюють не лише макроекономічні показники, а й рівень безпеки, ефективність правоохоронної системи, стан захисту прав людини та верховенства права. Високі показники організованої злочинності, у тому числі торгівлі людьми, можуть знижувати інвестиційну привабливість країни, збільшувати ризиковість ведення бізнесу та стримувати надходження іноземного капіталу. Особливого значення це набуває в контексті післявоєнного відновлення України, яке потребуватиме масштабного залучення міжнародних інвестицій.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації створило нові економічні передумови для поширення торгівлі людьми.

До основних факторів належать: масове безробіття в окремих регіонах; руйнування підприємств; вимушене переміщення населення; збільшення масштабів трудової міграції; економічна вразливість сімей; пошук громадянами будь-яких джерел доходу.

Такі умови активно використовуються злочинними мережами для вербування потерпілих під виглядом легального працевлаштування, гуманітарної допомоги або програм евакуації. Відповідно, негативний економічний вплив торгівлі людьми у воєнний період суттєво посилюється.

На рівні національної економіки торгівля людьми призводить до:

- скорочення легальної економічної активності;
- збільшення частки тіньового сектору;
- втрати податкових надходжень;
- погіршення структури зайнятості;
- зменшення продуктивності людського капіталу;
- посилення соціальної нерівності;
- збільшення державних соціальних видатків.

У довгостроковій перспективі це негативно впливає на темпи економічного зростання, конкурентоспроможність держави та рівень добробуту населення. Особливо відчутними є втрати в умовах демографічної кризи, коли кожен економічно активний громадянин набуває стратегічного значення для відновлення національної економіки.

Світовий досвід переконливо свідчить, що превентивні заходи є значно дешевшими за подолання наслідків торгівлі людьми.

Інвестиції у: інформаційні кампанії; безпечне працевлаштування; контроль діяльності посередників; цифрові механізми перевірки роботодавців; професійну освіту; соціальну підтримку вразливих категорій населення, дають можливість істотно знизити майбутні витрати держави на розслідування, реабілітацію потерпілих та соціальне забезпечення.

Таким чином, профілактика повинна розглядатися не лише як гуманітарний, а й як економічно вигідний напрям державної політики.

Для зниження негативного економічного впливу торгівлі людьми доцільно реалізувати комплекс заходів.

По-перше, посилити державний контроль за діяльністю суб'єктів посередництва у працевлаштуванні за кордоном.

По-друге, розширити цифрові механізми моніторингу ризикових трудових операцій та фінансових потоків.

По-третє, удосконалити систему раннього виявлення потенційних потерпілих шляхом міжвідомчої взаємодії.

По-четверте, забезпечити ефективне повернення постраждалих осіб до легального ринку праці через програми професійної реінтеграції.

По-п'яте, розвивати міжнародне співробітництво у сфері боротьби з фінансовими потоками, пов'язаними з торгівлею людьми, та конфіскації активів злочинних організацій.

Торгівля людьми є не лише тяжким кримінальним правопорушенням і грубим порушенням прав людини, а й серйозною загрозою економічній безпеці України. Її негативний вплив проявляється у тінізації економіки, втраті людського капіталу, деформації ринку праці, скороченні податкових надходжень, збільшенні бюджетних видатків та погіршенні інвестиційного клімату. В умовах воєнного стану економічні ризики, пов'язані з торгівлею людьми, істотно посилюються, що вимагає формування комплексної державної політики, спрямованої не лише на кримінальне переслідування винних осіб, а й на усунення соціально-економічних передумов цього явища. Ефективне поєднання превентивних заходів, удосконалення адміністративно-правових механізмів та активного міжнародного співробітництва здатне мінімізувати економічні втрати та сприяти сталому розвитку України.

Ковний Ю. Є.,
адвокат, доктор юридичних наук,
кандидат економічних наук, доцент

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом стали більш видимими процеси європейської інтеграції, що сприяли перегляду підходів до міжнаціональних відносин у країні. Ці підходи ґрунтуються на принципах особистої свободи та повного визнання прав індивіда.

Реалізація таких ідей вимагає створення і впровадження комплексу заходів на національному рівні. Ці заходи повинні охоплювати різні сфери, включаючи організаційні, правові, інформаційні, технічні та політичні аспекти. Головна мета – покращення становища національних меншин у країні, що відповідно включає розробку та впровадження конкретних заходів для забезпечення рівноправного статусу кожної особи, незалежно від її національності. Такі заходи можуть включати створення законодавства, яке гарантує права та свободи, розробку освітніх програм для вивчення культурної різноманітності, забезпечення доступу до інформації та послуг на різних мовах та інше. Даний підхід є важливим для забезпечення гармонійних та сприятливих міжнаціональних відносин у країні, де кожна людина має можливість реалізувати свої права та потенціал без обмежень через її національне походження. У сучасних умовах, коли глобалізація визначає значні події, виник перехідний період у соціальній реальності, що характеризується активними змінами. Масштабні міграційні процеси, які стали універсальною тенденцією, досі не оминули більшість європейських країн, описана ситуація стосується й України.

Свідченням цієї взаємодії та взаємозалежності між країнами та регіонами є інтенсивна динаміка масових міграційних потоків. Такі процеси виникають внаслідок трансформацій державних утворень, перерозподілу кордонів, а також особливостей самого міграційного руху і на кінцевому етапі призводять до виникнення національних меншин. Зокрема, формуються нові соціальні групи, що виходять за межі їхнього історичного розселення і знаходяться на території інших країн.

Ці національні меншини становлять значну частину населення багатьох держав та регіонів. Вони є неодмінною складовою суспільства, впливають на економічні, культурні, наукові сфери, а також сприяють цивілізованому обміну між регіонами і країнами. Однак існування таких національних меншин викликає потребу в розробці складної системи адміністративних, політичних, економічних та культурних заходів. Це дозволяє досягнути балансу між національно етнічними інтересами та забезпечити гармонійний розвиток суспільства, в іншому випадку «представники національних меншин утворюють одну з груп ризику» [1, с. 106].

Вже до початку XX ст. захист меншин перетворився на вагоме питання міжнародного права. Прогрес у цьому здійснений завдяки функціонуванню Ліги націй. Так, захист прав меншин вперше був офіційно включений до міжнародної правової бази після Першої світової війни шляхом використання Угоди Ліги Націй про меншини. Розуміння їх прав суперечило концепціям індивідуалізму та державного суверенітету, на які опиралася Ліга. Тим не менше через різні договори, декларації, інституції та дії, пов'язані з креативним механізмом, винайденим Лігою Націй, був розроблений систематичний підхід до проблеми, що стала відомою як система меншин.

Наскільки це можливо, Версальський договір підтвердив концепцію розуміння території держав уздовж державних кордонів. Боротьба за права меншин відбувалася на світовому рівні та відмічалися загальнодержавні тенденції протидії нерівності. Одним із багатьох прикладів стала народна підтримка європейських дій проти Туреччини для захисту вірмен незабаром після Першої світової війни [2, с. 255]. Якщо меншість зможе захистити себе, сформувавши власну державу, тоді всі права меншості будуть забезпечені.

Толерантність – це модне слово в національних, міжнародних та організаційних умовах для встановлення мультикультурної справедливості та мирного співіснування. Лідери різних країн, Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй і неурядових організацій наголошували на важливості політики, яка сприяє толерантності. Наприклад, у 1996 році Генеральна Асамблея ООН запропонувала державам-членам відзначати 16 листопада як Міжнародний день толерантності після Року толерантності ООН у 1995 році. В Європі також існує «Європейська медаль толерантності», «Європейський день толерантності» та «Європейський модельний закон про заохочення толерантності та придушення нетерпимості» [3].

В юридичному розумінні немає єдиного тлумачення толерантності. Науковці, які спираються на соціально-психологічні дослідження, дане явище зазвичай ототожнюють із відкритістю, хорошим ставленням до інших культурних людей або узагальненим позитивним ставленням до них. Тому у цьому розумінні толерантність є протилежністю неприязні, несхвалення чи упередженого ставлення.

Навпаки, філософська та політологічна література дотримується класичного розуміння толерантності, яке передбачає миритися з чимось, що не схвалюєш або до чого ставишся негативно. Толерантність передбачає прийняття, незважаючи на несхвалення, і таким чином утримує негативне ставлення та переконання від перетворення на негативні дії. В широкому розумінні це «ставлення, яке є проміжним між щирим прийняттям і нестримною опозицією» [4, с. 587].

Міжгрупова толерантність є надзвичайно важливою, оскільки вона робить відмінності можливими, водночас дозволяючи людям зберігати свої глибоко укорінені групові цінності та переконання, навіть якщо вони суперечать цінностям і переконанням інших груп у суспільстві. Міжнаціональна толерантність була запропонована як необхідна відповідь на глобальне зростання культурної та релігійної різноманітності. Толерантність широко впроваджується в громадську, національну та міжнародну політику стосовно багатьох типів відмінностей між людьми та групами. Варто погодитися з Дж. Гібсоном (Gibson J.) у тому, що «толерантність є одним із небагатьох життєздатних рішень для напруженості та конфліктів, спричинених мультикультуралізмом і політичною гетерогенністю: толерантність є основним ендорфіном демократичного політичного тіла» [5, с. 26].

Національна і пов'язана з нею культурна та релігійна різноманітність неминуче висвітлює питання про прийняття та пристосування до групових відмінностей, а також питання про те, як поводитися з віруваннями та практиками інших груп, які не просто відрізняються, але й вважаються неправильними. Люди мають власні (сильні) цінності та переконання, і не можна очікувати, що вони будуть цінувати все, оскільки це означало б утримання від суджень. Малоймовірно, що члени групи, які мають сильні переконання, чи то культурні, релігійні або політичні, приймуть із задоволенням та схвалять вірування та практики інших членів групи,

які рішуче підтримують альтернативний світогляд. Проте є багато ситуацій, коли люди все ж терплять поведінку та переконання, які вони не схвалюють. Вказане виражає філософсько-правову природу національної толерантності. У «Декларації принципів толерантності», що проголошено державами членами Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури у Парижі 16 листопада 1995 р., толерантність визначається (стаття 1.1) як «повага, прийняття та оцінка» культурного різноманіття та способів бути людьми. Безсумнівно, ця політика та ініціативи виконують важливі функції, але в цих ініціативах та політиках толерантність зазвичай ототожнюють із не засудженням, відкритістю та цінуванням різноманітності, тоді як критика та неприйняття конкретних переконань і практик інших груп тлумачиться як упередження та расизм [3].

Толерантність і повага до різних культур і походження мають велике значення в багатонаціональному житті суспільства і постійно трансформуються. Слід звернути увагу, що проблемою пострадянських суспільств є низький рівень поваги до прав інших; так, статистика показує, що 37,36% громадян Грузії не мають позитивного ставлення до етнічного різноманіття і це в першу чергу через відсутність відповідної інформації [6]. Отже, підвищення обізнаності є важливим як у великих містах, так і в регіонах, населених етнічними меншинами. З метою створення рівноправного та толерантного середовища необхідно підтримувати міжкультурність діалогу, зближення етнічних груп.

Розглянемо приклади позитивного правового національного регулювання проблеми. У Стратегії сталого розвитку Латвії до 2030 року («Латвія 2030») толерантність визначена як один із стратегічних принципів. Проте і тут вбачаємо неповне висвітлення проблеми, оскільки тлумачення змісту толерантності в документі вказує на вузький перелік сфер для зменшення соціальної ізоляції та дискримінації, тобто «нерівності доходів, вікової та гендерної дискримінації на ринку праці, етнічних упереджень та мовних інституційних перешкод» [7].

Проте, окрім створення толерантного середовища, вагомо швидко присікти мову ворожнечі та розпалювання національної ненависті. Як позитивний приклад відзначимо нормотворчу практику Португалії. Враховуючи збільшення висловлювань ненависті, був прийнятий Закон 74/2020 від 19 листопада 2020 року; він встановлює, що керівним принципом для всіх операторів зв'язку буде забезпечення у своїх програмах та інформації поваги до культури толерантності, недискримінації та залучення, наприклад шляхом протидії через вжиття ефективних заходів поширення мови ворожнечі (стаття 34(2)(d) Law 74/2020) [8].

Толерантність – це унікальне явище суспільної комунікації, проте вона досягається досить непросто. Дональд Елліс (Donald G. Ellis) переконує, що всі неузгодженості в аспекті етнополітики мають дві юридичні природи, які він називає «раціональна модель» та «модель нерозв'язного конфлікту». Раціональна модель припускає, що розбіжності стосуються реалістичних проблем, таких як обмежені ресурси. Нерозв'язна модель фокусується на особистості та емоціях. Такими умовами є несумірні культурні наративи, наративні особливості, екзистенціальна загроза, розбіжності у владі та делегітимізація. Нерозв'язні конфлікти є непокірними, нераціональними та особливо стійкими до вирішення [9]. Виховання толерантності, освіта у сфері сприйняття «внутрішнього я» кожного має перманентне значення для вирішення складних етнонаціональних проблем. Освіта та виховання, а також публічний дискурс тут є ключовими атракторами досягнення бажаного результату.

1. Список використаних джерел

1. Ляшко М. Національна меншина як об'єкт соціальної роботи: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Вип. 1 (52). С. 106–109.

2. Kelly J. B. National Minorities in International Law, *3 Denv. J. Int'l L. & Pol'y*. 1973. Vol. 253. С. 253–273.

3. Verkuyten M., Yogeeswaran K., Adelman L. Intergroup Toleration and Its Implications for Culturally Diverse Societies. *Social Issues and Policy Review*. 2019. Vol. 13, Is. 1. P. 5–35. URL: https://doi.org/10.1111/sipr.12051.

4. Scanlon T. M. The difficulty of tolerance: Essays in political philosophy. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2003. P. 585–589.

5. Gibson J. L. Enigmas of intolerance: Fifty years after Stouffer's communism, conformity, and civil liberties. *Perspectives on Politics*. 2006. Vol. 4(1). P. 21–34.

6. Caucasus Research Resource Centers, Hate Crime, Hate Speech and Discrimination in Georgia, November 2018. URL: https://rm.coe.int/hate-crime-hatespeech-and-discrimination-in-attitudes-and-awareness-e/16808ef62a.

7. Sustainable development strategy of Latvia until 2030. Riga : Saeima of the Republic of Latvia, 2010. URL: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inlinefiles/ LIAS_2030_en_1.pdf.

8. Country report non-discrimination: transposition and implementation at national level of Council Directives 2000/43 and 2000/78 : Portugal 2021. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8ef4d860-0c5f-11ec-adb101 aa 75ed71a1 /language-en/format-PDF/source-search.

9. https://www.researchgate.net/publication/281241890. Communic.and Reconciling Inter-group_Conflict.

Козира П. В.,
доцент кафедри практичної психології
навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки,
кандидат психологічних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗВ'ЯЗОК СТРЕСУ ТА АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ

Сучасні соціально-політичні процеси, пов'язані з війною, економічною нестабільністю та масовими міграційними переміщеннями, створюють умови для зростання рівня психологічного стресу серед населення. Особливо вразливими групами є особи, які стали жертвами торгівлі людьми або перебувають у ситуації незаконної міграції. Такі обставини супроводжуються хронічним психоемоційним напруженням, соціальною ізоляцією, насильством, невизначеністю та порушенням базового відчуття безпеки, що значно підвищує ризик формування алкогольної залежності.

Стрес є одним із ключових чинників розвитку адиктивної поведінки. Люди, які пережили експлуатацію, примусову працю, сексуальне насильство або незаконне утримання, часто стикаються з тяжкими психологічними наслідками, серед яких посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожність, почуття безпорадності та соціальна дезадаптація. У таких умовах алкоголь нерідко використовується як засіб тимчасового зменшення емоційного болю та внутрішньої напруги.

Особливу небезпеку становить хронічний та травматичний стрес, який формується внаслідок тривалого перебування у ситуації контролю, страху та примусу. Жертви торгівлі людьми часто переживають фізичне й психологічне насильство, обмеження свободи пересування, погрози та соціальну ізоляцію. Подібні переживання виснажують адаптаційні ресурси організму та створюють підґрунтя для формування залежної поведінки як форми «самолікування».

Незаконна міграція також супроводжується значним рівнем стресового навантаження. Невизначений правовий статус, страх депортації, фінансова нестабільність, дискримінація, відсутність соціальної підтримки та доступу до медичної допомоги сприяють розвитку психічного дистресу. У таких умовах алкоголь може сприйматися як доступний спосіб психологічної компенсації та тимчасового уникнення реальності.

Важливим поясненням взаємозв'язку між стресом і алкогольною залежністю є гіпотеза самолікування, відповідно до якої люди вживають психоактивні речовини для зниження рівня тривоги, страху та емоційного напруження. Особи, які пережили експлуатацію чи вимушену міграцію, нерідко використовують алкоголь для приглушення травматичних спогадів і відновлення відчуття психологічного контролю. Однак короткочасний ефект полегшення поступово формує стійку залежну поведінку.

Не менш важливими є нейробіологічні механізми. Хронічний стрес порушує роботу системи винагороди мозку та змінює баланс нейромедіаторів, зокрема дофаміну, гамма-аміномасляної кислоти та глутамату. Алкоголь тимчасово знижує рівень тривожності та емоційної напруги, однак при тривалому вживанні спричиняє розвиток толерантності, абстинентного синдрому та високий ризик рецидиву.

Дослідження свідчать, що жертви торгівлі людьми та незаконні мігранти значно рідше звертаються по психологічну чи психіатричну допомогу. Причинами цього є страх стигматизації, недовіра до державних інституцій, мовний бар'єр, відсутність документів та обмежений доступ до медичних послуг. Унаслідок цього формується замкнене коло: психотравма → вживання алкоголю → посилення психічних порушень → соціальна ізоляція → подальше зловживання алкоголем.

Наслідки поєднання стресу та алкогольної залежності виходять далеко за межі індивідуального рівня. Вони включають погіршення психічного та фізичного здоров'я, зростання ризику насильства, криміналізації, повторної експлуатації, втрати працездатності та соціальної дезадаптації. Особливо небезпечним є міжпоколіннєве передавання психотравматичного досвіду та залежної поведінки.

Ефективна профілактика й подолання алкогольної залежності серед жертв торгівлі людьми та незаконних мігрантів потребують комплексного підходу. Він має включати психологічну реабілітацію, соціальну підтримку, психотерапевтичну допомогу, розвиток адаптивних копінг-стратегій, подолання стигматизації та забезпечення доступу до медичних і правових послуг. Особливого значення набуває створення безпечного середовища, що сприятиме відновленню стабільності психічного стану та соціальної інтеграції особистості.

Список використаних джерел

1. Гапонов К. Д. До проблеми патологічного взаємозв'язку посттравматичних стресових розладів та алкогольної залежності. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, № 3. С. 120–121.

2. Patra J., Taylor B., Irving H., Roerecke, M., Rehm J. Alcohol consumption and the risk of morbidity and mortality for different stroke types-a systematic review and meta-analysis. *BMC public health*. 2010. Vol. 10, № 1. P. 258.

3. Ковальська Н., Жук А., Корженко В. Вплив дистресу війни в Україні на ментальне здоров'я. *Grail of Science*. 2024. № 37. С. 406–410.

4. Goto R., Pinchuk I., Kolodezhny O., Skokauskas N. Mental Health of Adolescents Exposed to the War in Ukraine. JAMA Pediatr. 2024. Vol. 178, № 5. P. 480–488.

5. Dauphin V. B. A critique of the American Psychological Association Clinical Practice Guideline for the Treatment of Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in Adults. *Psychoanalytic Psychology*. 2020. Vol. 37, № 2. P. 117.

6. McEwen B. S. Protective and damaging effects of stress mediators. *New England journal of medicine*. 1998. Vol. 338, № 3. P. 171–179.

7. Schneiderman N., Ironson G., Siegel S. D. Stress and health: psychological, behavioral, and biological determinants. Annu. Rev. Clin. Psychol. 2005. Vol. 1, № 1. P. 607–628.

8. Yehuda R. Post-traumatic stress disorder. *New England journal of medicine*. 2002. Vol. 346, № 2. P. 108–114.

9. Keyes C. L., Eisenberg D., Perry G. S., Dhingra S. S. The relationship of level of positive mental health with current mental disorders in predicting suicidal behavior and academic impairment in college students. *Journal of American college health*. 2012. Vol. 60, № 2. P. 126–133.

10. Keyes K. M., Hatzenbuehler M. L., Grant B. F., Hasin D. S. Stress and alcohol: epidemiologic evidence. *Alcohol research: current reviews*. 2012. Vol. 34, № 4. P. 391.

11. Гапонов К. Д. Алкогольна залежність і соціальний стрес: біохімічні, нейрофізіологічні і психосоціальні механізми взаємовпливу (огляд літератури). *Український вісник психоневрології*. 2018. Т. 26, № 1. С. 104-109.

12. Crouch E., Radcliff E., Strompolis M., Wilson A. Adverse childhood experiences (ACEs) and alcohol abuse among South Carolina adults. Substance use & misuse. 2018. Vol. 53, № 7. P. 1212–1220.

13. Khantzian E. J. The self-medication hypothesis revisited: The dually diagnosed patient. *Primary Psychiatry*. 2003. Vol. 10, № 9. P. 47–54.

14. Haller M., Chassin L. Risk pathways among traumatic stress, posttraumatic stress disorder symptoms, and alcohol and drug problems: a test of four hypotheses. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2014. Vol. 28, № 3. P. 841.

15. Prakash P., Kumar P., Singh A. R. Psychosocial theories of alcohol abuse: an understanding and its relevance. *The International Journal of Indian Psychology.* 2020. Vol. 8. № 2. P. 2349–3429.

16. Bresin K. A meta-analytic review of laboratory studies testing the alcohol stress response dampening hypothesis. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2019. Vol. 33, № 7. P. 581.

17. Sher K. J., Bartholow B. D., Peuser K., Wood M. D. Stress-response-dampening effects of alcohol: attention as a mediator and moderator. *Journal of Abnormal Psychology*. 2007. Vol. 116, № 2. P. 362.

18. Koob G. F., Volkow N. D. Neurobiology of addiction: a neurocircuitry analysis. *The lancet psychiatry*. 2016. Vol. 3, № 8. P. 760-773.

19. Sinha R. Chronic stress, drug use, and vulnerability to addiction. *Annals of the new York Academy of Sciences*. 2008. Vol. 1141, № 1. P. 105–130.

Копитко М. І.,
завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки
навчально-наукового інстиуту управління, психології та безпеки,
доктор економічних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Грицан В. М.,
аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки
навчально-наукового інстиуту управління, психології та безпеки
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ НА БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩЕ В УКРАЇНІ

Економічне середовище України сьогодні розвивається в умовах значної нестабільності, що зумовлена воєнними подіями, демографічними викликами, нестачею трудових ресурсів, порушенням логістичних ланцюгів і глибокими структурними змінами в господарському комплексі. У таких обставинах проблема незаконної міграції набуває особливої актуальності, оскільки прямо впливає на функціонування ринку праці, обсяги податкових надходжень, рівень конкуренції, економічну безпеку суб'єктів господарювання та інвестиційну привабливість країни [1]. До незаконної міграції належать нелегальний перетин державного кордону, порушення термінів законного перебування, використання підроблених документів, фіктивне працевлаштування та неофіційна зайнятість іноземців.

За інформацією Державної міграційної служби України, чисельність виявлених нелегальних мігрантів упродовж останніх років має тенденцію до скорочення: у 2022 р. було зафіксовано 5062 особи, у 2023 р. – 3389 осіб, у 2024 р. – 3058 осіб. Для порівняння, у 2021 році цей показник становив 8308 осіб [2]. Отже, у 2024 році кількість виявлених порушників була меншою на 63,2% порівняно з довоєнним періодом. Однак така тенденція зумовлена не лише посиленням державного контролю, а й зміною маршрутів міграційних потоків, зменшенням мобільності населення та зниженням ролі України як транзитної території.

Окремої уваги заслуговують регіональні показники. Зокрема, у місті Києві та Київській області у 2023 році до адміністративної відповідальності за порушення міграційного законодавства було притягнуто 2063 особи, серед яких 593 особи мали неврегульований статус перебування [3]. Це свідчить про те, що майже 29% усіх зафіксованих порушень у столичному регіоні були пов'язані саме з незаконним перебуванням іноземців.

Для підприємницького сектору зазначені процеси мають безпосередні економічні наслідки. Насамперед незаконна міграція впливає на стан ринку праці. Частина нелегальних мігрантів працює без офіційного оформлення у будівельній сфері, сільському господарстві, кур'єрських службах, торгівлі, ресторанно-готельному бізнесі та дрібному виробництві. Роботодавці, які використовують таку робочу силу, можуть скорочувати витрати на персонал на 20-40% завдяки несплаті єдиного соціального внеску, податків, страхових платежів та невиконанню соціальних зобов'язань перед працівниками [4]. У результаті формується нерівне конкурентне середовище для тих компаній, які працюють легально та прозоро.

Наприклад, якщо підприємство використовує працю 20 неоформлених працівників із середнім рівнем заробітної плати 18 тис. грн, то лише втрати бюджету від несплати ЄСВ можуть перевищувати 950 тис. грн щороку. Якщо врахувати значну кількість подібних випадків у великих містах, сумарні бюджетні втрати вимірюються десятками мільйонів гривень.

Ще одним негативним наслідком є посилення тінізації економіки. Незаконна зайнятість часто супроводжується виплатою зарплати готівкою, приховуванням доходів, подвійним бухгалтерським обліком та ухиленням від сплати ПДФО і соціальних внесків. Особливо небезпечним це є в умовах воєнного часу, коли державний бюджет критично залежить від стабільних податкових надходжень.

Важливим аспектом залишаються й ризики для економічної безпеки бізнесу. Незаконна міграція дедалі частіше поєднується з використанням фіктивних шлюбів, псевдонавчання, підроблених документів та створенням фіктивних компаній для легалізації іноземців [5]. Це підвищує ризик використання підприємств як прикриття незаконної діяльності. Для бізнесу такі ситуації можуть означати штрафні санкції, блокування рахунків, втрату ділової репутації, припинення співпраці з міжнародними партнерами або внутрішні шахрайські схеми.

Разом із тим проблему незаконної міграції не слід трактувати однобічно. Українська економіка вже сьогодні відчуває гострий дефіцит робочої сили, який у перспективі лише посилюватиметься. За експертними оцінками, для стабілізації демографічної ситуації та забезпечення потреб ринку праці державі може знадобитися до 300 тис. трудових мігрантів щороку [6, 7]. Це означає, що національна економіка об’єктивно потребує залучення працівників ззовні, однак винятково в легальному та контрольованому форматі.

Таким чином, проблема полягає не у самій міграції як соціально-економічному явищі, а у її незаконних формах. Легальна трудова міграція може сприяти подоланню кадрового дефіциту, підтримувати виробничу активність та збільшувати бюджетні надходження. Натомість нелегальна міграція стимулює тіньові процеси, криміналізацію окремих секторів економіки та недобросовісну конкуренцію. Для зменшення негативного впливу доцільно реалізувати низку практичних заходів:

1. цифровізувати систему контролю працевлаштування іноземців і забезпечити інтеграцію державних реєстрів;
2. спростити процедури легального залучення працівників за дефіцитними професіями;
3. посилити відповідальність роботодавців за використання нелегальної праці;
4. упроваджувати на підприємствах сучасні комплаєнс-системи;
5. застосовувати OSINT-моніторинг щодо контрагентів і кадрових посередників.

Отже, незаконна міграція має комплексний вплив на бізнес-середовище України. Вона знижує прозорість ринку праці, стимулює тінізацію економічних процесів, формує додаткові ризики для підприємств та погіршує інвестиційний клімат держави. Водночас демографічні тенденції свідчать про необхідність залучення зовнішнього трудового ресурсу. Саме тому стратегічним завданням державної політики та бізнесу має стати створення дієвої системи легальної економічної міграції, яка відповідатиме інтересам національної безпеки та сталого розвитку підприємництва.

Список використаних джерел

1. Державна міграційна служба України. Офіційний сайт. URL: https://dmsu.gov.ua
2. Visit Ukraine. *Illegal migrants in Ukraine: how many are there and what measures are taken against them.* URL: https://visitukraine.today/uk/blog/5812/illegal-migrants-in-ukraine-how-many-are-there-and-what-measures-are-taken-against-them
3. Центральне міжрегіональне управління ДМС у м. Києві та Київській області. Офіційна статистика. URL: https://dmsu.gov.ua/news/region/15614.html
4. Міністерство економіки України. *Тіньова зайнятість та ринок праці в Україні: аналітичні матеріали.* URL: https://www.me.gov.ua
5. Національна поліція України. *Матеріали щодо протидії незаконній міграції та документним злочинам.* URL: https://www.npu.gov.ua
6. Інститут демографії та проблем якості життя НАН України. *Аналітичні оцінки щодо потреб ринку праці України у трудових мігрантах.* URL: https://idss.org.ua
7. Kopytko M., Panchenko V., Levchenko A., Kapinos H., Hrytsan V. (2024) Forced labor migration and its impact on the national labor market and on business subjects in the conditions of increasing dangers of war. *Social & Legal Studios*, 7(2), 140-148. https://doi.org/10.32518/sals2.2024.140

Король М. О.,
доцент кафедри адміністративної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)
Задойний А. О.,
начальник навчального курсу
факультету забезпечення оперативно-службової діяльності
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ РЕАДМІСІЇ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку міграційних переміщень характеризується їх значною динамічністю, політизацією та використанням як інструменту впливу в умовах гібридних конфліктів. Для України, яка перебуває в умовах правового режиму воєнного стану, проблема незаконної міграції (особливо громадян України призовного віку) набуває особливої ваги, оскільки ці явища прямо впливають на стан забезпечення національної безпеки, публічного порядку та міжнародного іміджу нашої держави. За зазначених умов інститут реадмісії, який забезпечує повернення осіб, що незаконно перебувають на території України або суміжної держави [1] відіграє важливе значення. Реадмісія є не лише правовим механізмом регулювання міграційних потоків, але й ефективним інструментом протидії транснаціональній злочинності, зокрема нелегальній міграції.

Органи охорони державного кордону відіграють важливу роль у реалізації процедури, насамперед, прискореної реадмісії [2], виконуючи комплекс взаємопов'язаних повноважень, які охоплюють як оперативно-службову, так і адміністративно-юрисдикційну діяльність прикордонного відомства. Зокрема, їх повноваження у цій сфері проявляються у таких основних напрямах:

- виявлення осіб, які незаконно перебувають на території України або намагалися незаконно перетнути державний кордон;
- ідентифікація осіб, що включає встановлення громадянства, перевірку документів та взаємодію з компетентними органами інших держав;
- документування та подання запиту для ініціювання процедури реадмісії;
- організація передачі осіб відповідно до міжнародних договорів.

Аналіз практики оперативно-службової діяльності органів охорони державного кордону у сфері реалізації процедур реадмісії дає підстави констатувати наявність низки проблемних питань, які мають як організаційно-правовий, так і практичний характер.

Так, насамперед, однією з ключових проблем є складність ідентифікації іноземців та осіб без громадянства, особливо у випадках відсутності у них документів, що посвідчують особу. У таких ситуаціях процедура встановлення громадянства суттєво ускладнюється, потребує додаткового часу та залучення дипломатичних каналів, а також використання міжнародних інформаційних ресурсів. Це, у свою чергу, негативно впливає на оперативність реалізації процедур реадмісії [3, с. 67].

Суттєвим викликом залишається недостатній рівень міжвідомчої координації між органами охорони державного кордону, Національною поліцією України, Службою безпеки України та іншими суб'єктами інтегрованого управління державним кордоном України. Наявність фрагментарного обміну інформацією, відсутність єдиних інтегрованих баз даних та узгоджених алгоритмів взаємодії знижують ефективність прийняття управлінських рішень у сфері реадмісії [4].

Окремо слід звернути увагу на обмеження, пов'язані з правовим режимом воєнного стану. В умовах збройної агресії проти України значна частина ресурсів прикордонного відомства спрямовується на забезпечення оборонних функцій, що об'єктивно знижує пріоритетність реалізації процедури реадмісії. Крім того, запроваджені обмеження на перетин державного кордону ускладнюють логістику передачі осіб та взаємодію з іноземними партнерами.

Водночас слід констатувати недостатній рівень цифровізації процедури реадмісії. Відсутність сучасних інформаційно-аналітичних систем, автоматизованих механізмів обміну даними та цифрових

інструментів ідентифікації осіб суттєво обмежує ефективність роботи органів охорони державного кордону, особливо в умовах зростання міграційних викликів [3, с. 285].

Додатковим ускладнюючим фактором є сучасні безпекові ризики, пов'язані з використанням міграційних потоків у гібридних цілях. Як свідчать дослідження United Nations Office on Drugs and Crime, організовані злочинні угруповання та держави-агресори можуть використовувати нелегальну міграцію як інструмент дестабілізації, що проявляється у створенні штучних міграційних криз, транзиті осіб із невстановленою ідентичністю та використанні каналів незаконного переміщення для інших протиправних цілей [5, с. 23–27]. Це обумовлює необхідність посилення аналітичного забезпечення діяльності органів охорони державного кордону, подальший розвиток системи аналізу ризиків та інтеграції у європейські системи управління кордонами.

Отже, сукупність зазначених проблем свідчить про потребу комплексного вдосконалення організаційно-правового механізму реалізації процедури реадмісії, з урахуванням як національних безпекових викликів, так і міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Проєкт «Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України» закріплює положення про те, що розширення договірної бази у сфері реадмісії виступає одним із ключових інструментів підвищення ефективності державної міграційної політики, оскільки дозволяє забезпечити правову визначеність та передбачуваність процедур передачі іноземців і осіб без громадянства, які втратили законні підстави перебування в Україні. У цьому контексті діяльність Державної прикордонної служби України набуває стратегічного значення, адже саме вона забезпечує практичну реалізацію положень міжнародних договорів про реадмісію. Водночас ефективність таких механізмів безпосередньо залежить від своєчасного та системного інформаційного обміну щодо змін безпекової та міграційної ситуації в країнах походження і транзиту, включаючи появу нових маршрутів незаконної міграції та трансформацію діяльності транснаціональних злочинних мереж. Налагодження такого обміну, зокрема із залученням європейських інституцій, наприклад Frontex, сприяє переходу від реактивної до проактивної моделі політики повернення, що базується на аналітичному прогнозуванні. У підсумку це не лише підсилює спроможність держави до контролю за міграційними процесами, але й створює передумови для інтеграції української системи реадмісії до загальноєвропейської архітектури безпеки, забезпечуючи її відповідність принципам інтегрованого управління кордонами та міжнародним стандартам захисту прав людини [4].

З метою підвищення ефективності процедури реадмісії доцільним є комплексне вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення діяльності прикордонного відомства. Передусім, необхідно удосконалити національну нормативно-правову базу шляхом чіткого врегулювання процедур ідентифікації іноземців та осіб без громадянства, встановлення уніфікованих строків їх передачі, а також гармонізації законодавства України із правом Європейського Союзу у сфері повернення та реадмісії [6, с. 182]. Як обґрунтовується у наукових дослідженнях, ефективність реадмісійних процедур безпосередньо залежить від правової визначеності, узгодженості міжгалузевих норм та наявності чітких адміністративних процедур, що мінімізують ризики затягування процесів [7, с. 145–148]. Водночас важливим напрямом є розвиток міжнародного співробітництва, що передбачає укладення нових двосторонніх та багатосторонніх угод про реадмісію з державами походження та транзиту мігрантів, оскільки саме такі угоди створюють правові підстави для повернення осіб та забезпечують взаємні зобов'язання сторін [5].

Підсумовуючи можемо дійти висновку, що реадмісія є важливим інструментом державної політики у сфері протидії незаконній міграції. Її ефективна реалізація сприяє зміцненню прикордонної безпеки, виконанню міжнародних зобов'язань України та інтеграції до європейського простору. Водночас сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом та гібридними загрозами, потребують удосконалення механізмів реалізації процедур реадмісії, зокрема через посилення ролі органів охорони державного кордону, впровадження новітніх технологій та забезпечення балансу між національною безпекою і правами людини.

Список використаних джерел

1. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17 (дата звернення: 04.05.2026).

2. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб від 18.06.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_851 (дата звернення: 04.05.2026).

3. Реадмісія нелегальних мігрантів (міжнародно-правова і внутрішньодержавна регламентація). Монографія. / Курилюк Ю.Б., Олійник С.М. Київ : Видавничий дім «Дакор». 2023. 428 с.

4. Проєкт «Стратегії інтегрованого управління державним кордоном України». URL: https://dpsu.gov.ua/uk/proyekt-strategiyi-integrovanogo-upravlinnya-derzhavnim-kordonom-ukrayini (дата звернення: 04.05.2026).

5. Global Study on Smuggling of Migrants 2018 (United Nations publication, No. E.18.IV.9). 180 p. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glosom/GLOSOM_2018_web_small.pdf (дата звернення: 04.05.2026).

6. Mota A. The return of illegal migrants as a strategic task for the implementation of the state policy of Ukraine in the field of integrated border management. *Scientific Journal of Internal Security and Civil Defence: Border security and management.* 2024. No.5 (10). Pp. 178–187.

7. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

Король Ю. В.,
курсант 2-го курсу ННІПФПКП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Захарова О. В.,
завідувачка науково-дослідної лабораторії
вивчення проблем протидії торгівлі людьми ННІПФПКП,
кандидатка юридичних наук, доцентка
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОНЛАЙН-ВЕРБУВАННЯ В ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є одним із найтяжчих злочинів проти людства, який порушує фундаментальні права та гідність особи. Згідно з «Палермським протоколом» торгівля людьми визначається як здійснювання з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [1].

В Україні проблема торгівлі людьми особливо загострилася після початку повномасштабного вторгнення росії, оскільки це призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), економічну нестабільність та психологічну вразливість громадян. Цифровізація суспільства та поширення інтернету радикально трансформували методи злочинців: традиційні форми вербування поступилися місцем онлайн-вербуванню, яке відбувається в соціальних мережах, месенджерах, сайтах знайомств, онлайн-іграх та інших платформах. Це робить злочин більш прихованим, масштабним, складним для виявлення та документування.

Відповідно до Закону України «Про Торгівлю людьми» основними діями є: вербування, переміщення, передача, переховування, одержання [2].

Вербування людини – це дії, пов’язані із схиляннням особи працювати чи надавати послуги на певних умовах, як правило, за матеріальну винагороду. До таких дій слід віднести психічний вплив на людину у формі запрошення, умовляння чи переконання для подальшого її набору, а також сам набір потерпілого працювати чи надавати послуги за наймом [3].

У розумінні онлайн-вербування доцільно визначити як умисну діяльність, спрямовану на встановлення контакту з потенційною постраждалою особою у цифровому середовищі з метою її подальшого залучення до експлуатації, такої як, примусова праця, втягнення у жебрацтво, кримінальну діяльність або ж сексуальна експлуатація. Особливістю цієї форми є активне використання психологічного впливу, маніпуляцій, створення ілюзії довіри та безпеки, а також застосування фальшивих ідентичностей (фейкових профілів), що дозволяє суб’єкту злочину приховувати свою реальну особу.

Метою онлайн-вербування є втягнути людину в небезпечну роботу, експлуатацію чи кримінальні схеми, злочинні організації [4].

Особливостями онлайн-вербування слід виокремети, анонімність, масштабність та швидкість, тобто один вербувальник може одночасно контактувати з десятками, або ж навіть і сотнями потенційними постраждалими через розсилки, таргетовану рекламу, онлай-ігор та алгоритми соцмереж. Поширеним методом є кібергрумінг (від англ. grooming – залицяння) – це встановлення дорослими довірливих стосунків з неповнолітніми через інтернет для подальшого шантажування, залякування, а також вступу з ними в інтимний зв'язок, вчинення сексуального насильства. Зловмисники маніпуляціями, шантажем чи погрозами змушують людину тримати їх спілкування у секреті від рідних та друзів [5].

Грумери зазвичай націлені на дітей та підлітків, які демонструють економічну, фізичну, психологічну, сімейну, соціальну чи емоційну вразливість або які вже зазнали віктимізації. Особи, чиє минуле пов'язане з натягнутими стосунками з батьками, відсутністю сильної мережі підтримки, досвідом перебування у прийомних сім'ях, випадками втечі, судимістю, психічними розладами, вживанням алкоголю та/або психоактивних речовин, бідністю чи бездомністю, підвищують ризики та є більш уразливими до онлайн-вербування і маніпулятивного впливу з боку злочинців [6].

Серед основних способів онлайн-вербування та встановлення довірливих відносин із ймовірною постраждалою особою варто виділити:

– поширення фейкових оголошень про роботу чи волонтерську діяльність;

– таргетування осіб, які публічно повідомляють про фінансові труднощі або пошук житла;

– створення фальшивих акаунтів під виглядом благодійників, військових чи волонтерів;

– встановлення контакту через сайти знайомств, геймерські платформи та телеграм-канали.

Водночас основними методами психологічного впливу є маніпуляція, шантаж, психологічний тиск, формування емоційної залежності та використання вразливого стану особи [4].

Науковці Львівського державного університету внутрішніх справ зазначають, що ст.149 КК України захищає свободу, честь і гідність особи, а вербування є одним із найбільш поширених початкових етапів торгівлі людьми [7]. З огляду на це, кримінально-правова характеристика зазначеного складу злочину передбачає аналіз його об'єкта, суб'єкта та їх сторін, а також кваліфікуючих ознак.

Об'єктом даного злочину: родовий – суспільні відносини проти волі, честі та гідності особи; додатковий – життя, здоров'я, трудові права, вільне волевиявлення особи.

Об'єктивною стороною є: діяння, яке полягає у вербуванні особи, тобто вчинення певних активних дій на досягнення домовленості з людиною щодо її подальшої експлуатації. Це може бути публікація фейкових оголошень, листування, створення анонімних профілів, умовляння, надсилання посилань.

Спосіб вчинення діяння – використання обману, шантажу, уразливого стану потерпілої особи.

Мета – експлуатація потерпілої особи.

Суб'єкт: загальний – фізична осудна особа, яка досягла 16 років;

спеціальний - службова особа**,** яка використовує своє службове становище чи повноваження шляхом явного виходу за межі таких повноважень.

Суб'єктивна сторона: форма вини – прямий умисел, тобто особа усвідомлює суспільно-небезпечний характер вчинюваних дій, передбачає їх наслідки та бажає їх вчинити.

Мотив: корисливий. Склад злочину формальний, діяння у такій формі слід вважати закінченим з моменту вербування, тобто з тієї миті, коли здійснюються дії, спрямовані на залучення потерпілої особи до роботи чи надання послуг на визначених умовах [3].

Кваліфікуючі ознаки за ч. 2 ст. 149 КК України: 1)вчинені щодо неповнолітнього; 2)щодо кількох осіб; 3)повторно; 4)за попередньою змовою групою осіб; 5)службовою особою з використанням службового становища; 6)поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства [7].

Особливо кваліфікуючі ознаки за ч.3 ст. 149 КК України: 1)вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками; 2)вчинені щодо малолітнього; 3)організованою групою; 4) поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства [7].

Отже, аналізуючи вище наведене можна дійти до висновку, що онлайн-вербування через соціальні мережі є однією з найпоширеніших сучасних форм підготовки до торгівлі людьми,

що характеризується використанням цифрових платформ для встановлення довірливого контакту з потенційними жертвами, їх психологічного впливу та подальшого залучення до експлуатації. З кримінально-правового аспекту такі дії охоплюються насамперед ст. 149 КК України як вербування, вчинене з метою експлуатації людини, незалежно від способу (онлайн чи офлайн). Використання соціальних мереж не змінює кваліфікацію діяння, але може розглядатися як обставина, що полегшує вчинення злочину, розширює коло потерпілих та ускладнює його виявлення й розслідування. Таким чином, онлайн-вербування є ключовою стадією злочину торгівлі людьми та потребує підвищеної уваги в межах кримінально-правової протидії.

Список використаних джерел

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : міжнародний документ від 15 лист. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 13.05.2026).

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 13.05.2026).

3. Журавльов Д. В., Соболь Є. Ю., Дрозд О. Ю. та інші. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ : ЦУЛ, 2026. 1472с. (дата звернення: 13.05.2026).

4. Онлайн-вербування: як розпізнати ризик і захистити себе? Національна соціальна сервісна служба України. URL: https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/onlain-verbuvannia-iak-rozpiznati-rizik-i-zaxistiti-sebe.pdf (дата звернення: 13.05.2026).

5. Що таке кібергрумінг та як убезпечити від нього дітей: поради кіберполіції. Кіберполіція Національної поліції України. URL: https://cyberpolice.gov.ua/article/shho-take-kibergruming-ta-yak-ubezpechyty-vid-nogo-ditej-porady-kiberpolicziyi-816/ (дата звернення: 13.05.2026).

6. Онлайн-грумінг/ Жіночий центр «Women center». URL: https://womencenter.info/uk/onlain-gruming (дата звернення: 13.05.2026).

7. Созанський Т. І., Газдайка-Василишин І. Б., Захарова О. В., Мручковська Е. М., Шехавцов Р. М. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією: навчальний посібник. Львів :ОБСЄ, ЛьвДУВС, 2019. 252 с.

Константінов С. Ф.,
професор кафедри загальноправових дисциплін
навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія Служби безпеки України)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила масштабні міграційні процеси, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців, що, своєю чергою, створило додаткові ризики поширення торгівлі людьми та незаконної міграції. Воєнний стан істотно вплинув на систему державного контролю за міграційними процесами, діяльність правоохоронних органів та механізми захисту прав людини.

В умовах війни особливої актуальності набуває вдосконалення організаційно-правових механізмів протидії зазначеним негативним явищам, оскільки вони становлять загрозу національній безпеці держави, порушують права людини та сприяють діяльності транснаціональної організованої злочинності.

Правову основу протидії торгівлі людьми в Україні становлять положення Конституції України, Закону України «Про протидію торгівлі людьми», Кримінального кодексу України, міжнародні договори та конвенції, ратифіковані Україною.

Ключове значення має стаття 149 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, а також за вербування, переміщення, передачу

чи одержання людини з метою експлуатації шляхом обману, примусу або використання уразливого стану особи.

Водночас незаконна міграція безпосередньо пов'язана зі злочинами, передбаченими статтею 332 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України, організацію такого переправлення або сприяння його здійсненню.

Важливим міжнародно-правовим інструментом залишається Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермський протокол 2000 року).

Починаючи з 2022 року, Україна зіткнулася з безпрецедентними масштабами вимушеної міграції населення. Мільйони громадян були змушені залишити місця постійного проживання або виїхати за кордон. Саме такі категорії осіб стають найбільш вразливими до ризиків трудової, сексуальної та інших форм експлуатації.

Воєнний стан сприяв появі нових злочинних схем, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон. Значного поширення набули випадки організації незаконного виїзду чоловіків призовного віку за межі України шляхом підроблення документів, використання фіктивних підстав для перетину кордону або незаконного переміщення поза пунктами пропуску. Такі діяння підпадають під ознаки злочину, передбаченого ст. 332 КК України.

Крім того, військові дії призводять до руйнування соціальних зв'язків, втрати роботи, житла та джерел існування, що створює сприятливі умови для діяльності організованих злочинних угруповань, які займаються вербуванням громадян для подальшої експлуатації.

Особливу небезпеку становлять випадки примусового переміщення населення з тимчасово окупованих територій, незаконної депортації громадян України та дітей до Російської Федерації, що можуть містити ознаки торгівлі людьми та інших міжнародних злочинів.

Організаційний механізм протидії торгівлі людьми та незаконній міграції включає діяльність широкого кола суб'єктів:

Кабінету Міністрів України;

Міністерства внутрішніх справ України;

Національної поліції України;

Державної міграційної служби України;

Державної прикордонної служби України;

Служби безпеки України;

органів прокуратури;

органів місцевого самоврядування;

міжнародних та громадських організацій.

Важливу роль відіграє міжвідомча координація та обмін інформацією між правоохоронними органами. В умовах війни особливого значення набуває співпраця України з правоохоронними структурами держав-членів Європейського Союзу, зокрема через механізми Europol, Interpol та Eurojust.

Ефективність організаційних механізмів значною мірою залежить від своєчасного виявлення потерпілих осіб, їх соціального захисту, реабілітації та надання безоплатної правової допомоги. Важливим напрямом є проведення інформаційно-просвітницької роботи серед внутрішньо переміщених осіб, біженців та населення прикордонних регіонів.

Незважаючи на сформовану нормативно-правову базу, існує низка проблем, які негативно впливають на ефективність протидії торгівлі людьми та незаконній міграції.

По-перше, воєнні дії ускладнюють здійснення контролю на окремих ділянках державного кордону та проведення оперативно-розшукових заходів.

По-друге, зростає латентність відповідних злочинів, оскільки потерпілі нерідко побоюються звертатися до правоохоронних органів через страх помсти або недовіру до державних інституцій.

По-третє, транснаціональний характер торгівлі людьми потребує постійного вдосконалення міжнародного співробітництва, уніфікації підходів до збору доказів та проведення спільних розслідувань.

Окремою проблемою залишається використання сучасних цифрових технологій та соціальних мереж злочинними угрупованнями для вербування потенційних жертв і організації незаконної

міграції. Це потребує розвитку кіберполіцейських інструментів та удосконалення механізмів цифрового моніторингу.

З метою підвищення ефективності організаційно-правових механізмів доцільно:

1. Удосконалити кримінальне та міграційне законодавство з урахуванням викликів воєнного часу.
2. Посилити координацію між правоохоронними органами та міжнародними партнерами щодо виявлення каналів незаконної міграції і торгівлі людьми.
3. Розширити систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали від воєнних дій.
4. Запровадити сучасні цифрові інструменти виявлення злочинних мереж, що здійснюють вербування та незаконне переправлення осіб через державний кордон.
5. Посилити інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо ризиків потрапляння у ситуації торгівлі людьми під час працевлаштування за кордоном та переміщення населення в умовах війни.

Торгівля людьми та незаконна міграція в умовах війни становлять комплексну загрозу національній безпеці України та правам людини. Сучасні виклики потребують не лише вдосконалення законодавчої бази, а й посилення міжвідомчої взаємодії, міжнародного співробітництва та використання сучасних інформаційних технологій у боротьбі зі злочинністю.

Ефективність організаційно-правових механізмів протидії залежить від здатності держави забезпечити комплексний підхід, який поєднує кримінально-правові, адміністративно-правові, соціальні та міжнародно-правові інструменти захисту особи в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI.
3. Кримінальний кодекс України: ст. 149 «Торгівля людьми».
4. Кримінальний кодекс України: ст. 332 «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України».
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р.
6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (Палермський протокол) від 15.11.2000 р.
7. Галай А. О., Орлеан А. М. Протидія торгівлі людьми: навчально-практичний посібник. Київ, 2020. 152 с.
8. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія організованій злочинності та незаконній міграції в Україні. Харків, 2021. 236 с.

Кравцова Т. М.,
професорка кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
докторка юридичних наук, професорка
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ДІТЕЙ – ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Торгівля людьми, зокрема дітьми, залишається одним із найбільш небезпечних і системних порушень прав людини у сучасному світі, що підриває засади правової держави та ставить під загрозу фундаментальні гарантії захисту людської гідності. За даними міжнародних організацій, діти становлять близько третини усіх ідентифікованих жертв торгівлі людьми, що свідчить про їхню підвищену вразливість у глобальних міграційних та соціально-економічних процесах [1]. Водночас в умовах повномасштабної війни в Україні, яка триває з 2022 року, ця вразливість набула якісно нового рівня, зумовленого масовим переміщенням населення, руйнуванням соціальної інфраструктури та ослабленням традиційних механізмів соціального контролю.

Значні масштаби внутрішнього та зовнішнього переміщення дітей формують підвищені ризики їх втягнення у різні форми експлуатації, включаючи трудову та сексуальну, а також інші форми примусової діяльності. У таких умовах питання своєчасного виявлення та ідентифікації дітей, які можуть бути жертвами торгівлі людьми, набуває ключового значення у системі державної політики протидії цьому явищу. Саме на етапі первинного контакту держави з потенційною жертвою визначається подальша ефективність механізмів захисту, доступ до соціальних послуг, а також можливість запобігання повторній віктимізації.

Разом із тим аналіз національного законодавства та правозастосовної практики свідчить про відсутність в Україні уніфікованого підходу до ідентифікації дітей як потенційних жертв торгівлі людьми. Наявні нормативні приписи мають фрагментарний характер, здебільшого закріплені у підзаконних актах та внутрішньовідомчих інструкціях, що не забезпечує належного рівня правової визначеності, процедурної узгодженості та гарантій дотримання прав дитини. Така ситуація створює ризики неоднакового застосування норм, знижує ефективність міжвідомчої взаємодії та ускладнює реалізацію дитиноцентричного підходу у діяльності органів публічної влади.

У цьому контексті доцільним є розгляд ідентифікації дітей – жертв торгівлі людьми не як суто допоміжного етапу кримінального провадження, а як самостійної адміністративної процедури, що здійснюється в межах публічного адміністративного провадження. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку адміністративного права, зокрема посиленню процедурного виміру діяльності держави, а також узгоджується з міжнародними стандартами у сфері протидії торгівлі людьми.

У міжнародній правовій доктрині ідентифікація особи як потенційної жертви торгівлі людьми розглядається саме як адміністративна процедура [2], яка має чітко визначену мету, структуру, суб’єктний склад та процесуальні гарантії. Її ключовою функцією є забезпечення раннього виявлення осіб, які потребують захисту, незалежно від стадії кримінального переслідування, що дозволяє відокремити функцію захисту прав людини від каральної функції держави [3]. Особливого значення це набуває щодо дітей, які через вік, психологічні особливості та залежність від дорослих не можуть самостійно ефективно реалізовувати свої права у взаємодії з органами влади.

З позицій адміністративно-процедурного підходу ідентифікація дітей як потенційних жертв торгівлі людьми має всі ознаки адміністративної процедури: вона ініціюється уповноваженим суб’єктом, передбачає послідовність процесуальних дій, спрямована на прийняття індивідуального адміністративного рішення та породжує правові наслідки для особи. Зокрема, у цій процедурі можна виокремити такі ключові етапи: ініціювання процедури уповноваженим суб’єктом (органами Національної поліції, соціальними службами, освітніми установами), фіксацію первинних індикаторів, що свідчать про можливу експлуатацію або ризики її виникнення, комплексну оцінку ситуації з урахуванням віку дитини, умов її переміщення, психологічного стану та інших релевантних факторів, прийняття рішення щодо надання статусу потенційної жертви та передачу інформації компетентним органам для забезпечення подальших заходів захисту.

Особлива роль у цій процедурі належить Національній поліції України, яка виступає одним із ключових суб’єктів первинного виявлення та реагування. При цьому діяльність поліції у зазначеній сфері не обмежується лише кримінально-процесуальними функціями, а включає широкий спектр адміністративних повноважень, зокрема превентивну діяльність, взаємодію з іншими суб’єктами публічної адміністрації, а також ініціювання процедур захисту прав дитини. Відтак ефективність державної політики у сфері протидії торгівлі людьми значною мірою залежить від належного нормативного врегулювання саме адміністративних аспектів цієї діяльності.

Застосування адміністративно-процедурного підходу до ідентифікації дітей як жертв торгівлі людьми також узгоджується з положеннями Закону України «Про адміністративну процедуру» [4], який закріплює основні принципи діяльності публічної адміністрації, зокрема принципи законності, обґрунтованості, пропорційності та забезпечення прав уразливих осіб. Особливо важливим у цьому контексті є положення щодо необхідності адаптації процедур до потреб уразливих категорій, що передбачає використання спеціальних механізмів комунікації, забезпечення участі законних представників та створення безпечного середовища для взаємодії з дитиною.

Міжнародно-правові акти також прямо або опосередковано встановлюють обов’язок держав забезпечити ефективні механізми ранньої ідентифікації жертв торгівлі людьми. Зокрема, Конвенція Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми [5] та Директива ЄС 2011/36/ЄС [6] наголошують на необхідності створення чітких процедур виявлення постраждалих осіб, а практика Європейського суду з прав людини [7] підкреслює, що невиконання цього обов’язку може становити порушення

позитивних зобов'язань держави щодо захисту прав людини. У цьому контексті особливої уваги заслуговує принцип non-punishment, відповідно до якого жертви торгівлі людьми, зокрема діти, не повинні притягуватися до відповідальності за дії, вчинені під примусом, що ще раз підтверджує необхідність відокремлення процедур ідентифікації від кримінального переслідування.

Таким чином, ідентифікація дітей як жертв торгівлі людьми повинна розглядатися як ключовий інструмент реалізації державної політики у цій сфері, що забезпечує раннє виявлення, належний захист та відновлення прав постраждалих осіб. Водночас для досягнення цієї мети необхідним є нормативне закріплення уніфікованої адміністративної процедури ідентифікації, яка б передбачала чіткі алгоритми дій, визначення суб'єктів, процесуальні гарантії та правові наслідки.

Запровадження такої процедури сприятиме підвищенню ефективності державної політики протидії торгівлі людьми, забезпеченню узгодженості діяльності різних органів публічної влади, мінімізації ризиків повторної віктимізації дітей та приведенню національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. У ширшому контексті це також сприятиме зміцненню інституційної спроможності держави реагувати на сучасні виклики, пов'язані з воєнними конфліктами та міграційними процесами, а також утвердженню принципів верховенства права та дитиноцентричності у діяльності публічної адміністрації.

Список використаних джерел

1. UNICEF. Practical guide for frontline responders: Identification of victims/persons «at risk» of trafficking in human beings. UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia, 2022. URL: https://www.unicef.org/eca/media/24371/file/Identification%20of%20Persons%20At%20Risk%20of%20Trafficking%20in%20Human%20Beings.pdf (дата звернення: 26.04.2026).

2. Dottridge M. Reference guide on protecting the rights of child victims of trafficking in Europe. Geneva: UNICEF Regional Office for CEE/CIS, Child Protection Unit, 2006. URL: https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4d9450889.pdf (дата звернення: 26.04.2026).

3. De Vries I. Explaining the use of traditional law enforcement in human trafficking cases: A critical overview. Journal of Criminal Justice. 2023. Vol. 85. Article number 101899. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2023.101899

4. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 17. Ст. 75. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 (дата звернення: 26.04.2026).

5. Конвенція Ради Європи про заходи проти торгівлі людьми: міжнародний документ від 16 травня 2005 р. / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 26.04.2026).

6. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. Official Journal of the European Union. 2011. L 101/1. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0036 (дата звернення: 26.04.2026).

7. V.C.L. and A.N. v. the United Kingdom (Applications Nos. 77587/12 and 74603/12): judgment of the European Court of Human Rights of February 2021. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207927 (дата звернення: 26.04.2026).

Кришевич О. В.,
професор кафедри кримінального права,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія внутрішніх справ)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний розвиток міжнародних відносин, активізація міграційних процесів, військові конфлікти та економічна нестабільність сприяють поширенню транснаціональної організованої злочинності, невід'ємною складовою якої є торгівля людьми та незаконна міграція. Зазначені кримінальні правопорушення становлять серйозну загрозу не лише національній безпеці держав,

а й фундаментальним правам та свободам людини саме в аспекті пов'язаними з цифровізацією злочинної діяльності, використанням онлайн-платформ для вербування потерпілих. Для України проблема протидії торгівлі людьми та незаконній міграції набула особливої актуальності в умовах воєнного стану, масового, підвищення рівня соціальної вразливості громадян та переміщення населення, оскільки мільйони громадян були змушені залишити місця свого проживання, що значно підвищило ризики потрапляння осіб у ситуації трудової, сексуальної чи іншої експлуатації. Торгівля людьми має високий рівень латентності, оскільки потерпілі часто бояться звертатися до правоохоронних органів через: погрози; психологічний тиск; недовіру до державних органів; страх депортації або кримінальної відповідальності. Торгівля людьми та незаконна міграція часто мають транснаціональний характер, що потребує активної міжнародної взаємодії правоохоронних органів. Але є проблеми: складність збору доказів за кордоном; тривалість міжнародних правових процедур; різниця у законодавстві держав; недостатній обмін інформацією; складність ідентифікації потерпілих; випадки використання фіктивних документів, електронних засобів комунікації та міжнародних логістичних схем для організації незаконної міграції.

Відповідно до ст. 149 Кримінального кодексу України торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини включає вербування, переміщення, переховування, передачу чи одержання людини, вчинені з метою експлуатації. Обов'язковою ознакою є наявність спеціальної мети – експлуатації людини, а законодавець відносить до форм експлуатації: сексуальну експлуатацію; використання в порнобізнесі; примусову працю; рабство або звичаї, подібні до рабства; підневільний стан; вилучення органів; примусову вагітність; використання у збройних конфліктах; втягнення у злочинну діяльність. Сучасні злочинні схеми, крім класичної праці чи проституції, дедалі частіше передбачають вербування людей (зокрема мігрантів) для участі у військових конфліктах, жебрацтві або як кур'єрів для перевезення наркотиків.

Водночас кримінальне законодавство не містить чітких критеріїв оцінки окремих форм експлуатації (особливо складним є доведення: примусової праці; психологічного примусу; використання боргової залежності; сексуальної експлуатації без фізичного насильства), що створює труднощі у правозастосуванні. У багатьох випадках потерпілі формально погоджуються на виконання певної роботи, однак така згода є наслідком обману, матеріальної залежності або уразливого стану. Трудове чи сексуальне використання часто маскують під «надання послуг» або легальне працевлаштування і проблематично довести наявність експлуатації, оскільки потерпілі (особливо в умовах вимушеної міграції) часто погоджувалися на роботу добровільно, але потрапили в кабальні умови. Крім того, сучасні злочинні мережі активно використовують: цифрові платформи; месенджери; фальшиві документи; криптовалютні розрахунки; міжнародні логістичні маршрути. На практиці найбільші труднощі виникають саме при доведенні факту експлуатації та встановленні причинно-наслідкового зв'язку між діями винної особи і подальшим використанням потерпілого. Оскільки, у багатьох випадках правоохоронні органи помилково кваліфікують дії винних лише як незаконне переправлення осіб через державний кордон лише за ст. 332 КК України без урахування подальшої експлуатації потерпілих і це призводить до неправильної юридичної оцінки суспільно небезпечного діяння та призначення менш суворого покарання і фактично ігнорується суспільна небезпечність торгівлі людьми як посягання на особисту свободу та гідність людини, тому у таких ситуаціях дії винних необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів.

В умовах війни в Україні проблема використання уразливого стану набула особливої актуальності, оскільки значна кількість громадян перебуває у складних життєвих обставинах. Проте законодавство не містить вичерпного переліку ознак такого стану. Проблемність викликає встановлення «уразливого стану» потерпілої особи, оскільки до такого стану можуть належати: тяжке матеріальне становище; безробіття; психологічну залежність; вимушене переміщення; перебування у зоні бойових дій; відсутність житла або засобів існування, матеріальна залежність; психологічна вразливість. Доцільно звернути увагу, що: уразливий стан є способом впливу на потерпілого; він характеризує обмеженістю свободи вибору, а не повну її відсутність; ключовою ознакою є використання винним такого стану з метою експлуатації і головне поняття повинно відповідати міжнародним стандартам, зокрема положенням Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми до Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, де vulnerability трактується як відсутність реальної та прийнятної альтернативи підкоритися експлуатації. Тому, можна окреслити *уразливий стан* у кримінально-правовому аспекті згідно ст. 149 КК України як зумовлений фізичними, психічними, соціальними, економічними, сімейними чи іншими

обставинами стан особи, за якого її здатність усвідомлено, вільно та незалежно приймати рішення або чинити опір незаконному впливу є істотно обмеженою, що створює можливість для її вербування, переміщення, переховування, передачі чи одержання з метою експлуатації шляхом використання такої залежності чи безпорадності винною особою. Таким чином, *уразливий стан* – це обумовлена сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників неспроможність особи повною мірою реалізовувати свободу волевиявлення та захищати власні права й інтереси, яка використовується винним для вчинення діянь, передбачених ст. 149 КК України.

Як приклад, існують *міграційні шахрайські схеми*. Обіцяні інформаційно-консульські послуги, коли особа підписує угоду з фірмою-посередником, хоча до зобов'язань фірми входить лише надання інформаційно-консульських послуг (допомога в оформленні візи, заповненні анкети для співбесіди в посольстві), а посольство відмовляє у відкритті візи, оскільки компанії роботодавця не існує, фірма-посередник заявляє про виконання своїх зобов'язань, обумовлених в угоді. Міфічне оформлення віз, коли для оформлення робочої візи необхідно особисто подати документи та пройти співбесіду, оскільки шахраї пропонують оформити зазначену візу самостійно, а повертають паспорт із фальшивою візою або з відмовою у відкритті візи. Тому особі необхідно попередньо уточнити в консульському відділі відповідної країни, чи може посередник на підставі наданого доручення відкрити особі робочу візу. Іноді шахраї пропонують відкрити спочатку туристичну шенгенську візу, а робочу візу обіцяють зробити в країні призначення, але ця схема не спрацює, оскільки мета поїздки має відповідати типу візи. Фіктивний чек, коли особа сплачує гроші фірмі-посереднику за надання послуг при працевлаштуванні, а отримує чек неіснуючої фірми, тому підстав для повернення коштів за неналежне виконання зобов'язань при наданні посередницьких послуг немає. Щоб не стати жертвою шахрайських схем необхідно попросити фірму-посередника надати їх ліцензію й перевірити її справжність, зателефонувавши до Міністерства соціальної політики або уточнити інформацію на їх сайті. Крім того, необхідно адекватно оцінювати пропозицію, проаналізувати середній рівень оплати праці, не платити роботодавцеві за будь-які послуги та укласти письмову угоду з останнім, і тільки після цього підписати один контракт із фірмою-посередником, і другий – з роботодавцем, у контрактах повинна бути зазначена інформація про працевлаштування, обумовлені й чітко прописані всі умови: посада, умови роботи, оплата праці, відпустки, лікарняні тощо, і підписувати документи необхідно, якщо людина переконана, що повністю розуміє мову контракту і приступати до виконання робіт тільки після підписання договору. Обман щодо оголошення про роботу (розміщення в інтернеті вакансій з привабливим описом і обіцянками перспективної роботи і зарплати, але не висувають надмірних вимог до кандидатів, при цьому використовуючи назву відомої міжнародної компанії, і це переконує кандидата відправити заявку на роботу, а через деякий час він отримує e-mail, де повідомляють, що його «кандидатура ідеальна», але для прийому на роботу треба заповнити анкету з датою народження, адресою проживання, номером рахунку і надіслати двосторонній скан своєї ID-картки). Необхідно звернути увагу, що нелегальне працевлаштування іноземців у більшості країн неможливе без дозволу на роботу й належної візи, оскільки роботодавець оформляє дозвіл на роботу й направляє інформацію про дозвіл безпосередньо в консульство в Україні або майбутньому працівникові. Оскільки дозвіл є головною підставою для видачі робочої візи, а робоча віза – це завжди вид довгострокової національної візи, навіть якщо особа подає заяву на візу в одну з країн Шенгенської зони, необхідно пам'ятати, що шенгенська віза не має нічого спільного із цим. Чимало шахраїв з візами для мігрантів домінують, оскільки більшість із них прибувають за туристичними візами (влаштовуються на сезонну роботу), а потім подають заяву на отримання захисної або гуманітарної візи, щоб продовжити своє перебування. І головне – візи ніколи не надсилатимуть електронною поштою, а можуть видавати тільки вищі комісії, консульства, посольства та імміграційні офіцери, і плата за обробку є однаковою у всьому світі й уряд ніколи не попросить вас внести гроші на будь-який особистий банківський рахунок, а служба з питань віз та імміграції не зв'язується із потенційними заявниками щодо отримання робочої візи. Крім того, служба з питань віз та імміграції не співпрацює із потенційними роботодавцями з метою сприяння отриманню дозволу на роботу (work permit) або для здійснення візової підтримки заяв від кандидатів на заміщення вакантних посад. Щоб уникнути шахрайства, необхідно ретельно перевіряти інформацію про компанію: строк її дії на ринку; чи є вона в соцмережах, чи має сайт, які про неї відгуки та яка інформація про компанію в медіа; чи має вона всі необхідні ліцензії на території країни; чи легко знайти інформацію про власників і ключових працівників компанії. Шахрайство з документами відбувається при наданні змінених або підроблених документів, які включають: візи;

паспорти та інші проїзні документи; поліцейські посвідчення; дипломи про навчання; свідоцтва про народження; смерть; шлюб; поліцейські посвідчення; підготовка документів для підтвердження більшого досвіду роботи, ніж у заявника насправді, оскільки через фальшиві документи можна було отримати більше «балів» за різного роду заявки на постійне проживання. Надання неправдивої інформації чи підроблених документів до Управління імміграції, біженців та громадянства в іноземній державі розцінюється як «неправдива інформація», тому викривлення фактів у заяві або під час співбесіди з офіцером консульства є шахрайством.

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № № 25–26. Ст. 131.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : ВАІТЕ, 2020.

3. Кокбейн, Е. & Сайдботтом, Е. (2022) Війна в Україні та пов'язані з нею ризики експлуатації і торгівлі людьми: Висновки засідання круглого столу зі збору доказів. Лондон : Офіс Незалежного комісара з питань боротьби з рабством. URL: https://www.antislaverycommissioner.co.uk/.

Кудимов С. М.,
заступник начальника науково-дослідного відділу наукового центру Сухопутних військ,
полковник
(Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного)
Міхін А. Ю,.
науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Сухопутних військ,
працівник ЗС України
(Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення в Україну військ рф 24 лютого 2022 року створило безпрецедентний потік біженців в країни Європейського Союзу та збільшило потенційні ризики для торгівлі людей. Оскільки багато людей втратили домівки, роботу, документи, злочинці використали їхній вразливий стан.

У відповідності Закону України «Про протидію торгівлі людьми» поняття торгівля людей – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчиненні з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або з застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що у сукупності із положенням Кримінального кодексу України визнаються кримінальним правопорушенням.

Основним принципом вибору жертви зловмисниками стає уразливий стан особи. Оскільки жертвою торговців людьми може стати будь-яка особа не залежно від віку та статті.

Найбільш уразливими категоріями осіб під час війни стали: незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи, молодь, безпритульні діти, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей, внутрішньо переміщені особи, іноземні громадяни – трудові мігранти, особи з проблемами психічного здоров'я, особи з інвалідністю. До цього переліку можна додати українське населення, що опинилося в російській окупації. Окупація територій рф є негативним чинником, який впливає на дану ситуацію з торгівлею людьми на міжнародному рівні.

Кількість постраждалих від торгівлі людьми в Україні станом 2022-2025 роки склали:

– Загальна кількість: за 2024 рік було ідентифіковано 119 осіб, які постраждали від торгівлі людьми. За 2025 рік офіційний статус постраждалих отримали 112 осіб, серед яких 7 дітей.

Статистика, яку фіксують міжнародні організації (ООН, МОМ) є дуже низькою, оскільки багато постраждалих не вдається ідентифікувати та задокументувати.

– Викриті випадки – з початку повномасштабного вторгнення (лютий 2022 по грудень 2025 року) правоохоронці викрили 489 випадків торгівлі людьми, 386 потерпілих було офіційно ідентифіковано.

Основними формами експлуатації під час війни є: трудова та сексуальна експлуатація, втягнення у злочинну діяльність неповнолітніх дітей та їх участь у збройних конфліктах. Військові злочинці експлуатують людей у внутрішньо переміщених та евакуйованих групах, обіцяючи допомогу, а натомість примушують до рабської праці.

В зоні найвищого ризику під час війни в Україні перебувають такі категорії населення:

– внутрішньо переміщені особи (ВПО) та біженці;

– діти, що залишилися без супроводу дорослих або розлучені з сім'ями;

– особи, які втратили документи та засоби до існування.

Можна виділити актуальні проблеми торгівлі людей під час збройного конфлікту в Україні:

Ризики на окупованих територіях та депортація: У 2025 році найбільша кількість випадків встановлення статусу постраждалої особи (404 із 485) стосувалася людей, які перебували на тимчасово окупованих територіях. Це включає примусове вивезення цивільних, зокрема дітей, до РФ або Білорусі.

Цифровізація вербування: Злочинці активно використовують соціальні мережі, месенджери та ігрові платформи для пошуку жертв. Етапи злочину (вербування через фейкові вакансії, оплата в криптовалюті, приховування слідів за допомогою ШІ) все частіше відбуваються онлайн.

Трансформація форм експлуатації:

Трудова експлуатація: Залишається найбільш поширеною формою серед переміщених осіб (ВПО та біженців), які через втрату доходу погоджуються на неофіційну чи ризиковану роботу.

Сексуальна експлуатація: Жінки та дівчата, що виїхали до країн ЄС, залишаються головною цільовою групою для сексуальної експлуатації.

Змішані та нові форми: Зростає кількість випадків втягнення у злочинну діяльність (наприклад, перевезення нелегальних мігрантів у ЄС) та використання людей у воєнних цілях.

Уразливість ВПО та біженців: Понад 6 мільйонів осіб за кордоном та мільйони внутрішньо переміщених осіб є вразливими через відсутність стабільного житла, роботи або документів.

Складнощі ідентифікації: Війна руйнує традиційні механізми захисту та ускладнює роботу правоохоронців, особливо в зоні бойових дій та транскордонних юрисдикціях.

Шляхи запобігання (профілактика) торгівлі людьми повинні включати: перевірку пропозицій, а це передача документів третім особам, перевірка ліцензій, що фірм-посередників, які працевлаштовують людей, інформування близьких про контакти та точну адресу перебування, оформляти для роботи за кордоном робочу візу, а не туристичну, знати законодавство країни призначення в якій перебуває особа та знати свої права.

Для ефективної протидії торгівлі людьми необхідно розглядати заходи не тільки з позиції реагування на вже вчинені злочини, але через зменшення детермінантів, що сприяють виникненню цього явища. Враховуючи складність проблеми торгівлі людьми можна виокремити такі групи заходів: суспільно-політичні, соціально-економічні, правові, морально-психологічні та організаційно-управлінські, які повинні працювати синергічно.

Обґрунтовано необхідність створення дієвої системи протидії торгівлі людьми в реаліях збройної агресії рф завдяки об'єднанню зусиль на національному та міждержавному рівнях, а для цього необхідно посилити інституційну спроможність органів, що здійснюють протидію торгівлі людьми, зокрема шляхом вдосконалення відповідних механізмів, підвищення кадрової кваліфікації та забезпечення ресурсної підтримки.

Із загальними заходами протидії необхідно здійснити інтеграцію сучасних цифрових інструментів у систему протидії торгівлі людьми та посилення кібербезпеки.

Зокрема, доцільним є такі заходи:

1. Розробка національного механізму кібермоніторингу, який дозволить виявлять ресурси, що використовуються для вербування та експлуатації осіб (включаючи оголошення про «легкі гроші», «фіктивну роботу», безоплатне навчання, шлюбні агента, тощо);

2. Встановлення алгоритмів штучного інтелекту (AI) для автоматичного виявлення ключових слів і поведінкових партнерів у відкритому інтернет-просторі, які вказують на потенційне вербування.

3. Моніторинг крипто валютних трансакцій, які можуть використовуватися злочинцями для приховування прибутків від торгівлі людьми, зокрема, шляхом взаємодії криптобіржами, блокчейн-аналітиками та запровадження процедур фінансового моніторингу у ризикових операціях.

4. Розробка цифрових навчальних курсів, інтерактивних платформ і чат-ботів, які підвищують обізнаність громадян про ознаки вербування, механізми самоідентифікації потенційної жертви.

5. Посилення цифрової грамотності серед представників груп ризику, зокрема внутрішньо переміщених осіб, жінок, дітей, осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, безробітних, а також осіб, які виїжджають за кордон в пошуках прихистку, працевлаштування – шляхом комерційних кампаній через соціальні мережі Instagram, TikTok та ін.

Збройні конфлікти створили специфічні умови для реалізації міжнародного співробітництва, зокрема у зв'язку з порушенням територіальної цілісності, обмеженим доступом до тимчасово окупованих територій та змін в інфраструктурі, що є серйозною перешкодою для ефективного виконання міжнародних угод та виконання зобов'язань. Проблема повернення примусово депортованих осіб, зокрема дітей, також наголошує необхідність в удосконаленні міжнародних механізмів, оскільки на такі злочини потрібно негайно реагувати і взаємодіяти на всіх рівнях.

Кучер В. О.,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Палюх Н. В.,
курсант 2-го курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Принцип верховенства права займає центральне місце серед принципів діяльності Національної поліції України та визначає гуманістичний вектор усієї правоохоронної діяльності.

Нормативну основу цього принципу закріплює Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. №580-VIII [1]: ст. 6 проголошує, що поліція керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ); ст. 7 зобов'язує поліцію забезпечувати дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та міжнародними договорами; ст. 8 закріплює принцип законності - поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією і законами; ст. 29 встановлює чотири критерії правомірності поліцейських заходів: законність, необхідність, пропорційність та ефективність. Тому, верховенство права у діяльності поліції - це не лише нормативний принцип, а й практичний стандарт оцінки кожного поліцейського рішення.

Системний аналіз принципів діяльності поліції та місця серед них принципу верховенства права здійснює Ніколенко Л. М. [2, с. 19], яка розкриває сутність і особливості принципів діяльності поліції, визначених у Законі: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність.

Авторка доводить, що принцип верховенства права є основоположним у системі: від нього похідні всі інші принципи, оскільки він встановлює, що права людини є первинними щодо будь-яких адміністративних або службових міркувань. Принцип законності є процесуальним втіленням верховенства права – він вимагає, щоб кожна дія поліцейського мала чітку правову основу, а принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства є соціальним виміром верховенства права, оскільки

передбачає, що поліція служить суспільству, а не домінує над ним. Ніколенко пропонує розглядати принцип партнерства як ключовий для відновлення суспільної довіри до поліції.

Практичний стан реалізації принципу верховенства права в діяльності Національної поліції та системні проблеми у сфері дотримання прав людини досліджує Варга Т. М. [3, с. 85], яка констатує, що, незважаючи на нормативне закріплення принципу верховенства права у ст. 6 Закону, порушення прав людини залишаються системним явищем у діяльності поліції. Авторка виокремлює ключове протиріччя: поліцейські, забезпечуючи та захищаючи права людини, водночас є потенційними їх порушниками, оскільки наділені повноваженнями застосовувати заходи примусу. Саме тому одним із основоположних принципів правоохоронної діяльності має стати принцип верховенства права у його матеріальному, а не лише формальному розумінні. Дослідниця акцентує увагу на тому, що верховенство права у поліцейській діяльності проявляється у трьох вимірах: 1) конституційному – дотримання гарантій недоторканності особи (ст. 29 Конституції України); 2) процесуальному – законність і обґрунтованість затримання (ч. 2 ст. 29 Закону: захід має бути законним, необхідним, пропорційним, ефективним); 3) дисциплінарному – відповідальність поліцейського за порушення прав людини як неодмінна умова ефективного контролю за дотриманням принципу.

Особливої актуальності принцип верховенства права в діяльності поліції набуває в умовах воєнного стану. Наливайко О. І. [4, с. 282] здійснює комплексний адміністративно-правовий аналіз трансформації системи поліцейських послуг в Україні в умовах воєнного стану та обґрунтовує, що воєнний стан є системоутворюючим чинником, котрий трансформує поліцейські послуги з елементу сервісної моделі публічного управління у координований компонент системи кризового управління безпекою.

Автор підкреслює, що така трансформація посилює напруження між потребами національної безпеки та стандартами верховенства права: з одного боку, ст. 8 Закону після 2022 р. доповнена нормою про особливості діяльності поліції в умовах воєнного стану; з іншого - будь-яке обмеження прав має залишатися законним, необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним легітимній меті. Дослідник наполягає на тому, що принцип верховенства права не може бути «призупинений» у воєнний час, а ключовими гарантіями є судовий контроль за поліцейськими діями та підзвітність поліції суспільству навіть в умовах кризи.

Теоретичним підґрунтям принципу верховенства права у діяльності поліції є його невіддільний зв'язок з правами людини і демократичними цінностями. Резенкіна Н. О. та Кононенко В. П. [5, с. 281] досліджують взаємозв'язок та взаємозалежність прав людини, верховенства права та демократії і встановлюють, що саме права людини є базовою категорією, на яку спираються верховенство права і демократія, а не навпаки. Верховенство права втілюється у правотворчу та правозастосовну діяльність держави, нормативні акти якої мають забезпечувати соціальну справедливість, свободу, рівність; водночас воно вимагає, щоб закони за своїм змістом відповідали ідеям справедливості - тобто не можна ототожнювати верховенство права з верховенством закону.

Для поліцейської діяльності це означає, що поліцейський зобов'язаний відмовитися від виконання явно незаконного наказу (ст. 8, ч. 2 Закону), оскільки виконання такого наказу суперечить верховенству права. Стаття 6 Закону «Про Національну поліцію» прямо встановлює обов'язок враховувати практику ЄСПЛ – це інтегрує міжнародні стандарти захисту прав людини безпосередньо у повсякденну діяльність кожного поліцейського підрозділу. Вважаємо, що підвищення ефективності реалізації принципу верховенства права в діяльності поліції потребує запровадження систематичного навчання поліцейських з питань практики ЄСПЛ, посилення незалежного зовнішнього контролю за поліцейською діяльністю та гарантування дієвої юридичної відповідальності за порушення прав людини.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

2. Ніколенко Л. М. Принципи діяльності поліції: сутність та особливості. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. Том 1. № 1. С. 19–25. URL: DOI: https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-1-1-19-25

3. Варга Т. М. Дотримання принципу прав і свобод людини в діяльності Національної поліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Том 1. № 77. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.13

4. Наливайко О. І. Трансформація системи поліцейських послуг в умовах воєнного стану: виклики для публічної безпеки та прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Том 2. № 1. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.45

5. Резенкіна Н. О., Кононенко В. П. Взаємозв'язок та взаємозалежність прав людини, верховенства права та демократії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Том 3, № 81. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.42

Левчук В. А.,
курсант 2-го курсу факультету № 1
з підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Шовгенюк С. Ю.,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
вивчення проблем протидії торгівлі людьми ННІПФПКП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА МЕСЕНДЖЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВЕРБУВАННЯ: ПРАВОВІ РИЗИКИ

Динамічний розвиток цифрового середовища зумовив трансформацію архітектури транснаціональної організованої злочинності, зокрема в контексті протиправної діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми. Якщо традиційні моделі вербування базувалися на безпосередніх міжособистісних контактах, експлуатації вразливості через фізичне оточення та географічній обмеженості, то сучасна парадигма дедалі більше мігрує в середовище соціальних мереж і месенджерів. Ця міграція не є суто технічною зміною каналу зв'язку; вона породжує принципово нову якість кримінальної діяльності, що характеризується масштабованістю, анонімізацією та розмиванням кордонів між легітимною комунікацією та протиправним впливом. У цьому контексті виникає складна колізія між фундаментальними правами людини на свободу вираження поглядів і приватність, з одного боку, та обов'язком держави забезпечити захист від сексуальної, трудової та інших форм експлуатації, що випливає з міжнародних зобов'язань, – з іншого. Методологічною основою для даного дослідження є аналіз положень міжнародних нормативно-правових документів, зокрема Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (далі – Конвенція) [2] та Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми (далі – Протокол) [1], а також національного законодавства, зокрема Кримінального кодексу України [5] та Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [4]. Метою дослідження є здійснення правового аналізу ризиків, притаманних використанню соціальних мереж і месенджерів у сталих алгоритмах вербування, з особливим акцентом на трансформацію складу злочину та визначення меж відповідальності провайдерів цифрових послуг.

Ключовою передумовою для розуміння правових ризиків є фіксація зміни способу вчинення злочину, передбаченого статтею 149 Кримінального кодексу України [5], яка встановлює відповідальність за торгівлю людьми, тобто за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Традиційне вербування передбачало пропозицію, шантаж або обман, реалізовані в матеріальному світі. Проте, соціальні мережі (Facebook, Instagram, TikTok) та месенджери (Telegram, WhatsApp, Signal) дозволяють зловмиснику проводити попереднє таргетування без жодного контакту з жертвою. Алгоритми платформ, що базуються на аналізі поведінкових даних, мимоволі сприяють пошуку осіб із підвищеним рівнем уразливості (ознаки депресивних станів, фінансової скрути, соціальної ізоляції), що корелює з визначенням уразливого стану, закріпленим у статті 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [4]. Вербувальник отримує доступ до цифрового психологічного портрета, що робить наступний акт обману майже безпомилковим. Це ставить перед правниками

складне питання: чи можна вважати сам процес автоматичного збору даних і виявлення «слабких сигналів» підготовкою до вербування, і де проходить межа між кримінальним ризиком і злочином. Класична конструкція «замаху на злочин» у цифровому середовищі стикається з проблемою встановлення моменту, з якого особа почала виконувати об'єктивну сторону складу злочину, визначену в диспозиції статті 149 Криманіального кодексу України [5].

Відповідно до статті 3 Палермського протоколу, «вербування» є однією з дій, що становлять об'єктивну сторону торгівлі людьми, поряд із перевезенням, передачею, приховуванням або одержанням особи [1]. Водночас Конвенція [2], ратифікована Україною, посилює цей підхід, наголошуючи на необхідності криміналізації умисних діянь, що становлять торгівлю людьми, незалежно від форми їх вчинення.

Проблема юридичної техніки полягає в тому, що тексти міжнародних актів і відповідних національних норм концептуально орієнтовані на фізичну парадигму. Цифрове вербування часто не містить прямих погроз чи очевидного обману на початковому етапі, воно маскується під романтичні стосунки (романтичне шахрайство як прекурсор трафікінгу) або пропозиції легального працевлаштування в групах у Telegram чи Viber. Правовий ризик тут подвійний. По-перше, це ризик декриміналізації діяння на ранніх стадіях через неможливість довести наявність умислу на експлуатацію в момент надсилання повідомлення. Відсутність фізичного акту «передачі» ускладнює розмежування злочину, передбаченого статтею 149 Кримінального кодексу України [5], від шахрайства або інших суміжних складів. По-друге, виникає транскордонна колізія: якщо вербувальник, перебуваючи в одній юрисдикції, використовує сервер, розташований у третій країні, для вербування особи в четвертій країні, визначення місця вчинення злочину стає критично ускладненим. Застосування принципу екстериторіальної юрисдикції, закріпленого в статті 10 Конвенції [2], вимагає наявності дієвих механізмів міжнародної правової допомоги, які часто є надто повільними для динаміки цифрового середовища, де злочинний ланцюжок може зникнути за лічені хвилини після видалення акаунта. Сторона обвинувачення змушена спиратися на визначення та принципи, закладені в Конвенції, однак їх практичне застосування до віртуальних контактів залишається фрагментарним.

Використання наскрізного шифрування (end-to-end encryption) у месенджерах, таких як WhatsApp чи Signal, створює фундаментальний правовий ризик, пов'язаний із забезпеченням недоторканності приватного життя. Це породжує конфлікт між правом на таємницю кореспонденції, гарантованим статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], та позитивним обов'язком держави проводити ефективне розслідування тяжких злочинів. Законодавство про оперативно-розшукову діяльність дозволяє зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, однак технічна неможливість дешифрування без ключів кінцевих користувачів перетворює цю норму на фікцію. Практика Європейського суду з прав людини, що тлумачить статтю 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3], виникає з потреби дотримуватися трискладового тесту (законність, законна мета, необхідність у демократичному суспільстві), що додає додаткові обмеження на роботу спецслужб.

Окремим сегментом ризику є імунітети, передбачені для провайдерів послуг. Відповідно до Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2022/2065 (Digital Services Act) [6], платформи не несуть загальної відповідальності за контент, створений користувачами, якщо вони не мають фактичної обізнаності про протиправну діяльність. У контексті вербування це створює ситуацію безкарності на інституційному рівні: алгоритми платформи можуть рекомендувати групи або акаунти, що потенційно використовуються для трафікінгу, проте провайдер, посилаючись на автоматизований характер модерації та відсутність «людського» знання про конкретний злочин, уникає обов'язку негайного блокування та повідомлення правоохоронних органів. Таким чином, виникає прогалина між вимогами національного закону «Про протидію торгівлі людьми» [4], який покладає на державні органи обов'язок протидіяти цьому явищу, та транскордонним регулюванням діяльності цифрових платформ [6].

Доказування у справах про торгівлю людьми, вчинених через соціальні мережі, стикається з проблемою волатильності доказів. Месенджери з функцією автоматичного видалення повідомлень фізично знищують сліди злочину, які в класичному розумінні мали б бути вилучені під час обшуку. Сторона обвинувачення опиняється в ситуації, коли для дотримання стандарту «поза розумним сумнівом» необхідно відновити інформацію, яка була свідомо і заздалегідь видалена. Стаття 149

КК України [5] не містить спеціальних норм щодо допустимості електронних доказів у такій конфігурації, що змушує правозастосовців послуговуватися загальними положеннями кримінального процесу.

Складність додає використання підставних акаунтів, що породжує питання ідентифікації суб'єкта. Цифровий контекст видозмінює поняття «уразливого стану» потерпілого, яке оцінюється судом. Якщо особа добровільно відгукнулася на сумнівну пропозицію в TikTok, перебуваючи в безпечному фізичному середовищі, сторона захисту часто апелює до концепції «добровільної згоди потерпілого», намагаючись спростувати відсутність елементу примусу. Сталий принцип міжнародного права, прямо закріплений у статті 3 Палермського протоколу, де зазначено, що згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію є юридично нікчемною, якщо вона була отримана шляхом обману [1], піддається ерозії через те, що цифровий обман важче піддається формальній верифікації, ніж обман, вчинений при фізичному контакті. Така сама логіка простежується в статті 4 Конвенції [2], яка недвозначно вказує на те, що згода потерпілого не має правового значення, якщо використано будь-який із засобів впливу, перелічених у конвенції.

Проведений вище аналіз демонструє, що інтеграція соціальних мереж і месенджерів до процесу вербування спричинила системну кризу правового регулювання, яка виходить за межі точкових законодавчих змін. Основні правові ризики концентруються у трьох площинах. Перша – це матеріально-правова невизначеність, за якої класичний юридичний склад вербування, окреслений у статті 149 КК України [5] та Протоколі [1], не охоплює всього спектру цифрових маніпуляцій, особливо на стадіях збору даних та психологічного grooming-процесу. Друга площина – процесуальна, де шифрування та ефемерний характер контенту руйнують усталені механізми збирання доказів, змушуючи правоохоронні органи балансувати між використанням спеціальних технічних засобів та ризиком порушення гарантій статті 8 Конвенції про захист прав людини [3]. Третя площина – це регуляторна асиметрія, коли на провайдерів цифрових платформ, згідно з Digital Services Act [6], покладається недостатній обов'язок проактивного моніторингу потенційного вербування, що фактично створює безпечне середовище для трафікерів всупереч цілям Конвенції [2] та Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [4].

Подальший розвиток законодавства має передбачати адаптацію положень статей, які криміналізують торгівлю людьми, до цифрових способів вчинення цього злочину. Для подолання колізії між приватністю та безпекою необхідний перехід до моделі «законного доступу» до зашифрованих даних на підставі судового рішення, що вимагатиме перегляду міжнародних угод про взаємну правову допомогу. Без такої комплексної реакції правової системи цифрове середовище й надалі залишатиметься зоною підвищеного криміногенного ризику, де фундаментальне право людини на свободу виявляється незахищеним перед технологічно оснащеними формами експлуатації.

Список використаних джерел

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Протокол ООН від 15.11.2000 р. (ратифіковано Законом України № 1433-IV від 04.02.2004 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (

2. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми : Конвенція РЄ від 16.05.2005 р. (ратифіковано Законом України № 2530-VI від 21.09.2010 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція РЄ від 04.11.1950 р. (ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI (редакція від 31.12.2023 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17

5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (редакція від 11.04.2026 р.). Стаття 149. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

6. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). Official Journal of the European Union, L 277, 27.10.2022, pp. 1–102. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R2065

Lewis, David B.
BA (Hons), MA, M.Ed. FCIPD, FRSA, M. Inst. L.M.
Director, The Ethical Support Alliance (UK)

REFRAMING CAPABLE GUARDIANSHIP: TOWARDS A GLOBAL TRAINING PROGRAMME FOR 'CAPABLE PROTECTORS' IN THE PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING

Although the Palermo Protocol, international legal frameworks, and national anti-trafficking legislation have all helped to raise the issue of human trafficking for the general public, detection and prevention remains difficult because it is frequently embedded within legitimate social and economic systems. Hotels, schools, transport hubs, residential neighbourhoods, online platforms, and goods delivery operations can all become sites where exploitation is hidden in plain sight. Consequently, anti-trafficking efforts cannot rely solely on police or immigration authorities. A broader preventative and information sharing infrastructure is required utilising the observed behaviour of those who work within public facing activity. Routine Activity Theory, developed by Lawrence Cohen and Marcus Felson in 1979, offers an important criminological framework for understanding how trafficking opportunities emerge. In this theory, the developers identified a broad cohort of professional workers they termed 'Capable Guardians'. In a previous conference presentation, the author of this paper argued for training and education initiatives to train 'Capable Guardians' This term has appeared to be misunderstood in translation into Ukrainian where the term 'Guardian' has been taken to equate to the legal guardianship of children rather than the use as 'guardians of the wider populace.'

This paper seems to redefine the term by reconceptualising the cohort as 'Capable Protectors' and re-argues for new training packages to be developed to address the possibility of Capable Protectors making an important contribution to the detection and prevention of human trafficking.

Human trafficking remains one of the most pervasive forms of transnational organised crime and human rights abuse in the contemporary world. Ukraine has suffered extensively by the exploitation possibilities created by war, disadvantage and the internal displacement of the population. While legal frameworks, policing strategies, and survivor focus, including whistleblowing support, have expanded globally, significant gaps remain in early detection and community-based intervention. This article applies Routine Activity Theory, (1) particularly the concept of 'capable guardianship' developed by Lawrence Cohen and Marcus Felson, to the prevention of human trafficking. It argues that their term 'capable guardian should be reconceptualised as 'capable protector' in order to emphasise proactive intervention, ethical responsibility, safeguarding, and social accountability beyond passive observation.

The article proposes developing a global multidisciplinary training programme led by a consortium of private NGOs and state university staff in Ukraine aimed at non-traditional anti-trafficking actors who occupy strategic observational positions within everyday social environments. These include teachers, hotel workers, postal and delivery staff, transport workers, retail staff, community volunteers, healthcare assistants, and other semi-official or informal guardians operating within public and private spaces. Drawing on criminological theory, situational crime prevention, safeguarding practice, and public health intervention models, (2) this paper argues that trafficking prevention requires the systematic mobilisation of civil society actors capable of recognising indicators of exploitation and initiating appropriate safeguarding responses.

The aim of this intervention is to embed the concept of 'capable protectors' into the field of human trafficking within everyday environments. By doing so, the intervention can significantly enhance early identification, rescue, disruption of trafficking networks, and long-term prevention.

Human trafficking continues to evolve into one of the most complex criminal enterprises in the global economy. The United Nations defines trafficking as the recruitment, transportation, transfer, harbouring, or receipt of persons through force, coercion, deception, abuse of vulnerability, or exploitation. People, often already vulnerable, are trafficked for purposes of sexual exploitation, forced labour, domestic servitude, criminal exploitation, organ removal, and forced marriage. (3) Within all these chains of exploitation are workers, often in professional and semi-professional occupations, who usually unwittingly, or occasionally wittingly, carry on their occupation which has a pat to play in the supply chain of the trafficked individuals.

Cohen and Felson's Routine Activity Theory, offers an important criminological framework for understanding how trafficking opportunities emerge. The theory argues that crime occurs when three elements converge in time and space:

1. A motivated offender;
2. A suitable 'target'; and
3. The absence of a capable guardian.

The theory has traditionally been applied to burglary, theft, violence, and environmental criminology. However, its relevance to human trafficking is increasingly evident because trafficking relies heavily upon the absence of observers willing or able to intervene. Those being trafficked are often visible to members of the public, particularly to those in public-facing roles long before law enforcement becomes aware of the exploitation.

This paper argues that Cohen and Felson's concept should be modernised into the concept of 'capable protector-ship.' The term 'guardian' implies passive oversight or surveillance, as well as being susceptible to misinterpretation, whereas 'protector' implies active safeguarding, intervention, referral, and responsibility and is more easily interpreted. This linguistic and conceptual shift reflects the realities of contemporary trafficking prevention, where workers and community members can become essential actors in disrupting exploitation.

Human trafficking aligns strongly with the assumptions of Routine Activity Theory. Traffickers seek environments where vulnerable individuals can be exploited without detection. They deliberately select contexts characterised by anonymity, weak oversight, fragmented institutional communication, and limited intervention capability. (4)

Examples include:

- Hotels where staff lack trafficking awareness training;
- Schools where absenteeism or behavioural changes are not adequately investigated;
- Delivery networks where repeated suspicious shipments go unreported;
- Residential properties where neighbours avoid intervention;
- Transport systems where vulnerable passengers are ignored;
- Online platforms where exploitative behaviour is normalised.

In each of these settings, trafficking persists not simply because offenders are motivated, but because capable intervention is absent. Human trafficking presents unique challenges because the trafficked are often psychologically controlled, hidden within legitimate businesses, or unable to self-identify as being trafficked. Breaking the trafficking chain requires informed individuals capable of recognising patterns of coercion and initiating protective action. (5)

The proposed term 'capable protector' therefore better reflects this responsibility because it incorporates:

- Awareness;
- Observation;
- Ethical intervention;
- Safeguarding responsibility;
- Reporting capability;
- Victim-centred engagement; and
- Collaborative prevention.

The shift from guardian to protector also reflects developments in safeguarding practice within child protection, healthcare, and social work, where intervention responsibilities increasingly extend beyond official authorities. Human trafficking often occurs in ordinary environments encountered daily by workers outside traditional law enforcement structures. These individuals occupy working positions that place them in contact with the trafficked, traffickers, and suspicious patterns of human trafficking behaviour. (6)

Teachers are uniquely positioned to identify trafficking risks involving children and adolescents. Indicators may include:

- Persistent unexplained absences;
- Signs of physical abuse;
- Sudden possession of expensive items;
- Fatigue or malnourishment;
- Fearful behaviour;
- Older controlling companions;

- Sudden relocation patterns;
- Online exploitation indicators.

Educational professionals already operate within safeguarding frameworks in many countries, making anti-trafficking awareness a logical extension of existing child protection responsibilities. Teachers may become critical capable protectors because schools are often one of the last stable institutions the trafficked encounter before the exploitation arises.

Hotels are internationally recognised as trafficking hotspots due to their anonymity, temporary occupancy structures, and limited scrutiny. Front desk staff, cleaners, security personnel, maintenance workers, and managers may all observe indicators including:

- Multiple men visiting one room;
- Guests with little luggage and high traffic;
- Signs of fear or control;
- Minors accompanied by unrelated adults;
- Excessive requests for towels or linens;
- Refusal of cleaning or room services;
- Visible injuries or distress.

Hotel staff occupy one of the most important frontline positions in identifying trafficking activity. Several countries have introduced voluntary or mandatory hotel training programmes, but global implementation remains inconsistent.

Postal workers and delivery drivers possess unique observational capabilities because they access residential and commercial environments on a routine basis. They may identify:

- Large numbers of individuals living in overcrowded conditions;
- Repeated deliveries to suspicious locations;
- Restricted movement of occupants;
- Signs of labour exploitation;
- Unsafe living conditions;
- Unusual shipping patterns associated with online exploitation.

Because trafficking networks increasingly rely upon e-commerce, parcel systems, and hidden residential operations, postal staff represent an under-utilised anti-trafficking resource.

Taxi drivers, train personnel, airline staff, bus drivers, and public transport employees frequently encounter vulnerable individuals in transit. Trafficking victims may display:

- Fear of speaking;
- Lack of control over travel documents;
- Accompaniment by controlling adults;
- Inability to explain destinations;
- Physical exhaustion;
- Signs of intimidation.

Similarly, utility workers, sanitation staff, and housing inspectors may encounter exploitative conditions hidden within residential properties.

Healthcare workers have long been recognised as key anti-trafficking stakeholders because victims may present with injuries, untreated medical conditions, sexual violence, or mental health trauma. Community volunteers, religious organisations, food bank workers, and social support staff may also encounter vulnerable populations disproportionately targeted by traffickers.

Collectively, these groups form a dispersed but powerful network of potential capable protectors. It is essential that viable training programmes are delivered for all of these capable protectors and that adequate support mechanisms similar to those provided by some NGOs for whistle-blowers are provided. (7)

References

1. Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach *American Sociological Review, 44*(4), 588–608.

2. Felson, M. (2002). *Crime and Everyday Life* (3rd ed.). Thousand Oaks Sage Publications.

3. United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *Global Report on Trafficking in Persons*. Vienna: UNODC.

4. Clarke, R. V., & Felson, M. (Eds.). (1993). *Routine Activity and Rational Choice*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

5. Polaris. (2023). *Human Trafficking Prevention, Intervention, and Survivor Support Resources*.

6. Shelley, L. (2010). *Human Trafficking: A Global Perspective*. Cambridge University Press.
7. Reynald, D. M. (2011). *Guardianship in Action: Developing a New Tool for Measurement*. *Crime Prevention and Community Safety, 13*(1), 1–20.

Ленівий О. Ю.,
старший науковий співробітник
(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)
Матала І. В.,
науковий співробітник
(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Ефективна протидія торгівлі людьми та незаконній міграції неможлива без злагодженої взаємодії широкого кола державних органів, інститутів громадянського суспільства та міжнародних організацій. Саме тому концепція національного механізму взаємодії суб'єктів протидії (далі – НМВ) набула широкого визнання на міжнародному рівні: відповідні рекомендації щодо його запровадження містяться в документах ОБСЄ, Ради Європи та Міжнародної організації з міграції. В Україні НМВ функціонує з 2012 року на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 18.01.2012 №29, проте в умовах воєнного стану потребує суттєвого переосмислення [1].

Нормативно-правову базу НМВ становить система актів різної юридичної сили. Ключовими є Закон України «Про протидію торгівлі людьми» 2011 року, який власне визначає принципи координації між суб'єктами, порядок ідентифікації жертв та механізм надання їм допомоги, а також Положення про НМВ, затверджене зазначеною постановою Кабінету Міністрів. Останнє визначає склад учасників механізму, їхні функції та порядок взаємодії. Суб'єктами НМВ в Україні виступають: Міністерство соціальної політики (координатор), Національна поліція, Державна прикордонна служба, Державна міграційна служба, органи прокуратури, Служба безпеки України, заклади охорони здоров'я, органи місцевого самоврядування, а також акредитовані громадські організації [2].

Аналіз практики функціонування НМВ висвітив низку системних викликів. Першочерговим є проблема міжвідомчої координації: кожен суб'єкт механізму діє переважно відповідно до відомчих інструкцій і показників, що нерідко не узгоджуються між собою. Зокрема, Національна поліція орієнтована на кримінально-процесуальні аспекти, тоді як соціальні служби зосереджені на наданні допомоги постраждалим – і ці два вектори діяльності часто не синхронізовані. Друга проблема – неефективна ідентифікація жертв. За даними Міністерства соціальної політики, у 2023 році статус жертви торгівлі людьми отримали лише 237 осіб [3], тоді як реальні масштаби цього явища є незрівнянно більшими. Це свідчить про структурні вади у процедурах виявлення та скерування постраждалих.

Окремим викликом є недостатнє залучення органів місцевого самоврядування до роботи НМВ. Децентралізаційна реформа 2015-2020 років суттєво розширила повноваження територіальних громад у соціальній сфері, однак більшість об'єднаних територіальних громад не мають ані фахівців із відповідною підготовкою, ані розроблених локальних протоколів реагування. Ситуацію додатково ускладнює відплив кваліфікованих соціальних працівників унаслідок вимушеної евакуації та мобілізації. За оцінками Представництва МОМ в Україні, у 2022-2023 роках кількість фахівців, залучених до виявлення жертв торгівлі людьми в регіонах, скоротилася на понад 30 відсотків [4].

Трансформації НМВ, зумовлені повномасштабним вторгненням, набули декількох вимірів. По-перше, відбулась вимушена цифровізація процедур: частина заяв про надання статусу жертви торгівлі людьми почала подаватись у дистанційному форматі. По-друге, активізувалась участь

міжнародних організацій – МОМ, УВКБ ООН, UNICEF – які фактично взяли на себе функції надання допомоги на тих територіях, де державні інституції не спроможні повноцінно функціонувати. По-третє, з'явилися нові форми торгівлі людьми, пов'язані із воєнним контекстом: примусове переміщення цивільного населення, використання праці переміщених осіб та сексуальна експлуатація вразливих груп біженців за кордоном [5]. Ці зміни поставили перед НМВ принципово нові завдання, до яких він виявився недостатньо підготовленим.

Порівняльний аналіз функціонування НМВ в інших країнах свідчить про ефективність низки організаційних рішень, які можуть бути адаптовані для України. Так, у Нідерландах функціонує Координаційний центр з питань торгівлі людьми (CoMensha), який забезпечує єдиний реєстр жертв і централізоване скерування на допомогу. У Великій Британії запроваджено Національну систему скерування жертв (NRS) із чіткими часовими стандартами розгляду заяв – не більше 45 днів. Молдова, маючи схожий із Україною контекст і будучи учасницею Партнерства «Східне партнерство», успішно впровадила багаторівневу систему реагування за участю місцевих координаторів [6]. Ці приклади демонструють, що ключовими чинниками успіху є чіткий розподіл відповідальності, стандартизовані процедури і незалежний моніторинг.

Шляхи підвищення ефективності НМВ в Україні доцільно структурувати за кількома напрямами. У нормативно-правовому вимірі необхідно оновити Положення про НМВ з урахуванням реалій воєнного стану, закріпити чіткі протоколи взаємодії між суб'єктами механізму та встановити відповідальність посадових осіб за їх невиконання. В організаційному вимірі доцільно створити єдиний електронний реєстр жертв торгівлі людьми зі захищеним доступом для уповноважених суб'єктів, запровадити систему регіональних координаторів НМВ та розробити стандартні операційні процедури для кожного типу суб'єктів. Ресурсний вимір передбачає нарощування потенціалу через навчання фахівців і залучення додаткового фінансування від міжнародних донорів [7].

Підвищення ефективності НМВ потребує також посилення незалежного моніторингу його функціонування. Досвід GRETA (Групи експертів Ради Європи з протидії торгівлі людьми) свідчить, що регулярні незалежні оцінки суттєво стимулюють реформування національних механізмів. Також в Україні доцільно запровадити щорічне парламентське заслуховування уповноваженого органу з питань функціонування НМВ, та залучення організації громадянського суспільства до системного моніторингу відповідно до рекомендацій Конвенції Ради Європи 2005 року [8]. Лише комплексне реформування НМВ з урахуванням воєнного контексту, кращих міжнародних практик та потреб постраждалих спроможне забезпечити реальний захист прав людини у цій царині.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2012 № 29. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-%D0%BF (дата звернення: 22.04.2025).

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 №3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №19-20. Ст. 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення: 22.04.2025).

3. Міністерство соціальної політики України. Звіт про виконання Національного плану дій з протидії торгівлі людьми на 2021–2025 роки за 2023 рік. Київ, 2024. 48 с.

4. International Organization for Migration. Ukraine Crisis Response: Annual Report 2023. Geneva: IOM, 2024. 64 p.

5. United Nations Office on Drugs and Crime. Conflict-Related Trafficking in Persons : Thematic Paper. Vienna: UNODC, 2023. 54 p.

6. Organization for Security and Co-operation in Europe. National Referral Mechanisms: Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. *A Practical Handbook*. Warsaw: OSCE/ODIHR, 2004. 168 p.

7. Трубавіна І.М. Соціально-правовий захист жертв торгівлі людьми в Україні : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 312 с.

8. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings: міжнародний договір від 16.05.2005. *CETS* No. 197. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/197 (дата звернення: 20.04.2025).

Лісник Р. І.,
курсант 3 курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Винник А. О.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ

Торгівля людьми залишається одним із найбільш небезпечних порушень прав і свобод людини, оскільки посягає на її волю, честь, гідність, фізичну та психологічну недоторканність. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах воєнного стану, масового переміщення населення, активізації міграційних процесів та зростання соціально-економічної вразливості окремих категорій осіб.

Як слушно зазначають Т. М. Луцький та І. Б. Газдайка-Василишин, торгівля людьми є одним із найнебезпечніших явищ сучасного суспільства в Україні та світі, яке має різні форми прояву: продаж дітей, використання у жебрацтві, втягнення у протиправну діяльність, сексуальну експлуатацію, примусову працю, використання у збройних конфліктах тощо. Автори також наголошують, що в умовах повномасштабної воєнної агресії росії проти України торгівля людьми стала новим викликом для держави, зумовленим зовнішньою та внутрішньою міграцією значної частини населення [1].

Однією з ключових передумов ефективної протидії торгівлі людьми є своєчасна ідентифікація потерпілих. Саме з моменту виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми або може перебувати у ситуації експлуатації, стає можливим надання їй правової, соціальної, медичної та психологічної допомоги, а також належне документування кримінального правопорушення.

Ідентифікація потерпілих від торгівлі людьми є початковим і водночас одним із ключових етапів національного механізму протидії, значення якого слід сприймати не лише як встановлення особи, яка постраждала, а й як своєчасний процес виявлення ознак експлуатації, уразливого стану, примусу, обману, шантажу, залежності або контролю з боку інших осіб.

Нормативне визначення торгівлі людьми міститься у Законі України «Про протидію торгівлі людьми», відповідно до якого, торгівлею людьми слід вважати здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина (дитина), а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини (дитини), вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу, уразливого стану людини (дитини) або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [2]. З кримінально-правового погляду торгівля людьми є кримінальним правопорушенням проти волі, честі та гідності особи – ст.149 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [3].

У контексті теми особливо важливо, що потерпіла особа не завжди спроможна самостійно усвідомлювати, що вона стала жертвою торгівлі людьми. Здебільшого ситуація сприймається як наслідок невдалого працевлаштування, боргової залежності, вимушеної міграції, сімейних обставин або власної помилки. І саме у таких випадках ідентифікація потерпілих має здійснюватися не формально, а комплексно – із врахуванням соціального, психологічного, кримінологічного та правового аспектів. Такий підхід узгоджується і з міжнародними стандартами. Зокрема, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми давно узгодила таку тенденцію та кодифікувала це у міжнародний стандарт – торгівля людьми визнається порушенням прав людини, гідності та недоторканості особи, та що не менш важливо, наявне окремо передбачене положення про виявлення жертв, допомогу жертвам, захист їхнього приватного життя, а також про координацію та співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми [4].

Незважаючи на наявність нормативно визначеного механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми, практична ідентифікація потерпілих залишається складним і багатоаспектним процесом.

Однією з першочергових проблем є латентність торгівлі людьми. Потерпілі не завжди звертаються до правоохоронних органів або соціальних служб, оскільки можуть перебувати під психологічним впливом експлуататорів, боятися помсти, осуду, втрати джерела існування, депортації або повторної віктимізації. Це особливо ускладнює первинне виявлення таких осіб працівниками поліції, соціальних служб, медичних установ, прикордонної служби та громадських організацій.

Другою проблемою є багатоманітність форм експлуатації, що ускладнює вироблення універсальних критеріїв ідентифікації. Т. М. Луцький та І. Б. Газдайка-Василишин зазначають, що торгівля людьми може проявлятися у продажі дітей, використанні для жебрацтва, втягненні у протиправну діяльність, сексуальній експлуатації, примусовій праці, примусовому вилученні органів, використанні у збройних конфліктах та інших формах. Автори також підкреслюють, що перелік таких проявів не є вичерпним і може змінюватися залежно від розвитку світових кримінальних тенденцій. Саме тому суб'єкти первинного контакту повинні орієнтуватися не лише на очевидні ознаки насильства чи примусу, а й на приховані індикатори експлуатації, залежності, контролю та уразливого стану особи [1].

Третьою суттєвою проблемою є складність розмежування торгівлі людьми із суміжними правопорушеннями та соціально-правовими явищами. У практичній площині ситуації експлуатації можуть зовні нагадувати трудовий спір, незаконну міграцію, шахрайство, домашнє насильство, порушення правил працевлаштування за кордоном або втягнення особи у протиправну діяльність. Унаслідок цього існує ризик, що потерпіла особа не буде своєчасно ідентифікована саме як жертва торгівлі людьми, а отже, не отримає передбаченого законом статусу, допомоги та захисту. Додаткового значення тут набуває кримінально-правова природа торгівлі людьми як посягання на особу, її волю, честь і гідність. Зокрема, у навчальному посібнику «Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи» злочини проти волі, честі та гідності особи розглядаються поряд із посяганнями на життя, здоров'я, статеву свободу та статеву недоторканість особи, що підкреслює особистісно-правовий характер захисту потерпілих [5].

Окремою проблемою є недостатня узгодженість дій між суб'єктами національного механізму взаємодії. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» визначає, що суб'єкти протидії мають взаємодіяти між собою, співпрацювати з громадськими об'єднаннями, регіональними та міжнародними організаціями, а також здійснювати взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності [2]. Однак у практичній діяльності виникають проблеми несвоєчасного передання інформації, дублювання функцій, відсутності єдиного алгоритму дій, різного рівня підготовки фахівців та недостатньої координації між правоохоронними, соціальними, медичними й громадськими структурами.

Важливим аспектом є і професійна підготовка працівників суб'єктів первинного контакту. Особи, які першими можуть виявити потенційну жертву торгівлі людьми, повинні володіти не лише загальними правовими знаннями, а й навичками розпізнавання психологічних, поведінкових та соціальних ознак експлуатації. У цьому контексті показовим є те, що посібник «Кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями» підготовлено саме для працівників підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, а його зміст орієнтований на кримінально-правову характеристику злочинів, що вчиняються злочинними угрупованнями. Це дає підстави наголосити, що якість ідентифікації потерпілих залежить також від здатності правоохоронців розпізнавати організований характер злочинної діяльності, який нерідко супроводжує торгівлю людьми [6].

Ще одним викликом є зміна соціального портрета потенційних потерпілих в умовах воєнного стану та міграційних процесів. Т. М. Луцький та І. Б. Газдайка-Василишин звертають увагу, що з початком війни росії проти України демографія українських жертв торгівлі людьми змінилася: крім жінок і дітей, які традиційно вважаються найбільш уразливими, зросла частка чоловіків, які можуть піддаватися примусовій праці, залучатися до торгівлі наркотиками чи зброєю, використовуватися у воєнних діях або зазнавати примусової мобілізації на окупованих територіях. Така зміна уразливих груп вимагає від суб'єктів протидії ширшого підходу до ідентифікації потерпілих і відмови від стереотипного уявлення про типову жертву торгівлі людьми [1].

З огляду на окреслені проблеми, удосконалення ідентифікації потерпілих від торгівлі людьми має здійснюватися насамперед через практичне посилення національного механізму взаємодії суб'єктів протидії. Йдеться не лише про формальне існування відповідних процедур, а про їхню реальну здатність забезпечити раннє виявлення потерпілої особи, її безпечне перенаправлення та подальший супровід. У цьому контексті доцільним є врахування європейського підходу до національних механізмів перенаправлення, які в документах ОБСЄ та БДІПЛ розглядаються як інституційні системи, що допомагають державам ідентифікувати жертв торгівлі людьми та забезпечувати їхній захист [7].

Першочерговим напрямом удосконалення є запровадження єдиних практичних алгоритмів дій для всіх суб'єктів первинного контакту: працівників Національної поліції, Державної прикордонної служби України, органів соціального захисту, медичних і освітніх установ, а також представників громадських організацій. Такі алгоритми мають включати уніфіковані індикатори торгівлі людьми, порядок первинного спілкування з потенційною потерпілою особою, правила фіксації інформації, перенаправлення та взаємного інформування. Це узгоджується і з українським законодавством, адже Закон України «Про протидію торгівлі людьми» передбачає створення Національного механізму взаємодії саме для ефективної допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми, а постанова Кабінету Міністрів України № 783 визначає порядок взаємодії суб'єктів у цій сфері. Посилення практичної складової такого механізму дало б змогу зменшити ризик втрати контакту з потерпілою особою та уникнути дублювання або неузгодженості дій між суб'єктами [2; 8].

Окреме значення має впровадження травмоінформованого підходу до роботи з потерпілими. Потенційна жертва торгівлі людьми може перебувати у стані страху, сорому, залежності від експлуататора або недовіри до державних органів, тому формальне опитування без урахування психологічного стану особи може спричинити повторну віктимізацію. У європейській практиці дедалі більше уваги приділяється саме безпечному, конфіденційному та орієнтованому на права людини перенаправленню потерпілих. Зокрема, вищезгаданий практичний посібник ОБСЄ та БДІПЛ щодо національних механізмів перенаправлення акцентує на необхідності комплексної системи ідентифікації, захисту, індивідуальної підтримки та доступу потерпілих до послуг [7].

До перспективних напрямів належить і посилення цифрової складової взаємодії суб'єктів протидії. З одного боку, це може передбачати створення захищеної електронної системи перенаправлення потерпілих, яка дозволяла б фіксувати факт первинного виявлення, потреби особи, відповідального суб'єкта та етапи надання допомоги. З іншого боку, цифровізація необхідна і для реагування на нові способи вербування, оскільки серед документованої практики ЄС наголошується, що вербування та експлуатація потерпілих дедалі частіше переміщуються в онлайн-середовище, що ускладнює реагування правоохоронних органів і судової системи [9].

Європейський досвід також свідчить про необхідність формалізації механізмів перенаправлення та координації. Оновлені правила ЄС у сфері протидії торгівлі людьми передбачають посилення підтримки потерпілих через створення національних координаторів і формальних механізмів перенаправлення, що має сприяти оперативнішій ідентифікації жертв та наданню їм необхідної допомоги. Для України це може бути орієнтиром у частині чіткого розподілу відповідальності між суб'єктами, удосконалення міжвідомчої координації та забезпечення неперервного супроводу потерпілої особи від моменту первинного виявлення до завершення процесу реабілітації.

Отже, ідентифікація потерпілих від торгівлі людьми є визначальним елементом національного механізму взаємодії суб'єктів протидії, оскільки саме від своєчасного виявлення особи залежить можливість надання їй належної допомоги, захисту та подальшого супроводу. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що основними проблемами у цій сфері залишаються латентність торгівлі людьми, багатоманітність форм експлуатації, складність розмежування цього кримінального правопорушення із суміжними явищами, недостатня узгодженість дій між суб'єктами взаємодії, брак спеціалізованої підготовки фахівців первинного контакту, а також поява нових ризиків, зумовлених воєнним станом, міграційними процесами та цифровізацією способів вербування. Підвищення ефективності ідентифікації потерпілих потребує запровадження єдиних практичних алгоритмів дій, удосконалення міжвідомчого обміну інформацією, розвитку захищених електронних систем перенаправлення, впровадження травмоінформованого підходу та посилення співпраці державних органів із громадськими й міжнародними організаціями. Європейський досвід

свідчить, що дієвий механізм протидії торгівлі людьми має бути не лише нормативно закріпленим, а й практично спроможним забезпечити раннє виявлення, безпечне перенаправлення, індивідуальну оцінку потреб і реальний захист потерпілої особи. Подальші наукові розвідки у цьому напрямі доцільно спрямувати на дослідження ефективності чинного порядку міжвідомчої взаємодії, розроблення цифрових інструментів ідентифікації та перенаправлення потерпілих, удосконалення критеріїв виявлення прихованих форм експлуатації, а також вивчення можливостей адаптації європейських практик до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Луцький Т. М., Газдайка-Василишин І. Б. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. DOI: https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-1-6. URL: https://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/562/556 (дата звернення: 06.05.2026).
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. База даних «Законодавство України» / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17 (дата звернення: 06.05.2026).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Ст. 149. Торгівля людьми. База даних «Законодавство України» / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n954 (дата звернення: 06.05.2026).
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми : міжнародний документ від 16.05.2005. База даних «Законодавство України» / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_858 (дата звернення: 06.05.2026).
5. Грищук В. К., Луцький Т. М., Пасєка О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи : навчальний посібник у схемах**.** Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 64 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2736 (дата звернення: 06.05.2026).
6. Газдайка-Василишин І. Б., Луцький Т. М., Сабанюк Т. Р. Кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями : посібник для підрозділів Національної поліції у схемах. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 20 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2721 (дата звернення: 06.05.2026).
7. National Referral Mechanisms – Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons : A Practical Handbook / OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2nd ed. Warsaw : OSCE/ODIHR, 2022. 389 p. URL: https://odihr.osce.org/odihr/NRM-handbook (date of access: 06.05.2026).
8. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/783-2012-%D0%BF (дата звернення: 06.05.2026).
9. EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings 2021–2025. Unodc Sherloc Strategy Database. URL: https://www.unodc.org/cld/en/treaties/strategies/european_union/eu0007s.html (дата звернення: 06.05.2026).

Лисейко І. В.,
аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ CEPOL У КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЗУСИЛЬ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Агентство Європейського Союзу з питань правоохоронної підготовки (CEPOL), засноване відповідно до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2015/2219 від 25 листопада 2015 року [1], є ключовим наднаціональним інститутом у системі підготовки правоохоронців держав-членів ЄС та країн-партнерів. Правовою основою діяльності CEPOL також є Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею [2] , яка зобов'язала держави-члени забезпечити спеціальну підготовку посадових осіб системи правоохоронних органів.

CEPOL реалізує свій мандат у протидії торгівлі людьми через три взаємопов'язані функції: по-перше, розроблення та впровадження спеціалізованих навчальних програм для офіцерів поліції, прокурорів, прикордонників і суддів [3]; по-друге, формування загальноєвропейської бази знань через обмін передовим досвідом між правоохоронними органами держав-членів [4]; по-третє, координацію з Євроюстом та іншими агентствами ЄС задля забезпечення системної міжвідомчої взаємодії [5]. Таким чином, CEPOL виступає не лише освітньою структурою, а й платформою оперативної та нормативної інтеграції правоохоронного простору ЄС.

Агентство CEPOL сьогодні виступає ключовим інституційним партнером у забезпеченні освітнього та тренінгового компонентів протидії торгівлі людьми та організованій злочинності в межах актуального правового поля Європейського Союзу, зокрема у контексті імплементації Директиви ЄС 2024/1712 [6]. На CEPOL покладено завдання з формування уніфікованих навчальних стандартів та модулів для співробітників правоохоронних органів. Особливий фокус у діяльності Агентства зміщено на підвищення ефективності розслідувань, впровадження новітніх методик збору й документування доказової бази для переслідування злочинців, а також на розбудову спроможностей щодо своєчасної ідентифікації та захисту потерпілих осіб [7, с. 1945].

Окремого аналізу заслуговує практика CEPOL щодо залучення країн третього світу та країн-кандидатів на членство в ЄС, включно з Україною, до навчальних заходів через механізм CEPOL Програми зовнішніх зав'язків (External Relations Programme). Зокрема, у рамках програми Проєкт Твіннінг (Twinning) та Фінансової ініціативи ЄС з розбудови потенціалу правоохоронних органів (ILECU – EU-funded Initiative for Law Enforcement Capacity) українські правоохоронці отримали можливість проходити підготовку за методологічними стандартами CEPOL у сфері протидії торгівлі людьми. Це особливо актуально в контексті воєнних реалій, коли Україна зіштовхнулась із різким зростанням ризиків торгівлі людьми серед вимушено внутрішньо та зовнішньо переміщених осіб.

Безперечно, діяльність CEPOL відіграє важливу роль у формуванні єдиного європейського простору професійної підготовки правоохоронців та координації міжнародних зусиль у сфері протидії торгівлі людьми та організованій злочинній діяльності. Завдяки реалізації спеціалізованих навчальних програм, тренінгів, міжнародних курсів та платформ обміну досвідом CEPOL сприяє підвищенню професійних компетентностей працівників правоохоронних органів щодо виявлення, документування та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Особливого значення набуває міждержавна взаємодія у питаннях протидії транснаціональним злочинним мережам, які активно використовують сучасні цифрові технології, онлайн-платформи та міграційні процеси для експлуатації людей. У цьому контексті CEPOL виступає важливим інструментом гармонізації підходів держав-членів Європейського Союзу до підготовки поліцейських кадрів та впровадження сучасних стандартів правоохоронної діяльності.

Для України співпраця з CEPOL має особливе значення в умовах повномасштабної війни, коли значно зросли ризики торгівлі людьми, трудової та сексуальної експлуатації внутрішньо переміщених осіб, біженців, жінок і дітей. Участь українських поліцейських у навчальних програмах CEPOL сприяє впровадженню кращих європейських практик розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, розвитку міжнародного поліцейського співробітництва та вдосконаленню механізмів захисту потерпілих осіб. Водночас інтеграція української правоохоронної системи до європейського

безпекового простору створює додаткові можливості для підвищення ефективності протидії транснаціональній злочинності та зміцнення інституційної спроможності Національної поліції України. Саме подальший розвиток партнерства між Україною та CEPOL є важливою передумовою формування сучасної системи професійної підготовки поліцейських, орієнтованої на захист прав людини, забезпечення безпеки та ефективну протидію торгівлі людьми в умовах сучасних глобальних викликів.

Проведений аналітичний огляд дозволяє сформулювати такі висновки: CEPOL займає ключову інституційну позицію в системі підготовки правоохоронців держав ЄС та країн-партнерів щодо протидії торгівлі людьми, виконуючи функції нормативної, методичної та координаційної платформи; Агентство реалізує цей мандат через уніфіковані навчальні програми, засновані на комплексному підході до прав людини та правозахисних стандартах; ефективність діяльності CEPOL у цій сфері може бути суттєво підвищена шляхом удосконалення якісних критеріїв оцінювання результатів навчання; розширення участі країн-партнерів, передусім України, у програмах підготовки. Зміцнення ролі CEPOL є необхідною умовою ефективної міжнародної протидії торгівлі людьми в умовах зростаючої транснаціональності цього злочину.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2015/2219 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on the European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) and replacing and repealing Council Decision 2005/681/JHA. *Official Journal of the European Union*. 2015. L 319. P. 1–20. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R2219

2. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. *Official Journal of the European Union*. 2011. L 101. P. 1–11. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0036

3. Training & Education / European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). URL: https://www.cepol.europa.eu/training-education

4.Scientific knowledge and research / European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). URL: https://www.cepol.europa.eu/scientific-knowledge-research

5.Partners and stakeholders / European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL). URL: https://www.cepol.europa.eu/about/our-partners

6. Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв. URL: https://:eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng

7. Noémi Alexa, Matteo Arru. European Training Foundation (ETF). Towards a European Law Enforcement Training Architecture: The Role of CEPOL. Turin: ETF, 2021. p. 1933–1949.

Лисенко С. Є.,
аспірант кафедри криміналістики та судової медицини
(Національна академія внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА ОБМІН КРИМІНАЛІСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕПРАВЛЕННЮ ОСІБ ЧЕРЕЗ КОРДОН

Результативне розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України є можливим лише за умови якісної взаємодії усіх компетентних органів держав при безумовному виконанні узятих на себе міжнародних зобов'язань. Необхідність міжнародної співпраці під час розслідування такого виду кримінальних правопорушень в умовах сьогодення, на нашу думку, в першу чергу обумовлена такими чинниками: 1) зростання кількості цього виду кримінальних правопорушень; 2) вдосконалення злочинцями використовуваних засобів і методів протиправної діяльності; 3) перебування доказів і розшукуваних осіб за межами України; 4) необхідність проведення слідчих (розшукових) дій на території інших держав; 5) наявність міжнародних зобов'язань у сфері протидії злочинності; 6) протидія з боку злочинців, корумпованих представників владних структур та інших зацікавлених осіб.

Проаналізувавши погляди різних науковців щодо поняття «міжнародна співпраця», І. О. Завидняк вказує, що слід розмежовувати поняття «міжнародна співпраця під час кримінального провадження» та «міжнародна співпраця у сфері боротьби зі злочинністю». Перше є співпрацею судів, прокурорів, слідчих органів та дізнання з відповідними компетентними органами і посадовими особами іноземних держав та міжнародних організацій для досягнення мети й вирішення завдань кримінального провадження, а друге – це допомога в розробці заходів щодо запобігання злочинності, надання технічної та матеріально-технічної допомоги, допомоги в підготовці кадрів та інших належних способів щодо створення концепції з боротьби зі злочинністю й укладення нормативно-правових актів стосовно боротьби з окремими видами злочинів [1, с. 103]. Варто погодитися із твердженням, що необхідною умовою міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності та розслідуванні кримінальних правопорушень є наявність норм міжнародного та внутрішньо-державного права, які встановлюють загальні засади співробітництва, правила поведінки держав і уповноважених органів, що діють від їх імені, відповідальність за порушення узятих на основі такого співробітництва зобов'язань. Однак, реалії сучасної міжнародної співпраці вказують на те, що правові системи держав, які задіюють при співпраці, мають свої чіткі межі та не зливаються між собою при застосуванні. А це ускладнює й деколи унеможливлює досягнення бажаного результату. Погоджуємося з думкою О. В. Ковальової, яка пропонує міжнародне співробітництво розуміти як нормативно-визначену та передбачену міжнародним правом діяльність, що здійснюється стороною обвинувачення та забезпечує отримання і надання допомоги у реалізації процесуальних дій та інших заходів (гарантування прав і свобод людини і громадянина в межах кримінального провадження, забезпечення безпеки учасників провадження, дотримання правил імунітету, надання правової допомоги тощо), необхідних та достатніх для встановлення істини у кримінальному провадженні [2, с. 38].

Аналіз ч. 1 ст. 541 КПК України дає підстави стверджувати, що національне законодавство міжнародну правову допомогу визначає як проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом: 1) вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 4) тимчасової передачі осіб; 5) перейняття кримінального переслідування; 6) передачі засуджених осіб; 7) виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК України, форми співробітництва під час кримінального провадження (ст. 542 КПК України) [3]. Крім того, в Україні чинний Закон «Про ратифікацію Другого додатку протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах», в якому вказано, що Україна погоджується приймати та виконувати прохання, одержані за допомогою електронних або інших засобів зв'язку, за умови, що запитуюча Сторона гарантує невідкладне надання письмового оригіналу цього прохання. Вона має право не приймати положення ст. 17 Протоколу (щодо транскордонних спостережень). Крім того, Сторони зобов'язуються надавати без зволікань одна одній якнайширшу допомогу в провадженні стосовно правопорушень, покарання яких га момент прохання про надання допомоги підпадає під юрисдикцію судових органів запитуючої Сторони [4]. Ці, а також інші міжнародні та національні нормативно-правові акти мають безпосереднє відношення до розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України в умовах дії воєнного стану, оскільки часто трапляються випадки, коли хтось із співучасників кримінального правопорушення є громадянином іншої держави і залишається на її території, переправлені особи вже потрапили на територію іншої держави та не були затримані під час перетину кордону тощо. До слова, Україна безпосередньо межує з Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною та Польщею. З усіма ними підписано низку Договорів, що стосуються правової допомоги у цивільних і кримінальних справах, а також з прикордонних питань.

Важливу роль у здійсненні міжнародної співпраці відіграють Європол, Інтерпол та Frontex. Європол є найбільш авторитетним агентством Європейського Союзу (далі – ЄС) із співробітництва правоохоронних органів, який є центральною ланкою архітектури внутрішньої безпеки ЄС, приділяючи особливу увагу протидії тероризму, кіберзлочинності, незаконній міграції та іншим серйозним формам злочинності. Співробітництво з Європолом регулюється Угодою між Україною

та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво (підписана у 2016 р. та ратифікована 12.07.2017 р.). Це передбачає обмін інформацією, спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією про процедури кримінальних розслідувань, методами запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [5, с. 41]. Для підтримання розслідування воєнних злочинів, вчинених в Україні, Європол створив оперативну робочу групу (OTF) OSINT, метою якої є допомога у виявленні підозрюваних та їх причетність до воєнних злочинів, злочинів проти людяності або злочинів геноциду, вчинених в Україні, завдяки збору та аналізу розвідувальної інформації з відкритих джерел [6]. З огляду на досліджувану нами проблематику, Європол має можливість збирати інформацію з різних країн ЄС, в першу чергу тих, які мають кордон з Україною, про чоловіків мобілізаційного віку, що подають документи на отримання статусу біженця, а також інформації про осіб, що очолюють злочинні угрупування та займаються незаконним переправленням людей до Європи.

Україна з 1992 р. є членом Інтерполу – Міжнародної організації кримінальної поліції, яка зараз об'єднує близько 190 держав. Через мережу Національних центральних бюро країни-члени Інтерполу здійснюють взаємодію у питаннях розслідування кримінальних правопорушень, а також здійснюють міжнародний розшук осіб, які безвісно зниклих та таких, що ухиляються від слідства та суду. Укрбюро Інтерполу виконує наступні функції: а) здійснює обмін інформацією між правоохоронними органами України та іноземними державами в рамках відповідних кримінальних проваджень; б) проводить міжнародний розшук осіб, які обвинувачуються або є підсудними та переховуються від правоохоронних органів з метою уникнення кримінальної відповідальності, а також організовують їх екстрадицію в Україну; в) забезпечує обмін аналітичною та статистичною інформацією щодо боротьби зі злочинністю та організації діяльності правоохоронних органів [7, с. 33]. Можливості Інтерполу також можна ефективно використовувати під час розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України.

За охорону зовнішніх кордонів країн ЄС відповідає Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex), яке в Україні діє на основі Робочої домовленості з Адміністрацією Державної прикордонної служби (далі – ДПСУ) [8]. Серед основних можливостей цієї Агенції, що можуть сприяти виявленню фактів незаконного переправлення військовозобов'язаних осіб через державний кордон України можна назвати: 1) систематичний обмін статистичними та аналітичними даними, а також ризик-аналіз загроз ще до їх реалізації; 2) робота щодо адаптації функціонування українського прикордонного відомства до стандартів ЄС; 3) спільні навчання щодо підвищення кваліфікації персоналу в цьому напрямі; 4) надання сучасного обладнання для посилення можливостей.

Як бачимо, ситуація у сфері розслідування незаконного переправлення військовозобов'язаних осіб через державний кордон України з огляду на міжнародну співпрацю має досить неоднозначний характер. З однієї сторони є цілий масив нормативно-правових актів, що регламентують повноваження компетентних органів у цій сфері та саму процедуру такої співпраці, а з іншої – реалії сьогодення, коли така співпраця затягується через низку бюрократичних процедур та неспівпадіння у нормах законодавства країн.

Список використаних джерел

1. Завидняк І. О. Поняття й сутність міжнародного співробітництва в розслідуванні фінансових злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 47. Т. 2. С. 102–105.

2. Ковальова О. В. Особливості інформаційного забезпечення досудового розслідування в межах міжнародної правової допомоги. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 36–40.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

4. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах : Закон України від 01.06.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3449-17#Text

5. Руденко М. М. Європейські засади і стандарти забезпечення організації та діяльності поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 39–41.

6. Офіційний вебпортал Національної поліції України. URL: https://npu.gov.ua/news/yevropol-stvoryv-operatyvnu-robochu-hrupu-osint-dlia-pidtrymky-rozsliduvan-voiennykh-zlochyniv-skoienykh-v-ukraini

7. Організація міжнародного розшуку осіб за кримінальним процесуальним законодавством України: метод. рек. / В. В. Неволя, Д. Й. Никифорчук, Ю. М. Чорноус, О. С. Тарасенко та ін. К., 2017. 153 с.

8. Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: https:// dpsu.gov.ua/uk/european-border-and-coast-guard-agency-frontex

Лисюк А. М.,
курсант НН1-24-203 Пр,
(Харківський національний університет внутрішніх справ)
Макарова О. П.,
професор кафедри криміналістики та судової експертології НН1,
кандидат психологічних накук, доцент
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 149 ТА СТ. 332 КК УКРАЇНИ

Сучасні соціально-економічні та політичні реалії ставлять перед правоохоронною системою України нові виклики. Серед злочинів, що становлять підвищену суспільну небезпеку, особливе місце посідають діяння, передбачені ст. ст. 149 та 332 Кримінального кодексу України [1] (далі – КК України). Ці кримінальні правопорушення часто мають транснаціональний характер, високий рівень латентності та пов'язані з організованими формами злочинної діяльності, що вимагає специфічного підходу до організації та здійснення досудового розслідування.

Ефективність розслідування цих правопорушень безпосередньо залежить від своєчасності внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань на підставі ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України [2] (далі – КПК України) та належного визначення підслідності. Відповідно до ст. 216 КПК України [2], досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 149 КК України [1], здійснюється слідчими органів Національної поліції України, а у випадках, коли злочин вчинений службовою особою або із застосуванням службового становища, підслідність може визначатися за іншими правоохоронними органами. Водночас розслідування за ст. 332 КК України традиційно віднесено до компетенції органів Національної поліції України або Служби безпеки України [1].

Аналіз елементів складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України [1], свідчить, що з об'єктивної сторони торгівля людьми може вчинятися у таких формах: 1) торгівля людиною; 2) вербування людини; 3) переміщення людини; 4) переховування людини; 5) передача людини; 6) одержання людини. Торгівля людьми має місце у разі вчинення хоча б однієї з перерахованих дій [3, с. 41]. Кваліфікуючими ознаками є вчинення цих дій щодо малолітнього або повторно. На практиці доказування мети експлуатації є однією з найскладніших проблем для сторони обвинувачення на початковому етапі розслідування. Злочинці часто маскують свої дії під легальне працевлаштування за кордоном або надання освітніх послуг. Тому предметом доказування стає не лише сам факт переміщення, а й наявність умислу на подальше використання особи у примусовій праці, проституції, вилученні органів чи інших формах експлуатації.

На відміну від цього, ст. 332 КК України [1] спрямована на захист встановленого порядку перетину державного кордону. Об'єктивна сторона злочину полягає в незаконному переправленні осіб через державний кордон України, організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво незаконним переправленням осіб через державний кордон України, сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон України [4, с. 8]. Особливістю

досудового розслідування тут є необхідність встановлення всіх співучасників, оскільки незаконне переправлення майже завжди вимагає координації дій між організатором, перевізником, особами, що виготовляють підроблені документи, та тими, хто забезпечує супровід або зустріч мігрантів.

Важливим етапом збирання доказів є проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), передбачених главою 21 КПК України [2]. У справах про торгівлю людьми та незаконне переправлення осіб через кордон застосування таких заходів, як аудіо- чи відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та арешт, огляд і виїмка кореспонденції, є важливими елементом. Вони дозволяють задокументувати злочинну діяльність організованої групи, встановити канали фінансування та зв'язки між фігурантами. Проте отримані в ході НСРД матеріали потребують ретельного процесуального оформлення та розсекречення відповідно до вимог ст. 256 КПК України [1], інакше вони втрачають статус допустимих доказів.

Ще однією специфічною рисою є процесуальний статус потерпілих за ст. 149 КК України [1]. ЄСПЛ в рішенні у справі «Rantsev v. Cyprus and Russia» [5] зазначив, що не може бути жодного сумніву в тому, що торгівля людьми загрожує людській гідності й основним свободам її жертв і що її не може вважати сумісною з демократичним суспільством і цінностями, проголошеними в ЄКПЛ [6]. Нерідко особи, які постраждали від торгівлі людьми, перебувають у стані сильного психологічного стресу, залежності від злочинців або ж побоюються помсти. Тому слідчий зобов'язаний забезпечити заходи безпеки, передбачені ст. 52 КПК України [2], зокрема залучення психолога або перекладача, якщо особа не володіє державною мовою. Допит таких осіб має проводитися з дотриманням вимог щодо мінімізації психологічної травматизації, наприклад, із застосуванням відеозапису під час допиту в режимі відеоконференції з іншого приміщення.

Крім того, під час розслідування обох категорій злочинів значна увага приділяється проведенню судових експертиз. За ст. 242 КПК України [2], слідчий або прокурор зобов'язані звернутися до експерта для проведення судово-медичної, психологічної, а також комп'ютерно-технічної експертизи. Остання відіграє важливу роль, коли доказова база ґрунтується на листуванні у месенджерах, даних геолокації мобільних телефонів або аналізі криптовалютних чи банківських транзакцій, через які здійснювалася оплата за незаконні послуги.

Організація взаємодії між органами досудового розслідування та іншими державними інституціями також відіграє важливу роль. У справах, пов'язаних з перетинанням кордону, надзвичайно важливою є співпраця з Державною прикордонною службою України для отримання інформації з баз даних про перетин кордону, а також з Державною міграційною службою. У справах про торгівлю людьми ефективною є взаємодія з громадськими та міжнародними організаціями, які можуть надати тимчасовий притулок потерпілим та сприяти їхній соціальній реабілітації.

Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що успішне здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 149 та 332 КК України [1], вимагає комплексного підходу, що поєднує класичні слідчі дії з активним використанням сучасних цифрових технологій та міжнародних інструментів співпраці. Ключовою проблемою залишається збір доказів на початковому етапі та забезпечення безпеки потерпілих. Для підвищення ефективності розслідування доцільно розробити єдині методичні рекомендації для слідчих органів, які б чітко регламентували порядок взаємодії з прикордонними та міграційними службами, а також оптимізували процес призначення складних комплексних експертиз. Удосконалення процесуальних механізмів документування таких злочинів дозволить не лише притягнути винних до відповідальності, а й забезпечити належний захист прав потерпілих осіб.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

3. Андрушко А. В. Об'єктивна сторона торгівлі людьми. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 40–75. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0252c14-6061-425d-a01e-c812ff30dea7/content.

4. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України [Текст] : метод. рек. / [Чернявський С. С., Вознюк А. А., Брисковська О.М. та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр.

справ, 2017. 64 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e31859b9-23c6-425c-bfa0-a56856b800a9/content.

5. Справа ЄСПЛ «ранцева проти Кіпру та Росії» від 07.01.2010 № 25965/04. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96549%22]}.

6. Стефані Н. Протидія торгівлі людьми та захист постраждалих осіб: актуальні питання судової практики. Практика Верховного Суду. 26 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Present_protydia_torgivli_lydmu.pdf.

Лукащук Ю. А.,
асистент кафедри автоматизованих систем управління,
доктор філософії в галузі комп'ютерних наук
(Національний університет «Львівська політехніка»)

BLOCKCHAIN-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ

Сучасні глобалізаційні процеси, зростання міжнародної мобільності населення, воєнні конфлікти, збільшення кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб зумовлюють необхідність удосконалення системи міграційної безпеки держав.

Однією з ключових проблем у цій сфері залишається використання підроблених документів, незаконне перетинання державного кордону, несанкціоноване використання персональних даних та недосконаліть механізмів міжвідомчого інформаційного обміну. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває впровадження сучасних цифрових технологій, здатних забезпечити високий рівень захисту інформації, достовірність ідентифікаційних даних та прозорість процедур міграційного контролю. Однією з найбільш перспективних технологій у цій сфері є blockchain (блокчейн).

Blockchain є технологією розподіленого реєстру у вигляді ланцюга блоків, у межах якої інформація зберігається у вигляді послідовно пов'язаних блоків даних (єдиний безперервний ланцюг), захищених криптографічними механізмами. Основною особливістю такої системи є незмінність записів після їх підтвердження мережею, що забезпечує високий рівень захисту від фальсифікації та несанкціонованого втручання. На відміну від традиційних централізованих баз даних, blockchain функціонує на основі децентралізованого принципу зберігання інформації, що мінімізує ризики втрати даних або компрометації системи внаслідок кібератак [1].

У сфері міграційної безпеки blockchain-технології можуть застосовуватися насамперед для забезпечення автентичності документів, цифрової ідентифікації осіб та організації захищеного міжвідомчого інформаційного обміну. Використання розподілених реєстрів дозволяє створювати цифрові записи щодо паспортних документів, посвідок на проживання, віз, дозволів на тимчасове перебування та інших ідентифікаційних документів. Після внесення відповідної інформації до blockchain будь-які спроби модифікації даних можуть бути виявлені завдяки криптографічному механізму верифікації та журналюванню змін уповноваженими органами.

Особливого значення blockchain-технології набувають у контексті протидії незаконній міграції та транскордонній злочинності. За даними міжнародних організацій, одним із поширених інструментів незаконної міграції є використання підроблених або викрадених документів. Традиційні системи перевірки документів не завжди забезпечують достатній рівень захисту через фрагментарність державних реєстрів та обмеженість міждержавного інформаційного обміну. Упровадження blockchain-платформ потенційно дозволяє створити інтегровану систему перевірки документів, доступ до якої можуть отримувати уповноважені державні органи різних країн [2].

Водночас важливо враховувати, що blockchain не гарантує достовірності первинно внесених даних, а забезпечує лише їх подальшу незмінність та цілісність. На практиці це означає, що blockchain не може розглядатися як самодостатній механізм гарантування достовірності інформації без належного державного контролю та функціонування ефективних процедур первинної

ідентифікації особи. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання відповідальності уповноважених органів за внесення даних до системи. Саме тому ефективність таких систем значною мірою залежить від надійності механізмів первинної верифікації особи та контролю за внесенням інформації до реєстру. У зв'язку з цим перспективним напрямом є інтеграція blockchain із біометричними системами ідентифікації.

Поєднання технологій розподіленого реєстру з біометричними даними дозволяє створити багаторівневу систему захисту персональної інформації. Використання відбитків пальців, технологій розпізнавання обличчя, райдужної оболонки ока або інших біометричних параметрів суттєво ускладнює можливість використання підроблених документів чи викрадених персональних даних. Біометричні дані можуть використовуватись як ключ доступу до цифрового ідентифікатора особи, що зберігається у blockchain-системі [3].

У сучасній міжнародній практиці активно розвивається концепція автономної ідентифікації, відповідно до якої особа самостійно контролює власні цифрові ідентифікаційні дані без необхідності їх постійного зберігання у централізованих державних реєстрах. Такий підхід забезпечує більш високий рівень приватності та дозволяє особі самостійно визначати обсяг інформації, доступної для перевірки. Для міграційної сфери це має особливе значення, оскільки дозволяє забезпечити безпечну ідентифікацію біженців, осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб навіть за відсутності традиційних паперових документів [4]. Водночас надмірна децентралізація цифрової ідентифікації може створювати додаткові ризики для державного контролю у сфері національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану та посилених міграційних загроз. Тому впровадження моделей самостійної ідентифікації потребує збалансованого поєднання приватності особи та механізмів державного нагляду. У контексті національної безпеки повна децентралізація цифрової ідентифікації може обмежувати можливості державного контролю за міграційними процесами, що є особливо ризикованим в умовах воєнного стану та підвищених терористичних загроз.

Важливим напрямом використання blockchain є забезпечення міжвідомчої взаємодії державних органів. У більшості країн інформація щодо міграційного статусу особи зберігається у різних державних реєстрах, що належать прикордонним службам, міграційним органам, правоохоронним структурам та консульським установам. Недостатній рівень інтеграції таких систем нерідко ускладнює оперативний обмін інформацією та знижує ефективність протидії правопорушенням у міграційній сфері. Blockchain-платформи дозволяють створити єдиний захищений цифровий простір для обміну інформацією між державними органами із забезпеченням прозорості доступу до даних та фіксації всіх операцій [5].

Крім того, використання blockchain-технологій може суттєво підвищити ефективність процедур прикордонного контролю. Автоматизована перевірка цифрових документів та миттєва верифікація інформації у розподіленому реєстрі дозволяють скоротити час проходження контролю та знизити навантаження на прикордонні служби. Особливо актуальним це є в умовах масових міграційних потоків та гуманітарних криз.

Перспективним напрямом є також використання смарт-контрактів у сфері міграційного адміністрування. Смарт-контракт – це програмний алгоритм, який автоматично виконує визначені дії після настання певних умов. У сфері міграційної безпеки такі механізми можуть застосовуватися для автоматичного контролю строків дії віз, посвідок на проживання чи дозволів на працевлаштування. У разі завершення терміну дії документа система може автоматично інформувати відповідні органи або ініціювати процедуру оновлення статусу особи [6]. Однак повна автоматизація міграційних процедур потребує обережного підходу, оскільки прийняття рішень виключно алгоритмічними засобами може призводити до порушення прав людини або помилкових адміністративних рішень у складних гуманітарних ситуаціях.

Особливої актуальності blockchain-технології набули у сфері надання допомоги біженцям та внутрішньо переміщеним особам. Унаслідок воєнних конфліктів значна кількість людей втрачає документи або не має можливості оперативно підтвердити свою особу. У таких умовах цифрові ідентифікатори можуть забезпечити доступ до гуманітарної допомоги, медичних послуг, соціальних виплат та інших видів державної підтримки. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців уже реалізовувало пілотні blockchain-рішення для надання грошової допомоги особам, постраждалим від війни в Україні [7].

Разом із тим упровадження blockchain у сфері міграційної безпеки супроводжується низкою правових, технічних та етичних викликів. Однією з ключових проблем є забезпечення права

на приватність та захист персональних даних. Незмінність записів у blockchain може вступати у суперечність із положеннями європейського законодавства щодо права особи на видалення або виправлення персональної інформації. Зокрема, Загальний регламент Європейського Союзу про захист даних передбачає право особи на «забуття», що є складним для реалізації у децентралізованих системах [8]. В Україні питання захисту персональних даних регулюються Законом України «Про захист персональних даних», який визначає правові засади обробки та зберігання персональної інформації в інформаційно-комунікаційних системах [9].

Додатковою проблемою є визначення відповідальності за обробку даних у blockchain-мережах. У традиційних інформаційних системах чітко визначається власник або розпорядник персональних даних. Натомість у децентралізованих системах розподіл відповідальності між учасниками мережі може бути юридично невизначеним. Це створює необхідність розроблення спеціального нормативно-правового регулювання використання blockchain у діяльності державних органів.

Суттєвим викликом залишається також технічна складність інтеграції blockchain-рішень із чинними державними інформаційними системами. Більшість державних реєстрів функціонує на основі централізованих архітектур, які не пристосовані до використання технологій розподіленого реєстру. Для ефективного впровадження blockchain необхідні значні фінансові ресурси, модернізація цифрової інфраструктури та підготовка висококваліфікованих спеціалістів у сфері кібербезпеки та цифрового адміністрування [10].

Окрему увагу слід приділити кібербезпековим ризикам. Попри високий рівень захисту blockchain-систем, потенційними загрозами залишаються компрометація криптографічних ключів, помилки у смарт-контрактах, атаки на користувацькі інтерфейси та несанкціонований доступ до біометричних даних. Крім того, надмірна концентрація повноважень у приватних blockchain-системах може частково нівелювати переваги децентралізації.

Україна вже має позитивний досвід використання цифрових документів і електронних сервісів у межах державної платформи «Дія». Інтеграція blockchain-рішень із цифровою екосистемою «Дія» потенційно може забезпечити додатковий рівень верифікації електронних документів та підвищити стійкість державних реєстрів до кібератак. Подальша інтеграція blockchain-рішень у діяльність Державної міграційної служби, прикордонних органів та систем електронної ідентифікації може стати важливим етапом модернізації державної системи безпеки. Водночас для України важливим залишається забезпечення кіберстійкості таких систем в умовах постійних гібридних та кібератак з боку держави-агресора.

Міжнародний досвід також свідчить про поступове поширення blockchain-рішень у сфері цифрової ідентифікації населення та електронного урядування. Європейський Союз активно розвиває систему «Європейського цифрового гаманця», спрямовану на створення безпечного механізму цифрової ідентифікації громадян у межах єдиного цифрового простору. Подібні технології здатні забезпечити більш ефективний міжнародний обмін інформацією та спростити процедури перевірки документів [11]. Наприклад, Естонія використовує елементи технологій розподіленого реєстру у системі електронного урядування для забезпечення цілісності державних даних та цифрової ідентифікації громадян.

На сучасному етапі розвитку цифрового урядування blockchain-технології доцільно розглядати не як альтернативу існуючим державним реєстрам, а як інструмент підвищення рівня їх захищеності, прозорості та міжвідомчої взаємодії. Ефективність таких рішень безпосередньо залежить від рівня цифрової інфраструктури держави та готовності органів влади до технологічної трансформації.

Отже, blockchain-технології мають значний потенціал у сфері забезпечення автентичності міграційних документів та цифрової ідентифікації осіб. Використання розподілених реєстрів сприятиме підвищенню рівня інформаційної безпеки, ефективності міграційного контролю та протидії незаконній міграції. Водночас ефективне впровадження таких технологій потребує комплексного правового регулювання, міжнародної координації, розвитку цифрової інфраструктури та забезпечення належного захисту персональних даних. За умови належного нормативного та технічного забезпечення blockchain може стати важливим елементом сучасної системи державної міграційної безпеки. Подальший розвиток blockchain-рішень у міграційній сфері може стати одним із ключових напрямів модернізації системи цифрової безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Androulaki E. et al. Hyperledger Fabric: A Distributed Operating System for Permissioned Blockchains // arXiv. 2018. URL: https://arxiv.org/abs/1801.10228 (дата звернення: 07.05.2026).
2. Elisa N., Yang L., Chao F., Cao Y. A framework of blockchain-based secure and privacy-preserving E-government system // arXiv. 2020. URL: https://arxiv.org/abs/2006.14231 (дата звернення: 07.05.2026).
3. ENISA. Distributed Ledger Technology & Cybersecurity – Improving information security in the financial sector. URL: https://www.enisa.europa.eu/publications/blockchain-security (дата звернення: 07.05.2026).
4. World Economic Forum. Decentralized Identity in a Digital Age: A Learning Guide. 2018. URL: https://www.weforum.org/reports/decentralized-identity-in-a-digital-age-a-learning-guide/ (дата звернення: 07.05.2026).
5. OECD. The OECD Digital Government Policy Framework: Six dimensions of a Digital Government. OECD Public Governance Policy Papers. 2020. No. 02. URL: https://www.oecd.org/governance/the-oecd-digital-government-policy-framework-f64fed2a-en.htm (дата звернення: 07.05.2026).
6. Zheng Z., Xie S., Dai H., Chen X., Wang H. An Overview of Blockchain Technology: Architecture, Consensus, and Future Trends // IEEE International Congress on Big Data. 2017.
7. UNHCR. UNHCR launches pilot Cash-Based Intervention Using Blockchain Technology for Humanitarian Payments to People Displaced and Impacted by the War in Ukraine. URL: https://www.unhcr.org/ua/en/52555-unhcr-launches-pilot-cash-based-intervention-using-blockchain-technology-for-humanitarian-payments-to-people-displaced-and-impacted-by-the-war-in-ukraine-unhcr-has-launched-a-first-of-its-kind-integ.html (дата звернення: 07.05.2026).
8. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation). URL: https://eur-lex.europa.eu/ (дата звернення: 07.05.2026).
9. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 №2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17.
10. Casino F., Dasaklis T., Patsakis C. A systematic literature review of blockchain-based applications: Current status, classification and open issues // Telematics and Informatics. 2019. Vol. 36.
11. European Commission. European Digital Identity. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/ (дата звернення: 07.05.2026).

Луцький Т. М.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультуту № 1,
доктор філософії в галузі права, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Авраменко О. В.,
професор кафедри кримінального права та кримінології факультуту № 1,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З КРАЇН СХОДУ НА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобалізації трудова міграція стала одним із ключових факторів соціально-економічного розвитку держав. Україна тривалий час була переважно країною-експортером робочої сили, однак останніми роками, особливо в умовах демографічної кризи та дефіциту кадрів, дедалі частіше постає питання залучення трудових мігрантів із країн Сходу – Індії, Бангладешу, Пакистану, Непалу, Філіппін та інших держав Азії. Водночас активізація міграційних процесів супроводжується зростанням ризиків торгівлі людьми, трудової експлуатації та нелегального працевлаштування.

В Україні набирає обертів новий тренд на ринку праці: підприємства активно залучають трудових мігрантів із країн Азії, насамперед з Індії, Пакистану та Філіппін, щоб закрити вакансії,

що залишилися без українських працівників. Це зумовлено гострим дефіцитом робочої сили, який складає близько 30%, через війну та еміграцію. Бізнес залучає іноземців на заміну українським працівникам [1].

Підприємці самостійно шукають вихід із кадрової кризи, імпортуючи робочу силу з-за кордону. Будівельна галузь активно залучає іноземних працівників для фізичної роботи. Легка промисловість, зокрема швейні виробництва, наймає жінок з Філіппін для виготовлення одягу.

Головною причиною залучення іноземної робочої сили є гостра нестача кадрів в Україні: частина українців виїхала за кордон, інші мобілізовані або змінили сферу діяльності. В результаті підприємства змушені шукати альтернативу, щоб не зупиняти виробництво. Процес залучення трудових мігрантів відбувається практично без державного контролю та централізованого регулювання, а підприємства, формують власні схеми набору та адаптації іноземних працівників.

Одним із найжахливіших та найнебезпечніших явищ в сучасному суспільстві в Україні та світі є торгівля людьми. Цей феномен вражає своїми масштабами впливу та негативними наслідками та має різні форми: продаж дітей, використання їх у жебрацтві, втягнення в протиправну діяльність, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), проведення експериментів над тілом і психікою людини, насильне вилучення органів і частин тіла людини, використання у збройних конфліктах тощо. Зазначений перелік не є вичерпним і може змінюватися залежно від розвитку світових кримінальних тенденцій. [2, с. 43]. Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), наша держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливими способами захищати людину. [3, с. 17]. Тому серед пріоритетних напрямів державної політики – боротьба з кримінальними правопорушеннями, які набули загрозливих транснаціональних масштабів, зокрема з таким ганебним асоціальним явищем, як торгівля людьми, та визначення основних принципів та методів протидії цим злочинним проявам. Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, які переживає світ, створюють загрозу поширення торгівлі людьми практично серед всіх соціальних груп населення [2, с. 43].

Проблема торгівлі людьми є однією з найнебезпечніших форм порушення прав людини. За даними міжнародних та українських організацій, Україна залишається країною походження, транзиту і частково призначення жертв торгівлі людьми.

Мігранти, при приїзді в Україну належать до груп підвищеного ризику через: мовний бар'єр; незнання українського законодавства; залежність від посередників; нелегальне працевлаштування; відсутність соціального захисту.

Такі умови створюють сприятливе середовище для діяльності злочинних мереж, пов'язаних із торгівлею людьми.

Основними проблемами, що сприяють вчиненню такого кримінального правопорушення як торгівля людьми (ст. 149 КК України) в умовах трудової міграції є:

1. Нелегальне працевлаштування. Багато трудових мігрантів погоджуються на роботу без офіційного оформлення, що робить їх повністю залежними від роботодавця. У таких випадках працівники можуть: працювати без оплати; жити в неналежних умовах; зазнавати психологічного та фізичного насильства; втрачати документи.

2. Діяльність посередників. Нелегальні агенції з працевлаштування часто обіцяють високі зарплати та комфортні умови праці, але фактично займаються вербуванням людей для експлуатації. Українські центри зайнятості неодноразово наголошували на необхідності перевірки ліцензій посередників та укладання офіційних контрактів.

3. Воєнний фактор. Повномасштабна війна значно посилила ризики торгівлі людьми. Масове переміщення населення, економічна нестабільність і зростання кількості вразливих груп створили додаткові можливості для злочинців. За даними дослідження UNODC, у 2022–2023 роках в Україні було розслідувано 277 випадків торгівлі людьми. [4]

4. Трудова експлуатація. Трудова експлуатація стає дедалі поширенішою формою торгівлі людьми. За офіційними даними, у 2024 році в Україні зафіксовано 15 випадків трудової експлуатації серед осіб, які отримали статус постраждалих від торгівлі людьми. [4]

Негативні наслідки трудової міграції та торгівлі людьми проявляються у: поширенні тіньової економіки; порушенні прав людини; криміналізації окремих секторів ринку праці; соціальній напрузі; дискримінації іноземців; зростанні нелегальної зайнятості.

Водночас контрольована та легальна трудова міграція може мати позитивний ефект для економіки України, зокрема компенсувати дефіцит робочої сили.

Для мінімізації ризиків торгівлі людьми в умовах трудової міграції необхідно: удосконалити законодавство (посилення контролю за діяльністю агентств працевлаштування; жорсткіше покарання за трудову експлуатацію; вдосконалення міграційної політики); здійснювати інформаційну роботу (проведення інформаційних кампаній; навчання мігрантів їхнім правам; підвищення обізнаності населення щодо ризиків нелегальної роботи); посилити міжнародну співпрацю (взаємодія з міжнародними організаціями; обмін інформацією між державами; спільна боротьба з транснаціональними злочинними мережами); посилення соціального захисту (створення центрів підтримки мігрантів; доступ до правової допомоги; психологічна та соціальна реабілітація постраждалих).

Очевидно, що масове завезення в Україну мігрантів інших культурних та релігійних традицій на перспективу призведе лише до збільшення наших проблем. Україна має хороший шанс навчатись на чужих помилках, а саме на помилках Європи. А також маємо навчатись на позитивних прикладах Європи.

З негативних – нелегальні мігранти суттєво погіршили криміногенну статистику в країнах західної Європи та не призвели там до покращення економічної ситуації. З позитивних прикладів – Польща відмовилась приймати нелегальних мігрантів із країн Африки, Азії, натомість вже понад 10 років робить ставку на створення комфортних умов для міграції українців та білорусів, які є близькими культурно, легко асимільовуються та як підсумок це спричинило стрімкий економічний бум в Польщі.

Трудова міграція з країн Сходу в Україну є складним і суперечливим явищем. З одного боку, вона може допомогти подолати дефіцит робочої сили та підтримати економіку держави. З іншого – недостатній контроль за міграційними процесами створює сприятливі умови для торгівлі людьми та трудової експлуатації.

Україна потребує комплексної державної політики, спрямованої на захист прав трудових мігрантів, запобігання нелегальній зайнятості та ефективну боротьбу з торгівлею людьми. Лише поєднання законодавчих, соціальних та міжнародних механізмів дозволить мінімізувати ризики та забезпечити безпечні умови трудової міграції.

Список використаних джерел

1. В Україну почали завозити трудових мігрантів: ким замінюють українських працівників. URL: https://radiotrek.rv.ua/news/v-ukrayinu-pochali-zavoziti-trudovih-migrantiv-kim-zaminyuyut-ukrayinskih-pracivnikiv_362579.html https://radiotrek.rv.ua/news/v-ukrayinu-pochali-zavoziti-trudovih-migrantiv-kim-zaminyuyut-ukrayinskih-pracivnikiv_362579.html (дата звернення: 10.05.2026).

2. Луцький Т. М., Газдайка-Василишин І. Б. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. URL: http://journals.lvduvs.lviv. ua/index.php/law/article/view/562/556 (дата звернення: 18.04.2026).

3. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі : дис. ... канд. юрид. наук: спец. : 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 385 с.

4. Інспекція праці інформує: Торгівля людьми – підсумки 2024 року. URL: https://smu.dsp.gov.ua/inspektsiia-pratsi-informuie-torhivlia-liudmy-pidsumky-2024-roku/ (дата звернення: 18.04.2026).

Мармура О. З.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультуту № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ефективність протидії людьми, безумовно, суттєво залежить від якості правового регулювання такого роду діяльності. Не останнє місце в такому разі займає кримінально-правове регулювання, себто регламентація кримінальної відповідальності за відповідні діяння. Проблематика кримінальної відповідальності за торгівлю людьми не раз піднімалася вченими. У науковій та навчальній літературі знайдемо чимало наукових статей, доповідей. Посібників та інших праць, безпосередньо присвячених кримінально-правовій протидії торгівлі людьми. Водночас надалі чимало питань залишаються невирішеними. Хоч законодавець вже двічі реформував ст. 149 КК України («Торгівля людьми»). Цей процес явно не можна вважати завершеним, а систему норм, що забезпечують кримінально-правову охорону від фактів торгівлі людьми – довершеною. Окрім цього. незважаючи на наявність усталених доктринальних позицій щодо тих або інших питань, вони часто безпідставно та необґрунтовано не враховуються судовою практикою. В силу цього проблематику кримінальної відповідальності щоразу слід порушувати та в дискусії шукати оптимальні шляхи її вирішення.

В межах цієї доповіді розглянемо найактуальніші проблеми кваліфікації діянь, пов’язаних із торгівлею людьми.

1. Перше, на що звернемо увагу – це саме формулювання вказівки на мету експлуатації. Частина перша ст. 149 КК України сформульована так, що не зрозуміло чи така мета стосується конкретно торгівлі людиною як окремої форми вчинення кримінального правопорушення. Невизначеності додає той факт, що згідно ст. 3 Протоколу ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, торгівля людьми – це здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом… Відповідно до ст. 149 КК України – торгівля людиною є однією з форм вчинення торгівлі людьми, поряд із вербуванням, переміщенням, переховуванням, передачею або одержанням людини. В навчальній та довідковій літературі вказується на мету експлуатації людини, і при цьому жодних винятків щодо будь-якої із форм вчинення цього кримінального правопорушення не зазначається. Натомість суди, кваліфікуючи купівлю-продаж людини, про мету експлуатації нічого не згадують і відповідно доведенню цієї ознаки уваги не приділяють [1; 2]. Своєю чергою вважаю, що при купівлі-продажі людини жодна зі сторін може й не переслідувати мети експлуатації цієї людини, навіть попри надзвичайно широкі можливості для тлумачення даного поняття.

Вочевидь без законодавчого регулювання даної проблеми не обійтись. При цьому варто відзначити, що міжнародне право пов’язує торгівлю людьми виключно з метою експлуатації. Проте факти купівлі-продажу людини, а також подібних угод щодо людини (обмін, передача в рахунок оплати боргу, дарування тощо), навіть якщо сторони не переслідували мети експлуатації цієї людини, становлять суспільну небезпечність і вимагають кримінально-правового реагування. Відтак в межах норми про торгівлю людьми пропонуємо регламентувати відповідальність виключно за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, привівши таким чином національну норму у відповідність до норм Протоколу ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї. Натомість для випадків укладення угоди купівлі-продажу людини чи іншої незаконної угоди щодо людини, вчинені за відсутності ознак торгівлі людьми (або ж вчинені без мети експлуатації цієї людини), передбачити окрему норму (найкраще – окрему статтю, наприклад 149^1).

2. Експлуатація людини, яка стала жертвою торгівлі людьми, сама по собі може мати кримінально-протиправних характер. Мова йде, зокрема, про сексуальну експлуатацію, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, втягнення в злочинну діяльність. Водночас експлуатація людини характеризує виключно мету торгівлі людьми – бажаний результат, який настане у майбутньому (або й не настане). Сама ж експлуатація, відтак, знаходиться поза межами складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК України. Отже за логікою –

усі форми експлуатації людини, що є кримінально-караними, повинні отримувати окрему кримінально-правову оцінку та кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень. Такого підходу, в основному, дотримуються вчені. Водночас у правозастосовній практиці, як свідчить проведений аналіз судових рішень, підходи інші. Наприклад згідно вироку Приморського районного суду м. Одеси у справі № 522/16554/25, обвинувачений здійснив вербування потерпілої для поїздки за кордон, повідомляючи завідомо неправдиву інформацію про її працевлаштування в якості покоївки в готелі, знаючи при цьому, що дана особа по приїзду на місце було залучена до сфери проституції. По прибуттю на місце, у зв'язку з уразливим станом особа дала згоду на оплатне надання послуг сексуального характеру, при цьому згідно із домовленістю частину оплати за такі послуги повинна була віддавати передавати організатору [3]. Отже щодо потерпілої було вчинено втягнення у зайняття проституцією (ст. 303 КК України). Сам же обвинувачений усвідомлював дані обставини, а відтак він, щонайменше, виступав пособником у такому кримінальному правопорушенні. Проте його дії орган досудового розслідування, а далі й суд, кваліфікували виключно за ст. 149 КК України. Такий підхід правозастосувачів очевидно порушує принцип невідворотності кримінальної відповідальності. Більше того, в ситуації, коли особа вчиняє вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, маючи на меті її експлуатацію у формі, яка утворює самостійне кримінальне правопорушення, навіть якщо до такої експлуатації не дійшло, такі дії вже можна розглядати щонайменше як готування до відповідного кримінального правопорушення (зокрема й до втягнення у зайняття проституцією). Такі випадки повною мірою відповідають конструкції ідеальної сукупності кримінальних правопорушень.

Отже торгівля людьми, вчинена з метою експлуатації людини у формі, що утворює самостійне кримінальне правопорушення, повинна кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень: власне торгівлі людьми (ст. 149 КК України) та відповідної стадії кримінального правопорушення, в якому проявилася експлуатація (ст. ст. 142, 150, 150^1, 151^2, 169, 300, 301, 302–304 КК України.

3. Вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 КК України, якщо потерпілий повнолітній, має поєднуватися із одним із способів впливу на нього: примусом, застосуванням до потерпілого або його близьких родичів насильства чи погрозою застосування такого, викраденням, обманом, шантажем, використанням матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану, підкупом третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Здебільшого в науковій літературі такі способи впливу характеризують як спосіб вчинення кримінального правопорушення. Водночас саме застосування окремих із перелічених способів впливу утворює склад окремого кримінального правопорушення (заподіяння тілесних ушкоджень, незаконного позбавлення волі або викрадення особи тощо). В такому разі ситуація має ознаки конкуренції норми про ціле та норми про частину, де першою виступає норма про торгівлю людьми (ст. 149 КК України), а другою – норма про кримінальну відповідальність за застосування самого способу впливу на потерпілого (ст. ст. 121, 122, 125, 126, 126^1, 127, 129, 146, 146^1 КК України). Загальноприйнятим є положення, що за такого виду конкуренції перевага надається нормі про ціле (тобто передбаченій ст. 149 КК України). І, звісно, застосовується лише норма про ціле.

Такий підхід бачимо й у правозастосовній практиці. Наприклад із вироку Бориспільського міськрайонного суду Київської області у справі № 361/1227/23 випливає, що орган досудового розслідування (вирок виправдальний), констатуючи, що мало місце викрадення потерпілого, кваліфікував діяння підозрюваного виключно за ст. 149 КК України [4].

Водночас використання способу впливу, який сам по собі не є кримінально караним і використання способу впливу, що утворює окреме кримінальне правопорушення – це доволі різні ситуації у контексті ступеня суспільної небезпечності. Тим не менше, на це уваги законодавець не звернув. Відтак, наприклад, в разі викрадення людини, за що окремо передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років, торгівля людьми кваліфікуватиметься за першою частиною (простий склад кримінального правопорушення, а якщо ж особі завдано побоїв, які не спричинили тілесних ушкоджень, за що окремо максимально можна призначити громадські роботи на строк до двохсот годин чи виправні роботи на строк до одного року (як і у випадку лише погрози таким насильством) – за частиною другою (матиме місце кваліфікований склад торгівлі людьми), а в разі заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я потерпілого – за частиною третьою (особливо кваліфікований склад). Відтак задля

забезпечення принципу справедливості, слід переглянути тяжкість способів вчинення вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини і відповідним чином переформатовати склади торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми у справі № 592/10386/25 від 19 серпня 2025 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/129749013 (дата звернення: 13.05.2026).

2. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя у справі № 333/5560/17 від 21 листопада 2025 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/132223188 (дата звернення: 13.05.2026).

3. Вирок Приморського районного суду м. Одеси у справі № 522/16554/25 від 23 березня 2026 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135051544 (дата звернення: 13.05.2026).

4. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області у справі № 361/1227/23 від 21 квітня 2026 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135977961 (дата звернення: 13.05.2026).

Маринович А. В.,
курсант факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Дідик Н. І.,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ННІПФПКП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У сучасному світі проблема подолання насильства щодо жінок залишається гострим соціальним і правовим викликом, що потребує системного підходу з боку держави та суспільства. Незважаючи на прогрес у сфері гендерної рівності, жінки в різних країнах продовжують стикатися з фізичним, психологічним, економічним та сексуальним насильством, яке має руйнівний вплив на їхнє життя, здоров'я та соціальну інтеграцію. Боротьба з цим явищем потребує ефективних механізмів захисту, превентивних заходів і чітких державних гарантій безпеки. Держави, які керуються принципами рівності, справедливості та соціального забезпечення, відіграють ключову роль у формуванні та реалізації політик, спрямованих на боротьбу з насильством щодо жінок. Завдяки розвиненим соціальним інститутам, наявності системи підтримки для постраждалих, ефективному законодавчому регулюванню та міжнародній співпраці, такі країни демонструють позитивні результати у зниженні рівня насильства. Водночас, навіть у соціально орієнтованих державах існують бар'єри, які ускладнюють забезпечення безпеки жінок, зокрема, недостатня реалізація законодавчих норм, брак фінансування кризових центрів, суспільні стереотипи та низька поінформованість населення про механізми захисту [1, с. 23].

Затвердження гендерної рівності на конституційному рівні виступає базовою передумовою для визначення правового становища індивіда та забезпечення його основоположних прав. Фундаментом сучасного демократичного устрою є всебічне визнання людської гідності, що зафіксовано як у глобальних правових стандартах, так і в національній нормативній базі. Приєднавшись до засадничих міжнародних конвенцій, Україна імплементувала ці гуманістичні принципи у власний правовий простір, зокрема відобразивши їх у нормах Другого розділу Основного Закону 1996 року [2].

Сучасний український ринок праці переживає глибоку структурну перебудову. Через масове залучення чоловіків до лав Збройних Сил України значна частина трудового ресурсу вибула з цивільного обігу, водночас жінки, попри соціальні виплати, нерідко обирають трудову міграцію задля фінансового виживання сімей. У межах протидії цим тенденціям уряд схвалив Національну стратегію подолання гендерного розриву в оплаті праці. Цей нормативно-правовий акт спрямований на подолання гендерної дискримінації та впровадження механізмів, що дозволяють вдало поєднувати

професійний розвиток із вихованням дітей. Введення рівноправності розцінюється як стратегічний важливий аспект для регенерації економіки та зростання рівня життя, що також потребує синхронізації освітніх програм із запитами місцевих роботодавців [3].

Після цього, статистика рівності на ринку праці починає поліпшуватися. Виникають запити та впроваджуються заходи органами публічного управління з інтеграції державних програм, які б у свою чергу, змогли забезпечити жінкам можливості набути нові знання, моральну підтримку під час оволодіння новими професійними навичками або якісні умови для перекваліфікації. Зміна жінками руху професійної спрямованості та підтримка вже спочатку, від призведе до розширення можливостей виконання більш професійних обов'язків та отримання гідної заробітної плати. За даними Державної служби можна визначити, що протягом 2025 року у жінок середньомісячна заробітна плата була на 18% менша ніж відповідний показник у чоловіків. Таку різницю у сумах можна помічати у багатьох видах соціально-економічної діяльності. Слід звернути увагу на безробіття серед жінок станом на грудень 2025 року офіційно зареєстровані безробітні 88,3 тис осіб. З них чоловіки становили 26%, а жінки – 74%.[4]. Таким чином, наведені факти свідчать про наявність системи гендерного дисбалансу на ринку праці, що потребує активнішого втручання держави.

Сьогодні у законодавстві для забезпечення справедливого розподілу і користування суспільними здобутками і благами встановлено беззаперечну рівноправність жінок і чоловіків у всіх сферах життя, яка гарантується та охороняється державою, охоплює однакові умови для реалізації рівних прав і свобод жінок і чоловіків, відсутність обмежень і привілеїв за ознакою статі та рівні можливості для захисту своїх прав. Зазначені положення прямо закріплені у Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який визначає правові засади гендерної рівності та механізми її реалізації у різних сферах суспільних відносин [6].

Через збройний конфлікт та євроінтеграційний поступ України питання рівної можливості набуває значної ваги. Міжнародна практика свідчить, що інклюзивність має стати фундаментом плану повоєнного відновлення країни. На нормативному рівні цей курс закріплений у Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей на період до 2030 року. Поряд з цим, особлива увага приділяється освітньому сектору: згідно з Розпорядженням КМУ № 1163-р від 20.12.2022, впроваджується спеціалізована Стратегія гендерної рівності в освіті. Ці документи, разом із відповідними операційними планами, формують чітку карту для переформування суспільства за європейським зразком [5].

Наразі в Україні спостерігається консолідація зусиль суб'єктів публічного управління, громадського сектору та міжнародних інституцій у напрямку протидії насильству та рівних прав жінок і чоловіків. Особливий акцент ставиться на підтримці осіб, що постраждали від воєнних дій, через призму забезпечення гендерного паритету. Завдяки розбудові багатостороннього партнерства впроваджуються програми перекваліфікації жінок, грантові ініціативи для започаткування бізнесу та державні підтримки зайнятості, які гарантують рівні права та можливості для обох статей у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Замула А. Ю. Захист прав жінок у контексті гендерної безпеки: аналіз заходів протидії насильству. *Міжнародне право прав людини. Альманах міжнародного права*. Випуск 33. С. 22–38.

2. Конституція України від 28.06.1996 254к/96-ВР (Дата звернення 03.03.2026) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 № 815-р URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text(дата звернення : 03.03.2026).

4. Державна служба статистики України. Середня заробітна плата у 2025 році URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

5. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації : Розпорядження КМУ від 20 грудня 2022 року № 1163-р.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

Мархевка О. В.,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Татарин І. І.,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми в сучасних умовах є однією з найбільш небезпечних форм транснаціональної організованої злочинності, що безпосередньо посягає на основоположні права та свободи людини. Вказане кримінальне правопорушення становить серйозну загрозу не лише для окремої особи, але й для національної безпеки держави, оскільки діяльність організованих груп, пов'язаних із торгівлею людьми, нерідко має міжнародний характер, супроводжується незаконною міграцією, використанням корупційних зв'язків, підробленням документів та легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. В умовах воєнного стану проблема торгівлі людьми набуває ще більшої актуальності, оскільки зростає кількість соціально вразливих осіб, внутрішньо переміщених осіб, біженців, неповнолітніх, осіб, які втратили житло, роботу чи засоби існування. Саме такі категорії населення найчастіше стають об'єктом злочинної експлуатації [1].

Особливість кримінальних проваджень щодо торгівлі людьми полягає у високому рівні латентності таких кримінальних правопорушень, складності механізму їх вчинення, конспіративності дій учасників злочинних груп, наявності міжрегіональних та міжнародних зв'язків між співучасниками, а також необхідності одночасного використання процесуальних, криміналістичних та оперативно-розшукових засобів під час документування злочинної діяльності. У зв'язку з цим ефективність розслідування значною мірою залежить від належної взаємодії між слідчим, прокурором та оперативними підрозділами. Саме їхня узгоджена діяльність дозволяє своєчасно отримувати оперативну інформацію, проводити невідкладні слідчі (розшукові) дії, документувати діяльність організованих груп та забезпечувати належний рівень доказування у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, а також притягнення винних осіб до відповідальності [2]. Реалізація зазначених завдань у справах про торгівлю людьми без належної взаємодії між слідчим, прокурором та оперативними підрозділами є фактично неможливою.

У більшості випадків саме оперативні підрозділи першими отримують інформацію про функціонування каналів торгівлі людьми, діяльність організованих злочинних груп, факти сексуальної чи трудової експлуатації потерпілих осіб, незаконного переміщення осіб через державний кордон України або використання підроблених документів. Такі відомості можуть бути отримані під час проведення оперативно-розшукових заходів, аналізу інформації з відкритих джерел, моніторингу соціальних мереж, міжнародного інформаційного обміну або в результаті звернень громадян та громадських організацій. У подальшому саме від ефективності взаємодії між оперативними працівниками та слідчим залежить своєчасність внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, визначення правильної правової кваліфікації та організація початкового етапу досудового розслідування.

Особливого значення набуває взаємодія між слідчим та оперативними підрозділами на початковому етапі розслідування. Саме на даному етапі здійснюється висунення основних слідчих версій, визначення кола осіб, причетних до злочинної діяльності, встановлення можливих місць утримання потерпілих осіб, а також визначення необхідності проведення негласних слідчих

(розшукових) дій. Слідчий, як процесуально самостійна особа, організовує досудове розслідування, формує план проведення слідчих (розшукових) дій, визначає черговість їх проведення та надає відповідні доручення оперативним підрозділам відповідно до вимог ст. 41 КПК України [2].

При цьому необхідно враховувати, що діяльність оперативних підрозділів у межах кримінального провадження має здійснюватися виключно у процесуальній формі. Нерідко у практичній діяльності виникають ситуації, коли оперативно значуща інформація не набуває статусу належного доказу через порушення вимог кримінального процесуального законодавства під час її отримання або оформлення. Саме тому ефективна взаємодія між слідчим та оперативними працівниками передбачає не лише постійний обмін інформацією, але й узгодження способів її процесуального закріплення.

Однією з найбільш важливих форм взаємодії у справах про торгівлю людьми є проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Практика свідчить, що документування діяльності організованих груп, які займаються вербуванням, переміщенням та експлуатацією людей, у більшості випадків є неможливим без використання аудіо- та відеоконтролю особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою або місцем, а також контролю за вчиненням злочину [3]. Проведення зазначених негласних заходів потребує чіткої координації між слідчим, прокурором та оперативними підрозділами, оскільки кожен із них виконує окрему процесуальну функцію.

Слідчий у даному випадку готує відповідні клопотання, формує доказову базу для обґрунтування необхідності проведення негласних слідчих (розшукових) дій та визначає їх тактичну мету. Прокурор як процесуальний керівник перевіряє законність та обґрунтованість таких клопотань, погоджує їх та забезпечує належний рівень процесуального контролю. Безпосереднє виконання значної частини негласних заходів покладається на оперативні підрозділи, які забезпечують технічну реалізацію відповідних процесуальних рішень, фіксацію результатів та передачу отриманої інформації слідчому.

Особливістю взаємодії між зазначеними суб'єктами у справах про торгівлю людьми є необхідність забезпечення максимальної конфіденційності досудового розслідування. Організовані групи, які займаються торгівлею людьми, нерідко використовують засоби конспірації, змінюють місця перебування потерпілих, використовують закриті канали зв'язку та залучають посередників. За таких умов навіть незначний витік інформації може призвести до втрати доказів, знищення документів, переховування підозрюваних або незаконного переміщення потерпілих осіб за межі України. Саме тому належний рівень взаємодії між слідчим, прокурором та оперативними працівниками повинен передбачати чіткий розподіл повноважень, обмеження доступу до інформації та постійний контроль за дотриманням режиму таємності.

Важливу роль у забезпеченні ефективної взаємодії відіграє прокурор як процесуальний керівник. У справах про торгівлю людьми прокурор не лише здійснює нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування, а фактично координує діяльність усіх суб'єктів кримінального провадження. Саме прокурор визначає основні напрямки розслідування, організовує взаємодію між різними правоохоронними органами, забезпечує міжнародне співробітництво, погоджує проведення процесуальних дій та оцінює достатність зібраних доказів для повідомлення особі про підозру.

Особливого значення координаційна роль прокурора набуває у кримінальних провадженнях, пов'язаних із транснаціональною торгівлею людьми. У таких випадках виникає необхідність направлення міжнародних запитів про правову допомогу, взаємодії з правоохоронними органами іноземних держав, а також співробітництва з Interpol та Europol. Належна організація такої взаємодії безпосередньо впливає на можливість встановлення всіх учасників злочинної схеми та отримання доказів, що перебувають за межами України [4].

У справах про торгівлю людьми значну складність становить робота з потерпілими особами. Потерпілі часто перебувають у психологічній залежності від злочинців, бояться помсти, не довіряють правоохоронним органам або побоюються депортації. У зв'язку з цим взаємодія між слідчим, прокурором та оперативними підрозділами повинна бути спрямована не лише на документування злочинної діяльності, а й на забезпечення безпеки потерпілих осіб, створення належних умов для проведення допиту та недопущення повторної віктимізації.

На практиці важливе значення має оперативний супровід слідчих (розшукових) дій. Наприклад, під час проведення обшуків, затримань або одночасного викриття декількох учасників

організованої групи саме оперативні підрозділи забезпечують силову підтримку, блокування можливих шляхів втечі, охорону місця проведення слідчих дій та встановлення місцезнаходження інших співучасників. Водночас слідчий забезпечує належне процесуальне оформлення результатів відповідних дій, а прокурор здійснює контроль за дотриманням прав учасників кримінального провадження.

Проблемним питанням залишається дублювання функцій між слідчим та оперативними підрозділами. У деяких випадках оперативні працівники фактично самостійно здійснюють збір доказової інформації без належного процесуального оформлення, що у подальшому створює ризик визнання таких доказів недопустимими. Крім того, на практиці трапляються випадки несвоєчасного виконання доручень слідчого, неналежного інформування про результати оперативно-розшукових заходів або недостатнього рівня координації між різними правоохоронними органами [5].

Ще однією проблемою є недостатній рівень спеціалізації окремих працівників правоохоронних органів у сфері протидії торгівлі людьми. Ефективне документування таких кримінальних правопорушень потребує знань у сфері міжнародного права, інформаційних технологій, особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій, психології потерпілих осіб та механізмів функціонування організованих злочинних груп. Саме тому важливе значення має належна професійна підготовка слідчих, прокурорів та оперативних працівників, а також створення спеціалізованих міжвідомчих груп для розслідування даної категорії кримінальних правопорушень.

Таким чином, процесуальна взаємодія слідчого, прокурора та оперативних підрозділів у справах про торгівлю людьми є однією з основних умов ефективного досудового розслідування. Специфіка даної категорії кримінальних правопорушень обумовлює необхідність постійного обміну інформацією, спільного планування слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, належної координації процесуальних та оперативних заходів, забезпечення безпеки потерпілих осіб та дотримання вимог кримінального процесуального законодавства. Водночас існуючі проблеми координації, дублювання функцій та неналежного процесуального оформлення результатів оперативно-розшукової діяльності потребують подальшого вдосконалення механізму взаємодії між суб’єктами кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text

4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text

6. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

Мацера К. Л.,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, запровадження воєнного стану та обмеження права виїзду за межі держави для окремих категорій громадян суттєво актуалізували проблему незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Вказане кримінальне правопорушення набуло не лише кримінально-правового, а й безпекового значення, оскільки його вчинення безпосередньо впливає на мобілізаційні процеси, стан прикордонної безпеки та авторитет державної влади.

Кримінальна відповідальність за незаконне переправлення осіб через державний кордон України передбачена ст. 332 Кримінального кодексу України. Нормою встановлено відповідальність за саме незаконне переправлення осіб через державний кордон України, організацію незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів чи усуненням перешкод. Кваліфікуючими ознаками є вчинення діяння способом, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яку незаконно переправляють через державний кордон, щодо кількох осіб, повторно, за попередньою змовою групою осіб, службовою особою з використанням службового становища; а особливо кваліфікуючими – вчинення організованою групою або з корисливих мотивів.

Аналіз статистично-аналітичних матеріалів Верховного Суду та практики Касаційного кримінального суду свідчить про суттєве зростання кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон України, починаючи з 2022 року. У 2023–2025 роках ця категорія справ стала однією з найбільш поширених серед кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Верховний Суд у своїх аналітичних матеріалах відзначав загальне збільшення навантаження на Касаційний кримінальний суд, зокрема щодо кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнним станом та національною безпекою.

Судова практика демонструє, що найбільш поширеними способами вчинення цього кримінального правопорушення є:

- організація незаконного перетину кордону поза пунктами пропуску;
- використання підроблених документів;
- внесення неправдивих відомостей до інформаційної системи «Шлях»;
- фіктивне оформлення статусу волонтера, водія міжнародних перевезень або особи, яка супроводжує осіб з інвалідністю;
- діяльність організованих груп із чітким розподілом ролей.

У практиці Верховного Суду простежується тенденція до більш суворого підходу при оцінці суспільної небезпечності таких діянь. Зокрема, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду наголосив, що звільнення від відбування покарання з випробуванням у справах про незаконне переправлення осіб через державний кордон України в умовах воєнного стану не завжди відповідає принципам справедливості та законності.

Крім того, судова практика сформулювала важливу правову позицію, відповідно до якої для наявності закінченого складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332 КК України, не є обов'язковим фактичний перетин державного кордону особою, яку планувалося незаконно переправити. Сам факт організації, координації чи сприяння таким діям утворює закінчений склад злочину.

Окрему увагу слід звернути на практику вчинення таких кримінальних правопорушень службовими особами. Верховний Суд у 2024 році залишив у силі обвинувальний вирок щодо службової особи, яка шляхом підроблення документів організувала 23 епізоди незаконного переправлення чоловіків через державний кордон України. Це свідчить про високий рівень латентної корупційної складової відповідної злочинної діяльності.

Разом із тим аналіз санкцій ст. 332 КК України дає підстави для висновку про їх недостатню диференціацію та певну невідповідність сучасному рівню суспільної небезпечності цього кримінального правопорушення в умовах воєнного стану.

Так, санкція ч. 1 ст. 332 КК України передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, ч. 2 – від п'яти до семи років, а ч. 3 – від семи до дев'яти років з конфіскацією майна. Формально така санкція є достатньо суворою, однак практика її застосування демонструє наявність низки проблем. У другій та третій частині цієї статті – санкції кумулятивні: передбачають призначення обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; а у третій частині ще й з конфіскацією майна.

По-перше, суди тривалий час досить активно застосовували положення ст. 75 КК України щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням, особливо у випадках укладення угод про визнання винуватості. Це значною мірою нівелювало превентивний потенціал кримінального покарання.

По-друге, чинна редакція ст. 332 КК України не містить окремої кваліфікуючої ознаки «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану». Водночас саме воєнний стан істотно підвищує суспільну небезпечність незаконного переправлення осіб через державний кордон, оскільки такі дії фактично сприяють ухиленню від мобілізації та підривають обороноздатність держави.

По-третє, чинна конструкція складу кримінального правопорушення не повною мірою враховує сучасні форми його вчинення, зокрема використання електронних інформаційних систем, цифрових сервісів та міжнародних логістичних механізмів.

У зв'язку з цим доцільним видається вдосконалення як кримінального законодавства, так і практики його застосування.

Передусім доцільно доповнити ст. 332 КК України кваліфікуючою ознакою – «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану». Такий підхід відповідатиме загальній тенденції кримінально-правової політики України щодо посилення відповідальності за діяння, які створюють загрози національній безпеці в особливий період.

Також доцільним є:

– обмеження можливості застосування ст. 75 КК України до осіб, які вчинили злочини, передбачені ч.ч. 2 та 3 ст. 332 КК України;

– встановлення спеціальної конфіскації транспортних засобів та іншого майна, яке використовувалося для незаконного переправлення осіб;

– посилення відповідальності за використання службового становища при вчиненні цього кримінального правопорушення;

– криміналізація окремих форм підготовчої діяльності, пов'язаних із функціонуванням стійких каналів незаконного переправлення;

Важливим напрямом удосконалення практики застосування ст. 332 КК України має стати забезпечення єдності судової практики. У цьому контексті особливого значення набувають правові позиції Верховного Суду щодо:

– моменту закінчення кримінального правопорушення;

– відмежування співучасті від самостійного виконання об'єктивної сторони;

– оцінки ролі службових осіб;

– призначення справедливого та пропорційного покарання в умовах воєнного стану.

Отже, незаконне переправлення осіб через державний кордон України в умовах воєнного стану становить підвищену суспільну небезпечність та потребує комплексного реагування з боку держави. Посилення кримінальної відповідальності за такі діяння має супроводжуватися вдосконаленням правозастосовної практики, забезпеченням невідворотності покарання та формуванням єдиних підходів у судовій практиці. Лише за умови поєднання кримінально-правових, організаційних та превентивних заходів можливо забезпечити ефективну протидію незаконному переправленню осіб через державний кордон України.

Мельник Н. В.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Торгівля людьми є складним і багатогранним кримінальним правопорушенням, що позбавляє мільйони людей у світі свободи та людської гідності. У зв'язку з цим ефективна протидія цьому явищу потребує насамперед системного інформування населення та проведення роз'яснювальної роботи.

Слід звернути увагу, що найбільш чітке визначення поняття «торгівлі людьми» містить Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, за яким «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [1].

Потрібно зауважити, що торгівля людьми підриває національну безпеку та є, на жаль, способом збагачення транснаціональних злочинців і терористів. Групи ризику можуть зіткнутися з обманною практикою вербування з боку тих, хто прагне експлуатувати їх для примусової праці, сексуальної експлуатації, порнобізнесу, рабства тощо. Торгівля людьми залишається серйозною небезпекою, оскільки ставить під загрозу життя та здоров'я людей, особливо жінок і дітей. Торговці людьми використовують соціальну нерівність, а також економічну та соціальну вразливість людей, яка посилилася ще через пандемію COVID-19 , що полегшило злочинцям пошук жертв, а наразі загострилося через повномасштабне вторгнення рф в Україну. Останнім часом способи торгівлі людьми переходять до нових бізнес-моделей, зокрема, онлайн-вербування та експлуатацію жертв, що ще більш ускладнює на це реагування з боку правоохоронних і судових органів [2, с. 116].

Зауважимо, що торгівля людьми є надзвичайно актуальною і складною проблемою, яка вимагає скоординованих зусиль для її подолання. Важливо враховувати всі аспекти цієї проблеми, щоб успішно протидіяти не лише конкретним випадкам, але й системним факторам, що її детермінують [3, с. 306].

В Україні торгівля людьми і так була гострою проблемою, а з початком війни ще більше загострилася, адже, значна кількість людей з України примусово вивезена країною-агресором на територію росії та білорусі, також досить складна економічна ситуація, корупція, рівень безробіття, поширення зовнішньої трудової міграції, диспропорції розвитку ринку праці, поширеність шахрайських схем вербування громадян, активізація діяльності міжнародних злочинних угруповань, недосконалість законодавства, правова необізнаність населення та інші фактори ризику призводять до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Крім того, повномасштабне вторгнення росії на територію України та злочини, що вчиняються і вчинені представниками держави-агресора щодо мирного населення України, досить гостро підняли проблему сексуальної, трудової експлуатації осіб, а саме що стосується незаконного утримування осіб, використання у збройному конфлікті, перебування в полоні українців тощо.

Особливої актуальності набула проблема торгівлі людьми в контексті повномасштабної війни, адже вона стала одним з тяжчих наслідків для українського суспільства, враховуючи той факт, що мільйони людей, які були змушені евакуюватися чи за кордон, чи просто на інші території, або ті, яких примусово вивезли на територію країни-агресора, стали потенційними жертвами з високим рівнем віктимності. Безумовно, категоріями найбільш уразливими в таких ситуаціях стали діти без супроводу або діти, розлучені із сім'єю; жінки, зокрема, які мають інвалідність; особи похилого віку; особи, які вже колись раніше потрапляли у ситуацію торгівлі людьми тощо. Саме тому координація дій щодо протидії торгівлі людьми на всіх рівнях, комплексний системний підхід та швидке

реагування на потенційну загрозу чи фактичну ситуацію може забезпечити належний рівень соціального захисту населення та вберегти від можливих ризиків.

Зважаючи на розвиток цифровізації, комп'ютеризації та інформатизації у суспільстві, торговці людьми досить часто використовують мережу «Інтернет», як спосіб вчинення своїх злочинних дій, спрямованих на вербування людей. Інтернет, соціальні медіа та цифрові платформи дали злочинцям додаткові переваги, зокрема, більшу анонімність, більшу аудиторію, яку можна обдурити, і можливість контролювати жертв на більшій відстані. Торговці людьми використовують цифрові технології, щоб вербувати, експлуатувати та рекламувати жертв, організовувати їх транспортування і розміщення та приховувати злочинні доходи. Наприклад, використовують фотографії для шантажу людей через соціальні мережі. Деякі злочинці, наприклад, створюють фальшиві агентства з працевлаштування в інтернеті, щоб заманити людей. Торговці людьми також шукають в інтернеті запити на роботу, зроблені шукачами роботи, що вони використовують. Оскільки люди проводять більше часу в інтернеті після початку пандемії COVID-19, їх стало легше заманити в торгівлю людьми, з меншим ризиком для злочинців [2, с. 117–118].

З огляду на це, протидія торгівлі людьми є багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу на всіх рівнях – від міжнародного та національного законодавства до соціальних та економічних заходів. Ключовим аспектом є співпраця між різними державними та недержавними структурами, а також надання допомоги та реабілітація жертв. [3, с. 309].

Оскільки торгівля людьми часто має міжнародний характер, посилення міжнародного співробітництва є критично важливим. Це передбачає не тільки обмін інформацією та даними між країнами, але й координацію дій на рівні таких міжнародних організацій, як Інтерпол або Європол. Спільні навчання, операції та про грами можуть значно підвищити ефективність боротьби з цим явищем.

Значну увагу також варто приділити освіті та підвищенню обізнаності населення. Програми, що інформують людей про ризики та знаки попередження щодо торгівлі людьми, можуть відігравати ключову роль у зниженні кількості потенційних жертв. Освіта має бути спрямована не лише на ризики, але й на права людини, особливо в уразливих групах населення. У підсумку боротьба з торгівлею людьми є комплексним завданням, яке вимагає спільних зусиль на різних рівнях – від місцевих громад до міжнародних організацій. Через свою складність та глобальність це явище потребує інтегрованого підходу, що включає юридичні, освітні, соціальні та міжнародні стратегії для його ефективного подолання [4, с. 77]. Лише об'єднані зусилля держав, міжнародних організацій та громадськості дозволять знизити масштаби цього злочину та створити умови для безпечного і гідного життя людей.

Отже, незмінним залишається той факт, що торгівля людьми грубо порушує права людини т є сучасною формою рабства. Жертвою торгівлі людьми може стати абсолютно будь-яка людина незалежно від віку, статі, рівня освіти, соціального статусу тощо. Саме тому лише повна та всебічна обізнаність особи, належний рівень правосвідомості та правової освіти, самобезпека, а також взаємодія всіх суб'єктів запобігання торгівлі людьми може дозволити знизити динаміку та рівень вказаного кримінального правопорушення [2, с. 120].

Таким чином, проблема торгівлі людьми сьогодні набула особливої актуальності та значного поширення. Ситуація ускладнилася внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, через що мільйони людей були змушені залишити місця свого проживання та евакуюватися в інші регіони держави або за кордон. За таких умов першочергового значення набуває забезпечення ефективної та своєчасної протидії цьому виду кримінальних правопорушень шляхом узгоджених і скоординованих дій усіх уповноважених суб'єктів. Це зумовлено тим, що свобода людини є однією з ключових цінностей сучасного демократичного суспільства, а гарантування її недоторканності належить до основних функцій держави.

Список використаних джерел

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй. Міжнародний документ від 15.11.2000. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

2. Сперкач Н. А. торгівля людьми: сучасний стан, динаміка та напрями протидії. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал.* 2023. Вип. 2 (11). С. 115–124.

3. Луценко І. Г. Торгівля людьми у ххі столітті: правові, соціальні та економічні аспекти протидії. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2025. № 2. С. 306–310.

4. Козар Ю. Ю. Аналіз теоретичних підходів до вивчення торгівлі людьми. *Часопис Київського університету права*. 2024. № 2. С. 76–82.

Михайлов І. М.,
заступник начальника Управління взаємодії
з Державною міграційною службою України –
начальник відділу Міністерства внутрішніх справ України,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з питань підготовки персоналу та проблем правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук
(Київський інститут Національної гвардії України)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ РЕАГУВАННЯ НА МІГРАЦІЙНІ КРИЗИ

Сучасні міграційні процеси дедалі частіше виходять за межі традиційного адміністративного управління у сфері правового статусу іноземців, притулку, документування чи прикордонного контролю. Масове, раптове або штучно спровоковане переміщення людей може створювати значне навантаження на систему публічного управління, місцеву інфраструктуру, правоохоронні органи, систему охорони здоров'я, соціального захисту та цивільної безпеки. У таких умовах міграційна криза має розглядатися не лише як питання міграційної політики, а як міжвідомчий виклик, що потребує завчасно визначеного механізму координації дій державних органів.

У науковій літературі міграційна криза розглядається як комплексне багатофакторне явище, що поєднує гуманітарний, управлінський, правовий, соціальний та безпековий виміри. О. А. Малиновська, аналізуючи європейську міграційну кризу 2014–2016 років, підкреслює, що вона є не лише гуманітарною кризою, пов'язаною із загибеллю та стражданнями людей, а й кризою управління кордоном і системою надання притулку, а також кризою солідарності між державами Європейського Союзу [1].

К. Б. Димов пропонує розглядати міграційну кризу як процес масового переміщення осіб, спричинений збройними конфліктами, економічною дестабілізацією, систематичними порушеннями прав людини, екологічними катастрофами або політичною дестабілізацією, який унеможливлює звичайне функціонування механізмів захисту та потребує невідкладного реагування національних і міжнародних правових інституцій [2].

В. І. Андрейко, досліджуючи розвиток міграційних процесів у Європі, формулює поняття «європейської міграційної кризи» як негативного соціального явища, зумовленого зовнішніми і внутрішніми факторами, політичними та економічними чинниками, що призводить до відхилення від рівноважного стану через збільшення кількості мігрантів і потребує негайного нового якісного реагування [3].

У сукупності ці підходи дають підстави стверджувати, що міграційна криза виникає не лише через кількісне зростання міграційного потоку, а через якісне порушення рівноваги у функціонуванні адміністративних, правових, соціальних і безпекових механізмів держави.

Актуальність формування національного механізму реагування на міграційні кризи для України обумовлюється як внутрішніми безпековими чинниками, так і євроінтеграційними завданнями держави. Відповідні завдання кореспондуються з Дорожньою картою з питань верховенства права, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р, а також із Планом заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2024 року № 837-р [4; 5].

Розроблення такого механізму має на меті не створення нового самостійного «надзвичайного режиму», а формування узгодженої системи міжвідомчої взаємодії, яка дозволить державі своєчасно виявляти ознаки міграційної кризи, оцінювати її масштаби, визначати відповідальних суб'єктів, розподіляти завдання, забезпечувати публічний порядок, гуманітарну підтримку, реєстрацію осіб, безпековий контроль та належне інформування населення.

Однією з ключових проблем є нормативне визначення поняття «міграційна криза». У науково-практичному вимірі її можна розглядати як виняткову ситуацію масового прибуття або переміщення осіб, масштаб і характер якої перевищують або можуть перевищити спроможності звичайної системи управління міграційними процесами на місцевому, регіональному чи національному рівні. Водночас таке визначення не повинно призводити до автоматичного ототожнення міграційної кризи з надзвичайною ситуацією у розумінні законодавства про цивільний захист.

Більш коректною концептуальною рамкою для розуміння міграційної кризи є Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021. У ній кризова ситуація визначається як стан крайнього загострення протиріч і значної дестабілізації становища в певній сфері, регіоні чи державі, що потребує комплексу заходів для стабілізації ситуації та відновлення нормального функціонування суспільства і держави. При цьому Концепція прямо передбачає, що надзвичайна ситуація може бути лише однією з передумов розвитку кризової ситуації [6].

Це дозволяє розглядати міграційну кризу не як різновид надзвичайної ситуації, а як окрему кризову ситуацію у сфері міграційної безпеки та національної стійкості. Такий висновок підтверджується і тим, що Концепція окремо визначає спроможність єдиної державної системи цивільного захисту діяти в умовах загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій та здатність ефективно реагувати на неконтрольоване масове переміщення людей [6].

Додатковим аргументом є чинні Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій, затверджені наказом МВС України від 06 серпня 2018 року № 658. Вони побудовані навколо конкретних подій техногенного, природного або соціального характеру із визначеними пороговими показниками. Водночас масове прибуття іноземців, шукачів притулку або осіб без громадянства, а також перевищення спроможностей системи управління міграційними процесами не визначені як самостійна класифікаційна ознака надзвичайної ситуації [7].

Отже, міграційна криза може створювати умови для виникнення окремих надзвичайних ситуацій або потребувати залучення окремих ресурсів цивільного захисту, однак її основний зміст полягає у тривалому перевантаженні системи управління міграційними процесами, публічної безпеки, соціальної, гуманітарної та місцевої інфраструктури. Саме тому загальна координація реагування на міграційну кризу має здійснюватися не в межах звичайної моделі реагування на надзвичайні ситуації, а через спеціальний міжвідомчий механізм із чітким розподілом повноважень між відповідними органами.

Особливе значення у такому механізмі має Державна міграційна служба України. Відповідно до Положення про ДМС, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 360, вона є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції, зокрема протидії нелегальній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших категорій мігрантів [8]. До її повноважень належать аналіз міграційної ситуації, оформлення документів, прийняття рішень щодо перебування іноземців та осіб без громадянства, примусового повернення чи видворення, розгляд питань щодо біженців, ведення відповідних обліків, а також забезпечення функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців і пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні [8].

Водночас ці повноваження мають переважно адміністративний, процедурний, обліковий, аналітичний та правозастосовний характер. ДМС не є військовим формуванням або правоохоронним органом спеціального призначення та не має у своїй структурі спеціальних силових чи оперативно-мобільних підрозділів, здатних самостійно забезпечувати охорону значних територій, підтримання правопорядку в місцях масового тимчасового перебування осіб або стабілізацію безпекової ситуації у разі масштабного міграційного навантаження. Тому ДМС має відігравати ключову роль у міграційно-адміністративному компоненті реагування, тоді як безпековий компонент має забезпечуватися у взаємодії з органами та формуваннями, для яких такі функції є профільними.

Саме тому доцільним є розгляд спроможностей Національної гвардії України як одного із суб'єктів, який може бути залучений до національного механізму реагування на міграційні кризи в межах визначених законом правоохоронних і безпекових функцій. Відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» НГУ є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України та призначене, зокрема, для охорони громадської безпеки і порядку, забезпечення громадської безпеки, а також взаємодії з правоохоронними органами у сфері державної безпеки і захисту державного кордону [9].

Законодавчо визначені функції НГУ дозволяють розглядати її як важливий елемент безпекового забезпечення у разі виникнення міграційної кризи. Зокрема, до основних функцій НГУ належать охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян, участь у забезпеченні громадської безпеки під час масових заходів, участь у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав, припинення масових заворушень, а також підтримання або відновлення правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій [9].

У контексті міграційної кризи роль НГУ має визначатися не через виконання адміністративних, міграційних чи гуманітарних функцій, а через забезпечення безпекового компонента міжвідомчого реагування. До такого компонента можуть належати охорона громадської безпеки і порядку в місцях тимчасового перебування значної кількості осіб, охорона визначених об'єктів або територій, забезпечення безпечної роботи представників ДМС, ДПСУ, Національної поліції, ДСНС, медичних і соціальних служб, запобігання конфліктам, реагування на групові протиправні дії та участь у припиненні масових заворушень.

Окреме значення має те, що НГУ законом визначена як основний суб'єкт з припинення масових заворушень. Це не означає, що НГУ має бути головним органом реагування на міграційну кризу загалом, однак підтверджує її особливу роль у ситуаціях, коли така криза супроводжується загрозами громадській безпеці, масовими порушеннями правопорядку або потребою у швидкому розгортанні організованих правоохоронних сил [9].

Водночас НГУ не повинна підміняти органи, відповідальні за міграційні процедури, соціальне забезпечення, медичну допомогу чи гуманітарний супровід. Її участь має концентруватися на охороні, підтриманні громадської безпеки і порядку, забезпеченні режиму доступу до визначених об'єктів або територій, безпечній координації переміщення осіб та запобіганні правопорушенням у місцях тимчасового перебування мігрантів. Перевагою НГУ є її організаційна структура, що дозволяє масштабувати відповідні спроможності в межах уже наявної системи без створення окремої громіздкої структури виключно для реагування на міграційні кризи [9].

Перспективним напрямом є запровадження елементів спеціальної підготовки окремих підрозділів НГУ до дій у разі міграційної кризи. Така підготовка може включати питання охорони місць тимчасового перебування осіб, взаємодії з ДМС, ДПСУ, Національною поліцією, ДСНС, органами місцевої влади, медичними та соціальними службами, а також базові знання щодо стандартів поводження з вразливими категоріями осіб, недискримінації, запобігання торгівлі людьми, ідентифікації ризиків безпеки та комунікації у кризових умовах. До такої підготовки доцільно залучати фахівців ДСНС, ДМС, ДПСУ, Національної поліції, представників міжнародних організацій та експертів у сфері міграції і прав людини.

Реагування на міграційну кризу не може бути завданням одного органу. Така криза потребує скоординованої участі Кабінету Міністрів України, МВС, ДМС, ДПСУ, Національної поліції, НГУ, ДСНС, СБУ, МОЗ, Мінсоцполітики, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, міжнародних і громадських організацій. Водночас участь цих суб'єктів має бути не ситуативною, а інституційно оформленою – у вигляді спеціального міжвідомчого органу, координаційного штабу або іншого суб'єкту реагування, який забезпечуватиме визначення відповідальних учасників, розподіл завдань, обмін інформацією, координацію ресурсів та ухвалення узгоджених управлінських рішень.

Таким чином, формування національного механізму реагування на міграційні кризи має ґрунтуватися на трьох базових підходах. По-перше, міграційну кризу необхідно нормативно визначити як окремий вид кризової ситуації, що не тотожний надзвичайній ситуації, але може потребувати залучення окремих ресурсів цивільного захисту. По-друге, слід чітко розмежувати функції ДМС, ДСНС, ДПСУ, Національної поліції, НГУ та інших суб'єктів. По-третє, потенціал НГУ доцільно використовувати для забезпечення громадської безпеки і порядку, охорони визначених

об’єктів і територій, запобігання масовим заворушенням, підтримки безпечної роботи інших суб’єктів реагування та стабілізації ситуації у місцях тимчасового перебування осіб у разі масштабного міграційного навантаження.

Запропонований підхід дозволить уникнути надмірного навантаження на ДСНС і ДМС, не створювати штучних або дублюючих структур, а використати вже наявні спроможності сектору безпеки і оборони. У підсумку Національна гвардія України може посісти важливе місце в національному механізмі реагування на міграційні кризи як суб’єкт, здатний забезпечити організовану, масштабовану та безпеково орієнтовану підтримку державної системи управління міграційними процесами.

Список використаних джерел

1. Малиновська О. А. Міграційна криза в Європі: пошуки шляхів розв’язання та наслідки для України. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3 (40). С. 104–114.

2. Димов К. Б. Міжнародно-правові механізми захисту біженців в умовах міграційної кризи : дис… д-ра філософії. Одеса, 2025. 202 с.

3. Андрейко В. І. Розвиток міграційних процесів в Європі та Україна. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія.* 2019. № 2 (41). С. 134–142.

4. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р.

5. Про затвердження плану заходів на 2024 і 2025 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2024 р. № 837-р.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021.

7. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06 серпня 2018 р. № 658, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 28 серпня 2018 р. за № 969/32421.

8. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360.

9. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII.

Мовчан А. В.,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІПФПКП,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному глобалізованому світі торгівля людьми та незаконна міграція є складними транснаціональними явищами, що становлять серйозну загрозу міжнародній безпеці, правам людини та сталому розвитку держав. Вони тісно пов’язані з організованою злочинністю, корупцією, економічною нерівністю та збройними конфліктами. За даними Міжнародної організації з міграції, понад 40 млн осіб у світі стали жертвами сучасного рабства, 70% із них – жінки, а кожна четверта постраждала особа – дитина [1].

Особливої актуальності ця проблема набула в умовах зростання вимушеної міграції, спричиненої війною, політичною нестабільністю та економічними труднощами. У зв’язку з цим надзвичайно важливим є вивчення міжнародного досвіду та впровадження ефективних механізмів запобігання цим явищам.

Міжнародне співтовариство вже сформувало комплекс правових інструментів у цій сфері. Ключовим із них є Палермський протокол 2000 року щодо попередження і припинення торгівлі людьми, який визначає саме поняття цього злочину, форми експлуатації, обов'язки держав щодо криміналізації та основні механізми захисту постраждалих. Важливу роль також відіграють регіональні та глобальні документи, які закріплюють принципи верховенства права, недискримінації та пріоритету прав людини [2].

У міжнародній практиці, зокрема у документах Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Групи експертів Ради Європи з питань боротьби з торгівлею людьми (GRETA), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), загальновизнаною моделлю протидії торгівлі людьми є концепція «4P», яка охоплює чотири ключові складові: захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми (Protection); переслідування злочинців (Prosecution); превенція (Prevention); партнерство і координація (Partnership/Coordination) [3].

Додатково важливими є орієнтація на права людини, гендерно чутливий підхід, міжвідомча взаємодія та використання сучасних технологій.

Що стосується зарубіжної практики, європейські країни активно впроваджують політику, яка включає гармонізацію законодавства, координацію правоохоронних органів та проведення спільних операцій. Важливе місце займають механізми ідентифікації жертв та їх підтримки.

Зокрема, Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради визначає «боротьбу з торгівлею людьми» як комплекс заходів, що включають: запобігання торгівлі людьми; переслідування та покарання винних; захист і підтримку жертв; координацію на національному рівні та міжнародне співробітництво. Директива також зобов'язує держави-члени вживати заходів для виявлення та підтримки жертв, включаючи надання їм періоду відновлення та рефлексії [4].

Розглядаючи міжнародний досвід більш детально, зупинимося на окремих національних моделях, які демонструють ефективні підходи до протидії торгівлі людьми та незаконній міграції.

Зокрема, Сполучені Штати Америки сформували одну з найбільш розвинених систем у цій сфері. Її основу становить спеціальне законодавство, яке передбачає комплексний підхід до протидії торгівлі людьми. Насамперед, у США запроваджено щорічний моніторинг глобальної ситуації у сфері торгівлі людьми із підготовкою відповідного звіту, що дозволяє оцінювати рівень зусиль різних держав та формувати міжнародну політику впливу. Важливим елементом є застосування санкцій до країн, які не дотримуються мінімальних стандартів боротьби з торгівлею людьми.

Суттєва увага приділяється фінансуванню програм підтримки постраждалих, зокрема надання притулку, медичної, психологічної та правової допомоги. Окремо варто відзначити можливість отримання спеціального правового статусу для жертв, що сприяє їхній співпраці з правоохоронними органами. У сфері кримінального переслідування активно застосовуються спеціалізовані підрозділи, міжвідомча координація та сучасні методи розслідування, що дозволяє ефективно викривати організовані злочинні мережі.

У США поняття «боротьба з торгівлею людьми» закріплено в законодавстві, зокрема в 34 U.S. Code § 20711, який передбачає: розробку та впровадження Національної стратегії боротьби з торгівлею людьми; координацію зусиль федеральних, штатних, місцевих та племінних органів влади; розслідування та переслідування випадків торгівлі людьми; захист і підтримку жертв; оцінку майбутніх тенденцій та викликів у цій сфері.

Також, 22 U.S. Code § 7101 визначає мету боротьби з торгівлею людьми як забезпечення справедливого та ефективного покарання торговців людьми та захист їхніх жертв [5].

У Великій Британії Закон про сучасне рабство 2015 року (Modern Slavery Act 2015) об'єднує попередні злочини, пов'язані з рабством і торгівлею людьми, та передбачає: криміналізацію торгівлі людьми та пов'язаних злочинів; встановлення посади Незалежного уповноваженого з питань боротьби з рабством; запровадження заходів захисту жертв, включаючи дітей; вилучення активів торговців людьми для компенсації жертвам. Закон також передбачає створення національної стратегії та координацію дій між різними органами влади [6].

У Канаді боротьба з торгівлею людьми регулюється Кримінальним кодексом та Законом про імміграцію та захист біженців (IRPA). Законодавство передбачає: криміналізацію торгівлі людьми, включаючи примусову працю та сексуальну експлуатацію; можливість переслідування канадських громадян за межами країни за злочини, пов'язані з торгівлею людьми; встановлення мінімальних покарань для злочинів, пов'язаних з торгівлею дітьми [7].

Канада реалізує політику, що базується на міжсекторальному партнерстві та гуманітарному підході. Ключову роль відіграє взаємодія державних органів із громадськими та неурядовими організаціями, які безпосередньо працюють із постраждалими. Значна увага приділяється ідентифікації жертв, особливо серед вразливих груп населення, включаючи мігрантів, жінок і дітей.

Відтак, канадська модель передбачає комплексну підтримку постраждалих: від надання тимчасового житла до довгострокових програм соціальної інтеграції. Важливим інструментом є спеціальні дозволи на проживання для жертв торгівлі людьми, що дозволяє їм легалізувати своє перебування в країні та отримати доступ до соціальних послуг. Також активно впроваджуються освітні та профілактичні програми, спрямовані на підвищення обізнаності населення та запобігання ризикам експлуатації [7].

Крім того, у 2021 році провінція Онтаріо прийняла Закон про боротьбу з торгівлею людьми, який передбачає створення стратегії боротьби з торгівлею людьми та посилення регулювання готельного бізнесу для запобігання цим злочинам [8].

Австралія демонструє ефективне поєднання жорсткої міграційної політики та розвиненої системи захисту прав постраждалих. Значна увага приділяється контролю державного кордону, включаючи використання сучасних технологій моніторингу та перевірки міграційних потоків. Це дозволяє оперативно виявляти спроби незаконного переміщення осіб та діяльність злочинних мереж.

Водночас австралійська модель передбачає надання комплексної допомоги жертвам торгівлі людьми. Держава фінансує спеціалізовані програми, що включають медичну, психологічну та юридичну підтримку. Важливим елементом є програми тимчасового та постійного захисту, які дозволяють постраждалим залишатися в країні на законних підставах. Крім того, значна увага приділяється співпраці з міжнародними партнерами та участі у спільних операціях проти транснаціональної злочинності [9, с. 129-130].

Таким чином, аналіз досвіду зазначених держав свідчить, що ефективна протидія торгівлі людьми та незаконній міграції ґрунтується на поєднанні жорстких правоохоронних заходів, розвиненої системи захисту жертв та активної міжнародної співпраці.

Водночас, попри досягнення, існує низка серйозних викликів. Серед них – латентність злочинів, складність ідентифікації жертв, транснаціональний характер злочинності, недостатня координація між державами, а також вплив воєн і криз, що стимулюють міграцію. Окремо варто відзначити використання злочинцями сучасних цифрових технологій.

У зв’язку з цим доцільно зосередити зусилля на посиленні міжнародного співробітництва, розвитку спільних оперативних груп, впровадженні інноваційних технологій, підвищенні обізнаності населення та гармонізації законодавства. Важливим також є посилення соціального захисту вразливих груп.

Підсумовуючи, слід наголосити: ефективна протидія торгівлі людьми та незаконній міграції можлива лише за умов комплексного підходу, який поєднує правові, соціальні та інституційні механізми. Саме міжнародна співпраця, обмін досвідом та впровадження сучасних рішень є ключем до успіху.

Список використаних джерел

1. За 10 місяців цього року до суду скеровано 152 кримінальні провадження щодо торгівлі людьми. URL: https://surl.li/cqubxf

2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: (Палермський протокол), 2000. *Офіційний вісник України від 19.04.2006*, № 14, стор. 360, стаття 1057, код акта 35838/2006.

3. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 р. № 184-р.

4. Директива Європейського Парламенту та Ради 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj

5. Кодекс США § 7101 – Цілі та висновки. URL: https://www.law.cornell.edu/uscode/text/22/7101?utm_source=chatgpt.com

6. Закон про сучасне рабство 2015 року URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_Slavery_Act_2015?utm_source=chatgpt.com

7. Інформаційний бюлетень про злочини, пов’язані з торгівлею людьми, у Канаді. URL: https://www.securitepublique.gc.ca/cnt/cntrng-crm/hmn-trffcknq/fct-sht-ffncs-en.aspx?wbdisable=true &utm_source=chatgpt.com

8. Закон про боротьбу з торгівлею людьми 2021 року, SO 2021, гл. 21 – Законопроект 251. URL: https://www.ontario.ca/laws/statute/s21021?utm_source=chatgpt.com

9. Турок В. В. Соціально-економічні наслідки та механізми протидії торгівлі людьми : дис. … канд. екон. наук : 08.00.07. Київ, 2016. 220 с.

Мусатенко В. С.,
доктор філософії в галузі права, адвокат
(ГО «Правовий стандарт»)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА ЕСКОРТ-ПОСЛУГИ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Сучасні умови глобалізації ринку праці, активізації міжнародної міграції населення, стрімкий розвиток цифрових платформ, створюють можливості для знайомства з людьми з будь – якої точки світу та створення сексуалізованого контенту з необмеженим колом споживачів у зв’язку з чим особливої актуальності набуває проблема належної кримінально-правової оцінки діяльності, пов’язаної з наданням ескорт-послуг та розмежуванням їх з торгівлею людьми. Аналіз судової практики останніх років свідчить про зростання кількості обвинувальних вироків, у яких ескорт, стає предметом дослідження в контексті злочинів, пов’язаних із торгівлею людьми, втягненням осіб у проституцію, незаконним переправленням осіб через державний кордон та іншими формами експлуатації.

Водночас дослідження цих обвинувальних вироків породжує низку теоретичних та практичних проблем, стосовно того чи є поняття «ескорт» (чи надання ескорт – послуг) та «торгівля людьми» тотожними за своїм змістом або це різні правові поняття, які можуть мати спільні ознаки за наявності певних фактичних обставин.

Додаткової актуальності проблемі додає відсутність законодавчого визначення самого терміну «ескорт», неоднозначність цього явища в засобах масової інформації, що створює передумови використання терміну для позначення різних явищ та неоднакового правозастосування, що, як наслідок, створює складнощі під час кримінально-правової кваліфікації відповідних діянь. А також те, що законодавством передбачено існування спеціалізованого виду діяльності – ескорт.

Звичайно, національна та міжнародна кримінальна практика містить безліч прикладів, коли під вивіскою спеціалізованих агенств вчиняються правопорушення у формі примусової праці, різних форм експлуатації, або інших форм торгівлі людьми. Таким чином за умов зовнішньої схожості певних елементів вчиненого діяння кваліфікація повинна відбуватися виключно з урахуванням повного правового аналізу фактичних ознак експлуатації, примусу, обману чи використання уразливого стану особи.

З врахуванням вище викладеного стає актуальним дослідження критеріїв розмежування ескорту, як окремої сфери сексуальних послуг та торгівлі людьми, та аналіз міжнародних підходів до визначення ознак експлуатації, а також вивчення зарубіжного досвіду в даній сфері. Практичне значення такого дослідження забезпечить єдність правозастосування, та недопущення необґрунтованої криміналізації легальної діяльності у сфері супроводження, так і забезпечення прав потерпілих осіб, які зазнали експлуатації так і уникнення помилкового визнання потерпілими осіб. Метою цієї статті є аналіз українського законодавства та міжнародної практики щодо критеріїв розмежування ескорт-послуг і торгівлі людьми, виокремлення критеріїв їх розмежування та вироблення науково – практичних підходів до застосування чинних положень кримінального законодавства в сучасних умовах.

Згідно ст. 149 КК [1] (в редакції від 06.09.2018 р.) передбачено відповідальність за торгівлю людьми, а саме за торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману,

шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію».

Під експлуатацією людини в примітці 1 до статті 149 КК України розуміють всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, тощо.

Згідно даних з Єдиного державного реєстру судових рішень в період з 2012 року по 2025 рік [2] у 15 вироках за ст. 149 КК України неодноразово зустрічається притягнення до кримінальної відповідальності за ескорт. Під час вивчення вказаних вироків немає деталізованого визначення що таке ескорт в контексті торгівлі людьми, та відповідно за яке саме діяння настала кримінальна відповідальність.

В жодних юридичних чи тлумачних словниках вітчизняних чи міжнародних немає визначення «ескорту». Ескорт за загальним визначенням це супроводження на заходах. В засобах масової інформації спеціалізовані ескорт-агентства також організовують свята, розіграші призів, подорожі. В 2025 році керівник АТ «УКРПОШТА» [3] розглядав можливість створити серію поштових марок під назвою ескорт для відправки посилок і документів всередині одного відділення, вказуючи на тотожність назви та суті діяльності. Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД) [4] передбачає під номером 96.09 надання інших індивідуальних послуг не включених в інші, такий вид господарської діяльності до якого зокрема відносяться соціальні індивідуальні послуги в контексті служб знайомств і шлюбних агенцій відноситься ескорт.

Не зважаючи на різноманіття трактувань, та фіксування в переліку дозволених видів діяльності, в загальній свідомості ескорт прийнято сприймати тотожним до проституції.

Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї (Палермський протокол, 2000 р.) [5], визначає три обов'язкові елементи торгівлі людьми: дія (у формі вербування, перевезення, передача, приховування, одержання особи), засоби (у формі погроз, застосування сили, викрадення, обман, шахрайство, зловживання владою, використання уразливого стану особи, підкуп особи, яка контролює потерпілого, мета завжди експлуатація (у формі сексуальна, трудова (примусова праця, рабство або практики, подібні до рабства), підневільний стан, вилучення органів, примусове жебрацтво, кримінальна експлуатація). Тобто, ні національне, ні міжнародне право не розглядає ескорт як самостійну форму експлуатації чи правопорушення. Для правильної кваліфікації вирішального значення є наявність ознак експлуатації, примусу, обману або використання уразливого стану особи.

Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC) [6] вказують у своїх доповідях, що ескорт може бути як легальною так і змішаною формою роботи, в тому числі для прикриття сексуальної експлуатації, як форми торгівлі людьми. Водночас в своїх численних звітах Управління ООН з наркотиків та злочинності чітко розмежовують ці поняття, вказуючи на відсутність згоди як ключовому факторі примусової праці, і що сама по собі робота в ескорті не свідчить про наявність торгівлі людьми.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі [7] свою чергу неодноразово зазначала, що під час розслідування необхідно уникати автоматичного ототожнення: секс-роботи, ескорт-послуг, проституції та торгівлі людьми, бо таке узагальнення може призводити до хибної кваліфікації, помилкової статистики виявлення потерпілих саме від торгівлі людьми, та неефективного виявлення та захисту прав реальних потерпілих.

В рішеннях ЄСПЛ щодо торгівлі людьми особлива увага приділяється саме фактичним обставинам в яких відбувалось правопорушення. Так, у справі, Rantsev v. Cyprus and Russia (2010) [8] суд вказував, що для відокремлення торгівлі людьми від іншої діяльності ключевими є контроль над особою, обмеження свободи пересування, економічна залежність, та фактична неможливість припинити діяльність. У справі S.M. v. Croatia (2020) [9] ЄСПЛ вказував, що за умови відсутності фізичного насильства експлуатація може існувати через: психологічний вплив, економічну залежність, маніпуляції, використання уразливого стану.

Таким чином сам лише факт роботи (супроводження осіб) за кордоном, в тому числі з наданням сексуальних послуг не свідчить про торгівлю людьми. В тому числі формальна згода на роботу в ескорті (за умови подальшої експлуатації та уразливого стану) не виключає можливості визнання особи потерпілою від торгівлі людьми.

Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми важлива для забезпечення прав людини, забезпечення справедливості та запобігання цьому тяжкому злочину. Водночас правильна

кваліфікація злочину напряму залежить від суті вчиненого та кримінально караного діяння. Використання для кваліфікації кримінального правопорушення терміну, поза юридичною термінологією, зміст якого не визначено чинним законодавством, ратифікованими міжнародними договорами, не створює необхідні передумовою для однозначної кваліфікації діяння. Численні міжнародні стандарти, сформовані Палермським протоколом, практикою ЄСПЛ, рекомендаціями UNODC та ОБСЄ, свідчить, що ескорт-послуги та торгівля людьми не є тотожними правовими явищами. Вирішальними критеріями розмежування є ознаки експлуатації, примусу, обману, контролю над особою або використання її уразливого стану, а не назва діяльності чи характер наданих послуг. Отже, сучасні міжнародні стандарти, сформовані Палермським протоколом, вимагають проведення індивідуальної експертизи всіх обставин правопорушень з урахуванням фактичних обставин справи. Виключно такий підхід дозволяє забезпечити ефективну протидію торгівлі людьми, захист прав потерпілих, але в той же час уникнути необґрунтованої криміналізації легальної діяльності, міжнародної мобільності населення та добровільної згоди на надання сексуальних послуг. У зв'язку з цим застосування термінів, які не мають чіткого юридичного змісту або використовуються виключно у побутовому чи медійному дискурсі, є недопустимим при формуванні правової позиції та здійсненні кримінально-правової кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: http://https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 14.05.2026).
2. Єдиний державний реєстр судових рішень: офіційний вебпортал судової влади України. URL: https://reyestr.court.gov.ua/ (дата звернення: 14.05.2026).
3. «Ескорт». Гендиректор «Укрпошти» запропонував назвати тариф на честь моделей OnlyFans // *Українські Новини*. 03 грудня 2025 р. URL: https://ukranews.com/ua/news/1120520-smilyanskyj (дата звернення: 14.05.2026).
4. Клас 96.09 «Надання інших індивідуальних послуг, н.в.і.у». // Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. *Державна служба статистики України*. URL: https://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/96/KVED10_96_09.html (дата звернення: 14.05.2026).
5. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: міжнародний документ від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 14.05.2026).
6. Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). *Trafficking in Persons* // *The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment*. Vienna : United Nations Office on Drugs and Crime, 2010. P. 33–65. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/2.Trafficking_in_persons.pdf (дата звернення: 14.05.2026).
7. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). *Policy Responses to Technology-Facilitated Trafficking in Human Beings: Analysis of Current Approaches and Considerations for Moving Forward*. Відень: OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings, 2023. URL: https://cthb.osce.org/cthb/555441 (дата звернення: 14.05.2026).
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *«Ранцев проти Кіпру та Росії»* (Rantsev v. Cyprus and Russia), заява № 25965/04, від 7 січня 2010 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96549 (дата звернення: 01.06.2026).
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *«S.M. проти Хорватії»* (S.M. v. Croatia), заява № 60561/14, від 25 червня 2020 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203414 (дата звернення: 01.06.2026).

Ніколайчук Л. Г.,
доцент кафедри управління повсякденною діяльністю підрозділів,
кандидат технічних наук, доцент
*(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Торгівля людьми є серйозною проблемою, однією з найбільш небезпечних форм порушення прав людини та транснаціональної злочинності. Вона актуальна для всіх держав Європи, зокрема й для України, а розміри торгівлі людьми весь час збільшуються, набуваючи нових форм і механізмів. Ситуація погіршується конфліктами на Близькому Сході, в Африці, а також нашою війною. Все це призвело до збільшення кількості вразливих до експлуатації осіб на території Європейського Союзу (ЄС). В умовах цих воєнних конфліктів, для України, яка перебуває у стані збройної агресії, розгляд правових аспектів вирішення проблем протидії торгівлі людьми є не лише теоретично важливим, а й практично необхідним для забезпечення верховенства права, демократичного розвитку та дотримання міжнародних зобов'язань. У цьому контексті актуальним є всебічний аналіз існуючого правового регулювання протидії торгівлі людьми в ЄС [1, 2]**.**

Торгівля людьми є однією з найбільш небезпечних форм транснаціональної злочинності, що включає різноманітні види експлуатації, а саме, сексуальне рабство, примусову працю, трудову експлуатацію, трансплантацію органів та ін. Кожного року мільйони людей стають її жертвами, де особливо вразливими є діти, жінки, та безхатченки. Лише за 2021–2023 роки в Європі зникли понад 51 тисяча неповнолітніх мігрантів, що в середньому становить 47 дітей щодня. Найбільше таких випадків зафіксовано в Австрії та Італії **[2]**. Європейський Парламент неодноразово наголошував, що торгівля людьми – одна з найнебезпечніших форм злочинності, яка завдає глибокої шкоди як жертвам, їхнім родинам, так і суспільству загалом.

Правові аспекти вирішення проблем протидії торгівлі людьми в межах ЄС спирається як на внутрішнє законодавство, так і на міжнародні договори. Першим базовим нормативним актом є Протокол щодо попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, так званий Палермський протокол. Він відіграє ключову роль у формуванні сучасного підходу до правового регулювання боротьби з торгівлею людьми, тому що встановлює міжнародне визначення цього злочину та визначає зобов'язання держав. Палермський протокол виділяє три ключові компоненти торгівлі: дії охоплюють такі діяння, як вербування, транспортування, переховування чи утримування особи; засоби – це використання сили, примусу, погроз або обману; мета полягає безпосередньо в експлуатації - трудовій, сексуальній, у формі рабства чи вилучення органів [3].

ЄС та його держави-члени також приєдналися до низки багатосторонніх міжнародних договорів. Це – Європейська конвенція з прав людини (1950 р.); Конвенція Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми (2005 р.); конвенції Міжнародної організації праці № 29 і № 105; а також Конвенція ООН про права дитини. У цьому контексті ЄС послідовно формує комплексну правову і політичну систему протидії торгівлі людьми. Вона ґрунтується як на основоположних актах ЄС, зокрема Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.) та Договорі про функціонування ЄС (2009 р.), так і на низці спеціалізованих директив [4, с. 43].

Так, у ст. 4 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми надається визначення такому феномену, а саме: «a) «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації. Експлуатація включає у себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів; b) згода жертви торгівлі людьми на умисну експлуатацію, визначену в пункті «a» цієї статті, не має значення, якщо було застосовано засоби,

зазначені в пункті «a»; c) найм, перевезення, передача, приховування або одержання дитини для експлуатації вважається торгівлею людьми, навіть якщо це не включає будь-яких засобів, зазначених у пункті «a» цієї статті; d) «дитина» – будь-яка особа віком до 18 років; e) «жертва» – будь-яка фізична особа, що є об'єктом торгівлі людьми, як її визначено в цій статті» [5].

Одним із важливих нормативних актів ЄС у сфері боротьби з торгівлею людьми є Директива Ради 2004/81/ЄС від 29 квітня 2004 року, яка регулює порядок надання дозволу на проживання громадянам третіх країн, що стали жертвами торгівлі людьми або незаконної імміграції, за умови їхньої співпраці з компетентними органами. Також значну роль у цій системі відіграє також Директива 2009/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 18 червня 2009 р., яка встановлює мінімальні стандарти санкцій проти роботодавців. Метою цього акта є боротьба з нелегальною імміграцією, що нерідко супроводжується елементами торгівлі людьми [2].

Ключовим елементом правової бази Європейського Союзу у сфері протидії торгівлі людьми є Директива 2011/36/ЄС. Вона зобов'язує держави-члени вживати необхідних заходів для криміналізації визначених форм експлуатації. Відповідно до статті 2(3), поняття «експлуатація» охоплює сексуальну експлуатацію, примусову працю, рабство або практики, подібні до рабства, а також вилучення органів. Також вона демонструє прагнення ЄС враховувати специфіку національного контексту кожної держави-члена як на рівні національних судів, так і Суду Європейського Союзу (CJEU). Крім того, статті 11 і 12 Директиви встановлюють обов'язок держав-членів надавати комплексну допомогу й захист потерпілим, зокрема шляхом скорочення кількості повторних допитів, використання дистанційних технологій під час дачі показань, а також особливого захисту вразливих категорій осіб [2].

В нашій країні правове регулювання передбачене ст. 149 КК України: 1) пріоритет у захисті особистих прав та свобод представників особливо вразливих категорій населення, якими є жінки, неповнолітні, особи з особливими потребами та особи похилого віку; 2) актуалізація кореляції запобігання торгівлі людьми з супутніми кримінальними правопорушеннями (тероризм, торгівля наркотиками тощо); 3) сепарація сексуального рабства як особливо небезпечної форми торгівлі людьми; 4) удосконалення процесу взаємодії правоохоронних органів із громадянським суспільством у межах запобігання торгівлі людьми; 5) залучення міжнародних та зарубіжних фахівців для співпраці з питань запобігання випадкам торгівлі людьми.

Суттєвим досягненням Європейського Союзу у сфері протидії торгівлі людьми стало ухвалення Стратегії ЄС на 2021–2025 роки [6], яка передбачає всебічне реагування на це явище – від профілактики та зменшення попиту до підтримки жертв і переслідування винних. З огляду на те, що торгівлею людьми часто займаються організовані злочинні угруповання, стратегія тісно пов'язана з ініціативами ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю. У її основі лежать положення Директиви 2011/36/ЄС, а пріоритетами визначено: зниження попиту на експлуатацію, руйнування кримінальних бізнес-моделей, посилення спроможності системи правосуддя, захист і підтримку жертв, з особливим фокусом на жінках і дітях, та розвиток міжнародної співпраці

У відповідь на масштабну міграційну кризу, спричинену війною в Україні, Європейський Союз у 2022 році представив Загальний план боротьби з торгівлею людьми, спрямований на захист осіб, які рятуються від конфлікту [2]. План був ухвалений у межах Платформи солідарності ЄС (на підставі Рішення (ЄС) 2022/382) і базується на Стратегії ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми на 2021–2025 рр., а також положеннях Директиви 2011/36/ЄС. Серед основних цілей Плану – підвищення обізнаності про ризики торгівлі людьми, створення гарячих ліній допомоги, профілактика злочинів, посилення роботи правоохоронних органів, а також раннє виявлення, підтримка та захист потенційних жертв, зокрема в Україні та Молдові.

Таким чином, були розглянуті правові аспекти вирішення проблем протидії торгівлі людьми в межах ЄС та проаналізовані основні європейські та міжнародні документи, за якими здійснюється її правове регулювання.

Список використаних джерел

1. A cross-border journalism project investigating missing child migrants in Europe. *Lost in Europe*. URL: https://lostineurope.eu/investigations/data-and-statistics-investigations/more-than-50-000-unac-companied-child-migrants-have-gone-missing-after-arriving-in-europe.

2. Поліщук А. А., Нуруллаєв І. С. Деякі аспекти правового регулювання протидії торгівлі людьми в Європейському Союзі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія ПРАВО. Випуск 89: частина 4. 2025. С. 199–205.

3. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime: від 15.11.2000. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons (дата звернення: 9.05.2026).

4. Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми в Європейському Союзі 2022 Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення.. *Південноукраїнський правничий часопис*. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_3/8.pdf.

5. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 21.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.

6. EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025). *European Commission*.URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security /organised-crime-and-humantrafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu -strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025_en.

Ніцевич О. В.,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності,
доктор філософії у галузі права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ІНФОРМАЦІЙНІ КАМПАНІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми залишається однією з найнебезпечніших форм транснаціональної організованої злочинності та грубим порушенням основоположних прав і свобод людини. У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України проблема набуває особливої актуальності через масове внутрішнє переміщення населення, вимушену міграцію мільйонів громадян за кордон, погіршення соціально-економічного становища населення та зростання кількості осіб, які перебувають у вразливому становищі.

Запобігання торгівлі людьми не може обмежуватися виключно кримінально-правовими чи правоохоронними заходами. Одним із ключових інструментів превенції виступає ефективна інформаційна політика держави, спрямована на підвищення рівня обізнаності населення щодо ризиків потрапляння у ситуації експлуатації, способів вербування та механізмів отримання допомоги.

Інформаційні кампанії є одним із найменш затратних і водночас найбільш ефективних способів первинної профілактики торгівлі людьми. Їх основна мета полягає у формуванні у громадян навичок безпечної поведінки, критичного сприйняття пропозицій працевлаштування, навчання або надання гуманітарної допомоги, а також у своєчасному розпізнаванні ознак експлуатації.

Особливого значення набуває інформаційна робота саме в умовах війни. За даними міжнародних організацій, різке збільшення масштабів вимушеної міграції створює додаткові можливості для діяльності злочинних угруповань, які використовують психологічну вразливість осіб, їхню матеріальну скруту та бажання швидко знайти роботу або житло.

Водночас інформаційні кампанії повинні бути безперервними, науково обґрунтованими та орієнтованими на конкретні цільові аудиторії, а не мати суто декларативний характер.

Після початку повномасштабного вторгнення Україна значно активізувала інформаційну діяльність у сфері протидії торгівлі людьми.

Однією з найбільш помітних стала загальнонаціональна інформаційна кампанія «ПРИДИВИСЬ», започаткована у жовтні 2023 року Міністерством соціальної політики України спільно з Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ). Кампанія була приурочена до Європейського дня боротьби з торгівлею людьми та мала на меті привернути увагу громадськості до прихованих форм експлуатації, використовуючи соціальну рекламу, зовнішні носії, цифрові медіа, відеоролики та інтерактивні інсталяції на Центральному залізничному вокзалі м. Києва. Важливою

особливістю кампанії стало використання психологічного прийому візуальних ілюзій, які демонстрували, що небезпека не завжди є очевидною.

До Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми у липні 2023 року Міністерство соціальної політики разом із міжнародними партнерами реалізувало ще одну масштабну інформаційну кампанію, спрямовану на інформування вимушених переселенців, осіб, які планують працевлаштування за кордоном, а також українських біженців щодо правил безпечної міграції, перевірки роботодавців та використання офіційних каналів працевлаштування.

Крім того, у 2023–2025 роках активно використовувалися інформаційні платформи Національної соціальної сервісної служби, Міністерства соціальної політики, Національної поліції України, Представництва МОМ в Україні та громадських організацій, які регулярно поширювали роз'яснення щодо ризиків трудової, сексуальної, кримінальної та інших форм експлуатації.

За оцінками Міністерства соціальної політики, лише протягом 2023–2024 років в Україні було проведено понад 1300 інформаційно-просвітницьких заходів у сфері протидії торгівлі людьми, що свідчить про суттєве посилення профілактичного компонента державної політики.

Попри позитивні тенденції, аналіз змісту та форм реалізації інформаційних кампаній дозволяє виокремити низку проблем.

По-перше, більшість кампаній має епізодичний характер і приурочується до окремих міжнародних дат, не забезпечуючи постійного інформаційного впливу на населення.

По-друге, значна частина інформаційних матеріалів орієнтована на загальну аудиторію, тоді як різні категорії ризику потребують спеціалізованих комунікаційних стратегій. Зокрема, окремих інформаційних продуктів потребують внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, молодь, студенти, трудові мігранти, особи, які виїжджають за кордон, а також неповнолітні.

По-третє, недостатньо використовуються можливості сучасних цифрових платформ, алгоритмів персоналізованої реклами, співпраці з популярними блогерами, лідерами громадської думки та локальними інфлюенсерами.

По-четверте, практично відсутня система оцінювання ефективності інформаційних кампаній. Найчастіше оцінюється кількість проведених заходів або переглядів відеороликів, однак не досліджується реальна зміна рівня обізнаності населення чи поведінкових моделей.

Вважаємо, що сучасна система інформаційного забезпечення запобігання торгівлі людьми повинна ґрунтуватися на принципах безперервності, адресності, інтерактивності та доказовості.

Доцільно реалізувати такі заходи.

1. Запровадити постійно діючу загальнодержавну мультимедійну кампанію, а не проводити інформаційні акції лише до окремих пам'ятних дат.

2. Активніше використовувати соціальні мережі TikTok, Instagram, YouTube, Facebook та Telegram із адаптацією контенту до особливостей кожної платформи та вікової аудиторії.

3. Впровадити таргетовані інформаційні продукти для груп підвищеного ризику, зокрема осіб, які шукають роботу за кордоном, студентської молоді, внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт та осіб, що виїжджають з України.

4. Розширити співпрацю із засобами масової інформації шляхом створення документальних фільмів, журналістських розслідувань, тематичних подкастів та соціальних серіалів, заснованих на реальних історіях потерпілих.

5. Використовувати можливості штучного інтелекту та Big Data для аналізу інформаційних ризиків, визначення найбільш уразливих цільових груп та оптимізації розповсюдження профілактичних повідомлень.

6. Інтегрувати тематику протидії торгівлі людьми до освітніх програм закладів середньої та вищої освіти із використанням інтерактивних цифрових симуляцій, онлайн-курсів та кейс-методів.

7. Запровадити єдину методику оцінювання ефективності інформаційних кампаній із використанням соціологічних досліджень, аналізу рівня обізнаності населення та статистики звернень на спеціалізовані гарячі лінії.

8. Забезпечити активнішу участь правоохоронних органів у цифровому інформаційному просторі шляхом створення офіційного мультимедійного контенту, присвяченого способам вербування, реальним кримінальним провадженням та алгоритмам безпечної поведінки.

Інформаційні кампанії сьогодні стали одним із найважливіших інструментів запобігання торгівлі людьми та формування суспільної стійкості до злочинних практик експлуатації. Український

досвід останніх років свідчить про суттєву активізацію державних і міжнародних ініціатив у цій сфері, однак їх потенціал використовується не повною мірою.

Подальший розвиток інформаційного забезпечення має базуватися на сучасних цифрових технологіях, персоналізованих медійних стратегіях, використанні поведінкових підходів та системному оцінюванні результативності. Лише комплексне поєднання кримінально-правових, організаційних та інформаційних заходів здатне забезпечити ефективне зниження ризиків потрапляння осіб у ситуації торгівлі людьми в умовах воєнного та повоєнного розвитку України.

Онишко О. Б.,
доцент кафедри теорії, історії та конституційного права
ННІППД,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄС: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Нелегальна імміграція – це явище, яке є викликом для Європейського Союзу (ЄС) протягом багатьох років. Воно не лише впливає на безпеку та стабільність функціонування ЄС, але й спричиняє низку правових, гуманітарних та економічних проблем. Численна кількість нелегальних іммігрантів, часто тікаючи від війни, насильства чи бідності, намагаються потрапити до країн ЄС у пошуках кращого життя та безпеки для себе та своїх родин. Цей процес часто відбувається незаконно, з порушенням правил перетину державного кордону та міграції.

Питання міграції в Європейському Союзі регулюються низкою нормативно-правових актів, а саме: Директива Ради 2002/90/ЄС від 28 листопада 2002 року, що визначає сприяння несанкціонованому в'їзду, транзиту та проживання; Рамкове рішення Ради від 28 листопада 2002 року про посилення кримінально-правової системи для запобігання сприянню несанкціонованому в'їзду, транзиту та проживання; Директива Ради 2004/81/ЄС від 29 квітня 2004 року про дозвіл на проживання, виданий громадянам третіх країн, які є жертвами торгівлі людьми або які стали об'єктом дій, спрямованих на сприяння незаконній імміграції, та які співпрацюють з компетентними органами; Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/115/ЄС від 16 грудня 2008 року про спільні стандарти та процедури в державах-членах для повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають в країні; Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/52/ЄС від 18 червня 2009 року, що передбачає мінімальні стандарти щодо санкцій та заходів проти роботодавців громадян третіх країн, які незаконно перебувають у країні; Директива 2011/95/ЄС; Регламент (ЄС) 2016/1953 Європейського Парламенту та Ради від 26 жовтня 2016 року про запровадження європейського проїзного документа для повернення громадян третіх країн, які незаконно перебувають у країні, та про скасування Рекомендації Ради від 30 листопада 1994 року.

Масова міграція, яка почала посилюватися у 2011 році, досягла свого піку у 2015 році, виявивши серйозні недоліки у спільній міграційній політиці та політиці надання притулку в країнах ЄС. Стали очевидними суттєві відмінності між підходами держав-членів до вирішення цієї проблеми. Країни ЄС, розташовані у південній Європі, до яких безпосередньо потрапляють маси нелегальних мігрантів, представили зовсім інший підхід до вирішення цієї проблеми, ніж країни Центральної та Східної Європи, які ще не стикалися з такими масштабами міграції. У 2021 році криза на польсько-білоруському кордоні, спровокована білоруською владою, спричинила ще один виклик. У той час стався раптовий наплив економічних мігрантів з Азії та Африки, які прагнули потрапити до Шенгенської зони через Польщу, Литву та Латвію. Ще одним викликом став масовий наплив біженців з України, спричинений військовою агресією Росії проти України [1].

Зіткнувшись зі зростаючим напливом нелегальних іммігрантів до Європи, ЄС вживає заходів для вирішення цієї проблеми та забезпечення ефективного захисту кордонів. Комплекс інструментів та стратегій, що використовуються ЄС у цій сфері, відіграє ключову роль в управлінні міграцією та забезпеченні безпеки як резидентів ЄС, так і самих іммігрантів. Також приймається низка програм для регулювання питань міграції: програми переселення та розселення; план дій ЄС щодо боротьби з

контрабандою мігрантів; план дій щодо повернення; формується спільний список безпечних країн походження мігрантів.

У вересні 2021 року Єврокомісія започаткувала План дій ЄС проти мереж контрабанди мігрантів на період 2021–2025 років для покращення співпраці та обміну інформацією між країнами ЄС та правоохоронними органами з метою виявлення та переслідування мереж контрабанди мігрантів та організаторів злочинних міграційних схем. Він зосереджений на таких сферах, як фінансові злочини, повернення незаконних прибутків, шахрайство з документами та онлайн-контрабанда. План також охоплював країни вздовж основних міграційних шляхів до ЄС.

Статистичні дані Frontex (Європейське агентство прикордонної та берегової охорони) свідчать про значне падіння на 38% незаконних перетинів кордону з ЄС у 2024 році, досягнувши найнижчого рівня з 2021 року, коли на міграцію все ще впливала пандемія COVID. Незважаючи на постійний міграційний тиск, посилена співпраця ЄС та партнерів проти мереж контрабанди значно зменшила перетини зовнішніх кордонів Європи. Станом на 2023 рік було зареєстровано трохи більше 239 000 нелегальних перетинів кордонів. Зменшення загальної кількості було зумовлене, головним чином, зменшенням на 59% кількості перетинів через Центрально середземноморський напрям та 78% падінням кількості перетинів кордону ЄС на Західнобалканському напрямі [2].

Не на всіх напрямах спостерігали однакові тенденції, оскільки моделі змінилися по всьому континенту. На Центральносередземноморському напрямі кількість перетинів скоротилася, у порівнянні з попередніми роками, на 59% через меншу кількість нелегальних мігрантів з Тунісу та Лівії. Незважаючи на значне зменшення, на цьому напрямі все ще було близько 67 000 перетинів, що є другим за величиною показником серед усіх напрямів. На Західнобалканському напрямі у 2024 році спостерігається різке падіння потоку мігрантів – на 78%, яке відбулося після активних зусиль країн регіону щодо зупинення потоку мігрантів. На Східносередземноморському напрямі кількість виявлених мігрантів зросла на 14%, тобто до 69 400, завдяки новим коридорам зі східної Лівії, з мігрантами переважно з Сирії, Афганістану та Єгипту. Особливістю Західноафриканського напряму є те, що на Канарських островах спостерігалося збільшення кількості нелегальних мігрантів на 18% – майже 47 000, що є найвищим показником з моменту початку збору даних Frontex у 2009 році. У напрямі через східні кордони на початку 2024 року спостерігається трикратне збільшення кількості перетинів, переважно вздовж кордонів з Україною та Білоруссю. Кількість виявлених спроб перетину до Великої Британії через Ла-Манш зросла, на 9% порівняно з 2023 роком [3].

Хоча дані щодо нелегальної міграції за 2024 рік відображають прогрес, проблеми залишаються. Мережі контрабанди адаптуються до нових обставин, а міграційні потоки швидко змінюються. Не менш вагомим чинником є зростання насильства з боку контрабандистів по відношенню до нелегалів вздовж Західнобалканського напряму, а посилення нестабільності в таких регіонах, як Сахель (великий географічний регіон у Африці, включає 12 країн і 300 млн населення), продовжує стимулювати міграцію з Африки до Європи [4].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну теж змусило тисячі людей покинути свої домівки. Агентство ООН у справах біженців, оцінює, що близько 6,9 мільйона шукали притулку в Європі та за її межами. З лютого 2022 року Німеччина та Польща прийняли найбільшу кількість мігрантів з України.

З 4 березня 2022 року українцям, які тікають від російського вторгнення, надається тимчасовий захист після активації Директиви ЄС про тимчасовий захист. Це винятковий захід у разі масового напливу або неминучого масового напливу переміщених осіб з країн, що не входять до ЄС, які не можуть повернутися до своєї країни походження внаслідок збройної агресії.

В останні роки у Європейському Союзі спостерігаються спроби створити штучні міграційні потоки для дестабілізації країн ЄС. Це не лише створює додаткове навантаження на країни ЄС у їхніх зусиллях щодо захисту своїх зовнішніх кордонів, але й створює гуманітарну кризу, утримуючи нелегальних мігрантів між кордонами.

ЄС вжив низку заходів для протидії експлуататорському ставленню до мігрантів, включаючи заходи прикордонного контролю, нові правила, санкції, а також дипломатичні та гуманітарні заходи. Одним із цих заходів є прийняття Регламенту про кризові ситуації та форс-мажорні обставини, який є частиною Міграційного пакту ЄС (пакет із законодавчих актів, який містить суворіші правила щодо контролю нелегальної міграції, надання притулку та рівномірного розподілу відповідальності між країнами ЄС) має на меті забезпечити країнам ЄС більшу гнучкість у застосуванні правил щодо надання притулку та застосування прикордонних механізмів перетину кордону у кризових ситуаціях.

Директива ЄС про повернення є основним правовим актом, що визначає процедури та критерії для країн ЄС під час здійснення повернення громадян третіх країн, що незаконно перебувають в країнах ЄС. Найважливіші елементи Директиви про повернення включають: загальний принцип, що дозволяє особам, які незаконно перебувають в країні ЄС, добровільно виїхати, мінімальний перелік основних прав для мігрантів, які перебувають в країні незаконно, обмеження на застосування примусових заходів та затримань нелегальних мігрантів, а також заборону на в'їзд на територію ЄС після повернення [5].

У жовтні 2025 року Європарламент і Рада ЄС досягли домовленостей щодо посилення діяльності Європолу у боротьбі з нелегальною міграцією. У рамках Європолу створено новий центр для координації діяльності Європолу з двома іншими агентствами ЄС: Євроюстом (Агентством ЄС з питань співробітництва у сфері кримінального правосуддя) та Frontex. Це створено для покращення спільних розслідувань та обміну розвідувальними даними щодо міжнародних злочинних мереж. Центр надає оперативну, технічну та судово-медичну підтримку країнам ЄС, зосереджуючись на ліквідації небезпечних груп контрабандистів та торговців людьми. Він також відповідає за ідентифікацію жертв та захист даних. Європол отримує 50 мільйонів євро та має штат 50 нових співробітників для розширення своїх можливостей та покращення співпраці щодо злочинів, скоєних через соціальні мережі [6].

У 2024 році в ЄС було подано 996 805 заяв на отримання притулку – на 13,1% менше порівняно з 2023 роком. Кількість заявників, які вперше подали заяви на отримання притулку в ЄС у 2024 році, становила переважну більшість усіх заяв – 911 960, також було подано 83 375 інших видів заяв (трудова міграція, туристичні візи, усиновлення тощо) [7].

Особи, які вперше звертаються за отриманням притулку для отримання міжнародного захисту (як визначено у статті 2(h) Кваліфікаційної директиви 2011/95/ЄС), – це особи, які вперше подали заяву про надання притулку в певній державі-члені ЄС протягом звітного періоду. Термін «вперше» не передбачає жодних часових обмежень, тому особа може бути зареєстрована як особа, яка вперше звертається за притулком, лише якщо вона ніколи раніше не зверталася за міжнародним захистом у країні, що звітує, незалежно від того, що вона, подала заяву в іншій державі-члені Європейського Союзу [8].

Надання міграційних даних є добровільним для всіх країн, оскільки законодавство про міграційну статистику стосується всіх осіб, які подали заяву про міжнародний захист або були включені до такої заяви як члени сім'ї протягом звітного періоду в один місяць.

Німеччина була країною, яка зареєструвала найбільше шукачів притулку, які вперше подали заяву, у 2024 році, що становило 25,2% усіх заяв про надання притулку, які вперше подали заяву в ЄС. Далі йшли Іспанія (18%), Італія (16,6%), Франція (14,3%) та Греція (7,6%). На ці п'ять країн припадало 82% усіх шукачів притулку, які вперше подали заяву в ЄС. Найменша кількість шукачів притулку, які вперше подали заяву, була зафіксована в Угорщині (25), Словаччині (135), Литві (295) та Мальті (440). Країнами в яких спостерігали найбільше збільшення кількості шукачів притулку, які вперше подали заяву, у 2024 році, були Польща (87,1%) та Ірландія (39,4%). Найбільше зменшення було зафіксовано в Румунії (77,1%), Естонії (66,6%), Словаччині (63,5%), Австрії (61,1%) та Латвії (50,8%) [7].

Протягом останніх кількох років країни ЄС відновили прикордонний контроль у межах Шенгенської зони, який часто займає більше часу. Метою цих заходів є збереження вільного пересування людей, одночасно виявляючи реальні загрози безпеці. У 2021 році Європейська Комісія представила пропозицію щодо перегляду правил для країн Шенгенської зони. Переглянуті правила уточнюють, що повторне запровадження прикордонного контролю є крайнім заходом. Країни ЄС можуть відновити прикордонний контроль лише за виняткових обставин, якщо є серйозна загроза громадському порядку чи внутрішній безпеці. Такий контроль буде обмежений періодом до одного місяця і може бути продовжений до трьох місяців лише у разі непередбачуваних загроз. Такий контроль може тривати від шести місяців до двох років [9].

Як альтернатива внутрішньому прикордонному контролю, нові правила підтримують співпрацю поліції в прикордонних регіонах для виявлення незаконного переміщення людей у межах Шенгенської зони. Громадяни країн, що не входять до ЄС, яких затримують за нелегальний перетин кордону, часто прибувають з іншої країни ЄС, тому спільні перевірки між країнами ЄС можуть запобігти нелегальному міграційному процесу, а затриману особу –відправити до тієї країни ЄС, до якої вона в'їхала вперше.

Висновки. Явище міграції є складною проблемою. З огляду на сучасні виклики, з якими зустрічається Європа щодня, нелегальна міграція має тенденцію до збільшення через численні фактори, пов'язані з збройними конфліктами, бідністю, переслідуваннями та змінами клімату. Ці фактори змінюються та потребують постійного моніторингу. Вони часто пов'язані зі злочинами, такими як: використання незаконних або підроблених документів, насильство, торгівля людьми, оскільки діяльність організованих злочинних груп теж є не останнім чинником у сприянні незаконній міграції. Незважаючи на вжиття заходів країн-членів ЄС щодо запобігання незаконного перетину кордону, іноземці продовжують шукати способи його перетину, і досить часто в нелегальний спосіб.

Вкрай важливо, щоб функціонування спільнот, що складаються з корінних громадян та мігрантів (соціальних, економічних та культурних), не створювало непотрібних загроз. Міграція викликає низку переважно негативних емоцій у країнах ЄС. Тому вкрай важливо вдосконалювати спільну позицію та правове регулювання, які дозволять країнам ЄС вживати більш ефективних заходів щодо регулювання міграційних процесів загалом та посилити контроль у виявленні нелегальних міграційних потоків зокрема.

Список використаних джерел

1. Groszkowska, Kamila, Kościelny Pavel. Nowy pakt o migracji i azylu, https://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/0BA32E93D6A0E6BCC12586B6002980E1/$file/Infos_285.pdf (дата звернення 05.06.2026)
2. Frontex, Migratory Routes, https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/central-mediterranean-route
3. Irregular border crossings into EU drop sharply in 2024/2025-01-14. Frontex. News. URL: https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/irregular-border-crossings-into-eu-drop-sharply-in-2024-oqpweX
4. All valid permits by reason, length of validity and citizenship on 31 December of each year. 11/04/2026 URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_resvalid/default/table?lang=en&category=migr.migr_man.migr_res.migr_resval
5. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj
6. Esses, V.M., Dovidio, J.F., Jackson, L.M. & Armstrong, T.L. (2001). The immigration dilemma: The role of perceived group competition, ethnic prejudice, and national identity. Journal of Social Issues, 5(1), 1–34. Wiley-Blackwell.
7. Migracja w Europie: kluczowe liczby z 2024 r. URL: https://www.europarl.europa.eu/topics/pl/article/20170629STO78630/azyl-i-migracja-w-ue-fakty-i-liczby#migranci-z-ukrainy-10
8. Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/95/oj/eng
9. MEPs approve directive on reception conditions. 10-04-2024/ URL: https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240410IPR20331/meps-approve-directive-on-reception-conditions

Опока Ю. В.,
доцент кафедри соціальних дисциплін, доктор філософії
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СТРАТЕГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Швидка трансформація інформаційного середовища, спричинена стрімким розвитком штучного інтелекту, доступністю інтернету і популярністю соціальних мереж, формує не лише перелік нових можливостей для користувачів, а й широкий спектр загроз. Злочини, які ще донедавна могли відбуватися виключно офлайн, дедалі частіше зустрічаються онлайн. Шахрайство (фішинг, «дзвінки з банку»), DDoS-атаки, кіберексплуатація дітей, шантаж, торгівля людьми, зброєю, наркотиками чи секретною (або приватною) інформацією – це лише окремі приклади злочинів, з якими регулярно доводиться працювати фахівцям з кібербезпеки, зокрема кіберполіції України.

Торгівля людьми займає окреме місце в переліку злочинів, які активно «цифровізуються», тобто здійснюються за допомогою цифрових платформ. Це зумовлено низкою факторів. Онлайн-середовище «розмиває» бар'єри і полегшує вербування через анонімність (створення фіктивних акаунтів), глобальність (відсутність кордонів), швидкість (спілкування в режимі реального часу). Масове поширення і популярність соціальних мереж перетворили їх на головне середовище, де зловмисники шукають жертв. Використання соціальних мереж дозволяє зловмисникам отримувати детальну інформацію про середовища та групи потенційних жертв (жінки, молодь, ВПО, соціально вразливі категорії населення), які часто об'єднуються за інтересами навколо тих чи інших сторінок у соцмережах.

У Державній цільовій соціальній програмі протидії торгівлі людьми зазначається, що головною метою державної політики є запобігання злочину, виявлення осіб, які його вчиняють, а також захист і допомога постраждалим [1]. У документі також визначено перелік інструментів для реалізації цієї мети: від «єдиної державної політики» і «міжвідомчої взаємодії» до профілактики, ефективних кримінальних переслідувань правопорушників і «підвищення рівня поінформованості населення з питань протидії торгівлі людьми» [1], що безпосередньо пов'язано з використанням елементів стратегічної комунікації та трактується як один із ключових інструментів розв'язання проблеми.

У сучасній науковій літературі стратегічна комунікація розглядається як цілеспрямована та скоординована діяльність із використання комунікаційних інструментів для досягнення визначених цілей [2]. Відповідно, високий рівень поінформованості населення про зловмисні практики і технології, які застосовують представники кримінального світу з метою вербування жертв і торгівлі людьми, буде ефективним фактором профілактики злочинів. У цьому контексті особливу роль відіграють правоохоронні органи.

Превентивна діяльність є однією з найважливіших функцій Національної поліції. Закон України «Про Національну поліцію» визначає, що «запобігання вчиненню правопорушень» є серед головних завдань поліції. Водночас у статті 23 вказано, що поліція «здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень» [3].

З огляду на вищесказане, превенція в царині протидії торгівлі людьми великою мірою залежить від рівня поінформованості населення. Водночас рівень поінформованості можна коригувати через стратегічну комунікацію.

В Україні сформувалася мережа органів та інституцій, які прямо або опосередковано здійснюють діяльність у сфері стратегічних комунікацій: Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, Центр протидії дезінформації, StratCom Ukraine та інші інституції [4; 5]. Їхнє завдання – це виявлення інформаційних загроз, боротьба з ворожою пропагандою, підвищення інформаційної стійкості суспільства та інші функції у сфері інформаційної безпеки.

Якщо підійти до проблематики стратегічних комунікацій структурно, то варто виокремити ряд важливих компонентів: інформаційні кампанії, у межах яких компетентний орган пояснює ризики і схеми торгівлі людьми; освітні програми, спрямовані на формування цифрової та медійної грамотності населення, зокрема груп ризику; таргетування і адаптацію меседжів під конкретні групи ризику; наративи безпеки, що передбачають створення позитивних моделей поведінки. На практиці це означає пояснення і відповідь на питання: «як діяти правильно?» або «що свідчить про потенційну

небезпеку?». Окремо варто згадати кризову комунікацію, що передбачає швидке реагування на нові схеми шахрайства, які постійно вдосконалюються.

Стратегічні комунікації виконують інтеграційну функцію між правоохоронними органами, органами державної влади та громадянським суспільством, що може стати додатковим сегментом національного механізму взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми.

Зокрема, такі інституції, як Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки та Центр протидії дезінформації, здатні формувати єдині наративи та інформаційні рамки, які потім імплементуються через департаменти комунікації правоохоронних органів (зокрема, Міністерства внутрішніх справ чи Національної поліції). Це дозволяє забезпечити узгодженість публічних повідомлень, уникнути фрагментації інформації та підвищити довіру до державних інституцій.

Водночас департаменти комунікації правоохоронних органів можуть виступати операційним рівнем реалізації стратегічних комунікацій, трансформуючи загальнодержавні меседжі у прикладні інформаційні кампанії, орієнтовані на конкретні цільові аудиторії (ВПО, молодь, трудові мігранти тощо). Ефективність такої взаємодії підвищується завдяки обміну аналітичними даними (зокрема щодо нових способів вербування в онлайн-середовищі), спільного планування кампаній та використання єдиних каналів комунікації. Додатково важливим є залучення цифрових інструментів моніторингу та оцінки впливу комунікацій, що дозволяє коригувати стратегії в режимі реального часу.

Отже, синергія між стратегічним і операційним рівнями комунікації забезпечує підвищення ефективності профілактики злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Це відбувається шляхом інтенсифікації комунікативних аспектів механізму взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми та незаконній міграції, через зміцнення загальної інформаційної стійкості суспільства, поширення інформації про ймовірні злочинні схеми, а також інформації про організації і програми, що допомагають людям, які стали жертвами злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми і незаконною міграцією.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 653. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80 (дата звернення: 10.05.2026).

2. Hallahan K. et al. Defining Strategic Communication. International Journal of Strategic Communication. 2007. Vol. 1(1). P. 3–35.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19# (дата звернення: 11.05.2026).

4. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки : офіційний сайт. URL: https://spravdi.gov.ua (дата звернення: 06.05.2026).

5. Центр протидії дезінформації : офіційний сайт. URL: https://cpd.gov.ua (дата звернення: 06.05.2026).

Палій Б.В.,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
3 курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Луцький Т. М.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1,
доктор філософії, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Торгівля людьми є одним із найжахливіших явищ сучасності, яке набуло транснаціонального виміру й загрожує безпеці як окремих держав, так і всього світового співтовариства. Це явище проявляється у різних формах: продаж дітей та залучення до жебрацтва, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), вилучення органів, використання жертв у збройних конфліктах. [1, с. 42–43]. Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), наша держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливими способами захищати людину [2, с. 17], зокрема протидіяти торгівлі людьми як одному з найнебезпечніших транснаціональних кримінальних правопорушень [1, с. 42–43].

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України ризики потрапляння громадян у ситуації експлуатації значно загострилися. Масова вимушена міграція, соціально-економічна нестабільність та втрата засобів до існування зробили велику кількість українців, особливо жінок та дітей, надзвичайно вразливими до вербування. [3, с. 7–8].

Ключовою проблемою у протидії цьому злочину залишається його висока латентність та складність процесу доказування. Специфіка торгівлі людьми полягає у використанні злочинцями витончених методів психологічного тиску, маніпуляцій та цифрових технологій, що створює значні перешкоди для документування повного ланцюга злочинної діяльності – від моменту вербування до безпосередньої експлуатації. [5].

Визначення кола обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми, базується на поєднанні загальних вимог кримінального процесуального закону та специфічних ознак складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України. Згідно зі ст. 91 КПК України, у кожному провадженні обов'язковому встановленню підлягають: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб вчинення), винуватість обвинуваченого, вид і розмір шкоди, а також обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого діяння. Специфіка торгівлі людьми як «сучасного рабства» вимагає від сторони обвинувачення доведення складного ланцюга дій, що охоплює етапи від вербування до фактичної або запланованої експлуатації [3, с. 120–121; 4, с. 3].

Ключовим завданням доказування є встановлення так званої «тріади» ознак: дії, засобів впливу та мети. Об'єктивна сторона злочину виражається у вербуванні, переміщенні, переховуванні, передачі або одержанні людини. Важливо довести, що ці дії були вчинені із застосуванням конкретних засобів: насильства, обману, шантажу, або шляхом використання уразливого стану особи. Слід враховувати, що якщо потерпілою є дитина (особа до 18 років), злочин визнається закінченим з моменту вчинення однієї з вищевказаних дій незалежно від того, чи застосовувалися до неї обман, примус або інші засоби впливу [3, с. 46-48; 6, с. 24–25].

Окрему складність у процесі доказування становить встановлення «уразливого стану» потерпілого. Відповідно до примітки до ст. 149 КК України, це стан, зумовлений фізичними чи психічними властивостями особи або зовнішніми обставинами, який позбавляє її можливості усвідомлено обирати між пропозицією та відмовою. Для підтвердження цієї обставини необхідно досліджувати та документувати соціально-економічне становище жертви (наявність боргів, відсутність житла, сімейні труднощі), її правову необізнаність або психологічну залежність від вербувальника [4, с. 14–16; 3, с. 51–53].

Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі прямого умислу, а також спеціальною метою – експлуатацією людини [7, с. 50]. Мета експлуатації може включати сексуальну експлуатацію, використання у порнобізнесі, примусову працю, жебрацтво, вилучення органів чи втягнення у злочинну діяльність. Доказами наявності такої мети часто виступають результати негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема зміст листування у месенджерах, телефонні переговори про «вартість» особи або показання свідків щодо реальних умов, у яких опинився потерпілий [6, с. 24–25].

При цьому для кваліфікації за ст. 149 КК України не обов'язково, щоб сама експлуатація фактично відбулася – достатньо довести наявність наміру на її здійснення у винного на момент вчинення дій [3, с. 51].

Одним з викликів є забезпечення безпеки учасників кримінального провадження часто вступає у гостру колізію з поточною практикою застосування запобіжних заходів. Хоча торгівля людьми належить до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів, судова практика за 2019–2024 роки демонструє, що найсуворіший захід – тримання під вартою – постійно «конкурує» з домашнім арештом. Статистичні дані вказують, що у близько 56% проваджень, де вирішувалося питання про ізоляцію підозрюваного, суди на різних етапах замінювали тримання під вартою на домашній арешт [4, с. 96–105].

Така ситуація створює пряму загрозу для доказової бази, оскільки обвинувачені, перебуваючи поза межами слідчого ізолятора, отримують реальну можливість впливати на потерпілих, які часто проживають у тому ж населеному пункті або перебувають у матеріальній чи психологічній залежності від злочинців. Наслідком стає масова зміна показань свідками та жертвами безпосередньо в залі суду під тиском або залякуванням, що фактично руйнує обвинувачення, побудоване на попередніх етапах розслідування [4, с. 140–141; 5].

Паралельно з цим, транскордонний характер торгівлі людьми висуває особливі вимоги до міжнародного співробітництва, оскільки ключові докази – місця експлуатації, фінансові активи та іноземні спільники – зазвичай знаходяться за межами національної юрисдикції. Процес доказування у таких провадженнях стає критично залежним від механізмів міжнародної правової допомоги, які включають проведення процесуальних дій на території інших держав. Головним викликом у цій сфері залишається надмірна тривалість виконання міжнародних запитів, що нерідко призводить до порушення розумних строків досудового розслідування та втрати актуальності цифрових доказів. Брак оперативної взаємодії та складність відстеження транскордонних фінансових потоків, особливо при використанні злочинцями криптовалют або неформальних систем переказів, значно ускладнює встановлення корисливого мотиву та ідентифікацію організаторів верхньої ланки транснаціональних злочинних організацій [3, с. 136–141; 5, с. 120–121].

Судова практика за період 2019–2024 років свідчить про сталу тенденцію до зростання складності розгляду справ за ст. 149 КК України. За цей період в Україні було ухвалено близько 167 вироків у провадженнях щодо торгівлі людьми. Найбільша кількість обвинувальних вироків стосується сексуальної експлуатації (67 випадків) та втягнення у злочинну діяльність (19 випадків), тоді як трудова експлуатація залишається менш репрезентованою у судових рішеннях, що зумовлено надзвичайною складністю її доказування [4, с. 7–11].

Однією з найбільш розповсюджених матеріально-правових помилок є неправильна кваліфікація діяння. Органи досудового розслідування та суди часто допускають помилки при відмежуванні торгівлі людьми від суміжних складів злочинів, зокрема сутенерства (ст. 303 КК України) або незаконного позбавлення волі (ст. 146 КК України). Типовою помилкою є кваліфікація дій лише за фактичним наслідком (наприклад, організація проституції), ігноруючи при цьому повний ланцюг дій винного, що включав вербування та переміщення особи. Судова практика наголошує, що якщо викрадення було лише способом вчинення торгівлі людьми, додаткова кваліфікація за ст. 146 КК України є надлишковою [4, с. 82-92, 146; 3, с. 67–91].

Важливою проблемою залишається недооцінка судами ознаки «уразливого стану» потерпілого. Типовою помилкою є формальний підхід до оцінки обставин, у яких перебувала особа. Суди іноді помилково вважають, що якщо потерпіла особа формально дала згоду на поїздку за кордон або роботу, то склад злочину відсутній. Проте, згідно з приміткою до ст. 149 КК України, згода особи на експлуатацію не має юридичного значення, якщо для отримання цієї згоди був використаний уразливий стан [4, с. 16, 19–20, 64].

Щодо покарань то виявлено тенденцію до частого застосування ст. 75 КК України (звільнення від відбування покарання з випробуванням). Це найчастіше трапляється у випадках, коли винні особи визнають провину та укладають угоди про визнання винуватості. Такий підхід піддається критиці в науковій спільноті та міжнародних звітах, оскільки він не відповідає тяжкості злочину та не забезпечує належної превенції, особливо у випадках, коли обвинувачені є частиною організованих злочинних груп [4, с. 127–133].

Торгівля людьми залишається одним із найскладніших для розслідування злочинів через його прихований характер. Успіх у розкритті таких злочинів безпосередньо залежить від того, чи вдасться слідству встановити чіткий зв'язок між діями зловмисника та використанням уразливого стану людини.

Список використаних джерел

1. Луцький Т. М., Газдайка-Василишин І. Б. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. URL: http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/562/556 (дата звернення 11.05.2026)
2. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі : дис. ... канд. юрид. наук : спец.: 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 385 с.
3. Аналіз судової практики щодо торгівлі людьми: виклики для притягнення до відповідальності та призначення покарання правопорушникам (2019-2024) / Тренінговий центр прокурорів України, Офіс Генерального прокурора. Київ, 2025. С. 152. URL: https://www.unodc.org/poukr/uploads/documents/Pdf/Analysis_of_cases_on_traficking_in_persons_UKR_UNODC_2025.pdf (дата звернення: 13.05.2026).
4. Сперкач Н. А. Окремі аспекти процесу доказування під час розслідування кримінальних проваджень щодо торгівлі людьми. *Міжнародний юридичний вісник* : актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2021. Вип. 16. С. 115–123. URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/283/270 (дата звернення: 12.05.2026).
5. Грищук В. К., Луцький Т. М., Пасєка О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи : навчальний посібник у схемах. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 64 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2736 (дата звернення 10.05.2026).
6. Кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями: посібник для підрозділів Національної поліції у схемах / Газдайка-Василишин І. Б., Луцький Т. М., Сабанюк Т. Р. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 20 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2721 (дата звернення: 29.04.2026).
7. Алгоритм дій щодо кваліфікації правопорушень загальнокримінальної спрямованості : довідник / О. З. Мармура, О. Ф. Пасєка, С. Я. Бурда, Т. М. Луцький. Львів, 2021. 216 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3966/3/%D0%90%D0%BB%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC%D0%94%D1%96%D0%B9_10-08-2022%20%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8.pdf (дата звернення 11.05.2026)

Панич А. І.,
курсант 2 курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Бурда С. Я.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент,
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВЕРБУВАННЯ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми залишається однією з найсерйозніших загроз правам і свободам людини у XXI столітті. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, масового переміщення населення, появи понад 6 мільйонів українських біженців, ризики стати жертвою торгівлі людьми зросли в рази. Першочергове практичне значення для кваліфікації цього злочину має правильне розуміння такої форми його об'єктивної сторони, як вербування. Саме вербування є початковим етапом ланцюга дій торгівців людьми, від якого залежить, чи зможе особа уникнути долі жертви експлуатації, чи опиниться в положенні рабства. Належне наукове осмислення поняття «вербування» та критеріїв його кваліфікації за статтею 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України) має виняткове значення для забезпечення ефективної кримінально-правової протидії цьому суспільно небезпечному явищу.

Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми передбачена статтею 149 КУ України. Згідно з частиною першою цієї статті встановлено відповідальність за «торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [1]. Як бачимо, законодавець виокремлює сім самостійних форм об'єктивної сторони цього злочину, серед яких вербування посідає особливе місце як перша та чи не найпоширеніша форма. Склад злочину – формальний, тобто встановлення хоча б однієї з наведених форм є достатнім для констатації об'єктивної сторони.

Концептуальною основою національного законодавства про протидію торгівлі людьми є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Палермський протокол) від 15.11.2000. Згідно зі статтею 3 Палермського протоколу, торгівля людьми означає «здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу» [2]. Україна як учасниця цього міжнародного договору гармонізувала національне законодавство з його положеннями, передбачивши вербування як самостійну форму об'єктивної сторони торгівлі людьми.

На національному рівні визначення вербування міститься у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI. Відповідно до статті 1 цього Закону торгівля людьми – це «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до КК України визнаються злочином» [3]. Цей Закон спрямований на створення комплексної системи запобігання торгівлі людьми, ідентифікації її жертв та надання їм допомоги.

У сучасній науковій літературі вербування визначається як одна з ключових ознак об'єктивної сторони торгівлі людьми. Як зазначають Д. Гордєєв, Є. Іщенко та А. Кисельов у статті «Сучасні особливості протидії торгівлі людьми», опублікованій у фаховому виданні «UNIVERSUM», у сучасних умовах активно застосовуються «нові тенденції у сфері торгівлі людьми,

такі як використання інтернет-платформ для набору жертв» [4, с. 157]. Дослідники наголошують, що сучасні методи вербування суттєво еволюціонували завдяки розвитку цифрових технологій – соціальних мереж, месенджерів, спеціалізованих веб-сайтів. У доктрині вербування визначається як вчинення дій, спрямованих на досягнення з людиною добровільної (наприклад, шляхом запрошування, умовляння, обіцянок) або вимушеної (наприклад, шляхом шантажу, погрози застосування насильства) домовленості на її подальшу експлуатацію або на переміщення, переховування, передачу іншій особі. Закінченим вербування вважається з моменту вчинення конкретних дій, спрямованих на досягнення такої домовленості.

Принципову правову позицію щодо кваліфікації вербування сформулював Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду в постанові щодо застосування частини другої статті 149 КК України. Суд зазначив: «врахувавши досліджені докази, суди дійшли правильних висновків, що обвинувачені усвідомлювали мету своїх дій та діяли заради її досягнення – сексуальної експлуатації в ОАЕ жінок, яких вони підшукували і сприяли їх виїзду з такою метою, вчиняючи ці дії для вербування потерпілих, вони не володіли іншою інформацією про матеріальний стан цих осіб, окрім тієї, яку надавали їм самі потерпілі, а тому сприймали їхній стан як уразливий та вдалий для вербування» [5]. Ця правова позиція має ключове значення для розуміння суб’єктивних аспектів вербування – достатньо, щоб винна особа сприймала стан потерпілої як уразливий, навіть без проведення комплексних психолого-психіатричних експертиз.

Особливістю вербування як форми об’єктивної сторони торгівлі людьми є необхідність встановлення спеціального способу його вчинення. Згідно з частиною першою статті 149 КК України, вербування підлягає кваліфікації лише за наявності одного з визначених способів: примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи [1]. Водночас законодавець встановив особливий правовий режим для випадків вербування неповнолітніх. Згідно з пунктом 3 примітки до статті 149 КК України, «відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства» [1]. Така диференціація відповідальності забезпечує посилений захист найбільш вразливих верств населення – дітей.

Серед проблемних питань кваліфікації вербування слід виокремити такі. По-перше, складність розмежування вербування та грубого порушення угоди про працю (ст. 173 КК України) – основним критерієм є застосування при вербуванні передбачених ст. 149 КК України способів та усвідомлення винним подальшої мети експлуатації. По-друге, проблема доказування мети експлуатації на момент вербування, оскільки це внутрішнє переконання винного. По-третє, сучасні форми кібервербування через соціальні мережі потребують спеціальних слідчих технік. По-четверте, в умовах масової міграції українців через війну особливо актуальним є вербування через фальшиві «волонтерські» організації та фіктивні агентства з працевлаштування. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що вербування є однією з найскладніших для кваліфікації форм об’єктивної сторони торгівлі людьми. Подальше вдосконалення системи протидії має йти у напрямах: уніфікації судової практики ВС щодо тлумачення «уразливого стану»; запровадження спеціальних навчальних програм для слідчих з виявлення кібервербування; посилення міжнародної співпраці; адаптації законодавства до європейських стандартів; розробки роз’яснень Пленуму Верховного Суду щодо кваліфікації за ст. 149 КК України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 28.04.2026).

2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об’єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Протокол ООН від 15.11.2000 (ратифіковано Україною Законом № 1433-IV від 04.02.2004). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (дата звернення: 28.04.2026).

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення: 28.04.2026).

4. Гордєєв Д., Іщенко Є., Кисельов А. Сучасні особливості протидії торгівлі людьми. UNIVERSUM. 2024. № 8. С. 157–160. URL: https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/995URL: https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/995 (дата звернення: 28.04.2026).

5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо кваліфікації дій особи як торгівлі людьми з використанням уразливого стану потерпілих. Офіційний вебпортал Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1249695 (дата звернення: 28.04.2026).

Пасєка О. Ф.,
директор навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Андрусишин Р. М.,
заступник директора навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
з освітньої та наукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Повномасштабна війна на території України значною мірою трансформувала не лише соціально-економічні процеси, а й криміногенне середовище, зокрема динаміку, характер і механізми торгівлі людьми. Злочинна діяльність, що раніше обмежувалася переважно транскордонною експлуатацією, набула нових масштабів, форм і ознак.

Нині особливого значення набули новітні цифрові форми вербування та контролю – через соціальні мережі, месенджери та платформи дистанційного зв'язку, а також через застосування криптовалют у фінансовому забезпеченні злочинних схем. Постає низка викликів, що включають обмежений доступ до постраждалих у зонах бойових дій, недовіру населення до державних інституцій, низький рівень поінформованості громадян щодо ознак експлуатації та прав потерпілих, втрату або недоступність доказової бази тощо. Ці та інші фактори обумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до розслідування та напрацювання нових алгоритмів дій у надзвичайних умовах [1], а також реалізації Національного механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Національна поліція України (НПУ) є ключовим правоохоронним суб'єктом у Національному механізмі взаємодії (НМВ), відповідаючи за виявлення злочинів, розслідування справ, переслідування торговців людьми та першочерговий захист постраждалих. Поліція забезпечує виявлення фактів експлуатації, фіксує докази та передає інформацію для надання допомоги.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 13 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» мета створення Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми полягає в:

1) ефективній допомозі особам, які постраждали від торгівлі людьми;

2) захисті осіб, які постраждали від торгівлі людьми [2].

Основні засади Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми:

1) взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності про злочини торгівлі людьми, передумови та причини торгівлі людьми, методи, що використовують торгівці людьми, необхідну допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми;

2) спільна розробка програм, планів протидії торгівлі людьми;

3) спільна організація заходів з протидії торгівлі людьми;

4) обмін передовим досвідом діяльності у сфері протидії торгівлі людьми [2].

Розгляньмо кожний зазначений вище елемент мети створення Національного механізму взаємодії окремо.

Під ефективною допомогою особам, які постраждали від торгівлі людьми, слід розуміти сукупність законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідні, для фізичного, психологічного і соціального відновлення жертв таких злочинних дій. Така допомога охоплює щонайменше:

- рівень життя, достатній для підтримання їхнього існування, через такі заходи, як: належне та безпечне житло, психологічна й матеріальна допомога;
- доступ до швидкої медичної допомоги;
- послуги з письмового і усного перекладу, коли потрібно;
- поради та інформування, особливо стосовно їхніх законних прав і послуг, що їм можуть бути надані, мовою, яку вони розуміють;
- допомогу у представленні і врахуванні їхніх прав та інтересів на відповідних стадіях кримінального процесу проти порушників;
- доступ до освіти для дітей.

Наступний складовий елемент мети створення Національного механізму взаємодії – захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Ця діяльність передбачає таке:

- допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми, в поверненні в Україну;
- надання таким особам медичної, психологічної та юридичної допомоги;
- створення та організацію діяльності реабілітаційних центрів для потерпілих від торгівлі людьми;
- розшук зниклих осіб за кордоном;
- організацію та проведення семінарів для спеціалістів різних галузей з питань торгівлі людьми.

Нині важливою передумовою своєчасного отримання інформації про вчинені кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми, а також належної протидії торгівлі людьми є налагодження дієвої взаємодії з усіма суб'єктами, які здійснюють заходи в цій сфері [3, с. 19].

Перелік таких суб'єктів визначено в ст. 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [2]. Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 № 783 [4].

Ключова роль Національної поліції в реалізації Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми:

- виявлення та фіксація: Підрозділи НПУ (зокрема Департамент міграційної поліції) проводять розшук, виявляють злочинні групи та фіксують факти торгівлі людьми;
- розслідування та кримінальне переслідування: Здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за статтею 149 КК України («Торгівля людьми»);
- ідентифікація постраждалих: НПУ спільно з іншими суб'єктами бере участь у встановленні осіб, які постраждали від торгівлі людьми, для надання їм відповідного статусу;
- взаємодія (перенаправлення): При виявленні постраждалої особи, поліція зобов'язана невідкладно, але не пізніше ніж протягом 24 годин, передати інформацію до місцевих держадміністрацій (суб'єктів, що надають допомогу);
- забезпечення безпеки: охорона прав, свобод та безпеки постраждалих осіб під час розслідування, включаючи заходи захисту свідків.

Національна поліція України, зокрема Департамент міграційної поліції, співпрацює з правоохоронними органами іноземних країн, Європолом, Інтерполом, FRONTEX, а також неурядовими громадськими організаціями, які надають підтримку, допомогу та захист постраждалим від торгівлі людьми [5].

Загалом з початком повномасштабної війни правоохоронці МІПОЛ (міграційної поліції) виявили 312 фактів торгівлі людьми. Знешкоджено 12 організованих груп торговців людьми, статус підозрюваних отримали 164 трафікери за ст. 149 (Торгівля людьми) Кримінального кодексу України.

Вже майже рік важливим партнером міграційної поліції є Міжнародна організація по боротьбі з торгівлею людьми International Justice Mission. Ця організація допомагає українцям, які вимушено

залишили Україну, у захисті їхніх прав на території Румунії, інших країн Європи, а також інформує про потенційні ризики торгівлі людьми [5].

Проте слід відзначити, що Національна поліція України для забезпечення успішного вирішення основних завдань здійснює свою діяльність не ізольовано, а в різних видах взаємодії з іншими суб'єктами запобігання злочинності.

Така взаємодія ґрунтується на таких засадах:

а) тісна співпраця державних органів, громадських та міжнародних неурядових організацій;

б) взаємне інформування сторін із дотриманням принципу конфіденційності;

в) чіткий розподіл відповідальності та повноважень;

г) упорядкованість і узгодженість дій, координація роботи усіх суб'єктів з єдиного центру;

д) обмін кращим досвідом.

У рамках цього визначено основні напрями взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми:

- інформаційне забезпечення органів влади та управління з питань, пов'язаних із торгівлею людьми;
- профілактика причин і умов, що сприяють торгівлі людьми;
- участь у міжвідомчих профілактичних операціях, спрямованих на виявлення й попередження фактів залучення, переміщення через державний кордон або транзитного перевезення територією України потенційних жертв торгівлі людьми
- контроль за міграційними процесами в межах компетенції, визначеної українським законодавством у сфері протидії торгівлі людьми;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері протидії торгівлі людьми [6, 32].

Співпраця між організаціями з надання допомоги та правоохоронними органами може сприяти досягненню цієї мети. Значна кількість постраждалих від торгівлі людьми, які перебувають під наглядом організацій з надання допомоги, прагнуть передати інформацію про торгівлю людьми правоохоронним органам.

Завдяки обміну відповідною інформацією з правоохоронними органами організація з надання допомоги може допомогти постраждалому повідомити наявну інформацію, що може допомогти врятувати інших постраждалих (потенційних постраждалих) або сприяти виявленню торговців людьми та застосуванню до них санкцій [1].

Список використаних джерел

1. Торгівля людьми в Україні: практичні інструменти для слідчих. Методичні рекомендації. Методичні рекомендації підготовлено авторським колективом Національної академії внутрішніх справ за підтримки Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН) та Дій ООН проти сексуального насильства під час конфліктів. Київ, 2025. 68 с.

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text.

3. Висоцький В.М, Хатнюк Ю.А. Роль Національної поліції України в системі Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. Сучасні механізми протидії торгівлі людьми : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (4 грудня 2020 року) / упор. Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 18–22.

4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 р. № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/783-2012-%D0%BF.

5. Нацполіція у співпраці з іноземними партнерами протидіє торгівлі людьми: як звернутись по допомогу. URL: https://npu.gov.ua/news/natspolitsiia-u-spivpratsi-z-inozemnymy-partneramy-protydiie-torhivli-liudmy-iak-zvernutys-po-dopomohu.

6. Організація повернення постраждалих від торгівлі людьми з-закордону: питання правового регулювання та право реалізації: методичні мекомендації / В. Д. Людвік, О. О. Мислива, Л. А. Філяніна. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 71 с.

Пацула О. І.,
заступник директора з освітньої
та науково-дослідної діяльності
ННІУПБ,
кандидат економічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах глобалізації міграційні процеси набувають дедалі більшого поширення та здійснюють значний вплив на соціально-економічний розвиток держав. Зростання масштабів трудової міграції, економічна нестабільність, безробіття та нерівномірність рівня доходів населення сприяють підвищенню ризиків нелегальної міграції та поширенню торгівлі людьми. В контексті України спостерігається висока динамічність та суттєвий вплив воєнних, економічних і соціальних чинників. Особливо масштабних змін міграційна ситуація зазнала після початку повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році, що спричинило найбільшу хвилю вимушеної міграції в Європі за останні десятиліття.

Проблематика міграційних процесів була предметом наукових досліджень Білана А. [1], Буга Г. С. [2], Кожушко Я. П. [3], Малиновської О. А. [4], Мульскої О. П. [5] та ін. Зазначені праці присвячують аналізу соціально-економічних чинників міграційних процесів, їх державному регулюванню та міжнародному співробітництву у сфері захисту прав мігрантів. Політова А. у своїй статті описує взаємозв'язок і наслідки міграції та торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту [6]. Водночас питання економічних наслідків торгівлі людьми та формування ефективних механізмів протидії потребують подальшого наукового опрацювання.

Відтак, метою нашого дослідження є визначення економічних аспектів міграційних процесів та обгрунтування основних напрямів протидії торгівлі людьми в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

До початку повномасштабного вторгнення для України були характерні переважно трудова та освітня міграція. Основними країнами призначення українських мігрантів виступали Польща, Німеччина, Чехія, Італія та Іспанія. Причинами виїзду були нижчий рівень заробітної плати в Україні, безробіття, обмежені можливості професійної реалізації та прагнення до вищих соціальних стандартів. Водночас ще 2014 року внаслідок окупації Криму та бойових дій на сході країни розпочалося масштабне внутрішнє переміщення населення [7].

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році міграційні процеси набули критичного масштабу. За оцінками міжнародних організацій, близько чверті населення України було змушене залишити свої домівки. Пік виїзду спостерігався у березні 2022 року, коли кількість перетинів кордону перевищувала 200 тис. осіб на добу. Найбільші потоки мігрантів спрямовувалися до сусідніх держав, передусім до Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини та Молдови [7].

Станом на 2025 рік за кордоном перебувало понад 5 млн. українців, більшість із яких користувалися статусом тимчасового захисту в країнах Європейського Союзу. Одночасно в Україні залишалася значна кількість внутрішньо переміщених осіб – понад 4,6 млн. Найбільше таких зосереджено у західних та центральних регіонах держави, хоча значна частина продовжує проживати і в прифронтових областях [7].

Суттєво змінилася і структура міграції. Якщо раніше переважала економічна трудова міграція, то після 2022 року домінуючою стала вимушена гуманітарна міграція. Основну частину мігрантів склали жінки та діти. Це спричинило значні демографічні диспропорції та дефіцит трудових ресурсів в окремих секторах економіки. Окремою тенденцією також стало зростання освітньої та наукової міграції. Значна кількість студентів, науковців та висококваліфікованих фахівців переїхала до країн ЄС і Північної Америки, що сформувало ризики відтоку інтелектуального капіталу та зниження науково-технологічного потенціалу держави.

Поряд з тим, у 2023 – 2024 роках спостерігалася тенденція часткового повернення громадян до України. Однак, у 2025 році кількість громадян, які не повернулися, помітно зросла, що свідчить про збереження високих міграційних ризиків та невизначеності щодо майбутнього соціально-економічного розвитку країни.

Міграційні процеси є важливим елементом функціонування сучасної світової економіки. Трудова міграція сприяє перерозподілу трудових ресурсів між країнами та забезпечує можливість підвищення рівня доходів населення. Грошові перекази трудових мігрантів позитивно впливають на фінансову стабільність домогосподарств, стимулюють внутрішній попит та збільшують валютні надходження до держави. Разом з тим, зовнішня трудова міграція має і негативні наслідки, які пов'язані із масовим відтоком працездатного населення, що в свою чергу призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів, зниження продуктивності праці, скорочення трудового потенціалу країни та падіння конкурентоспроможності національної економіки.

Однією із найбільш небезпечних проблем, пов'язаних із міграційними процесами, є торгівля людьми. У більшості випадків жертвами торгівлі стають особи, які перебувають у складному матеріальному становищі та шукають можливості працевлаштування за кордоном. Торгівля людьми завдає значних економічних збитків державі через сприяння розвитку тіньової економіки, нелегальної зайнятості та кримінальних схем отримання прибутку. Експлуатація праці призводить до втрат податкових надходжень і посилює соціально-економічну нестабільність.

Ефективна протидія торгівлі людьми потребує реалізації комплексної державної політики, важливим напрямами якої мають стати заходи з підвищення рівня зайнятості населення, створення нових робочих місць, забезпечення гідного рівня оплати праці та посилення інформаційної обізнаності громадян щодо ризиків нелегального працевлаштування.

Міграційні процеси, спричинені війною та економічною нестабільністю, суттєво підвищили рівень вразливості населення до торгівлі людьми. Вимушена міграція, безробіття, втрата соціальних гарантій і зниження рівня економічної безпеки створили сприятливе середовище для діяльності транснаціональних злочинних мереж, що займаються трудовою та сексуальною експлуатацією населення.

Актуальними напрямами державної політики у цій сфері мало б стати удосконалення нормативно-правового забезпечення шляхом гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, адаптації законодавства до нових форм експлуатації, пов'язаних з цифровими технологіями, трудовою міграцією та воєнними ризиками. Посилення системи превенції або іншими словами орієнтація державної політики не лише на реагування, а й на попередження торгівлі людьми через проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, підвищення рівня цифрової грамотності населення, інформування щодо ризиків нелегального працевлаштування, а також формування механізмів безпечної міграції також має вагоме значення, особливо у роботі з внутрішньопереміщеними особами, жінками, дітьми та іншими найбільш вразливими категоріями населення.

У зв'язку з цифровізацією злочинної діяльності особливого значення набуває використання технологій аналізу великих даних, тому державна політика мала б передбачати розвиток спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів, використання OSINT та цифрової аналітики, моніторинг он-лайн платформ і соціальних мереж та посилення міжнародного поліцейського співробітництва через обмін оперативною інформацією, проведення спільних розслідувань, координацію заходів щодо ідентифікації жертв та удосконалення механізмів екстрадиції та правової допомоги.

Одним із ключових напрямів також є формування ефективної системи допомоги жертвам торгівлі людьми, яке включає психологічну, медичну та правову підтримку, сприяння працевлаштуванню, реалізація програм соціальної адаптації та реінтеграції. Адже ефективність протидії торгівлі людьми значною мірою залежить від рівня соціального захисту постраждалих осіб.

Підсумовуючи, зазначимо, що перспективним напрямом є створення єдиних електронних баз даних, систем ризик-аналізу, автоматизованого моніторингу підозрілих транзакцій та мереж вербування, що дозволить оперативно виявляти злочинні схеми та прогнозувати ризики експлуатації.

Список використаних джерел

1. Білан А. М., Мельничук С. М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка.* 2023. Вип.2 (102). С. 24–34.

2. Буга Г. С., Буга В. В. Міграційна політика України як елемент національної безпеки. *Правова позиція.* № 2 (47). 2025.

3. Кожушко Я. П. Основні поняття та ключові елементи державної міграційної політики. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування.* 2025. №1. С. 58–62.

4. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. Київ : НІДС. 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf.

5. Мульска О. П. Міграційні процеси та економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління : монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 472 с.

6. Політова А. Міграція та торгівля людьми в умовах збройного конфлікту: взаємозв'язок і наслідки. *Migration & Law. 2022. Vol. 2 (issues 3–4)*. С. 46–52. URL: https://nam.kyiv.ua/files/publications/mandl-20223-4-politova.pdf

7. OECD (2026)/ Ukraine`s Strategic Response to the Displacement Crisis: Return, Reintegrate, Reconnect. OECD Publishing; Paris. https://doi.org/10.1787/9b773da4-en

Пекарський С. П.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки,
кандидат юридичних наук, доцент
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

В умовах правового режиму воєнного стану актуалізувалися питання щодо ефективної протидії злочинності. Враховуючи залученість підрозділів поліції до виконання службових обов'язків у складі Сил безпеки та оборони, правопорушники намагаються провадити свою протиправну діяльність для здобуття незаконного прибутку та поширення злочинного впливу. Прикладом протидії злочинності є факти документування злочинів підрозділами міграційної поліції Національної поліції України, зокрема: торгівлі людьми та злочинів, які пов'язані з нелегальною міграцією.

Торгівля людьми та незаконна міграція проявляється в різних способах вчинення та характеризується організованістю та латентністю. Це, у свою чергу, ставить питання щодо якісного документування досліджуємих злочинів, використання сил, заходів і засобів, які регламентовані Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] та Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

Відповідно, підрозділи міграційної поліції входять до системи кримінальної поліції Національної поліції України та відносяться до підрозділів, які уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність [2, ст. 5]. Отже, пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України є завданням оперативно-розшукової діяльності [2, ст. 1].

Згідно предмету даного дослідження, одним із основних принципів протидії торгівлі людьми законодавчим актом визначена взаємодія органів виконавчої влади між собою, з відповідними органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та з громадськими і міжнародними організаціями [3, ст. 3]. Означене положення цілком відповідає і принципам протидії нелегальній міграції. Саме тому, на нашу думку, ефективність виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до торгівлі людьми та нелегальній міграції залежить від якості взаємодії підрозділів міграційної поліції з іншими підрозділами Національної поліції України. Зазначена діяльність має відомче регламентування. Так, наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575 затверджена «Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [4].

Згідно положень зазначеної вище Інструкції швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень, які пов'язані з торгівлею людьми та нелегальної міграцією досягається

шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, що є невід'ємним завданням для всіх працівників поліції [4].

Враховуючи латентність досліджуємих злочинів зазначаємо те, що при наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про підготовку до вчинення злочинів, які в подальшому кваліфікуються як торгівля людьми, нелегальна міграцію, а також про осіб, які готують вчинення зазначені кримінальні правопорушення оперуповноважений міграційної поліції заводить оперативно-розшукову справу [1, ст. 6]. При цьому, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення, наприклад: передбаченого статтями 149, 332, 332-2 Кримінального кодексу України, оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [1, ст. 7]. Механізм направлення зібраних матеріалів передбачає те, що отриману інформацію про осіб, які вчинили злочини, які пов'язані з торгівлею людьми чи нелегальною міграцією, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню, оперуповноважений міграційної поліції доповідає рапортом безпосередньому керівникові, який після ознайомлення надсилає цей рапорт відповідному керівнику органу, підрозділу поліції для розгляду і направлення до органу досудового розслідування. Після внесення слідчим інформації до ЄРДР підрозділ міграційної поліції забезпечує супроводження кримінального провадження.

Отже, взаємодія підрозділів міграційної поліції зі слідчим, згідно вимог зазначеної нами Інструкції [4] забезпечується:

- при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування;
- під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в складі СОГ;
- під час виконання працівником підрозділу міграційної поліції доручень слідчих (дізнавачів) про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та виконанні заходів забезпечення кримінального провадження;
- при зупиненні досудового розслідування [4]. В цьому випадку співробітники міграційної поліції залучаються до розшуку підозрюваного та взаємодіють і з співробітниками карного розшуку.

Окремо зазначаємо те, що об'єктом діяльності співробітників міграційної поліції можуть бути особи різного віку. Відповідно, якщо під час документування торгівлі людьми чи нелегальної міграції, встановлено що об'єктом є дитина – особа віком до вісімнадцяти років, співробітники міграційної поліції взаємодіють з співробітниками ювенальної превенції на принципах, які зазначені у Конвенції про права дитини та Факультативному протоколі до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії [3, ст. 3].

Отже, висновуємо те, що взаємодія підрозділів міграційної поліції з іншими підрозділами Національної поліції при документуванні фактів торгівлі людьми і незаконній міграції є одним із основних організаційних складових від яких залежить своєчасність та ефективність протидії досліджуємим злочинам.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. Дата оновлення: 09 серпня 2024 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL*:* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 01 квітня 2026 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 року№ 3739-VI. Дата оновлення: 31 березня 2023 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text.

4. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575. Дата оновлення: 14 серпня 2024 року. *Вебпортал Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text.

Перемибіда Д. О.,
начальник науково-дослідної лабораторії СОП
(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)
Перемибіда І. В.,
старший викладач кафедри управління повсякденною діяльністю
підрозділів Інституту піхоти
(Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного)

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Торгівля людьми та незаконна міграція є одними з найбільш серйозних викликів сучасності, що набули транснаціонального характеру й загрожують правам людини, державній безпеці та соціальній стабільності. За даними Міжнародної організації праці, у світі налічується щонайменше 40,3 мільйона жертв сучасного рабства, з яких понад 24,9 мільйона перебувають у примусовій праці [1]. Зростання масштабів цих явищ зумовлює необхідність аналізу міжнародних підходів та зарубіжної практики протидії зазначеним злочинам.

Міжнародно-правову основу протидії торгівлі людьми становлять насамперед Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та два додаткові протоколи до неї: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї (Палермський протокол) та Протокол проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю і повітрю. Ці документи закріпили базові визначення, зобов'язання держав щодо криміналізації відповідних діянь, захисту жертв та міжнародного співробітництва [2]. Станом на 2024 рік Палермський протокол ратифікували 178 держав, що свідчить про надзвичайно важливе міжнародне визнання проблеми.

На регіональному рівні провідну роль у формуванні стандартів протидії торгівлі людьми відіграє Європейський Союз. Директива ЄС 2011/36/ЄС «Про боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв» визначила мінімальні стандарти покарання, механізми захисту постраждалих та превентивні заходи. У 2024 році набула чинності оновлена Директива 2024/1712/ЄС, яка посилила відповідальність за злочини, вчинені з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, і розширила перелік форм експлуатації [3]. Агентство ЄС з охорони кордонів та берегової охорони (Frontex) і Europol координують оперативне реагування, обмін розвідувальними даними та спільні розслідування.

Сполучені Штати Америки демонструють комплексний підхід до протидії торгівлі людьми, що базується на Законі про захист жертв торгівлі людьми (TVPA) 2000 року з наступними поправками. Ключовим інструментом американської зовнішньої політики є щорічна Доповідь про торгівлю людьми (TIP Report), яку Державний департамент публікує з 2001 року. Вона оцінює зусилля понад 180 країн за трирівневою системою та слугує важелем дипломатичного впливу: країни, що потрапляють до категорії Tier 3, можуть зазнавати санкцій [4]. Федеральне бюро розслідувань (ФБР) та Служба імміграційного та митного контролю (ICE) здійснюють активну оперативну діяльність, включаючи спеціалізовані підрозділи з протидії торгівлі людьми.

Серед регіональних механізмів особливої уваги заслуговує моніторингова діяльність Групи експертів з протидії торгівлі людьми Ради Європи (GRETA), утвореної в рамках Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. GRETA проводить регулярні оціночні візити до держав-учасниць і публікує рекомендації, що стимулюють вдосконалення національного законодавства і правозастосовної практики. Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) реалізує програми підготовки фахівців правоохоронних органів, підтримки жертв та протидії попиту на послуги, пов'язані з експлуатацією людини [5].

Вивчення зарубіжного досвіду окремих держав виявляє різноманітність підходів до протидії торгівлі людьми та незаконній міграції. Зокрема, Швеція є піонером так званої «нордичної моделі», або «моделі рівності», яка передбачає криміналізацію покупця сексуальних послуг за одночасної декриміналізації осіб, що їх надають. Із часу запровадження цієї моделі у 1999 році вуличний секс-трафік у країні скоротився вдвічі, тоді як у сусідніх державах він навпаки зріс [6]. Водночас, Нідерланди обрали шлях регулювання секс-індустрії, проте зіштовхнулись із труднощами в ефективному контролі та боротьбі з прихованою експлуатацією. Це порівняння демонструє, що ефективність протидії торгівлі людьми залежить від комплексного підходу, а не лише від правової моделі.

У сфері протидії незаконній міграції показовим є досвід Австралії, яка застосовує офшорну модель обробки заявників на отримання притулку у третіх країнах (Папуа Нова Гвінея, Науру). Попри суттєве зниження кількості незаконних морських перетинів кордону, ця модель зазнає жорсткої критики з боку правозахисних організацій щодо дотримання міжнародних стандартів захисту біженців [7]. Канада, своєю чергою, упровадила Систему захисту біженців, яка поєднує швидкий розгляд заяв, прискорені процедури депортації осіб із безпечних країн і активну інтеграційну підтримку офіційно визнаних біженців.

Аналіз міжнародних підходів та зарубіжної практики дозволяє виокремити ключові тенденції у сфері запобігання торгівлі людьми та незаконній міграції: по-перше, перехід від суто репресивних заходів до комплексних стратегій, що охоплюють превенцію, захист жертв і переслідування злочинців (модель «3P» – Prevention, Protection, Prosecution, доповнена Partnership); по-друге, активне залучення громадянського суспільства та приватного сектора до антитрафікінгових заходів; по-третє, посилення міжнародного оперативного співробітництва та використання можливостей цифрових технологій як для виявлення злочинів, так і для ідентифікації жертв [8]. Імплементація кращих міжнародних практик у національне законодавство та правозастосовну практику України є нагальним завданням в умовах воєнного стану та масового вимушеного переміщення населення.

Список використаних джерел

1. International Labour Organization. Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. Geneva: ILO, 2022. 144 p.

2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (дата звернення: 20.04.2025).

3. Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. *Official Journal of the European Union.* 2024. L 2024/1712.

4. Trafficking Victims Protection Act of 2000. Pub. L. 106-386, 114 Stat. 1464 (2000). URL: https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-106publ386/pdf/PLAW-106publ386.pdf (дата звернення: 18.04.2025).

5. OSCE Office of the Special Representative and Co-ordinator for Combating Trafficking in Human Beings. Efforts to Combat Trafficking in Human Beings in the OSCE Area. Vienna : OSCE, 2023. 120 p.

6. Skilbrei M.-L., Holmström C. Prostitution Policy in the Nordic Region: Ambiguous Sympathies. London : Routledge, 2013. 248 p.

7. United Nations High Commissioner for Refugees. UNHCR's Position Regarding the Detention of Refugee and Migrant Children in the Migration Context. Geneva: UNHCR, 2017. 12 p.

8. Gallagher A. T. The International Law of Human Trafficking. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 536 p.

Петрик В. Т.,
аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДЕРЖАВАМИ У ПРОЦЕСІ КОНТРОЛЮ ОБІГУ ЗБРОЇ

Система контролю обігу зброї – це механізм, що ґрунтується на нормативно-правових актах, на підставі яких створюються спеціалізовані міжнародні і національні органи, до функцій яких віднесено нагляд за торгівлею зброєю, порядком здійснення зовнішньоекономічних торговельних угод зі зброєю, контроль за такими операціями та накладення спеціальних санкцій на порушників таких угод. Така система має три рівні: всесвітній; регіональний; національний.

Всесвітній рівень представлений ООН, її органами (Департамент з питань роззброєння (Department for Disarmament Affairs) та іншими всесвітніми організаціями (ГАТТ/СОТ; ВОЗ та інші), до нього також належать: Конференція по роззброєнню; Консультативна рада по дослідженню в сфері роззброєння (Advisory Board on Disarmament Studies); Регіональні центри ООН з питань миру та роззброєння.

– регіональний рівень представлений наступними органами: Рада Європи, Союз Африканських країн, Організація американських держав, різноманітні військово-політичні блоки та ін.

– національний рівень. На національному рівні кожна держава, яка приєдналася до міжнародних угод з питань контролю над торгівлею зброєю повинна вжити заходів щодо гармонізації національного і міжнародного законодавства. Хоча, кожна з держав по різному підходить до вирішення такого роду проблем, проте основна і кінцева мета їх зусиль в контролі над розповсюдженням зброї є імплементація норм міжнародного права в національне законодавство.

Окрім цього, важливим важелем впливу є застосування методів примусу. В сучасних умовах найважливіша особливість організації дозволеного міжнародним правом примусу полягає в його здійсненні самими державами індивідуально (децентралізовано) в порядку самодопомоги та (чи) колективно (централізовано) з допомогою міжнародних організацій. У відповідності до цього в системі міжнародно-правових санкцій необхідно насамперед виділити два їх типи:

міжнародно-правові санкції, що здійснюються державами в порядку самодопомоги;

міжнародно-правові санкції, що здійснюються державами за допомогою міжнародних організацій.

Типи міжнародно-правових санкцій є відображенням особливого, яке виходить насамперед із специфіки принципових організаційних методів застосування примусу у сфері міждержавних стосунків. Рамки типів міжнародно-правових санкцій окреслюють межі основних підсистем цілісної складної системи міжнародно-правових санкцій. В рамках самодопомоги такими є – реторсії (примусові заходи держави у відповідь, направлені на обмеження інтересів, що не охороняються, інших держав, які здійснили недружній акт чи правопорушення); репресалії (примусові заходи у відповідь, що направлені на обмеження чи ліквідацію прав іншої держави, що здійснила правопорушення – найважливішими формами репресалій є такі специфічні міри примусу, як ембарго і бойкот, що направлені на створення значних економічних труднощів для держави-правопорушника, секвестр майна та заморожування банківських вкладів держави-правопорушника; конфіскація її майна чи вилучення її авуарів, що знаходяться в банках держави, яка потерпіла; заходи, пов’язані з тимчасовим позбавленням чи обмеженням дипломатичних привілеїв та імунітетів офіційних представників держави-правопорушника); непризнання (відмова держави признавати ситуації, що породжені неправомірними з точки зору міжнародного права актами); розрив дипломатичних та консульських відносин; самооборона, а в рамках санкцій міжнародних організацій – призупинення прав та привілей, що витікають із членства в міжнародній організації; відмова в членстві; виключення з міжнародних зносин; колективні збройні заходи. Види міжнародно-правових санкцій мають свої конкретні (спеціальні) форми виявлення при практичному застосуванні примусових заходів. Ці конкретні форми є робочими елементами всієї системи міжнародно-правових санкцій та дають можливість робити висновок про порядок та особливості її функціонування.

До санкцій, що накладаються державами з допомогою міжнародних організацій можна віднести: припинення прав та привілеїв, що витікають з членства в міжнародній організації (позбавлення права голосу в органах організації; позбавлення права на представництво в органах організації; позбавлення права на отримання допомоги та обслуговування); виключення

з міжнародних відносин, що здійснюється шляхом позбавлення держави-порушника переваг міжнародного співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права за допомогою комплексу невійськових примусових заходів, які колективно застосовуються проти нього державами – членами міжнародної організації у відповідності з її рішенням. До найбільш типових форм і способів виключення суб'єкта з міжнародного спілкування є:

– розрив економічних зв'язків (ембарго експорту та бойкот експорту, заборона реклами, відмова у страхуванні товарів промисловості, що походять з цієї країни, заборона капіталовкладень та ін.);

– перервання військового співробітництва (ембарго на поставку будь-яких видів озброєння, військового спорядження та товарів подвійного призначення, заборона продажу товарів та запчастин які можуть бути використані у військових цілях, заборона виробництва і використання зброї і військової техніки, заборона надання технічної допомоги у виготовленні зброї та ін.);

– зупинення транспортного сполучення (морського, повітряного, залізничного) – заборона користування шляхами сполучення та повітряним простором інших суб'єктів, ненадання транспортних заходів для перевезення товарів і т.п;

– перерва зв'язку здійснюється шляхом заборони поштових відправлень для країни-порушника, закриття каналів зв'язку (телефон, телеграф т.п.);

– невизнання, включаючи невизнання незаконних режимів і урядів, невизнання юридичної сили актів прийнятих порушником чи його органами;

– відмова від дипломатичних і консульських зносин шляхом їх розриву, призупинення чи не встановлення. Крім того, міжнародні організації, зокрема спеціалізовані, можуть приймати рішення про призупинення чи припинення відносин в спеціальних сферах співробітництва, наприклад в сфері освіти, науки, техніки і т.п.

Таким чином, по відношенню до будь якої країни, що незаконно передає або імпортує зброю може бути запроваджено ряд заходів примусу на підставі існуючих міжнародних актів.

Петровський Д. Т.,
курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Йосифович Д. І.,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу, наслідком якої стало масове порушення прав і психологічне травмування дітей. Після завершення Другої світової війни повномасштабне вторгнення рф є найбільшим збройним конфліктом у Європі за кількістю вчинених порушень норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини [1, с. 78]. Тисячі українських дітей зазнали як фізичних, так і психологічних страждань, що актуалізує наукове дослідження психологічних чинників забезпечення їх прав і благополуччя в умовах збройного конфлікту.

Проблематика правового та психологічного забезпечення прав дітей в умовах війни є предметом активних досліджень у вітчизняній науці. Серед дослідників, які займалися питаннями правового статусу дітей в умовах воєнного стану, М. Антонович, М. Гнатовський, Н. Крестовська, О. Марцеляк, А. Мацко та інші [1, с. 78]. Водночас психологічні аспекти забезпечення благополуччя дітей у поєднанні з правовим виміром залишаються недостатньо опрацьованими. На нашу думку, саме міждисциплінарний підхід, що поєднує юридичний, психологічний та соціальний виміри, є найбільш перспективним для формування ефективної системи захисту дітей під час збройного конфлікту.

Міжнародно-правовою основою забезпечення прав і благополуччя дітей в умовах війни є Конвенція ООН про права дитини 1989 року [2], стаття 38 якої зобов'язує держави-учасниці вживати

всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт. На національному рівні відповідні гарантії визначено статтями 28, 52 Конституції України [3] та статтею 10 Закону України «Про охорону дитинства» [4]. Принциповим механізмом є інститут статусу дитини, що постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, врегульований Постановою Кабінету Міністрів України № 268 від 5 квітня 2017 року [5]. Вважаємо, що вказана нормативна база потребує подальшого розвитку з урахуванням сучасного досвіду й масштабів гуманітарної катастрофи, спричиненої агресією рф.

Психологічні чинники забезпечення прав і благополуччя дітей в умовах війни мають комплексний характер. Резолюціями Ради Безпеки ООН 1261 (1999), 1882 (2009), 1998 (2011) та 2225 (2015) на міжнародному рівні визначено шість серйозних порушень проти дітей у рамках збройного конфлікту: вбивства та каліцтва; вербування дітей до збройних сил; зґвалтування та інші форми сексуального насильства; викрадення; напади на освітні та медичні установи; відмова у доступі до гуманітарної допомоги [1, с. 78]. Кожне з цих порушень завдає не лише фізичної, а й глибокої психологічної шкоди. Особливу небезпеку становлять дії, спрямовані на втягнення неповнолітніх у злочинну чи бойову діяльність, явище, що набуло нових масштабів в умовах гібридної війни. Як справедливо зазначають А. Баб'як та С. Поляк, виявлення таких злочинів є «важливим напрямом діяльності органів поліції України, особливо враховуючи сучасну соціально-економічну та геополітичну ситуації», а тактика їх виявлення «напряму залежить від... знання оперативно-розшукової характеристики злочинів цієї категорії» [6, с. 55, 59]. З огляду на це, психологічна компетентність фахівців, які взаємодіють із постраждалими дітьми, є не менш важливою, ніж правова обізнаність.

Особливої уваги заслуговує психосоціальний вимір наслідків війни для дітей. Серед дітей, які мають ознаки складних життєвих обставин, переважна більшість потерпіла саме від психологічного насильства у вигляді поведінкових, психосоматичних та інших розладів [1, с. 80]. На нашу думку, це вимагає запровадження стандартизованих психологічних протоколів оцінки стану дитини на всіх рівнях від первинної діагностики до довгострокового супроводу. Важливим інституційним механізмом у цьому контексті є платформа «Діти війни» єдина загальнодержавна система, що акумулює інформацію про загиблих, поранених, зниклих безвісти та депортованих дітей [1, с. 80]. Поряд із цим, А. Баб'як та С. Поляк підкреслюють значення психологічних знань у роботі оперативних підрозділів із неповнолітніми: встановлення психологічного контакту, попереднє вивчення особи дитини та психологічне сприяння відтворенню нею обставин пережитого є невід'ємними елементами ефективної роботи [6, с. 60]. Вважаємо, що ці підходи мають бути поширені не лише на оперативну практику, а й на діяльність соціальних та психологічних служб у цілому.

Викладене дозволяє стверджувати, що психологічні чинники забезпечення прав і благополуччя дітей в умовах війни мають комплексний міждисциплінарний характер. По-перше, чинна нормативно-правова база Конвенція ООН про права дитини, Конституція України, Закон «Про охорону дитинства» та Постанова КМУ № 268 створює основу захисту, однак потребує адаптації до реалій повномасштабної агресії. По-друге, діти в умовах воєнного стану потребують особливого посиленого захисту, що враховує їхню підвищену вразливість та специфіку дитячого розвитку. По-третє, ключовим психологічним чинником є необхідність комплексного супроводу постраждалих дітей з урахуванням психосоматичних та поведінкових розладів, а психологічна компетентність усіх суб'єктів взаємодії з дитиною від поліцейських до соціальних працівників є запорукою ефективного захисту. Перспективним напрямом є розробка інтегрованої моделі правового, соціального та психологічного забезпечення благополуччя дітей в умовах війни та в період повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 77–81. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/13.pdf (дата звернення: 14.05.2026).

2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.05.2026).

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 14.05.2026).

4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (дата звернення: 14.05.2026).

5. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-п#Text (дата звернення: 14.05.2026).

6. Баб'як А. В., Поляк С. П. Щодо виявлення підрозділами карного розшуку фактів втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Соціально-правові студії. 2018. Вип. 2. С. 55–62.

Petronchak Y. O.,
As. Prof., Ph.D.
(Lviv State University of Internal Affairs)

TO THE QUESTION OF CONFLICT RELATED SEXUAL VIOLANCE: COMPARATIVE ASPECTS

As of today, in world legal practice, there are three types of protection methods for victims of CRSV, the totality of which constitutes a holistic mechanism for redressing damage or receiving compensation. In particular, we note that in addition to the national methods of protection described in the article, there is also an international one, which is carried out in the forms of restitution, compensation, rehabilitation, guarantees of non-repetition, etc. An example of the action of the international method of protection can be considered the activities of the ITFY and its decisions on bringing to justice persons guilty of committing CRSV acts as war crimes and crimes against humanity [1].

The international method of protection is an achievable option for Ukraine in the future after the ratification of the Rome Statute by the Verkhovna Rada of Ukraine. As for national methods of protection, they can be conditionally divided into two: claim-based, that is, judicial, which is expressed in filing a civil lawsuit in civil or criminal proceedings, and administrative. There are a number of advantages to each of them, as noted in the text, but in general terms, the advantage falls on a civil claim in criminal proceedings, given its efficiency and effectiveness. In the event of missing the deadlines for filing a civil claim in criminal proceedings, a civil claim within the framework of civil proceedings may come to the rescue. Payment of compensation based on the results of the court decision is made at the expense of the accused, or from the State Budget of Ukraine.

In addition, like the Balkan countries (Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Croatia), Ukraine is characterized by an administrative method of compensation for damage, which takes place at the expense of funds from international organizations or local communities. Thus, as a kind of substantive analogue of the Law of Bosnia and Herzegovina «On the Fundamentals of Social Protection of Victims of War, Protection of the Civilian Population and Families with Children», Ukraine adopted the Law of Ukraine «On Legal and Social Protection of Persons Victims of Sexual Violence Associated with the Armed Aggression of the Russian Federation against Ukraine and Providing Them with Urgent Interim Reparations» shortly after the occupation of certain of its territories. Having entered into force, it became a guarantee of receiving urgent reparations payments, as well as lifelong free medical services for victims of CRSV. Unlike the Balkans, and presumably taking into account their positive and negative experience, Ukrainian lawmakers promptly began to develop and adopt the relevant regulatory act, one of the main principles of which was maximum public awareness and confidentiality. The last two principles are surprisingly important in the context of providing the widest possible range of individuals with the opportunity to seek compensation, as well as avoiding their stigmatization and secondary victimization.

Indeed, as stated in the Global Code of Conduct on the Collection and Use of Information on Systematic Sexual Violence in Conflict, known as the Murad Code, one of the defining principles of providing assistance to victims of CRSV is the principle of «create benefit, or do nothing at all» [2]. Certain mistakes in the outlined area (such as a special form of postal correspondence with victims) were made in Bosnia and Herzegovina, where the lack of confidentiality and the imperfection of the psychological assistance system caused acts of suicide. We believe that it is precisely timely and professional psychological assistance to victims, which should precede or be provided synchronously with legal assistance, that is the key to obtaining the latter in a quality manner.

Instead, the state authorities of Bosnia and Herzegovina managed to provide victims of the SNP with systematic payments, so compensation took the form of a regular payment, similar to a pension [3].

This state of affairs can reduce the financial burden on the state (in the case when payments to victims are made from the State Budget), as well as increase the level of social protection of citizens. It should not be overlooked that the current administrative method of protecting the rights of individuals violated as a result of the CRSV is only an interim measure. The formation of a holistic concept of state policy in the specified area is in the process of formation.

Used literature list

1. Seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom: yak rozpiznaty ta protydiiaty. [Conflict-related sexual violence: how to recognize and respond].Retrieved from: https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpiznati-i-protidiyati [In Ukrainian].

2. Hlobalnyi kodeks povedinky shchodo zborku ta vykorystannia informatsii pro systematychne seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom. [Global Code of Conduct on the Collection and Use of Information on Systematic Conflict-Related Sexual Violence]. Retrieved from: https://www.muradcode.com/ukrainian [In Ukrainian].

3. Kompleksna dopomoha postrazhdalym vid SNPK ta reparatsii: dosvid Balkanskyi dlia Ukrainy: Analitychna dovidka. [Comprehensive assistance to victims of the SNPK and reparations: Balkan experience for Ukraine: Analytical experience]. Retrieved from: https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/analytical-report-1.pdf [In Ukrainian].

Petronchak Y. O.,
As. Prof., Ph.D.
(Lviv State University of Internal Affairs)
Topolevskyi R. B.,
As. Prof., Ph.D.
(Lviv State University of Internal Affairs)

ILLEGAL DETENTION CAMPS AIMED FOR THE SEXUAL EXPLOITATION: BALCAN EXPERIENCE

The first precedent of holding specific individuals accountable for the SNPK can be observed in the results of the activities of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia (hereinafter referred to as the ITFY). Thus, D. Tadić, a serviceman of the Armed Forces of the Republika Srpska, was convicted for the creation of concentration camps in the Bosnian-Serbian border area, in which men of non-Serb origin were systematically humiliated and subjected to sexual abuse. The defendants in another case with similar content were three Serbian servicemen – D. Kunarac, R. Kovač and Z. Vuković, who were accused of creating so-called «rape camps» – places where more than ten underage girls and women of non-Serb origin were held, with the aim of committing systematic sexual violence against them by Serbian servicemen. The first of the war criminals mentioned here was sentenced to 28, the second to 20, and the third to 12 years of imprisonment [1].

The total number of victims of the CRSV in the Balkan War is no less than 20,000 and does not exceed 50,000 people. At the same time, only about 800 people were able to exercise their right to socio-economic compensation. The ITFY completed its mandate in 2017. As of that time, 32 people had been found guilty of committing the CRSV, including those who had the appropriate powers and could have prevented the CRSV, but failed to do so [2].

When analyzing the compensation aspect of the CRSV, it is worth noting that there is an international document that regulates in detail the procedure for compensating victims. This is the UN Secretary-General's Instruction «Providing Compensation to Victims of Conflict-Related Sexual Violence», which defines one international (with further specific gradation) and two national methods of the mechanism for compensating for damage, or obtaining compensation, which are a legal claim and an administrative procedure [3]. These methods are not mutually exclusive and can be applied in parallel. Due to the fact that the administrative procedure for compensation has a number of advantages, such as: a low threshold of proof, a variety of forms of compensation, focus on the subject and his individual circumstances, as well as speed and efficiency, it has a wide practice of application. However, this does not mean that the

administrative method of protection should exclude or diminish the role and significance of the judicial procedure for compensation. They should interact on the principle of complementarity.

It is worth noting that in 2019, the UN Committee against Torture ordered the authorities of the Federation of Bosnia and Herzegovina (hereinafter referred to as Bosnia and Herzegovina) to pay material compensation and provide a public apology to victims of sexual violence during the Balkan War, as well as to provide them with access to a system of free medical and psychological assistance. This precedent represents an international way of protecting the rights of individuals violated as a result of the CRSV, namely the right to demand restitution, compensation, rehabilitation, guarantees of non-repetition, etc. through the activities of the ITFY.

Used literature list

1. Kompleksna dopomoha postrazhdalym vid SNPK ta reparatsii: dosvid Balkanskyi dlia Ukrainy: Analitychna dovidka. [Comprehensive assistance to victims o

f the SNPK and reparations: Balkan experience for Ukraine: Analytical experience]. Retrieved from: https://nssu.gov.ua/storage/app/sites/22/uploaded-files/analytical-report-1.pdf [In Ukrainian]

2. Nadannia vidshkoduvannia poterpilym vid seksualnoho nasylstva, poviazanoho z konfliktom: Instruktsiia Heneralnoho Sekretaria OON. [Providing reparations to victims of conflict-related sexual violence: Guidance from the UN Secretary-General].Retrieved from: https://wicc.net.ua/ media/Reparetion_CRSV.pdf [In Ukrainian]

3. Seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom: yak rozpiznaty ta protydiiaty. [Conflict-related sexual violence: how to recognize and respond].Retrieved from: https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpiznati-i-protidiyati [In Ukrainian]Seksualne nasylstvo, poviazane z konfliktom: yak rozpiznaty ta protydiiaty. [Conflict-related sexual violence: how to recognize and respond].Retrieved from: https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpiznati-i-protidiyati [In Ukrainian].

Політова А. С.,
доцент кафедри права
кандидат юридичних наук, доцент
(Маріупольський державний університет)

КВАЛІФІКАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України триває. Вона завдає страшну шкоду, і це пов’язано не тільки з руйнуванням міст, знищенням інфраструктури. Сама велика шкода, яка може бути завдана – це вбивства, каліцтва й поранення цивільного населення, а також порушення норм міжнародного гуманітарного права щодо поводження з військовополоненими. Людське життя – є безціннім і не може мати вартості.

Гібридний формат збройного конфлікту, розпочатий у березні 2014 р. з анексії Автономної Республіки Крим та окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей, змусив законодавця «ввести» таке поняття як «внутрішньо переміщена особа», а вже повномасштабне вторгнення країни-агресорки додав ще й таку термінологію як «вимушені переселенці з України». Саме ці дві категорії є найбільш вразливими та підпадали в категорію потенційних жертв торгівлі людьми.

Як відзначають А. Лапкін і Д. Євтєєва, ознакам торгівлі людьми відповідають діяння, передбачене пп. «xxii» п. «b» ч. 2 ст. 8 Римського статуту, а саме сексуальне рабство. Так, ознаки цього воєнного злочину передбачають, що: 1) виконавець залучив особу у вчинення одного чи кількох актів сексуального характеру; 2) діяння було скоєно у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на цивільне населення; 3) виконавець знав, що діяння є частиною широкомасштабного чи систематичного нападу на цивільне населення, або мав намір зробити його частиною такого нападу. За наявності цих особливих умов діяння має бути кваліфіковане за ст. 438 КК України [1, с. 53–55]. Наведене нами тлумачення щодо можливості кваліфікації торгівлі людьми як воєнного злочину, запропоноване А. Лапкіни і Д. Євтєєва, обґрунтовує необхідність аналізу судової практики.

Що ж стосується судової практики, що з 24 лютого 2022 р. за даними Єдиного державного реєстру судових рішень за ст. 149 КК України винесено 131 вирок, а за ст. 438 КК України – 203 вироки. Деталізуючи пошук щодо практики притягнення до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми як воєнний злочин (тобто за ст. 438 КК України) відзначимо, що наразі наявний один такий вирок, зокрема, винесений Вознесенівським районним судом м. Запоріжжя від 22 липня 2025 року (Справа № 335/3484/24, 1-кп/335/315/2025). Зупинимося більш детально саме на аналізі цього вироку.

Отже, судом встановлено:

«06.10.2022 приблизно о 17 год. за місцем проживання потерпілої за адресою: АДРЕСА_3 , ОСОБА_6, діючи умисно, з мотивів ненависті до осіб, які мають проукраїнські погляди, а також виконання поставлених йому керівництвом завдань щодо виявлення і переслідування представників української національної групи та тією ж метою, за попередньою змовою групою осіб з двома невстановленими представниками російсько-окупаційних військ, які були одягнуті у військову форму та мали при собі вогнепальну зброю - автомати, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, за відсутністю будь-яких підстав, у порушення положень ст. 147 Конвенції, позбавив волі (ув`язнив) ОСОБА_9, а саме шляхом погроз застосування до потерпілої фізичної сили та вогнепальної зброї заставив її сісти у його автомобіль, на якому доставив її до місця подальшого незаконного утримання, а саме відділу поліції № 1 Василівського районного управління поліції Головного управління національної поліції в Запорізькій області (далі – ГУНП в Запорізькій області) за адресою: Запорізька область, Василівський район, м. Кам`янка-Дніпровська, просп. 9 Травня, буд. 2, де потерпілу утримували всупереч її волі до 21.10.2022.

Таблиця

Аналіз кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 і ст. 438 КК України та направлених цих видів кримінальних правопорушень до суду з обвинувальним актом у 2022-2025 роках

	2022			2023			2024			2025		
	Обліковано кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	Обліковано кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	Обліковано кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	Обліковано кримінальних правопорушень	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом
Ст. 149	133	93	63	147	109	82	105	62	49	155	109	67
Ст. 438	60387	135	47	60944	88	37	28788	64	46	55883	57	25

Зазначеними діями, а саме незаконним позбавленням волі (ув`язненням) цивільної особи ОСОБА_9, ОСОБА_6 за попередньою змовою групою осіб з невстановленими представниками російсько-окупаційних військ вчинив порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов`язковість яких надана Верховною Радою України.

У подальшому, 06.10.2022 у період часу приблизно з 17 год. і щонайменше до 21 год., а також 07.10.2022 у період з ранку (точний час не встановлено) до 17 год., у одному з кабінетів відділу поліції №1 Василівського районного управління поліції ГУНП в Запорізькій області за адресою: Запорізька область, Василівський район, м. Кам`янка-Дніпровська, просп. 9 Травня, буд. 2,

ОСОБА_6, діючи умисно, з тих самих мотивів і метою, за попередньою змовою групою осіб з іншими невстановленими представниками російсько-окупаційних військ, діями яких він керував, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, у порушення положень статей 27, 31, 32, 33, 147 Конвенції та ч. 2 ст. 75 і ст. 76 Протоколу І, маючи намір примусити ОСОБА_9 розповісти про те, де перебуває її чоловік, а також отримати від неї відомості про осіб, які мають проукраїнські погляди та можуть готувати якісь дії проти окупаційної влади (навіть тих хто відкрито не висловлював свої погляди, а був схильний, чи думав про вчинення якихось дій проти окупаційної влади), шляхом заподіяння потерпілій фізичних і моральних страждань застосував щодо потерпілої заходи фізичного впливу та спеціальні засоби.

Так, ОСОБА_6 разом із своїми спільниками прив`язав скотчем ноги та руки ОСОБА_9 до ніжок офісного стільця для цього потерпілу посадили на стілець та змусили нагнутися вперед і опустити руки до рівня ніг, які разом були прив`язані до ніжок стільця, та почав ставити запитання щодо вищевказаних обставин. Після відповідей потерпілої про те, що їй невідома зазначена ним інформація, ОСОБА_6 сказав, що вони допоможуть їй згадати, та особисто, а також за його вказівкою невстановлені представники російсько-окупаційних військ, вчинили наступні дії:

- нанесли численні удари пластиковою дволітровою пляшкою з водою у потиличну ділянку голови;
- надягали на голову поліетиленовий пакет, краї якого замотувала скотчем на шиї, при цьому затискали рукою ніс потерпілій, позбавляючи її у такий спосіб можливості дихати. Намагаючись отримати доступ до повітря потерпіла вставала, але враховуючи, що її ноги та руки були прив`язані до ніжок стільця падала, у результаті чого травмувала правий плечовий суглоб;
- обмотували шию потерпілої шнуром від електричного чайника та придушували її, позбавляючи у такий спосіб можливості дихати;
- погрожували застосуванням струму, приносили з цією метою і демонстрували спеціальний пристрій невстановленого типу.

Особисто ОСОБА_6 погрожував потерпілій прострелити вогнепальною зброєю (пістолетом невстановленого зразка) їй коліна, при цьому направляв пістолет в ноги і натискав на курок, пістолет клацав, але постріл не відбувався. Він же приставляв пістолет до голови ОСОБА_9 і натискав на курок, пістолет клацав, але самий постріл не відбувався, такі дії ОСОБА_6 називав грою в «російську рулетку». Крім того ОСОБА_6 наніс рукояткою пістолета численні удари у потиличну ділянку голови потерпілої. Окрім цього останній погрожував ОСОБА_9 сексуальним насильством, а саме, що він «віддасть» її на декілька днів 150 «кадирівцям».

В результаті вказаних дій ОСОБА_9 зазнала фізичного болю і страждань, втрачала свідомість, її нудило, їй були заподіяні тілесні ушкодження у вигляді двох великих ран на потилиці, травму правого плечового суглобу, а також психологічні страждання.

Указаним катуванням (тортурами) цивільної особи ОСОБА_9 . ОСОБА_6 за попередньою змовою групою осіб з іншими невстановленими представниками російсько-окупаційних військ вчинив жорстоке поводження з цивільним населенням.

Одночасно з цим, ОСОБА_6 , діючи умисно, з тих самих мотивів і метою, за попередньою змовою групою осіб з іншими невстановленими представниками російсько-окупаційних військ, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, у порушення положень статей 27, 31, 32, 33, 147 Конвенції та ч. 2 ст. 75 і ст. 76 Протоколу І, вчинив наступні дії.

06.10.2022 у період з 16 год. та приблизно до 17 год. під час проведення обшуку за місцем проживання ОСОБА_9 за адресою: АДРЕСА_3, погрожував потерпілій 10-річним строком ув`язнення, тим, що він прострелить їй коліна або вб`є її, при цьому вказані погрози супроводжувалися демонстрацією вогнепальної зброї.

07.10.2022 у невстановлений час під час проведення обшуку за адресою: АДРЕСА_4, де періодично проживала потерпіла ОСОБА_9, знайшовши в підсобному приміщенні прапор України, розгорнув його на землі, після чого штовхнув ОСОБА_9 на вказаний прапор обличчям вниз, придавив її до землі, поставивши свою ногу їй на спину, приставив до її тіла вогнепальну зброю та пригрозив вбивством.

15.10.2022 у невстановлений час змусив ОСОБА_9 знятися на відео та відповідати на запитання російських журналістів. При цьому сказав потерпілій, що якщо вона «скаже все добре», то її відпустять, а якщо «не так як треба», то він її вб`є. Під час зйомки сюжету ОСОБА_6 та його спільники стояли за спиною кореспондента з направленою в потерпілу зброєю. Знятий та змонтований сюжет демонстрував, що ОСОБА_9 нібито була наводчицею та повідомляла підрозділам Збройних Сил України місцезнаходження об`єктів цивільної інфраструктури, які потім піддавалася обстрілам.

Крім того, позбавивши волі ОСОБА_9 ОСОБА_6 помістив її під варту у приміщення камерного типу відділу поліції №1 Василівського районного управління поліції ГУНП в Запорізькій області за адресою: Запорізька область, Василівський району, м. Кам`янка-Дніпровська, просп. 9 Травня, буд. 2, де її утримували інші особи (місцеві жителі, які сприяли діяльності окупаційної влади, влаштувавшись до окупаційних органів поліції) у період з 06.10.2022 по 21.10.2022, при цьому він усвідомлював, що умови утримання в указаному місці були неналежними.

Так в камері, де утримувалася ОСОБА_9 були лише дерев`яні нари без матрацу та постільної білизни, у камері бігали миші, були відсутні мінімальні гігієнічні умови для утримання людей, необхідну медичну допомогу не надавали, перші два дні утримання потерпілу не годували та не давали води.

Зазначеними діями, а саме негуманним ставленням, насильством над фізичним і психічним станом, залякуваннями і погрозами, образами, брутальним поводженням, утриманням у жахливих умовах, катуванням (тортурами), що викликало у ОСОБА_9 страждання та відчуття приниження людської гідності, ОСОБА_6 за попередньою змовою групою осіб з іншими невстановленими представниками російсько-окупаційних військ та окупаційної влади вчинив нелюдське поводження з останньою, тобто жорстоке поводження з цивільним населенням» [2].

Виходячи із аналізу вироку Вознесенівського районного суду м. Запоріжжя від 22 липня 2025 року (Справа № 335/3484/24, 1-кп/335/315/2025) воєнний злочин, що передбачений ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду полягає у таких діяннях як:

a) грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції:

ii) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти;

iii) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю;

vi) умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд;

b) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь

xxi) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження;

xxii) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в підпункті (f) пункту 2 статті 7, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій;

xxv) умисне використання голодування цивільного населення як методу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, у тому числі умисне створення перешкод для надання допомоги, як це передбачено відповідно до Женевських конвенцій [3].

Але чому ми серед всіх вироків суду за ст. 438 КК України саме цей вирок нами виокремлено? Відзначимо, що судом також відзначено, що 08.08.2023 позивачу було надано статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, що підтверджується відповідною довідкою (підкр. – А.С.П.) [2].

Відзначимо, що відповідно до ст. 1. Визначення термінів Закону України від 20.09.2011 № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» особа, яка постраждала від торгівлі людьми, – будь-яка фізична особа, яка стала об'єктом торгівлі людьми і визнана такою відповідно до положень цього Закону [4]. Окрім того, у п. 14 Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417, підставами для встановлення статусу є:

1) укладення незаконної угоди щодо особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми;

2) вербування, переміщення, переховування, передача або одержання особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, шляхом обману, шахрайства, шантажу, її уразливого стану або застосування чи погрозою застосування насильства з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи;

3) документи та матеріали, що зібрані під час проведення перевірки і підтверджують можливість встановлення статусу [5].

Таким чином, враховуючи вищевикладені аспекти, вважаємо, що ми маємо певні прогалини у законодавстві у питанні надання статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту, адже кваліфікуючи такі діяння за ст. 438. Воєнні злочини КК України ми говоримо не про «класичну» торгівлю людьми, а дещо ширше коло кримінально протиправних діянь. Враховуючи ці аспекти та лише один випадок судової практики кваліфікації торгівлі людьми як воєнного злочину, ця проблема потребує узагальнення практики кваліфікації таких діянь за кримінальним законодавством країн, де мали місце збройні конфлікти, а також аналіз вироків Спеціальних трибуналів.

Список використаних джерел

1. Лапкін А.В., Євтєєва Д.П. Кваліфікація торгівлі людьми як воєнного злочину. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми*: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (Вінниця, 31 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 53-55.

2. Вознесенівський районний суд м. Запоріжжя від 22 липня 2025 року (Справа № 335/3484/24, 1-кп/335/315/2025). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128998924 (дата звернення: 18.05.2026).

3. Римський статут Міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 18.05.2026).

4. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 18.05.2026).

5. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2012 № 417 : станом на 1 черв. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п#Text (дата звернення: 18.05.2026).

Поляк А. Ю.,
курсант 2 курсу навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Поляк С. П.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
доктор філософії у галузі знань «Право»
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ВЕРБУВАННЯМ ДІТЕЙ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ

Інтенсивний розвиток трансплантології на початку XX століття спричинив формування нового виду транснаціональної злочинної діяльності, пов’язаної з високим попитом на донорські органи та можливістю отримання значного незаконного прибутку. У результаті сформувався нелегальний ринок трансплантаційного матеріалу, функціонування якого супроводжується вчиненням тяжких злочинів, серед яких умисні вбивства, завдання тяжких тілесних ушкоджень, підроблення та знищення документів, незаконне усиновлення, зловживання службовим становищем та укладення незаконних угод щодо людини [1, с. 6].

У науковій і правовій площині вилучення органів визначається як хірургічне або інше медичне втручання, у результаті якого отримуються анатомічні матеріали людини для трансплантації або виготовлення біоімплантатів [1, с. 4]. У разі незаконного здійснення така процедура

перетворюється на одну з найбільш небезпечних форм експлуатації людини, що безпосередньо пов'язана з торгівлею людьми.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», торгівля людьми є злочином і грубим порушенням прав людини, що включає вербування, переміщення, приховування або контроль над особою з метою її подальшої експлуатації. Концептуально цей злочин складається з трьох елементів: дії, способу та мети [2, с. 6].

Однією з ключових дій у механізмі торгівлі людьми є саме вербування, оскільки воно виступає початковим етапом втягнення особи у подальшу експлуатацію. Для досягнення своєї мети злочинці використовують обман, шахрайство, маніпуляції, психологічний тиск, погрози, насильство або використання уразливого стану потерпілих. Метою торгівлі людьми є отримання прибутку від експлуатації. В Україні найбільш поширеними формами такої експлуатації залишаються трудова та сексуальна експлуатація, примусове жебрацтво, втягнення у злочинну діяльність, а також незаконне вилучення та продаж органів [2, с. 7].

Вилучення органів може здійснюватися як без згоди особи, так і за формальної наявності такої згоди, отриманої шляхом обману, тиску, шантажу чи використання уразливого стану. При цьому обіцяна винагорода нерідко виплачується частково або не виплачується взагалі, що підкреслює експлуататативний характер таких дій [3].

Вербування здійснюється через Інтернет, соціальні мережі, рекламні оголошення або посередників. Особливу небезпеку становить втягнення у подібні схеми дітей, оскільки їх психологічна незрілість, правова необізнаність та соціальна вразливість значно полегшують процес злочинного впливу. У деяких випадках незаконне переміщення дітей може здійснюватися під виглядом навчання, лікування чи усиновлення за кордон із використанням підроблених документів або фіктивних медичних висновків [1, с. 97–98].

До груп підвищеного ризику належать діти-сироти, діти з малозабезпечених сімей, безпритульні, діти з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, підлітки у конфлікті із законом та інші соціально вразливі категорії [3]. Такі неповнолітні часто не мають належного сімейного захисту, легко піддаються зовнішньому впливу та нерідко стають об'єктами вербування з метою подальшої експлуатації [2, с. 10–11].

Вербування дітей належить до найбільш небезпечних порушень прав дитини, наслідками якого можуть бути тяжкі тілесні ушкодження або навіть смерть потерпілих [3].

У зв'язку з поширенням таких форм експлуатації особливого значення набувають міжнародно-правові механізми протидії торгівлі людьми та захисту прав дитини. У більш широкому міжнародному контексті заборона експлуатації людини закріплена у Загальній декларації прав людини 1948 року, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Конвенції про права дитини 1989 року, Факультативному протоколі до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії 2000 року, а також у Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [4, с. 166-167].

Ключовими міжнародно-правовими актами у сфері протидії торгівлі людьми є Палермський протокол 2000 року та Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. Відповідно до ст. 3 Палермського протоколу, торгівля людьми включає вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб із застосуванням примусу, обману, викрадення або зловживання уразливістю, а експлуатація охоплює, серед іншого, незаконне вилучення органів. Конвенція Ради Європи 2005 року встановлює обов'язки держав щодо запобігання торгівлі людьми, захисту потерпілих та криміналізації відповідних діянь [5].

Першим міжнародним кримінально-правовим актом у сфері протидії незаконному вилученню органів стала Конвенція Ради Європи проти торгівлі органами людини 2015 року (Сантьяго-де-Компостела), яка криміналізує незаконне вилучення та обіг органів людини, передбачає захист потерпілих і розвиток міжнародного співробітництва у боротьбі з такими злочинами [6]. Контроль за дотриманням міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини також здійснюють Комітет ООН з прав дитини та ЮНІСЕФ, діяльність яких спрямована на посилення міжнародної співпраці та запобігання експлуатації дітей [4, с. 168].

На національному рівні протидія цим явищам, крім Закону України «Про протидію торгівлі людьми», ґрунтується на положеннях ст. 149 КК України, яка встановлює відповідальність

за торгівлю людьми, включаючи вербування, переміщення та інші дії, вчинені з метою експлуатації із застосуванням обману, примусу або уразливого стану. Однією з форм експлуатації закон прямо визначає незаконне вилучення органів людини. Водночас відповідальність за дії щодо неповнолітніх настає незалежно від способу їх вчинення, що відповідає міжнародному принципу підвищеного захисту дитини [7].

Важливе значення мають і підзаконні нормативно-правові акти, які регламентують порядок виявлення постраждалих осіб, взаємодію уповноважених органів та механізми надання допомоги жертвам торгівлі людьми.

Додатково Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 07.02.2003 роз'яснює, що умисне вбивство з корисливих мотивів може бути пов'язане з подальшим використанням органів або тканин людини для трансплантації чи незаконної торгівлі ними [1, с. 6-7]. Україна поступово гармонізує національне законодавство з міжнародними стандартами, посилюючи кримінально-правовий захист дітей та вдосконалюючи механізми протидії торгівлі людьми. Практична реалізація таких заходів здійснюється у напрямах профілактики, виявлення та притягнення винних до відповідальності, а також надання допомоги і реінтеграції постраждалих осіб [2, с. 24].

Отже, міжнародно-правові механізми протидії вербуванню дітей для незаконного вилучення органів формують комплексну систему правових норм та інституцій, спрямованих на запобігання торгівлі людьми і захист прав дитини. Незважаючи на розвиток міжнародної та національної правової бази, проблема залишається актуальною через транснаціональний характер злочинної діяльності та високий рівень вразливості дітей. Ефективна протидія таким злочинам можлива лише за умови поєднання міжнародного співробітництва, належної імплементації правових норм і дієвих превентивних заходів.

Список використаних джерел

1. Мислива О. О. Кримінально-правова характеристика та запобігання незаконній діяльності у сфері трансплантації : монограф. Дніпро: ДДУВС, 2019. 220 с. URL: https://lnk.ua/QdGrmyrZX (дата звернення: 15.05.2026).

2. Яковенко К. О., Полівко Л. Ю. Протидія торгівлі дітьми : навч.-метод. посібник : для роботи з учнями серед. та ст. школи. 32 с. URL: https://lnk.ua/8gTLlQx9N (дата звернення: 15.05.2026).

3. Торгівля людьми: визначення, причини, форми. *Департамент соціальної політики Дніпровської міської ради.* URL: https://lnk.ua/ZR88nVBew (дата звернення: 15.05.2026).

4. Штейнс Ю. Д. Міжнародні механізми захисту прав дітей. *75-а річниця ООН – сучасний стан та розвиток міжнародного права* : зб. матеріалів Всеукр. наук. студент. конф. м. Одеса, 30 лист. 2020 р. / МОН України, НУ «ОЮА» ; відп. вед. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. С. 166–169. URL: https://hdl.handle.net/11300/19420 (дата звернення: 15.05.2026).

5. Основні нормативно-правові документи в міжнародному та Українському законодавстві щодо протидії торгівлі людьми. *Південно-Східне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці.* URL: *https://lnk.ua/3OPCXIxx7* (дата звернення: 15.05.2026).

6. Конвенція Сантьяго де Компостела. *Протидія торгівлі людськими органами.* URL: https://lnk.ua/emPVJ03SE (дата звернення: 15.05.2026).

7. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини. *WikiLegalAid.* URL: https://lnk.ua/iWfI3AmMI (дата звернення: 15.05.2026).

Поляк С. П.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,
доктор філософії у галузі знань «Право»
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту та нейронних мереж суттєво трансформував сучасний інформаційний простір, створивши не лише нові можливості

для автоматизації аналітичних процесів, але й передумови для використання таких технологій у протиправній діяльності. Особливої актуальності ця проблема набуває у сфері вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи, передбачених Розділом ІІІ Особливої частини Кримінального кодексу України. Використання нейронних мереж у механізмі торгівлі людьми, сексуальної чи трудової експлуатації, примусової праці, вербування осіб через цифрові платформи та соціальні мережі свідчить про формування нових форм інформаційно-аналітичного забезпечення злочинної діяльності, які характеризуються високим рівнем латентності та технологічної адаптивності.

Сучасні генеративні моделі штучного інтелекту, алгоритми машинного навчання та технології аналізу великих масивів даних дозволяють злочинцям здійснювати пошук потенційних жертв, аналізувати їхню поведінку, психологічні особливості, соціальний статус та комунікаційну активність у мережі Інтернет. Нейронні мережі активно використовуються для автоматизованого створення фальшивих акаунтів, генерації маніпулятивного контенту, імітації реальних осіб за допомогою deepfake-технологій, а також для персоналізованого психологічного впливу з метою втягнення осіб у експлуатацію чи незаконну діяльність. Такі технології значно ускладнюють процес виявлення злочинних схем правоохоронними органами та створюють нові виклики для кримінально-правової кваліфікації відповідних діянь.

У зв’язку з цим дослідження нейронних мереж як елемента інформаційно-аналітичного забезпечення вчинення злочинів проти волі, честі та гідності особи має важливе теоретичне та практичне значення. Аналіз способів застосування штучного інтелекту у процесі організації, координації та приховування злочинної діяльності дозволяє визначити сучасні тенденції трансформації кримінальних практик у цифровому середовищі, а також сприяє вдосконаленню механізмів кримінально-правового реагування, кібербезпеки та інформаційної протидії таким злочинам.

Огляд актуальних практик з викриття та протидії цим злочинам надає можливість виділити такі основні напрями використання технологій ШІ:

- використання ШІ та нейромереж для створення deepfake-контенту;
- інформаційно-психологічний вплив і дезінформація;
- NLP та генеративний ШІ як інструмент злочинної діяльності;
- криміналістичне виявлення цифрових підробок;
- правове регулювання та інформаційна безпека.

Розглянемо окремі із них.

Нейронні мережі формують технологічну основу сучасних маніпулятивних механізмів, які можуть використовуватися під час вербування, психологічного впливу та експлуатації потерпілих. У дослідженні окремих науковців якраз особливу увагу приділено загрозам, які можуть забруднювати інформаційний простір, а саме: технологіям deepfake (глибоких фейків), які створюються за допомогою ресурсів штучного інтелекту [1, с. 21-22].

Deepfake створюються за допомогою глибоких нейронних мереж і можуть використовуватися для дискредитації осіб, поширення фейкової інформації та здійснення інших протиправних дій [2, с. 1]. Шляхами і способами вербування є не лише обман, примус чи зловживання довірою, а також і збір компрометуючих матеріалів, створення яких може здійснюватися і самою жертвою як от поширення приватного інтимного контенту, наявність профілів на сайтах знайомств відвертого характеру, інтимні відеочати на еротичних чи порноплатформах. Окремі дії злочинців якраз створюють посягання на честь і гідність особи через створення компрометуючих матеріалів, шантаж або так зване цифрове примушування.

Такі реалії породжують можливості для формування нових видів організованої злочинності щодо всіх форм експлуатації людей. Як зазначають дослідники, у найближчому майбутньому deepfake можуть впливати на різні рівні суспільного життя та сприяти поширенню широкого спектра загроз – від репутаційних ризиків для окремих осіб до розвитку організованої злочинності [3, с. 379].

Gambín Á. та ін. дослідили, що розвиток Deep Learning, Big Data та цифрової обробки зображень значно спростив поширення онлайн-дезінформації за допомогою deepfake [4]. Це добре демонструє інформаційно-аналітичний характер використання нейромереж у злочинній діяльності.

Враховуючі наведені ризики, формується підвищена суспільна небезпека нейромереж та їхнього впливу на психологічне сприйняття потерпілих. Такий стан порушує нормальне сприйняття реальності свідомістю людини.

Дослідження демонструють, що використання штучного інтелекту робить дедалі простішим створення реалістичного, але неправдивого відеоконтенту, через що людина вже не завжди може відрізнити реальні записи від штучно створених [5, с. 72-96].

Кіберзлочинці можуть маніпулювати звуком, зображеннями та відео з метою введення в оману, шахрайства та дезінформації окремих осіб і організацій [6]. Це чудово описує механізму цифрового вербування потерпілих від торгівлі людьми або сексуальної експлуатації через соціальні мережі, показує психологічну вразливість таких категорій осіб.

Використання згорткових нейронних мереж (CNN) для аналізу біометричних зображень дозволяє виявляти ознаки штучної модифікації обличчя, зокрема артефакти синтезу, невідповідності текстур та аномалії просторових характеристик, що є характерними для deepfake-генерації [7, с. 126–127]. Це демонструє, що нейронні мережі виконують двоїсту функцію: з одного боку – вони можуть бути інструментом створення deepfake-контенту, який використовується для маніпуляцій, шантажу або примусу жертв у злочинах проти волі, честі та гідності; з іншого боку – вони ж застосовуються як інструмент виявлення таких підробок, що є критично важливим для доказування у кримінальному провадженні щодо торгівлі людьми та експлуатації осіб.

Методи NLP та машинного навчання дозволяють автоматизовано виявляти маніпулятивний контент, пропаганду, фейки та дезінформацію шляхом аналізу лінгвістичних характеристик тексту, поведінкових моделей користувачів і семантичних зв’язків між інформаційними повідомленнями [7, с. 118].

Отже, через NLP-алгоритми злочинці можуть аналізувати поведінку потенційних жертв, здійснювати таргетований психологічний вплив, вербування та маніпуляцію особами з метою подальшої експлуатації, зокрема у схемах торгівлі людьми або сексуальної експлуатації через цифрові комунікаційні платформи. Тому, дослідження NLP, машинного навчання та виявлення фейкової інформації – прямо релевантне інформаційно-аналітичному забезпеченню злочинів.

Підсумовуючи маємо зауважити, що актуальними напрямами для наступних досліджень та удосконалень практичної діяльності є інформаційно-аналітичне забезпечення злочинної діяльності, персоналізований психологічний вплив, цифрове вербування жертв, алгоритмічний аналіз поведінки користувачів, використання deepfake для маніпуляції та експлуатації, нейромережі як інструмент латентної злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ivanova T., Yefremova O., Chulkov A. Deepfake as a Technology in the Field of Social and Mass Communications: Opportunities and Threats // *Scientific Notes of the Institute of Journalism*. 2025. № 86. P. 21–34. DOI: 10.17721/2522-1272.2025.86.

2. Firc A., Malinka K., Hanáček P. Deepfakes as a Threat to Speaker and Facial Recognition // Heliyon. 2023. Vol. 9, Issue 4. e14861. DOI: 10.1016/j.heliyon.2023.e14861.

3. Ivanov V., Ignatovskiy Y. Deepfakes: Prospects for Political Use and Threats to the Individual and National Security // *RUDN Journal of Public Administration*. 2020. Vol. 7, No. 4. P. 379–386. DOI: 10.22363/2312-8313-2020-7-4-379-386.

4. Gambín Á., Hernández-Ortega J., Gallego J., Prieto J. Deepfakes: Current and Future Trends // *Artificial Intelligence Review*. 2024. Vol. 57. DOI: 10.1007/s10462-023-10679-x.

5. Godulla A., Hoffmann C., Bendahan D. Dealing with Deepfakes – An Interdisciplinary Examination of the State of Research and Implications for Communication Studies // *Studies in Communication and Media*. 2021. Vol. 10, No. 1. P. 72–96. DOI: 10.5771/2192-4007-2021-1-72.

6. Buo S. The Emerging Threats of Deepfake Attacks and Countermeasures // arXiv preprint. 2020. arXiv:2012.07989. Lyu S. DeepFake Detection: Current Challenges and Next Steps // IEEE International Conference on Multimedia & Expo Workshops (ICMEW). 2020. P. 1–6. DOI: 10.1109/ICMEW46912.2020.9105991.

7. Mykytyn H., Ruda K. Conceptual Approach to Detecting Deepfake Modifications of Biometric Images Using Neural Networks // *Cybersecurity: Education, Science, Technique*. 2024. Vol. 6, No. 1. P. 124–132. DOI: 10.23939/csn2024.01.124.

8. Vysotska V. Information Technology for Recognizing Propaganda, Fakes and Disinformation in Textual Content Based on NLP and Machine Learning Methods // *Radio Electronics, Computer Science, Control*. 2024. № 2. DOI: 10.15588/1607-3274-2024-2-13.

Полуліх Ф. Ю.,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавр
3 курсу факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Бурда С. Я.,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ, ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЇЇ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА

У зв'язку з глобалізаційними процесами, появою цифровізації життєвого процесу та технологічним зростанням у всіх сферах нашого життя, в цю епоху людські ресурси перетворилися не лише на основу розвитку суспільства, а й на об'єкт транснаціональної кримінальної індустрії. У зв'язку з чим перед правоохоронними органами, органами соціального захисту та іншими членами суспільства виникає необхідність у здійсненні своєї регулятивної діяльності що полягає в недопущенні поширення торгівлі людьми в Україні та за її межами.

Торгівля людьми є одним із найжахливіших явищ сучасності, яке набуло транснаціонального виміру й загрожує безпеці як окремих держав, так і всього світового співтовариства. Це явище проявляється у різних формах: продаж дітей та залучення до жебрацтва, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), вилучення органів, використання жертв у збройних конфліктах. [1, с. 42–43]. Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), наша держава зобов'язалася всіма доступними засобами та можливими способами захищати людину [2, с. 17], зокрема протидіяти торгівлі людьми як одному з найнебезпечніших транснаціональних кримінальних правопорушень [1, с. 42–43].

Відповідно до Кримінального кодексу України, торгівля людиною це – вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію [3].

Слід розуміти, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності [4, с. 50].

Також відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються кримінальним правопорушенням [5].

Тобто, торгівля людьми перетворилася з локального злочину на масштабну транснаціональну індустрію, де цифровізація стала головним інструментом масового вербування через маніпуляції та обман. В сучасному світі «уразливий стан» особи стає ключовою точкою входу для експлуатації. Тобто правоохоронцям необхідно протидіяти не лише фізичному насильству, а й витонченим психологічним та цифровим методам контролю над особистістю.

Для того щоб зрозуміти в повній мірі природу та умови виникнення цього явища необхідно виділити основні причини торгівлі людьми. Недосконаліть світової системи безпеки, тобто на даний

час є висока тенденція відкритості кордонів, брак механізмів реалізації законів, також сталий попит на низькооплачувану працю та секс-послуги, фінансова привабливість злочинного бізнесу при низьких ризиках для торговців, а також глобальна економічна нерівність і збройні конфлікти.

Якщо брати до уваги внутрішні мотиви та спонукання особи встати на кримінальний шлях, та то такими є: економічні та соціальні чинники, де головними умовами є: нестабільність, безробіття, низькі доходи населення, сімейне насильство та девіантна поведінка батьків, які своєю бездіяльністю у вихованні дітей стають високим детермінантом майбутньої протиправної поведінки дітей у майбутньому. Слід зауважити психологічні та інформаційні викривлення моральних цінностей, низьку обізнаність громадян про ризики працевлаштування за кордоном та вплив агресивної реклами. А також слабку систему захисту потерпілих та недостатня суворість покарання для правопорушників [1, с. 46–47].

Вплив технологій на детермінацію цього явища можна розділити на кілька ключових напрямів: коли торговці людьми використовують соціальні мережі: (Instagram, TikTok, Facebook) та інші месенджери для пошуку вразливих категорій населення (студенти, жінки, діти, особи, що шукають швидкий заробіток.); також створення фейкових сайтів агенцій з працевлаштування за кордоном, шлюбних агенцій або модельних кастингів; обіцянки «легких грошей» підкріплюються підробленими відгуками та яскравим візуальним контентом, що присипляє пильність, що не аби яке значення мало саме для понад десяти мільйонів людей, які були змушені покинути свої домівки, з них від п’яти до шести мільйонів є внутрішньо переміщені та чотири мільйони – біженці. Великий відсоток цих осіб становлять жінки та діти, які є найбільш вразливою частиною населення до торгівлі людьми, зокрема до сексуальної експлуатації та рабства [1, с. 47].

В умовах високої діджиталізації нашого життя в усіх її проявах, є наслідком появи нових форм експлуатації, оскільки правопорушникам більше не обов’язково фізично переміщувати особу через кордон. Жертву можуть утримувати в орендованій квартирі у її рідному місті, примушуючи до надання інтимних послуг онлайн або створення порнографічного контенту.

Тому профілактика у сфері торгівлі людьми вимагає в першу чергу: створення умов у суспільстві для запобіганні цього явища, формування у свідомості населення й окремих громадян неприйняття торгівлі людьми, осуд цього явища, позитивної мотивації до його запобігання. Навчання населення щодо розпізнавання й уникнення цього явища. Це соціально-рекламні, психолого-педагогічні заходи; формування гуманних стосунків між людьми, толерантності один до одного, культури миру в сім’ї, суспільстві, які виключають думку про можливість торгівлі людьми [6, с. 138].

Завданням соціальної профілактики торгівлі людьми у молодіжному середовищі є: здійснення інформаційно-пропагандистської роботи серед молоді з метою формування поняття «торгівля людьми»; формування правосвідомості та правової поведінки молоді, громадянськості, відповідальності в неї за своє життя із розвитком її активності, самостійності, творчості та створенням умов для її самореалізації [6, с. 138].

Враховуючи транснаціональний характер та зв’язки із організованою злочинністю, то таке кримінальне правопорушення як торгівля людьми нерозривно пов’язано з діяльністю організованих злочинних угруповань, що мають чітку структуру, розподіл ролей та розгалужені міжнародні зв’язки [7, с. 5].

Беручи до уваги вище зазначене, можна зробити висновок, що, в умовах діджиталізації торгівля людьми еволюціонувала з локального кримінального явища на масштабну високотехнологічну транснаціональну індустрію, де головним інструментом вербування є маніпуляція вразливим станом особи через цифрові канали.

Враховуючи загострення соціально-економічних чинників, наслідки воєнних дій та появу нових, дистанційних форм експлуатації, ефективна протидія цьому виклику вимагає комплексного підходу: поєднання суворих правоохоронних заходів із превентивною роботою, яка включає підвищення цифрової гігієни та правової обізнаності громадян.

Список використаних джерел

1. Луцький Т. М., Газдайка-Василишин І. Б. Протидія торгівлі людьми: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. URL: http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/562/556 (дата звернення 10.05.2026).

2. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі: дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. 385 с.

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 14.05.2026).

4. Грищук В. К., Луцький Т. М., Пасєка О. Ф., Самарчук М. В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти особи: навчальний посібник у схемах. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 64 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2736 (дата звернення 12.05.2026)

5. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 13.05.2026).

6. Андрусишин Р., Сидорук І., Когут Я. Протидія та соціальна профілактика торгівлі людьми в Україні. *Львівський державний університет внутрішніх справ*. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6491/1/електрон_Андрусишин_посібник.pdf (дата звернення: 13.05.2026). Львів-2023. 138 с.

7. Газдайка-Василишин І. Б., Луцький Т. М., Сабанюк Т. Р. Кримінально-правова характеристика злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями : посібник для підрозділів Національної поліції у схемах. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 20 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2721 (дата звернення 11.05.2026).

Понзель С. С.,
курсант 2 курсу навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Поляк С. П.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
доктор філософії у галузі знань «Право»
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України проблематика протидії незаконній міграції набуває особливого значення в системі забезпечення прикордонної та національної безпеки. Як обґрунтовано констатує І. Є. Харченко, «після початку війни в 2014 р., і тим паче після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави у 2022 р., питання охорони державного кордону України загалом та кримінально-правового забезпечення охорони державного кордону України від його перетинання незаконним способом та/або зі злочинною метою, зокрема, набули важливого значення та потребують самостійного дослідження» [1, с. 339]. Дослідник наголошує, що «кримінально-правове забезпечення охорони недоторканності державних кордонів будь-якої держави – є важливою складовою гарантування її суверенітету, територіальної цілісності або недоторканності в цілому як державного утворення» [1, с. 339]. Це актуалізує наукове дослідження заходів щодо протидії незаконній міграції оперативними підрозділами кримінальної поліції.

Проблематика протидії незаконній міграції оперативними підрозділами кримінальної поліції досліджувалась у працях багатьох вітчизняних учених. Як зазначає І. Є. Харченко, «проблема характеристики кримінальних правопорушень, що пов’язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, була предметом дослідження таких науковців, як З. А. Загиней-Заболотенко, Ю. Б. Курилюк, Н. А. Орловська, А. М. Притула, С. П. Степанова, С. І. Халимон, В. В. Федосєєв, С. О. Філіппов тощо» [1, с. 339]. Дослідник підкреслює, що «на сьогодні потребує оновлення теоретичне знання стосовно кримінально-правового забезпечення охорони державного кордону України від його перетинання незаконним способом та/або зі злочинною метою, зокрема щодо системи кримінальних правопорушень, що посягають на відповідний порядок суспільних відносин» [1, с. 339]. Незважаючи на значну увагу до цієї

проблематики, питання саме оперативних заходів кримінальної поліції щодо протидії незаконній міграції потребує подальшого опрацювання.

Правовою основою протидії незаконній міграції оперативними підрозділами кримінальної поліції виступає система нормативно-правових актів. Як обґрунтовано систематизує І. Є. Харченко, «у системі Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК) міститься розділ XIV, який згідно з назвою об'єднує кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» [1, с. 340]. До системи кримінальних правопорушень, які стосуються незаконної міграції, дослідник відносить «незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК), порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї (ст. 332-1 КК), незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК), порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (ст. 333 КК), порушення правил міжнародних польотів (ст. 334 КК)» [1, с. 340–341] [2]. Принциповим актом регулювання оперативно-розшукової діяльності є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [3], а статусу та повноважень кримінальної поліції – Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [4] і Закон України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 року № 1777-XII [5].

Принципово важливе значення для організації заходів протидії оперативними підрозділами кримінальної поліції має правильне розуміння змісту незаконного перетинання та переправлення осіб через державний кордон. Як обґрунтовано розмежовує І. Є. Харченко, «перетинання державного кордону відрізняється й від такого діяння, як переправлення осіб через такий кордон. Хоча в останньому випадку також відбувається фізичне переміщення особи через державний кордон України, однак, на відміну від його перетинання, переправлення характеризується тим, що одна особа організовує чи сприяє тому, щоб інша особа (інші особи) перетнула (перетнули) державний кордон України» [1, с. 342]. Особливо важливим для оперативно-розшукової діяльності є висновок дослідника, що «переправлення, на відміну від перетинання державного кордону, характеризується такою властивістю, як опосередкованість, що має першорядне значення для кримінально-правового забезпечення прикордонної безпеки України» [1, с. 342]. Це обумовлює необхідність застосування оперативними підрозділами специфічних форм і методів роботи, спрямованих на виявлення організаторів та посередників у злочинних схемах незаконної міграції.

Заходи оперативних підрозділів кримінальної поліції щодо протидії незаконній міграції мають здійснюватися з урахуванням системного підходу до кримінальних правопорушень транскордонного характеру. Як обґрунтовано систематизує І. Є. Харченко з посиланням на дослідження Ю. П. Степанової, транскордонні кримінальні правопорушення «мають хоча б одну із ознак транснаціональних кримінальних правопорушень, визначених у ч. 2 ст. 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також специфічні ознаки – вчинення діяння, пов'язаного з переміщенням предмета або особи через державний (митний) кордон. При цьому допускається як фізичне переміщення (переправлення особи, зброї, товарів тощо), так і віртуальне (переміщення коштів, інформації)» [1, с. 343]. Особливо значущим напрямом діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції є виявлення зв'язків незаконної міграції з тероризмом: «до кримінальних правопорушень, пов'язаних з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою, належить кримінальне правопорушення, передбачене ст. 258-6 КК, а саме перетинання державного кордону України з терористичною метою» [1, с. 343], а також «фінансування тероризму у формі надання, збору чи зберігання будь-яких активів... для перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-5 КК)» [1, с. 343–344].

На наш погляд, основними заходами оперативних підрозділів кримінальної поліції щодо протидії незаконній міграції є: 1) збір та аналіз оперативної інформації про осіб, причетних до організації незаконного переправлення мігрантів; 2) проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3], для виявлення каналів незаконної міграції; 3) взаємодія з Державною прикордонною службою України та Державною міграційною службою України у виявленні фактів незаконного перетинання державного кордону; 4) проведення негласних слідчих (розшукових) дій у межах кримінальних проваджень, відкритих за фактами кримінальних правопорушень, передбачених статтями 332, 332-2 КК України [2]; 5) виявлення зв'язків організованих груп з незаконної міграції з іншими видами транскордонної

злочинності, у тому числі з тероризмом та торгівлею людьми; 6) міжнародне співробітництво у виявленні та припиненні діяльності міжнародних злочинних організацій.

Викладене дозволяє стверджувати, що заходи щодо протидії незаконній міграції оперативними підрозділами кримінальної поліції мають комплексний характер. По-перше, правовою основою цих заходів є Кримінальний кодекс України (статті 332, 332-2, 258-5, 258-6, 334), Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Закон України «Про Національну поліцію» та Закон України «Про державний кордон України». По-друге, як обґрунтовано підсумовує І. Є. Харченко, «кримінальні правопорушення, передбачені розділом XIV Особливої частини КК, а саме статтями 332, 332-1, 332-2, 333, 334, посягають не просто на недоторканність державних кордонів України, а на прикордонну безпеку, яка є складовою національної безпеки України» [1, с. 344]. По-третє, принципово важливим напрямом є виявлення оперативними підрозділами організованих форм незаконної міграції, які тісно пов'язані з транскордонною злочинністю. По-четверте, як зазначає дослідник, «інститут охорони державних кордонів України... є компонентом основ національної безпеки України» [1, с. 341]. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка комплексної моделі взаємодії оперативних підрозділів кримінальної поліції з іншими правоохоронними органами щодо протидії незаконній міграції в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Харченко І. Є. Система кримінальних правопорушень, що пов'язані з перетинанням державного кордону України незаконним способом та/або зі злочинною метою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 3. № 85. С. 339–345. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315893 (дата звернення: 14.05.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 14.05.2026).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 14.05.2026).

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 14.05.2026).

5. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text (дата звернення: 14.05.2026).

Посохова А. В.,
доцент кафедри мовної підготовки,
кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

LINGUISTIC MARKERS OF MANIPULATION IN THE RECRUITMENT OF VICTIMS OF THE HUMAN TRAFFICKING

Human trafficking is one of the most serious threats facing the modern world, combining criminal, social and communicative dimensions. Victims are recruited primarily through linguistic practices: promises, persuasion and manipulation. Linguistic analysis makes it possible to identify specific markers that indicate manipulative discourse. Manipulation in communication can manifest itself through covert influence on the recipient, with the aim of altering their behaviour or decisions without their conscious consent. To this end, linguistic markers are used, namely linguistic units and constructions that signal the communicator's hidden intentions. The main types of such markers are: lexical, syntactic, pragmatic and stylistic [1].

The following can be classified as *lexical markers*:

- Promises and guarantees: 'high salary', 'easy work', 'official employment'.
- Emotionally charged vocabulary: 'unique opportunity', 'opportunity of a lifetime', 'risk-free'.
- Euphemisms: replacing dangerous terms with neutral ones ('modelling agency' instead of 'exploitation').
- Use of modal verbs: 'you will be able to', 'you will have', which creates an illusion of control.

Syntactic markers include:

– Imperative constructions: ‘write now’, ‘don’t delay’, which create a sense of urgency.
– Rhetorical questions: ‘Don’t you want to change your life?’, as an appeal to emotion.
– Short, simple sentences: creating an effect of accessibility and trust.
– Repetition: reinforcing key points (‘it’s safe’, ‘it’s profitable’).

Pragmatic markers include:

– Appeal to authority: ‘We work with well-known companies’.
– False solidarity: ‘We’re one team’, ‘We care about you’.
– Manipulation of time: ‘Offer valid today only’, ‘Limited availability’.
– Use of personal terms of address: ‘dear’, ‘sweetheart’, which creates an illusion of closeness.

Stylistic markers include:

– Advertising style: excessive praise, hyperbole (‘the best job’, ‘a golden opportunity’).
– Metaphorical language: ‘open the door to a new life’.
– Use of foreign language elements: «work abroad», «VIP», which enhances prestige.
– Visual and linguistic techniques: capitalisation («FREE»), exclamation marks, emojis [2].

We believe that the identification and analysis of such markers should be integrated into media literacy and critical thinking curricula. The following practical tasks could be set for students: analysing advertisements, identifying manipulative strategies, and creating counter-narratives. The educational aim here is to develop the ability to recognise dangerous communication practices and counter them. To summarise the above, it should be noted that:

– Linguistic markers of manipulation are a key tool in the recruitment of victims of human trafficking.
– Systematic research into these markers enables the development of effective prevention strategies and educational programmes.
– The combination of linguistic analysis and educational practice helps to foster a culture of safety within society.

Let’s look at a few practical examples of how linguistic markers of manipulation are used to recruit victims of human trafficking.

Case 1. ‘Work abroad’. A young woman receives a message on social media: ‘There’s a fantastic opportunity to work as a waitress in Italy. Easy paperwork, high salary, free accommodation. Message me now, places are limited!»

– Linguistic markers: hyperbole («fantastic opportunity», «high salary»), imperative («message me now»), manipulation of time («places are limited»).
– Risk: creating a sense of urgency and exclusivity, which reduces critical thinking.

Case 2. ‘Modelling Agency’. A student is offered a ‘casting’ via an advertisement: «We are looking for beautiful and talented young women to work as models abroad. This is a chance to change your life. No risks, everything is official!»

– Linguistic markers: metaphor («a chance to change your life»), euphemism («modelling work» instead of potential exploitation), denial of risk («no risks»).
– Risk: concealing danger behind positive imagery.

Case 3. ‘False solidarity’. A recruiter writes in the chat: «We’re one team; we always support our own. You won’t be left on your own; we’ll help with everything».

– Linguistic markers: appeal to a sense of community («we are one team»), personalisation («you won’t be left on your own»).
– Risk: creating an illusion of safety and trust that masks true intentions.

Case 4. ‘Limited offer’. Advertisement on a messaging app: «Today only! Work in Poland with no language skills required. Salary from €1,500. Call now!»

– Linguistic markers: capitalisation («Only today!»), imperative («call now»), hyperbole («salary from €1,500»).
– Risk: time pressure and exaggeration of benefits.

Real-life case studies thus make the arguments more persuasive, reveal the actual mechanisms of manipulation, and highlight the importance of linguistic analysis in the fight against human trafficking [3].

During lessons, students may be asked to identify key phrases in real-life advertisements. One could suggest an ‘anti-advertisement’ exercise: creating a counter-text that exposes the manipulation. In this context, the table helps to quickly and clearly demonstrate how language becomes a tool of risk.

From an educational perspective, it would be advisable to take the following steps:

- Include the topic of ‘linguistic manipulation’ in courses on education, psychology and philology.
- Adopt an interdisciplinary approach: combine linguistic analysis with social psychology and law
- Develop critical thinking and communicative caution in students.
- Teach students to recognise ‘red flags’ in linguistic practices: excessive promises, time pressure, false solidarity.
- Emphasise the importance of verifying sources and the official nature of proposals.
- Create a culture of safety within the student community.
- Demonstrate that language can be not only a means of communication but also a tool of risk.
- Develop skills to counter manipulation in real life [4].

Thus, the case studies become not only illustrations but also practical learning tools that help students recognise danger and protect themselves from the risks of human trafficking.

References

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. Протидія торгівлі людьми URL: https://www.msp.gov.ua (дата звернення: 12.05.2026).

2. Голопич, І., Чернова, І. Мовні стратегії маніпуляції в українському медійному дискурсі: когнітивний та прагматичний аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2025. № 4(1). Том 36(75). С. 13–18. DOI: 10.32782/2710-4656/2025.4.1/03.

3. Калита, А. А., Клименюк, О. В., Тараненко, Л. І. Маніпуляції в мовленнєвій комунікації: монографія / А. А. Калита, О. В. Клименюк, Л. І. Тараненко. Kb]d: Тропеа, 2024. С. 160–163.

4. Van Dijk, T. A. Discourse and Manipulation / Teun A. van Dijk // *Discourse & Society. – 2006. Vol. 17*(3). P. 359–383.

Прокопченко Т. Л.,
начальник відділу організації оперативно-розшукової діяльності
головного оперативно-розшукового відділу
(2 прикордонний загін Державної прикордонної служби України)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ

Таке суспільно небезпечне явище, як торгівля людьми, на сьогоднішній день глобально масштабувалось. «Торгівці» людьми щорічно отримують значні кошти від своєї злочинної діяльності, а кількість постраждалих стрімко зростає. На думку науковців правове регулювання боротьби з торгівлею людьми в ЄС відзначається системним, багаторівневим підходом та орієнтацією на комплексне реагування на одну з найбільш небезпечних форм транснаціональної злочинності. ЄС сформував міцну нормативну базу, що постійно удосконалюється через ухвалення спеціалізованих директив, стратегій і політичних ініціатив, орієнтованих на виклики сучасності та нові прояви експлуатації [1, с. 204].

Одним із головних чинників, що сприяє цьому, є низький рівень обізнаності громадян. Люди, які рятуються від війни, часто не сприймають загрозу експлуатації як реальну, зосереджуючись виключно на питаннях фізичної безпеки та порятунку. Це створює ідеальне середовище для злочинців, які використовують цю необізнаність для своїх цілей [2].

На сьогодні міжнародними організаціями прийнято низку документів, які направлені на боротьбу з торгівлею людьми у світовому масштабі, проте проблема впровадження міжнародних правових механізмів у вітчизняну законодавчу систему є досі актуальною.

Крім того, світова спільнота все більше уваги зосереджує на проблемі торгівлі жінками та дітьми з метою їх подальшої експлуатації. Варто зазначити, що подією столітнього значення стало прийняття 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини [3], положення якої закріплюють право кожної людини на життя, свободу та особисту недоторканість. Положення цієї Декларації знайшли своє відображення в таких важливих документах,

як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року, Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року.

Одним з ключових міжнародно-правових документів у цій сфері є Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, яка була прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 1949 року (далі – Конвенція) [4]. Прийняття цього документу дало можливість об'єднати практично всі країн світу у боротьбі з торгівлею людьми, особливо що стосується сексуальної експлуатації. Цей документ містить основні поняття, більш точно кваліфікує відповідальність за діяння, пов'язані з торгівлею людьми та сексуальною експлуатацією. Конвенція передбачає комплекс заходів щодо попередження торгівлі людьми з метою втягування у проституцію, виокремлює сфери «іммігрaції» та «еміграції», визнаючи, що мігранти, які знаходяться в іншій державі, є потенційними жертвами даного злочину. Важливо, що у Конвенції передбачені не тільки питання відповідальності, а й особливості реабілітації постраждалих.

Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 року про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми та захист її жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА;

Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист її жертв;

Директива 2011/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про боротьбу з сексуальним насильством, сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, що замінює Рамкове рішення ради 2004/68/ЈНА;

Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства;

Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року [5, с. 201].

Ці Директиви є законодавчими актами, в яких передбачені загальні правила для визначення правопорушень щодо торгівлі людьми і покарання винних, а також заходи для кращого запобігання цьому явищу та захисту постраждалих осіб.

Варто зазначити, що положення Директиви гарантують особам, які стали жертвами торгівлі людьми, фізичну, психологічну, медичну та юридичну підтримку. Окремо йдеться про гарантії підтримки та конфіденційності дітям та підліткам, зокрема передбачені додаткові заходи їх захисту під час співбесіди в рамках кримінального розслідування. З метою її виконання в багатьох країнах-членах ЄС були розроблені і затверджені національні плани. Так, в Італії був прийнятий та введений в дію Національний план боротьби з торгівлею людьми на 2022-2025 роки, сформований відповідно з чотирьома основоположними принципами, на яких основана стратегія боротьби з торгівлею людьми: запобігання, кримінальне переслідування, соціальний захист, інтеграція та співробітництво. Додатки Національного плану передбачають механізм виявлення постраждалих осіб, які є неповнолітніх, а також жертв трудової експлуатації.

У цьому контексті ЄС послідовно формує комплексну правову і політичну систему протидії торгівлі людьми, в якій на перший план виходить не лише боротьба зі злочинністю, а й захист гідності, прав і свобод постраждалих осіб. Ця система ґрунтується як на основоположних актах ЄС, зокрема Хартії основних прав Європейського Союзу (2000 р.) та Договорі про функціонування ЄС (2009 р.), так і на низці спеціалізованих директив [6, с. 43].

Міжнародний досвід запобігання різним форм торгівлі людьми переконливо свідчить про важливість і превентивного підходу. Аналіз світової практики реалізації політики у сфері протидії торгівлі людьми дає підстави стверджувати, що її пріоритетним завданням є запобігання, виявлення та припинення злочинів проти волі, честі та гідності особи, забезпечення належного захисту, допомоги та реабілітації постраждалих осіб шляхом підвищення обізнаності населення, усунення соціально-економічних чинників, ідентифікація жертв, надання правової та медичної допомоги, а також виконання міжнародних конвенцій.

Список використаних джерел

1. Поліщук А. А., Нуруллаєв І. С. Деякі аспекти правового регулювання протидії торгівлі людьми в Європейському Союзі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* Серія ПРАВО. Випуск 89: частина 4. 2025. С. 199–205.

2. Вичавка В. І., Доманський О. О. Торгівля людьми під час збройної агресії: нові ризики та шляхи протидії. *Успіхи і досягнення в науці.* № 9(19). 2025. С. 26–37.

3. Загальна декларація прав людини : Декларація від 10.12.1948, №995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

4. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text

5. Пастушенко С. В. Гармонізація законодавства України у сфері протидії торгівлі людьми відповідно до положень актів права Європейського союзу : Міжнародної науково-практичної конференції (6 червня 2025 року) / упор. : О. К. Марін, І. А. Вишневська. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 300 с.

6. Сироїд Т. Л. Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми в Європейському Союзі. *Південноукраїнський правничий часопис.* № 4(3). 2022. С. 42–47.

Пряхіна Н. О.,
професор кафедри соціальних дисциплін,
кандидат психологічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Ліва С. О.,
здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОФЕСІЙНА ЕМПАТІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИЯВЛЕННЯ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Робота поліцейського належить до професій типу «людина – людина», оскільки ґрунтується на щоденній взаємодії з громадянами. Ефективне виконання службових обов'язків потребує розвинених комунікативних умінь, емоційної стійкості, здатності швидко переключати увагу, високої спостережливості, організаторських навичок та, передусім, емпатії як інструменту професійного розуміння людини й розпізнавання тих, хто потребує захисту [1]. У межах професійної діяльності поліцейського емпатія виступає складовою емоційного інтелекту, що забезпечує адекватне сприйняття реакцій громадян, побудову робочого контакту і отримання інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих службових рішень. Особливої ваги це набуває під час роботи з особами, які постраждали від торгівлі людьми, коли здатність правильно інтерпретувати їхній психоемоційний стан визначає результативність подальших дій правоохоронців [2, с. 147].

У контексті виявлення жертв торгівлі людьми професійна емпатія виконує низку важливих функцій. Насамперед це діагностична функція, яка полягає у здатності поліцейського розпізнавати психоемоційні стани особи, виявляти ознаки наявності у особи стану страху, тривоги, залежності або дезорієнтації. Комунікативна функція емпатії забезпечує встановлення довірливого контакту, створення безпечної атмосфери для розмови та зниження рівня напруги у постраждалої особи. Регулятивна функція проявляється у здатності поліцейського коригувати свою власну поведінку відповідно до психоемоційного стану співрозмовника, обираючи при цьому адекватні форми взаємодії. Прогностична функція дозволяє передбачати можливі реакції особи, уникати повторної травматизації та вибудовувати ефективну тактику спілкування. У сукупності ці функції сприяють більш точному виявленню жертв торгівлі людьми та підвищують результативність професійної діяльності поліцейських.

Безпосереднім об'єктом злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, є воля та гідність людини. Це узгоджується з положеннями статті 3 Конституції України, відповідно до яких життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3], що зумовлює необхідність особливо чутливого підходу до виявлення таких злочинів.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» [4], виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми, полягає у з'ясуванні інформації, що дає підстави вважати її жертвою цього злочину. У цьому процесі важливе значення мають звернення громадян і безпосереднє спілкування з потенційно постраждалими особами. Заявники не завжди володіють повною правовою інформацією, тому вона потребує уточнення під час особистої розмови. Довірлива комунікація з боку поліцейського дозволяє виявити приховані ознаки експлуатації та забезпечує отримання інформації, необхідної для встановлення факту можливого злочину [5, с. 34].

Водночас ефективність такої взаємодії залежить від компетентності поліцейського, зокрема його здатності бути «емоційно розумним», тобто правильно сприймати, аналізувати та враховувати психоемоційний стан співрозмовника [2, с. 145]. Це має особливе значення у випадках, коли особи, які постраждали від торгівлі людьми, перебувають у стані психологічної травми або не готові до відкритого спілкування [5, с. 186].

У практичній діяльності працівники поліції повинні не лише забезпечувати дотримання прав і свобод людини, а й керуватися принципами поваги, неупередженого ставлення та чутливого реагування на потреби потерпілих [5, с. 183]. Разом з тим однією з істотних проблем досудового розслідування залишається небажання потерпілих давати показання, що пов'язано зі страхом, недовірою або прагненням уникнути розголошення пережитого досвіду [5, с. 185]. У таких випадках саме виважений і тактовний підхід поліцейського є визначальними для подолання психологічних бар'єрів та встановлення контакту з жертвами злочину.

Актуальність проблеми підтверджується статистичними даними: за інформацією Офісу Генерального прокурора України, «у 2025 році зареєстровано 162 кримінальні правопорушення за статтею 149 Кримінального кодексу України (торгівля людьми), що на 47,1% більше, ніж у 2024 році» [6]. Це свідчить про зростання масштабів явища та необхідність підвищення ефективності його виявлення, зокрема через розвиток професійної емпатії та комунікативних умінь поліцейських як ключового інструменту встановлення довіри з постраждалими особами та своєчасного реагування на злочини цієї категорії.

Отже, професійна емпатія є не лише елементом емоційного інтелекту, а й ефективним інструментом первинної діагностики жертв торгівлі людьми. Її розвиток має розглядатися як один із пріоритетних напрямів психологічної підготовки поліцейських, оскільки саме вона забезпечує формування довіри, подолання психологічних бар'єрів та підвищення результативності виявлення злочинів цієї категорії.

Список використаних джерел

1. Поліцейські психологи розповіли про професійне здоров'я. Головне управління поліції в Чернігівській області. URL: https://cn.npu.gov.ua/news/politseyski-psikhologi-rozpovili-pro-profesiyne-zdorovya (дата звернення: 25.04.2026).

2. Лопатинська, І. С. Емоційний інтелект правоохоронця. Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика. 2022. Т. 3. № 1. С. 145–150. DOI: https://doi.org/10.32366/2709-9261-2022-3-1-145-150 (дата звернення: 25.04.2026).

3. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини. WikiLegalAid. URL: https://lnk.ua/dCDfu7kxg (дата звернення: 25.04.2026).

4. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI: станом на 31 бер. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 25.04.2026).

5. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією : навч. посібник уклад. : Т. І. Созанський та ін. Львів, 2019. 252 с.

6. Майже вдвічі зросла кількість проваджень щодо торгівлі людьми в Україні – скільки справ дійшло до суду : публікація від 19.01.2026. Судово-юридична газета в Україні. URL: https://lnk.ua/MnXJOK6lF (дата звернення: 25.04.2026).

Пряхіна Н. О.,
професор кафедри соціальних дисциплін,
кандидат психологічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Пряхіна В. Є.,
здобувач вищої освіти (перший бакалаврський рівень)
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

ЕКОНОМІЧНА ВРАЗЛИВІСТЬ СОЦІАЛЬНО НЕЗАХИЩЕНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВІКТИМІЗАЦІЇ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності проблема торгівлі людьми набуває нових масштабів. Економічна вразливість населення виступає одним із ключових чинників, що підвищує ризик потрапляння осіб у ситуації експлуатації. Особливо це стосується соціально незахищених категорій населення, які змушені шукати альтернативні джерела доходу, часто

ігноруючи потенційні загрози. Повномасштабна війна суттєво загострила проблему торгівлі людьми, оскільки масове вимушене переміщення населення та випадки примусового вивезення громадян сформували групи з підвищеним рівнем віктимності, які перебувають у зоні ризику експлуатації [1]. Зростає частка змішаних форм експлуатації, які включають трудову і сексуальну експлуатацію, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом та залучення цивільного населення до участі у збройному конфлікті. У 2024 році кількість випадків змішаних форм експлуатації становила 123, протягом восьми місяців 2025 року – 133 випадки [2].

Економічна вразливість розглядається як стан обмеженого доступу особи до стабільних джерел доходу, ресурсів і соціальних гарантій, що знижує її здатність протидіяти зовнішнім загрозам та приймати безпечні рішення. Вона проявляється через: низький рівень доходів; безробіття або нестабільну зайнятість; боргову залежність; відсутність доступу до соціальних послуг; вимушену трудову або освітню міграцію [3].

Перебуваючи у таких умовах особа стає більш схильною до прийняття ризикованих пропозицій, що можуть маскуватися під легальні можливості працевлаштування. Економічна нестабільність безпосередньо впливає на формування віктимної поведінки. Особи, які перебувають у скрутному матеріальному становищі: демонструють знижену критичність до інформації; частіше погоджуються на сумнівні пропозиції роботи; ігнорують ризики через домінування потреби у виживанні; потрапляють у залежність від посередників або роботодавців.

Таким чином, економічна вразливість виступає не лише зовнішнім чинником, а й формує внутрішню психологічну готовність до ризикованих рішень. Економічно вразливі особи стають мішенню для злочинців через використання таких механізмів: маніпуляція обіцянками високого доходу; експлуатація потреби у терміновому заробітку; формування боргової залежності (кредити на виїзд, «послуги працевлаштування»); використання соціальних мереж та неформальних каналів працевлаштування; психологічний тиск і створення ілюзії безвиході.

У контексті державної політики протидії торгівлі людьми важливим є врахування економічних чинників віктимізації. Ефективна протидія повинна включати: зниження рівня економічної нерівності; розвиток програм зайнятості та перекваліфікації; інформаційні кампанії щодо ризиків нелегального працевлаштування; посилення контролю за діяльністю посередників на ринку праці.

Водночас для правоохоронних органів важливим є вміння ідентифікувати економічну вразливість як фактор ризику та враховувати її під час профілактичної та оперативної діяльності. Повномасштабна війна в Україні суттєво загострила проблему торгівлі людьми та трансформувала її ризики. Велика кількість громадян були змушені покинути свої домівки, що призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та трудових мігрантів, які опинилися у стані підвищеної економічної та соціальної вразливості. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з безробіттям, втратою житла, соціальних зв’язків і джерел доходу, що значно знижує їхню здатність критично оцінювати ризики та підвищує ймовірність потрапляння в ситуації експлуатації. Встановлено, що саме ВПО, жінки з дітьми, особи, які проживають у прифронтових регіонах або на тимчасово окупованих територіях, належать до груп найвищого ризику. Масове переміщення населення, як внутрішнє, так і за кордон, створює ситуації, в яких особи змушені приймати швидкі рішення в умовах невизначеності, що значно підвищує рівень їх віктимності. Зазначені механізми мають маніпулятивний характер і спрямовані на використання базових потреб особи у безпеці та виживанні.

Отже, економічну вразливість у контексті торгівлі людьми доцільно розглядати як інтегративний соціально-економічний і психологічний стан, що зумовлює підвищену схильність особи до віктимізації. У сучасних умовах цей фактор набуває особливої актуальності, потребує комплексного врахування у державній політиці під час розробки превентивних стратегій Національної поліції та соціальних служб. Подолання економічної вразливості слід розглядати як важливий напрям превенції торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Сперкач Н. А. Торгівля людьми: сучасний стан, динаміка та напрями протидії. Ірпінський юридичний часопис. 2023. Вип. 2 (11). С. 115–124.

2. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.02.2026 № 184-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2026-%D1%80#Text

3. Стожок, Л. (2024). Соціально-економічне підґрунтя соціальної вразливості працездатного населення. Економіка України. 67. 09 (754). 64–94.

Романюк Д. П.,
курсант першого курсу факультету безпеки державного кордону
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)
Овчар М. М.,
старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
факультету безпеки державного кордону
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ

Актуальність системного дослідження правових, організаційних та тактичних засад протидії незаконній міграції на сучасному етапі зумовлена об'єктивною необхідністю пошуку принципово нових, інноваційних підходів до охорони державного кордону в умовах динамічної та часто непередбачуваної зміни безпекового середовища.

Незаконна міграція у XXI столітті перестала бути виключно соціально-економічним явищем, пов'язаним із пошуком кращих умов життя, і перетворилася на потужний інструмент політичного тиску, елемент гібридних воєн та серйозну загрозу стабільності демократичних інститутів як в Україні, так і в усьому європейському співтоваристві.

Державна прикордонна служба України (надалі – ДПСУ) як ключова та фундаментальна ланка в загальній системі національної безпеки нашої держави безперервно здійснює комплекс широкомасштабних заходів, що спрямовані на своєчасне виявлення, ефективне блокування та повне припинення функціонування каналів незаконного переміщення осіб через державний рубіж [1].

У сучасних складних умовах, обтяжених військовою агресією, особливого значення набуває форсована адаптація вітчизняного законодавства та відомчих нормативних актів до високих стандартів Європейського Союзу. Це передбачає не просто формальне оновлення документів, а фундаментальний перехід від застарілої концепції статичної фізичної охорони кордону до сучасної інтелектуальної концепції інтегрованого управління кордонами. Важливим та невід'ємним складником цієї системної трансформації є практична імплементація моделі чотирирівневого контролю доступу, яка є наріжним каменем безпекової політики країн-членів ЄС та координується на вищому рівні Європейським агентством з охорони зовнішніх кордонів FRONTEX [2].

Ця багаторівнева модель передбачає здійснення ретельних контрольних та моніторингових заходів на різних етапах: починаючи від третіх країн (країн походження та транзиту мігрантів), продовжуючи заходами у співпраці з сусідніми державами, безпосередньо на лінії державного кордону, і завершуючи контролем всередині території держави у взаємодії з іншими правоохоронними органами.

Глибокий аналіз закордонного досвіду, зокрема успішних кейсів Республіки Польща, Литви та Естонії, які останніми роками зіткнулися з безпрецедентним міграційним тиском, переконливо свідчить, що найбільш ефективним засобом боротьби з організованою міграційною злочинністю є створення та функціонування єдиних аналітичних центрів збору та обробки даних [3].

ДПСУ активно впроваджує елементи загальноєвропейської мережі міграційного моніторингу що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією про підозрілі пасажиропотоки та виявлені схеми фальсифікації проїзних документів.

Особлива роль у цьому процесі відводиться підрозділам аналізу ризиків які використовують спеціалізоване програмне забезпечення для прогнозування можливих напрямів нелегального руху осіб. Технічне переоснащення підрозділів охорони кордону є пріоритетним завданням яке реалізується в рамках проектів міжнародної технічної допомоги [4].

Використання безпілотних авіаційних комплексів та стаціонарних комплексів автоматизованого спостереження дозволяє значно скоротити час реакції на порушення законодавства. Застосування безпілотників дає можливість здійснювати патрулювання безпосередньо над важкодоступною місцевістю де фізичне перебування прикордонних нарядів є обмеженим або ризикованим через географічні чи бойові умови.

Міжнародна практика також підкреслює важливість підготовки персоналу за програмами які відповідають вимогам Спільної основної навчальної програми для прикордонників [5]. Це включає не лише вивчення тактики прикордонної служби а й глибоке засвоєння норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини.

Особливу увагу слід приділити питанням ідентифікації потенційних жертв торгівлі людьми серед загального потоку мігрантів що вимагає від співробітників ДПСУ навичок профілювання та психологічної діагностики.

Взаємодія з міжнародними організаціями такими як Міжнародна організація з міграції та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців дозволяє створювати ефективні механізми перенаправлення осіб які потребують захисту [6]. Водночас жорстка протидія організаторам незаконних каналів міграції залишається пріоритетом оперативно-розшукових підрозділів відомства. Спільні розслідування з представниками правоохоронних органів суміжних держав дозволяють ліквідовувати цілі транскордонні злочинні мережі а не лише затримувати окремих виконавців. Ефективність такої співпраці підтверджується результатами міжнародних операцій у яких ДПСУ бере участь як повноправний партнер європейських безпекових структур [7].

Розвиток системи обміну біометричними даними та інтеграція національних баз даних до Шенгенської інформаційної системи є наступним кроком на шляху до цифрової трансформації відомства. Це дозволить виключити можливість повторного перетину кордону особами яким раніше було відмовлено у в'їзді або які становлять загрозу громадському порядку.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно ще раз наголосити на тому, що системне, послідовне та усвідомлене впровадження кращого світового та міжнародного досвіду в повсякденну оперативно-службову діяльність усіх підрозділів охорони кордону є безальтернативною запорукою успішної євроінтеграції нашої держави.

Своєчасна адаптація технічних засобів спостереження, впровадження штучного інтелекту в аналітичну роботу та постійне вдосконалення правових механізмів реагування дозволяють ДПСУ діяти на випередження, мінімізуючи будь-які ризики незаконної міграції ще на етапі їхнього виникнення чи планування.

Послідовна та комплексна реалізація зазначених стратегічних напрямів розвитку дозволить Державній прикордонній службі України не лише суттєво підвищити рівень ефективності у протидії складним транскордонним злочинним проявам та сучасним гібридним загрозам у сфері нелегальної міграції, а й де-факто та де-юре трансформуватися у високотехнологічний, професійний і авторитетний орган, що виступає повноправним та надійним учасником загальноєвропейської системи забезпечення прикордонної безпеки в рамках інтегрованого управління кордонами ЄС.

Список використаних джерел

1. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15 (дата звернення: 22.04.2026).

2. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-р (дата звернення: 22.04.2026).

3. Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard. Official Journal of the European Union. 2019. L 295. P. 1–131.

4. Про затвердження Порядку використання безпілотних авіаційних комплексів у Державній прикордонній службі України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20.12.2021 № 945. Офіційний вісник України. 2022. № 12. Ст. 662.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789 (дата звернення: 22.04.2026).

6. Про запобігання та протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення: 22.04.2026).

7. Про Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України : Указ Президента України від 11.05.2024 № 311/2024. URL: https://www.president.gov.ua/documents/3112024-50745 (дата звернення: 22.04.2026).

Савайда О. І.,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
вивчення проблем протидії торгівлі людьми
навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Гуща С. С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРОТИДІЇ КАТУВАННННЯМ ТА НЕЛЮДСЬКОМУ ПОВОДЖЕННЮ

Проблема протидії катуванням та нелюдському поводженню є однією з найактуальніших у сучасному міжнародному праві та в площині захисту прав людини. Незважаючи на абсолютну заборону таких дій, порушення трапляються в багатьох незалежних та демократичних державах, зокрема в умовах воєнних конфліктів, міграційних криз та переповнених установ виконання покарань. Україна, як держава-учасниця ключових міжнародних договорів в питаннях регулювання прав людини, зобов'язана впроваджувати стандарти, що стосуються кращому та якіснішому захисту прав людини також й на національному рівні.

Базовим універсальним документом (який також прописує та деколарує питання протидії катуванням) є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року. Стаття 7 Пакту встановлює абсолютну заборону катувань: «Ніхто не повинен зазнавати катувань чи жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання» [1, с. 3]. Перша заборона є дуже чіткою і абсолютною: жодних виняткiв, обмежень – навіть у разі війни або надзвичайного стану – не допускається. так, наприклад у місцях несвободи, де особи мають повну підзвітність державі, небезпека порушень такої заборони особливо висока у зв'язку з дисбалансом сил, ізольованістю та можливістю зловживання владою.

Визнання статті 7 Пакту нормою «jus cogens», імперативними нормами загального міжнародного права, від яких жодні відступи не допускаються у будь-яких обставинах, зробило цей нормативно-правовий акт не просто декларативним документом, а справжнім правовим основоположним законом природного та позитивного права, що зобов'язує державу та інших осіб, не лише утримуватися від катувань, а й активно їм запобігати, зокрема, шляхом створення і підтримки ефективних механізмів контролю і захисту. Саме ця абсолютність і стала підґрунтям для подальшого розвиту цілого комплексу спеціальних міжнародних стандартів, спрямованих на підвищення реального забезпечення прав особи.

Ще одним важливим нормативним міжнародним актом є Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 року). Вона дає визначення катувань у статті 1 як: «будь-якої дії, якою будь-якій особі навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне» з метою отримання інформації, покарання, залякування тощо [2]. Конвенція зобов'язує держави вживати ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання катуванням (ст. 2), карати винних (ст. 4), не видавати осіб у країни, де їм загрожує катування (ст. 3), та проводити розслідування (ст. 12–13) і безперечно, що Україна як демократична, правова держава ратифікувала зазначений нормативний документ.

Важливим доповненням є Факультативний протокол (2002 року) до Конвенції проти катувань. Він запроваджує систему превентивних візитів до місць несвободи (в'язниці, ІТТ, психіатричні заклади, міграційні центри). Протокол створює Підкомітет ООН з питань запобігання катуванням та зобов'язує держави створювати Національний превентивний механізм [3].

Серед інших нормативно-правових докементів також потрібно зазнати про Звід принципів захисту всіх осіб, які підлягають затриманню або ув'язненню в будь-якій формі (резолюція ГА ООН 43/173 від 1988 р.), який деталізує процесуальні гарантії: право на інформування про причини затримання, доступ до адвоката, медичний огляд тощо [4].

Часті порушення досліджуваного нами права людини відбуваються в реалізації функцій пенетеціарної служби. Тому, вище зазначені документи потребують деталізованішого підходу до сфер, де можуть виникати такі порушення. Так, наприклад, в звязку з цим оновлені Стандартні мінімальні правила поводження з ув'язненими (Nelson Mandela Rules, 2015), які є ключовим документом щодо умов утримання. У відповідності до зазначеного документу: правило 1 прямо забороняє катування: «Жоден ув'язнений не повинен зазнавати катувань чи іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, і всі ув'язнені повинні бути захищені від них»; правило 3 вимагає, щоб пенітенціарна система не посилювала страждання, притаманне позбавленню волі; правило 43 категорично забороняє невизначене або тривале одиночне ув'язнення, тілесні покарання, колективне покарання, зменшення раціону харчування тощо; правило 32 забороняє медичні чи наукові експерименти, що можуть завдати шкоди здоров'ю [5]. Ці правила є обов'язковими орієнтирами також і для інших держав, зокрема і для України.

Серед інних міжнародних нормативно-правових актів, які регуюють та визначають право на не катування, можна також виділити регіональний міжнародний докуент – представлений Європейською конвенцією про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 року). Вона декларує створення Європейського комітету з питань запобігання катуванням, який здійснює неоголошені візити щодо перевірки стану справ в питані дотримання прав та свобод людини [6]. Важливо наголосити на тому, що Комітет також звертає увагу на психіатричні заклади та центри для мігрантів, вимагаючи терапевтичного середовища та відсутності примусових заходів, що принижують честь та гідність людини [7]. Безперечно, що цей орган не є судовим органом, проте його рекомендації мають велику практичну вагу та використовуються Європейським судом з прав людини при тлумаченні та винесені рекомендацій. Стандарти Європейського комітету з питань запобігання катуванням, зокрема конкретизують вимоги до умов тримання осіб під вартою та в місцях позбавлення волі [8].

Україна є учасницею всіх перелічених договорів і зобов'язана імплементувати їх у національне законодавство. Конституція України (ст. 28) прямо забороняє катування, Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за катування (ст. 127), також в регулюванні цього питання діє Національний превентивний механізм на базі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Міжнародно-правові стандарти протидії катуванням та нелюдському поводженню формують цілісну систему, що поєднує абсолютну заборону (ICCPR, CAT, Європейська конвенція CPT) з механізмами запобігання (OPCAT, CPT-візити) та детальними правилами щодо унормування та урегулювання вказаної проблеми. Ці стандарти є обов'язковими для України та вимагають подальшого вдосконалення національного законодавства і практики, і відповідно їх ефективна імплементація є запорукою ефективного дотримання прав людини.

Україна досягла значного прогресу у протидії катуванням, адаптувавши законодавство до міжнародних стандартів. Запроваджено ефективні превентивні механізми, зокрема систему «Національний превентивний механізм«, яка забезпечує незалежний моніторинг місць несвободи. Водночас посилено кримінальну відповідальність за катування для гарантування невідворотності покарання. Проте для викорінення цієї практики необхідна подальша розбудова правозахисної інфраструктури. Ключовими напрямами залишаються повне уникнення безкарності посадовців, впровадження суворого прокурорського контролю та створення безпечних умов у місцях тримання під вартою, що вимагає постійної підтримки з боку інституцій Європейського суду з прав людини та громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043.

2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/995_085.

3. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 18.12.2002 р. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-against-torture-and-other-cruel.

4. Звід принципів захисту всіх осіб, які підлягають затриманню або ув'язненню в будь-якій формі : резолюція Генеральної Асамблеї ООН 43/173 від 09.12.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_225.

5. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules) : adopted by the General Assembly resolution 70/175 of 17 December 2015. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prisonreform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf.

6. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26.11.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_068.

7. CPT standards 'Substantive' sections of the CPT's General Reports : CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2003. URL: https://rm.coe.int/090000168097c735.

8. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності: навч. посіб. / І. П. Андрусяк, Д. Є. Забзалюк, П. М. Лепівсевич, О. І. Савайда та ін.; за заг. ред. Д. Є.Забзалюка, Р. Б. Тополевського. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 320с. (С. 42–63).

Савчин Г. Я.,
заступник начальника відділу
організації наукової діяльності,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ФОРМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НОВІ ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєве зростання ризиків торгівлі людьми, оскільки воєнні дії супроводжуються масовим переміщенням населення, економічною нестабільністю, безробіттям, руйнуванням соціальних зв'язків та ослабленням державного контролю. За таких умов особливо вразливими до експлуатації стають жінки (незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи), діти («діти вулиці», діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей, постраждалі від домашнього насильства), внутрішньо переміщені особи, біженці та громадяни, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Однак варто акцентувати, що жертвою торгівців людьми може стати будь-яка особа, незалежно від віку і статі.

Основними формами експлуатації під час війни є:

– трудова експлуатація;
– сексуальна експлуатація та втягнення в проституцію;
– втягнення у воєнні дії чи незаконні формування;
– примусове жебрацтво;
– торгівля дітьми, незаконне усиновлення;
– трансплантація органів;
– залучення до злочинної діяльності.

За даними Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні, за 30 років від торгівлі людьми постраждали понад 300 тис. осіб. З початком збройної агресії рф проти України проблема набула нових масштабів і форм, посилила вже існуючі фактори ризику та призвела до появи нових ризиків, які суттєво ускладнили можливості держави забезпечити належний захист осіб від торгівлі людьми. Протягом 2022-2025 років в Україні спостерігається зростання кількості випадків надання статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, із піковим показником у 2024 році, що становить 182 особи, з них: 58 відсотків чоловіки, 37 відсотків жінки та 5 відсотків діти [1].

Органами Національної поліції України у 2025 році зареєстровано 162 кримінальні правопорушення за статтею 149 Кримінального кодексу (торгівля людьми). Про підозру повідомили 104 особам у межах 119 проваджень. Потерпілими визнали 113 людей, серед яких 77 жінок, п'ятеро неповнолітніх і 11 малолітніх дітей. До суду прокурори скерували 46 обвинувальних актів щодо 75 осіб [2].

Шляхами втягнення в ситуацію торгівлі людьми є: працевлаштування; навчання; туристичні поїздки; укладання шлюбу; знайомство через інтернет; усиновлення (удочеріння); пошук житла, транспорту.

Однією з найпоширеніших форм торгівлі людьми у воєнний період є трудова експлуатація. Осіб вербують під приводом працевлаштування в безпечних регіонах України або за кордоном, після

чого вони можуть зазнавати примусової праці, обмеження свободи пересування, вилучення документів та невиплати заробітної плати. Особливу небезпеку становлять випадки нелегального працевлаштування через інтернет-ресурси та соціальні мережі [2].

Значного поширення набуває і сексуальна експлуатація, жертвами якої переважно стають жінки та неповнолітні. Умови війни та вимушеної міграції сприяють активізації злочинних груп, які використовують гуманітарну кризу для втягнення осіб у проституцію, порнобізнес або інші форми сексуального насильства. За даними міжнародних організацій, підвищені ризики сексуальної експлуатації виникають під час перетину кордону, пошуку житла чи роботи за межами держави.

Окрему загрозу становить торгівля дітьми. Через втрату батьківського піклування, евакуацію та депортацію дітей значно ускладнюється контроль за їхнім місцеперебуванням. Дітей можуть використовувати у жебрацтві, незаконному усиновленні, примусовій праці або злочинній діяльності. Міжнародне право визначає такі дії грубим порушенням прав дитини та норм гуманітарного права.

У воєнний період також фіксуються випадки примусового залучення осіб до військової діяльності. Йдеться про використання цивільного населення для будівництва фортифікаційних споруд, забезпечення військових потреб, транспортування вантажів або інформаційної діяльності під примусом. На тимчасово окупованих територіях такі дії супроводжуються погрозами, насильством та незаконним утриманням людей.

Суттєвий вплив на поширення торгівлі людьми має цифрове середовище. Соціальні мережі, месенджери та онлайн-платформи використовуються злочинцями для вербування громадян через фіктивні оголошення про евакуацію, гуманітарну допомогу, працевлаштування або надання житла. Саме тому важливого значення набуває інформаційна безпека та підвищення рівня обізнаності населення щодо потенційних загроз.

Для ефективної протидії торгівлі людьми в умовах війни необхідно забезпечити комплексний підхід, який включає вдосконалення законодавства, міжнародну співпрацю правоохоронних органів, посилення соціального захисту населення, а також проведення системної інформаційно-просвітницької роботи. Особливу увагу слід приділяти захисту дітей, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебувають за кордоном.

Отже, війна суттєво трансформує форми торгівлі людьми та посилює масштаби цього явища. Ефективна протидія можлива лише за умови консолідації зусиль держави, міжнародних організацій та громадянського суспільства, спрямованих на підвищення обізнаності через публічні кампанії, діяльність яких стосується захисту прав людини та попередження експлуатації найбільш уразливих категорій населення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2026 року № 184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2026-%D1%80#n11 (дата звернення 11.05.2026).

2. Торгівля людьми в Україні: ОГП заявляє про зростання кількості справ і нові інструменти. *ZMINA*. URL: https://zmina.info/news/torgivlya-lyudmy-v-ukrayini-ogp-zayavlyaye-pro-zrostannya-kilkosti-sprav-i-novi-instrumenty.

Сашуріна О. Ю.,
начальник відділу соціально-гуманітарної роботи,
доктор філософії, майор поліції
(Харківський національний університет внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ЗАЙМАЄТЬСЯ ВЕРБУВАННЯМ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Торгівля людьми є одним із найбільш небезпечних транснаціональних злочинів сучасності, що посягає на основоположні права і свободи людини. Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану, коли збройна агресія, вимушене переміщення населення, економічна нестабільність та соціальна дезорганізація створюють сприятливі умови для діяльності злочинних груп, які займаються вербуванням та експлуатацією людей.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво посилила ризики торгівлі людьми. Значна кількість громадян опинилася у стані психологічної вразливості через втрату житла, роботи, соціальних зв'язків, членів сім'ї або стабільного джерела доходу. Саме такі обставини активно використовуються особами, які здійснюють вербування потерпілих для трудової, сексуальної чи іншої форми експлуатації.

Психологічна характеристика особи вербувальника має важливе значення для розуміння механізму вчинення злочину, виявлення криміногенних ризиків та вдосконалення заходів протидії торгівлі людьми. Особи, які займаються вербуванням, зазвичай характеризуються високим рівнем комунікативних здібностей, психологічною гнучкістю, здатністю швидко адаптуватися до поведінки потенційної жертви та ефективно використовувати її емоційний стан і життєві обставини.

Однією з ключових психологічних рис вербувальників є схильність до маніпулятивної поведінки. Вони вміють створювати атмосферу довіри, демонструвати співчуття, підтримку та зацікавленість у проблемах потерпілої особи. При цьому справжньою метою такої поведінки є встановлення психологічного контролю над жертвою та формування залежності від вербувальника.

У більшості випадків вербувальники володіють навичками психологічного впливу, що дозволяє їм ефективно використовувати емоційний стан потерпілих. В умовах війни особливо поширеним є використання страху, тривожності, невизначеності та відчаю людей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Особи, які втратили житло, роботу або були змушені покинути місце проживання, значно легше піддаються психологічному впливу через прагнення швидко вирішити свої соціально-побутові проблеми.

Психологічний портрет вербувальника часто характеризується наявністю таких рис, як цинізм, емоційна холодність, знижений рівень емпатії та схильність до використання інших людей як засобу досягнення власної вигоди. Для таких осіб потерпілий не сприймається як особистість із власними правами та інтересами, а розглядається виключно як ресурс для отримання прибутку. Саме тому вербувальники здатні тривалий час підтримувати ілюзію доброзичливості, одночасно приховуючи справжні наміри.

Водночас у сучасних умовах діяльність вербувальників дедалі частіше набуває організованого та технологічного характеру. Для пошуку потенційних жертв активно використовуються соціальні мережі, месенджери, сайти працевлаштування, онлайн-платформи знайомств та благодійні ініціативи. Це вимагає від злочинців не лише психологічних навичок міжособистісного впливу, а й здатності адаптувати методи маніпуляції до цифрового середовища.

В умовах воєнного стану особливо вразливими категоріями населення стають внутрішньо переміщені особи, жінки з дітьми, неповнолітні, особи без постійного доходу, люди з травматичним досвідом війни та громадяни, які шукають можливості виїзду за кордон або працевлаштування. Вербувальники ретельно аналізують психологічний стан таких осіб, визначаючи їхні потреби, страхи та мотивацію.

Одним із найбільш поширених психологічних прийомів є формування ілюзії безпеки та перспективи покращення життя. Потерпілим пропонують високооплачувану роботу, безкоштовне житло, допомогу з документами, евакуацію або гуманітарну підтримку. У багатьох випадках вербувальники використовують авторитетність, демонструють зв'язки з волонтерськими організаціями чи роботодавцями, створюючи враження законності та надійності своїх дій.

Важливим психологічним аспектом є здатність вербувальників до швидкого встановлення емоційного контакту. Вони активно використовують методи психологічного «дзеркалення», демонструють схожість поглядів, підтримують емоційний зв'язок із потенційною жертвою та поступово формують залежність. У деяких випадках злочинці використовують романтичні стосунки або симуляцію близьких емоційних відносин як спосіб контролю та подальшої експлуатації потерпілих.

Суттєву роль у діяльності вербувальників відіграє вміння використовувати психологічну дезадаптацію людини. Воєнний стан супроводжується підвищеним рівнем тривожності, емоційної нестабільності та стресу. Люди, які перебувають у стані хронічного психологічного виснаження, часто демонструють зниження критичного мислення, підвищену довірливість та схильність до імпульсивного прийняття рішень. Саме ці особливості активно використовуються злочинцями.

Не менш важливим є дослідження мотиваційної сфери вербувальника. Основним мотивом зазвичай виступає корисливий інтерес та прагнення отримання матеріальної вигоди. Проте у деяких випадках діяльність у сфері торгівлі людьми може супроводжуватися прагненням влади, домінування

або психологічного контролю над іншими особами. У структурі особистості таких злочинців нерідко простежуються риси антисоціальної поведінки, моральна деформація та виправдання власних дій через перекладання відповідальності на обставини або самих потерпілих.

У контексті протидії торгівлі людьми особливого значення набуває психологічна профілактика. Підвищення рівня психологічної грамотності населення, формування навичок критичного мислення, інформаційної безпеки та розпізнавання маніпулятивного впливу є важливими елементами запобігання вербуванню. В умовах війни необхідним є також посилення психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій населення.

Ефективна протидія торгівлі людьми неможлива без урахування психологічних характеристик осіб, які здійснюють вербування. Розуміння їхніх поведінкових моделей, способів психологічного впливу та механізмів маніпуляції дозволяє вдосконалити діяльність правоохоронних органів, соціальних служб та громадських організацій у сфері виявлення і попередження таких злочинів.

Таким чином, психологічна характеристика особи вербувальника є складним комплексом індивідуально-психологічних рис, мотиваційних чинників та поведінкових стратегій, спрямованих на встановлення контролю над потерпілим шляхом використання його вразливого стану. В умовах воєнного стану проблема набуває особливої актуальності через значне збільшення кількості осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують соціального захисту. Це обумовлює необхідність подальших наукових досліджень психологічних аспектів торгівлі людьми та вдосконалення механізмів її попередження.

Сіромська Г. М.,
доцент кафедри соціальних дисциплін,
кандидат історичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАБОРОНИ КОЛЕКТИВНОГО ВИСЛАННЯ ІНОЗЕМЦІВ

Міграція як соціально-правове явище у XXI ст. характеризується зростанням масштабів переміщення осіб через державні кордони та ускладненням нормативно-правових механізмів, що визначають умови в'їзду, перебування та виїзду іноземців. Регулювання цих відносин належить до сфери суверенних повноважень держави, яка вправі встановлювати правила міграційного контролю та застосовувати заходи примусового повернення і видворення. Водночас реалізація цього права повинна здійснюватися відповідно до міжнародних зобов'язань держави у сфері захисту прав людини та не може ґрунтуватися на свавільних рішеннях [1, с. 326].

Однією з фундаментальних гарантій захисту іноземців є заборона колективного вислання (*expulsion en masse)*, спрямована на недопущення автоматичного та недиференційованого застосування заходів видворення до груп осіб без належної оцінки обставин кожного конкретного випадку. Сутність цього принципу полягає в обов'язку держави забезпечити кожному іноземцю, незалежно від правомірності його перебування на території країни, право на персоналізований розгляд питання щодо можливого видворення. Це передбачає врахування індивідуальних факторів, зокрема сімейного стану, стану здоров'я, наявності соціальних зав'язків, а також потенційних ризиків переслідування, катування чи інших серйозних порушень прав людини у разі повернення до країни походження. Такий підхід унеможливлює ухвалення шаблонних рішень щодо груп осіб без належного аналізу їхніх особистих обставин [2]. Зазначений принцип сформувався як відповідь міжнародного співтовариства на історичний досвід масових депортацій і примусових переміщень населення, які супроводжувалися систематичними та грубими порушеннями прав людини.

Заборона колективного вислання іноземців ґрунтується на сукупності універсальних і регіональних міжнародно-правових актів, які закріплюють стандарти захисту прав людини у сфері міграційних правовідносин. Хоча не всі з цих документів прямо використовують термін «колективне вислання», їхні положення формують нормативну основу для обов'язку держав забезпечувати індивідуальний розгляд кожної справи та утримуватися від автоматичного застосування заходів примусового повернення або видворення. На міжнародному рівні одним із базових актів є Загальна декларація прав людини 1948 р. відповідно до ст. 9 якої, ніхто не може зазнавати безпідставного

арешту, затримання або вигнання [3]. Хоча Декларація не містить спеціальної норми щодо колективного вислання, закріплена в ній заборона свавільного вигнання стала основою для розвитку міжнародних стандартів у цій сфері.

Конкретизацію даних гарантій містить ст. 13 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966), у якій йдеться, що іноземець, який законно перебуває на території держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий лише на підставі рішення, прийнятого відповідно до закону, і повинен мати можливість надати аргументи проти свого вислання та домагатися перегляду справи компетентним органом [4].

Особливе значення у сфері міжнародного захисту має Конвенція про статус біженців (1951) ст. 33 якої закріплює принцип *non-refoulement* (заборони вислання), відповідно до якого жодна держава не може висилати або повертати біженця до країни, де його життю чи свободі загрожує небезпека [5]. Попри те що цей принцип не тотожний забороні колективного вислання, обидві гарантії функціонально взаємопов'язані, оскільки без індивідуального розгляду неможливо встановити наявність ризиків, які унеможливлюють повернення особи. Універсальні стандарти у сфері заборони колективного вислання іноземців доповнюються положеннями Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984). Відповідно до ст. 3 Конвенції, жодна держава не повинна висилати особу до країни, де існують серйозні підстави вважати, що вона може зазнати катувань. Застосування даного положення також передбачає обов'язок здійснити індивідуальну оцінку обставин конкретної справи [6].

Нормативне закріплення заборони колективного вислання іноземців у європейській системі захисту прав людини міститься у ст. 4 Протоколу №4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1963), згідно якої колективне вислання іноземців забороняється. Незважаючи на лаконічність цього формулювання, саме воно стало першим міжнародно-правовим договірним закріпленням прямої заборони колективного вислання. Як випливає з пояснювального звіту до Протоколу №4, метою ст. 4 було недопущення практик масового вислання іноземців, які мали місце в європейській історії, та однозначне підтвердження того, що держави не можуть застосовувати заходи примусового видворення без індивідуального розгляду обставин кожної особи [7]. Таким чином, зазначена норма закріпила обов'язок держав забезпечувати персоналізований підхід до прийняття рішень про вислання та унеможливила легітимацію практики недиференційованого видворення груп осіб.

Зміст ст. 4 Протоколу №4 до Європейської конвенції з прав людини був детально розкритий у практиці Європейського суду з прав людини. Термін «колективне вислання» вперше був визначений у справі «Бекер проти Данії» *(Becker v. Denmark)* 1975 р. Справа стосувалася примусового повернення владою Данії до країни походження групи в'єтнамських дітей (бл. двохсот осіб.). У своєму рішенні Комісія визначила колективне вислання як будь-який засіб компетентного державного органу, що примушує групу іноземців залишити територію держави, за винятком випадків, коли такий засіб застосовується після або на підставі обґрунтованого та об'єктивного розгляду обставин кожної окремої іноземної особи цієї групи [8, с. 28]. Запропоноване визначення стало основою для подальшого тлумачення ст. 4 Протоколу №4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та закріпило ключовий критерій відмежування колективного вислання від правомірного видворення – наявність реального індивідуального розгляду кожної справи. Саме відсутність такого розгляду, а не кількість осіб, щодо яких ухвалюється рішення, є визначальною ознакою порушення зазначеної заборони. У подальших рішеннях у справах «Хірсі Джамаа та інші проти Італії» *(Hirsi Jamaa and Others v. Italy) (2012)* та «Шаріфі та інші проти Італії та Греції» *(Sharifi and Others v. Italy and Greece)* (2014) Суд підтвердив, що заборона колективного вислання поширюється також на випадки повернення мігрантів у відкритому морі та в прикордонних зонах, де держави здійснюють фактичний контроль над особами [9, 10]. Ці рішення стали ключовими у визначенні екстериторіальної юрисдикції держав, підтвердивши, що зобов'язання щодо дотримання прав людини поширюються на дії національних органів навіть за межами території держави [11, с. 158].

У межах правової системи Європейського Союзу заборона колективного вислання закріплена також у ст. 19 Хартії ЄС про основні права (2000) [12]. Крім того, положення Директиви 2008/115/ЄС про спільні стандарти і процедури повернення громадян третіх держав, які незаконно перебувають на території держав-членів ЄС, передбачають обов'язок ухвалення індивідуальних рішень та дотримання принципу пропорційності [13, с. 168].

Отже, міжнародно-правові стандарти заборони колективного виселання іноземців сформувалися як результат взаємодії універсальних і регіональних джерел міжнародного права. Їх спільною рисою є вимога індивідуалізації рішень про видворення, забезпечення ефективних процесуальних гарантій та недопущення повернення осіб до держав, де існує реальна загроза порушення їхніх фундаментальних прав. Саме ці нормативні положення становлять правову основу для подальшого розвитку практики міжнародних судових органів, насамперед ЄСПЛ, який конкретизує зміст відповідних зобов'язань держав.

Список використаних джерел

1. Демчишина В. Р. Принципи міграційної політики Європейського Союзу. *Часопис Київського університету права.* №4. 2018. С. 325–328.
2. Посібник зі статті 4 Протоколу № 4 Європейської конвенції з прав людини. Заборона колективного виселання іноземців. Оновлено 29 лютого 2024 р. URL: https:// ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_4_ukr
3. Загальна Декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 11.05.2026).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ратифіковано від 19.10.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.05.2026).
5. Конвенція про статус біженців. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 11.05.2026).
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
7. Протокол N 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: прийнятий 16.09.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059#Text
8. Методичний посібник зі стратегічного судочинства у сфері міграції. Україна : Всеукраїнська Благодійна Фундація «Право на захист». 2015. с. 65.
9. Case of Hirsi Jamaa and Others *v.* Italy. (Application no. 27765/09). Strasbourg 23 February 2012. Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109231%22]}
10. Information Note on the Court's case-law No. 178. Sharifi and Others *v.* Italy and Greece. October 2014. Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-10215
11. Димов К. Б. Еволюція судової практики ЄСПЛ щодо захисту прав біженців та шукачів притулку: сучасні тенденції та виклики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* №72. 2024. С. 156–159. DOI https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.72.31
12. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
13. Гаврік Р. О., Владовська К. П. Правові аспекти визначення та захисту прав іноземців та осіб без громадянства, які підлягають видворенню відповідно до Директиви 2008/115/ЕС та законодавства держав-членів ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право.* Вип. 90. Ч. 3. 2025. С. 166–171. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.23.

Сукмановська Л. М.,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ННІПФПКП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ),
Захарова В. Ю.,
здобувач вищої освіти ННІПФПКП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДЕТЕРМІНАНТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ У ЧАСІ ВІЙНИ

Проблема торгівлі людьми належить до найбільш обговорюваних питань на міжнародному рівні. Це негативне соціальне явище виникло багато тисячоліть тому, однак уже на початку XXI

століття до процесів торгівлі людьми було залучено надзвичайно широке коло осіб. У подальшому зазначене явище набуло глобального характеру, охопивши окремі народи та навіть цілі континенти. Торгівля людьми є злочином міжнародного характеру та зачіпає інтереси багатьох держав у різних регіонах світу. Нині протидія цьому виду злочинності виступає одним із найважливіших напрямів міжнародного співробітництва, оскільки торгівля людьми створює загрозу безпеці не лише окремих держав, а й усього світового співтовариства.

У найзагальнішому значенні поняття детермінації відображає діалектичну суттєву властивість реального буття – загальний зв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ, процесів. Відповідно до цього детермінація злочинності – це вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов'язана та якими вона обумовлена» [1, с. 183].

Детермінантами, які виступають факторами, що сприяють вчиненню злочинів у виді торгівлі людьми є такі основні групи факторів: суспільно-політичні, соціально-економічні, правові, морально-психологічні та організаційно-управлінські [2, с. 129].

Повномасштабне вторгнення рф на територію України 24 лютого 2022 року істотно посилило ризики потрапляння населення у ситуації, пов'язані з торгівлею людьми. Зокрема, збройна агресія росії зумовила масштабні міграційні процеси населення як у межах держави, так і за її кордонами. Внутрішньо-переміщені особи є однією з найбільш вразливих категорій, оскільки через втрату житла, роботи та соціальних зв'язків вони часто змушені приймати будь-які пропозиції працевлаштування, навіть без гарантій безпеки.

Разом із тим на тимчасово окупованих територіях України також існують високі ризики потрапляння осіб у ситуації, пов'язані з торгівлею людьми, оскільки механізми захисту прав людини там фактично не функціонують, а окупаційні адміністрації не забезпечують належної охорони прав і свобод населення, а навпаки - сприяють експлуатації місцевих жителів у формах примусової праці, сексуальної експлуатації, залучення до збройних конфліктів тощо.

Люди, що залишаються всередині країни, також можуть стати здобиччю торговців людьми. Втрата роботи і доходу внаслідок війни, обмежені можливості забезпечити головні потреби внутрішньо переміщених осіб, біженців та постраждалого від війни населення призведуть до зростання ризиків. Злочинний світ пристосовується до змін реальності, полюючи на нові жертви, торговці людьми готуються скористатися вразливістю тих, хто змушений покинути Україну [3].

Звертаємо увагу на економічну нестабільність у державі. Саме вона зумовлює зниження рівня життя левової частки населення, посилення соціальної стратифікації за матеріальним становищем і загострення протиріч між різними верствами суспільства, поширення бідності, бездоглядності та безпритульності серед дітей, безробіття, зловживання алкогольними напоями, проявів насильства в сімейно-побутовій сфері, виникнення конфліктів у сфері спільної підприємницької діяльності та дозвілля, а також загальну відсутність належних умов для самореалізації особистості. Соціальна нерівність в Україні залишається однією з найбільших у світі, що зумовлює серйозні викривлення у структурі суспільства. Домінування лише двох основних соціальних верств, заможних і бідних, у поєднанні з відсутністю повноцінного середнього класу позбавляє суспільство стабілізуючого елемента, який є характерним для розвинених країн [4, с. 48-49]. Рівень безробіття в Україні є вкрай високим. То ж наслідком таких диспропорцій стали масова еміграція з метою пошуку роботи, поширення бідності та соціальна нестабільність.

Щодо правових факторів – варто згадати про недосконаліть та недоліки кримінального законодавства, що встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми. Системні недоліки, пов'язані з нечіткістю законодавства, конкуренцією правових норм та невиправданими вилученнями деяких положень ускладнюють правозастосування, підвищують рівень латентності злочинів і створюють прогалини.

Одним із визначальних чинників, що сприяють поширенню торгівлі людьми, є деградація моральних орієнтирів у суспільстві. Нівелювання таких традиційних цінностей, як чесність, повага до оточуючих і сумлінне ставлення до праці, зумовило формування прагматичних установок, за яких матеріальне благополуччя та особистий успіх переважають над соціальними нормами. Унаслідок цього частина осіб починає сприймати протиправні способи досягнення власних цілей як допустиму альтернативу, що, зокрема, спричиняє толерантне ставлення до кримінальної поведінки та посилення суспільної байдужості до проблематики торгівлі людьми.

Також науковці вказують на такі основні чинники, як: «руйнування моральних засад суспільства, наявність правового нігілізму, відсутність національної ідеології, знецінення

загальнолюдських цінностей, що призвело до психології користолюбства, культу заробляння грошей за будь-яку ціну, зневажливого або безвідповідального ставлення до людського життя, прав і свобод інших членів суспільства; дискримінація людей за різними ознаками, гендерна нерівність у різних сферах життя; низька правова культура і надмірна довірливість громадян» [5, с. 105].

Торкаючись організаційно-управлінських факторів, звернемо увагу на недостатній рівень громадянського виховання і правової освіти з боку органів влади й управління, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, медіа. Наявні недоліки у діяльності правоохоронних структур, до прикладу, послаблення прокурорського нагляду за дотриманням законності при розгляді заяв про безвісно відсутніх громадян. Привертає увагу робота органів соціального захисту населення, банківських установ або установ зв'язку щодо самотніх громадян, які тривалий час не звертаються за отриманням пенсій, субсидій чи інших видів державного соціального забезпечення. На жаль, часто неефективною є діяльність соціальних служб, що повинні виявляти неблагополучні сім'ї та запобігати можливому втягненню дітей у злочинні схеми.

Недостатня дієвість державних механізмів контролю, низька ефективність функціонування правоохоронної системи, а також проблеми у сфері соціального забезпечення та правової освіти формують сприятливі умови для діяльності злочинних угруповань, причетних до торгівлі людьми. З метою покращення ситуації необхідним є посилення інституційної спроможності правоохоронних органів, розширення міжнародного співробітництва, удосконалення законодавчого регулювання та впровадження результативних програм профілактики і соціального захисту населення.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 424 с.

2. Григорчак Д. В. Торгівля людьми в умовах гібридної війни та воєнного стану в Україні: кримінологічна характеристика : дис. на здоб. ступеня докт. філософії в галузі права. Одеса : НУ «Одеська юридична академія». 2025. 255 с.

3. Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії : лист Міністерства освіти і науки України від 25 березня 2022 р. № 1/366322. URL: https://mon.gov.ua/npa/shodozapobigannyatorgivli lyudmivumovahvoyennoyi agresiyi

4. Коваль Н. В. Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава.* 2016. № 2. С. 46–50.

5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2 ге вид. перероб. і доп. Харків : Право, 2009. 288 с.

Токар П. Т.,
начальник,
генерал поліції третього рангу,
кандидат юридичних наук
(Головне управління Національної поліції в Харківській області)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ

Вітаю шановні науковці, представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, працівники правоохоронних органів міжнародних і громадських організацій та всіх інших учасників конференції. Питання, яке ми сьогодні обговорюємо має важливе значення в діяльності держави загалом, адже в нашій країні діє принцип верховенства права, тому будь-які прояви торгівлі людьми або експлуатація людей захищені та охороняються/захищаються державою на усіх рівнях. Торгівля людьми є найнебезпечнішим транснаціональним злочином, – це прояв сучасного рабства. В умовах російсько-української війни цей вид кримінального правопорушення набув суттєвого значення, адже основна маса людей під час війни переміщується через психологічні та воєнні виклики, які ставить сама ситуація в країні через військові дії і цим вразливим станом людей користуються зловмисники.

Ми фіксуємо багато випадків проявів торгівлі людьми, збільшується кількість осіб, які страждають від експлуатації. Останнім часом дедалі частіше спостерігаємо статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Якщо раніше це були жінки через сексуальне рабство, то зараз здебільшого – це чоловіки, як форма експлуатації, через джерело доходу – небажання служити у лавах збройних сил України, мобілізації через психічні прояви або свій стан загального здоров'я.

Особливо актуальним залишається питання торгівлі людьми, незаконної міграції, переправленням осіб через державний кордон та експлуатацію дітей в Інтернет. У 2026 році міграційною поліцією ГУНП в Харківській області задокументовано низку фактів торгівлі людьми пов'язаних з експлуатацією дітей, незаконним переправленням осіб через державний кордон. Викрито низку злочинних схем причетних осіб за якими порушені кримінальні провадження. Важливим злочином, який викритий підрозділом міграційної поліції ГУНП в Харківській області стало те, що нами у 2026 році було викрито організовану групу під егідою діяльності так званих реабілітаційних центрів, де здійснювалася експлуатація людей. Там було всього 48 осіб, які фактично використовувалися зловмисниками як безоплатна праця і серед цих 48 людей була одна неповнолітня дитина. Зараз ще досудове розслідування триває, проводяться всі необхідні слідчі дії й кримінальне провадження буде направлено до суду.

Наукометричний зріз проблеми «торгівля людьми» в іноземних авторів (платформа Web of Science). На сьогодні при введенні ключового слова «торгівля людьми»/ human trafficking на платформі Web of Science виявлено майже 58 000 наукових статей, які потребують свого наукового осмислення та відповідного наукового аналізу. У процесі підготовки дослідження ми переглянули 200 анотацій іноземних наукових авторів з метою віднайдення найцікавіших, актуальних і змістовних матеріалів, здатних зацікавити широку читацьку/слухацьку аудиторію та спонукати інших дослідників до занять науковою діяльністю й подальшого поглибленого розроблення цієї надзвичайно важливої проблеми.

Торгівля людьми – це прибутковий кримінальний бізнес, який щороку приносить торговцям понад 150 мільярдів доларів США [1]. Торгівля людьми була серйозним викликом в Україні й до початку повномасштабної війни. Тож, за оцінками аналітиків, понад 300 тисяч українців жили в рабстві. Переважно від експлуатації страждали жінки, яких примушували до проституції, та чоловіки, які опинялися на важких роботах. Нагадаємо, що 2025 року українські слідчі разом з колегами з десятка країн врятували від рабства понад 1,1 тисячі людей [2].

Торгівля людьми – це глобальна проблема, що існує тисячоліттями, але у XXI столітті вона набула надзвичайних масштабів, охопивши цілі нації та континенти. Це злочин міжнародного характеру, який загрожує безпеці не лише окремих країн, а й усього світу. Боротьба з торгівлею людьми є одним із найактуальніших питань міжнародного співробітництва. Свобода особистості є однією з найвищих цінностей, гарантованих міжнародним правом та Конституцією України. Проте реалізація цього права стикається з труднощами через корисну спрямованість, груповий характер та високий рівень латентності злочинів, пов'язаних з работоргівлею. За даними ООН, близько 20 мільйонів людей перебувають у рабстві, причому понад 70% з них експлуатуються у сфері проституції та інших сексуальних послуг. Попри значний прогрес у боротьбі з цим явищем, повністю викорінити торгівлю людьми та рабство поки не вдалося навіть у розвинених країнах [3, с. 121].

Проблема торгівлі людьми зачіпає майже 1,1 мільйона осіб у США. Понад 50 % жертв під час експлуатації отримують медичну допомогу у відділенні невідкладної допомоги (ВНД) [4]. Торгівля людьми є жахливим злочином і порушенням прав людини, від якого щороку у світі страждають від 25 до 27 мільйонів дорослих і дітей [5]. Торгівля людьми є однією з форм транснаціональної злочинності, що найшвидше поширюється. В Індії станом на 2021 рік було зареєстровано приблизно 7 тисяч випадків торгівлі людьми [6].

Торгівля людьми – це глобальна проблема, що переважно зачіпає жінок і дітей. Жертв вербують шляхом примусу, обману або насильства, а згодом експлуатують з метою комерційного сексуального використання, примусової праці або й того, й іншого. Торгівля людьми призводить до серйозних страждань жертв, включаючи не лише фізичні травми, але й психологічні наслідки [7].

Торгівля людьми, яку також називають сучасним рабством, є кризою у сфері охорони здоров'я та злочином, що набуває дедалі більшого поширення у всьому світі й зачіпає близько 40,3 мільйона жертв. Десятиліття тому приблизно 79% злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, стосувалися сексуальної експлуатації, а 18% – примусової праці, проте останні звіти вказують на відповідні показники 50% та 38%. Хоча сексуальна експлуатація й надалі становить більшу частину злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, примусова праця продовжує зростати з тривожною швидкістю [8].

Сучасне рабство – це лихо, що вражає кожен регіон світу. Згідно з останніми глобальними оцінками, у 2021 році 50 мільйонів людей жили в сучасному рабстві. З них 28 мільйонів перебували в примусовій праці, а 22 мільйони – у пастці примусового шлюбу. На жаль, кількість людей у сучасному рабстві значно зросла за останні 5 років. У 2021 році на 10 мільйонів людей більше перебувало в сучасному рабстві порівняно з глобальними оцінками 2016 року [9].

Сьогодні майже 700 мільйонів людей (8,5 відсотка населення світу) живуть у крайній бідності – менш ніж на 2,15 долара на день. Прогрес зупинився на тлі низького зростання, невдач, спричинених COVID-19, та підвищеної нестабільності. Рівень бідності в країнах з низьким рівнем доходу вищий, ніж до пандемії. Близько 3,5 мільярда людей (44 % населення світу) залишаються бідними за стандартом, який більше відповідає країнам з рівнем доходу вище середнього (*6,85 долара США на день*), а кількість людей, які живуть на суму нижче цього стандарту, майже не змінилася з 1990-х років через зростання населення. У 2024 році на країни Африки на південь від Сахари припадало 16 % населення світу, але 67 % людей жили в крайній бідності. Виходячи з поточної траєкторії, прогнозується, що 622 мільйони людей (7,3 відсотка населення світу) житимуть у крайній бідності у 2030 році. Це означає, що, за прогнозами, близько 69 мільйонів людей вирвуться з крайньої бідності між 2024 і 2030 роками порівняно з приблизно 150 мільйонами, які зробили це між 2013 і 2019 роками. Крім того, 3,4 мільярда людей (майже 40 % населення світу) ймовірно, житимуть менш ніж на 6,85 долара на день [10].

Висновки. Торгівля людьми в умовах російсько-української війни набула нових форм і масштабів, використовуючи вразливий стан населення, спричинений воєнними, соціальними та економічними викликами. Зростають ризики трудової експлуатації, незаконного переправлення осіб через державний кордон та використання дітей у злочинних схемах. Ефективна протидія цьому явищу потребує об'єднання зусиль держави, правоохоронних органів, міжнародних інституцій і громадянського суспільства, адже захист людської гідності та свободи залишається одним із ключових пріоритетів правової держави.

Список використаних джерел

1. Повідомлення про намір встановлення тарифу на виробництво теплової енергії для потреб інші споживачі, що виробляється на установках з використанням альтернативних джерел енергії ТОВ «АГРОФАЙР» на 2025-2026 роки. 17 жовтня 2025. Коростенська міська радаURL: https://korosten-rada.gov.ua/povidomlennya-pro-namir-vstanovlennya-taryfu-na-vyrobnycztvo-teplovoyi-energiyi-dlya-potreb-inshi-spozhyvachi-shho-vyroblyayetsya-na-ustanovkah-z-vykorystannyam-alternatyvnyh-dzherel-energiyi-tov/

2. «Бачимо нові, жорстокіші форми експлуатації»: уряд про зміни в торгівлі людьми через велику війну. 25 Листопада 2025. URL: https://zmina.info/news/bachymo-novi-zhorstokishi-formy-ekspluatacziyi-uryad-pro-zminy-u-torgivli-lyudmy-cherez-velyku-vijnu/

3. Швець Д. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Торгівля людьми під час воєнного стану в Україні: психологічні аспекти постраждалих. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3, № 5. С. 121–126. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.05.3.17.

4. Bastien D. J., Peters R. M. The Effectiveness of a Human Trafficking Protocol in the Emergency Department: A 5-Year Retrospective Analysis. *Journal of Nursing Care Quality*. 2025. Vol. 40, № 1. P. 62–68. DOI: 10.1097/NCQ.0000000000000797.

5. Olivieri S. S., Diamond-Caravella M. L., Etcher L. N. Closing the Educational Gap on Human Trafficking: There's No Better Time Than Now! *Journal of Emergency Nursing*. 2024. Vol. 50, № 4. P. 551–566.

6. ILO, I. L. O. (2022). Global estimates of modern slaveryforced labor and forced marriage. International LaborOrganization.

7. Cohen P. R. Identifying Human Trafficking Victims: A Potential Role for Forensic Dermatology. *Cureus*. 2023. Vol. 15, № 11. DOI: 10.7759/cureus.48905.

8. Combs M. A., Arnold T. Human Trafficking: Empowering Healthcare Providers and Community Partners as Advocates for Victims. *Journal of Holistic Nursing*. 2022. Vol. 40, № 3. P. 302–303. https://doi.org/10.1177/08980101221116444

9. Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. *International Labour Organization.* URL: https://www.ilo.org/publications/major-publications/global-estimates-modern-slavery-forced-labour-and-forced-marriage?utm_source=chatgpt.com

10. Poverty, Prosperity, and Planet Report. Pathways Out of the Polycrisis. URL: https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-prosperity-and-planet?utm_source=chatgpt.com

Умрихіна І. О.,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності НПУ,
доктор філософії, доцент
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТА ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Ефективність запобігання торгівлі людьми та незаконній міграції в сучасних умовах залежить не лише від діяльності окремих правоохоронних органів, а й від глибини їхньої горизонтальної взаємодії з неурядовими організаціями та міжнародними моніторинговими місіями. Створення безпекового середовища вимагає впровадження нових протоколів комунікації, які дозволяють ідентифікувати постраждалих від злочинів на ранніх етапах, зокрема через залучення громадського контролю та розвиток мультидисциплінарних команд. Практика останніх років доводить, що виключно каральні методи не здатні повністю ліквідувати мережі трафікінгу. Сучасний механізм взаємодії передбачає створення спільних мобільних груп, до складу яких входять не лише офіцери міграційної поліції, а й соціальні працівники, психологи та представники громадських організацій. Такий підхід дозволяє реалізувати «людиноцентричну» модель безпеки, де пріоритетом є реабілітація жертви, що своєю чергою підвищує ефективність розслідування через готовність постраждалих співпрацювати зі слідством [1].

Важливу роль у цьому процесі відіграє цифрова взаємодія. Використання спільних баз даних та платформ для оперативного обміну інформацією між суб'єктами протидії дозволяє мінімізувати бюрократичні затримки. У межах стратегічних комунікацій сектору безпеки важливо забезпечити анонімність та захищеність каналів подання повідомлень про факти експлуатації [2].

Громадські організації часто мають вищий рівень довіри у вразливих групах населення, ніж державні інституції. Тому державна політика має бути спрямована на делегування частини превентивних функцій перевіреним неурядовими організаціями. Це стосується проведення інформаційних кампаній у місцях масового скупчення мігрантів, надання первинної правової допомоги та моніторингу оголошень про працевлаштування, які можуть містити ознаки вербування [3, с. 42]. Підготовка фахівців, здатних працювати в межах таких міжвідомчих команд, потребує оновлення освітніх програм. Акцент має бути зроблений на розвитку навичок медіації та кризової комунікації. Як свідчать наукові розвідки у сфері професійної підготовки, ефективність міжвідомчої співпраці прямо корелює з рівнем сформованості стратегічного мислення у правоохоронців, що дозволяє їм бачити проблему комплексно, а не лише в межах своєї вузької компетенції.

Отже, розбудова сучасної системи протидії торгівлі людьми має базуватися на впровадженні національного механізму взаємодії на рівні кожної територіальної громади, в тому числі на створенні цифрових хабів для координації зусиль поліції, соціальних служб та громадських активістів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173.

2. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики : монографія / А. В. Боровик, А. Г. Вархов, Н. З. Деревянко. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 186 с.

3. Луценко І. Г. Торгівля людьми у XXI столітті: правові, соціальні та економічні аспекти протидії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 312–316. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/71

Устюжанінова О. Т.,
доцент кафедри права,
кандидат юридичних наук
(Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького)
Тіхонов А. М.,
експерт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти,
лауреат Всеукраїнського конкурсу студентських
наукових робіт зі спеціальності «Право»,
здобувач спеціальності D8 «Право»
(Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького)

ЦИФРОВЕ ВЕРБУВАННЯ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ

Цифрові технології кардинально змінили способи, якими організована злочинність залучає людей до експлуатації. Сьогодні торгівля людьми все рідше починається з особистого контакту – достатньо профілю в соціальній мережі. Воєнний стан в Україні загострив ситуацію: масове переміщення населення, економічна нестабільність і втрата звичного соціального оточення створили середовище, у якому вербувальники діють особливо активно. У групі найвищого ризику опинилися внутрішньо переміщені особи, біженці та ті, хто залишився без підтримки родини чи елементарних засобів до існування [1, с. 124].

Об'єктом нашого дослідження є суспільні відносини, які охороняє ст. 149 Кримінального кодексу України [2]. Безпосередній об'єкт цього злочину становлять особиста свобода, честь і гідність людини. Усталене уявлення про торгівлю людьми як про фізичний «продаж» давно поступилося місцем більш складним моделям: саме вербування, а не наступна експлуатація, стає центральним елементом злочинної діяльності. Сучасні угруповання активно експлуатують алгоритми соціальних платформ, щоб виявляти потенційних жертв. Д. Мур влучно позначив це явище як «алгоритмічну експлуатацію» – маніпулювання персоналізованим контентом для пошуку вразливих осіб та їх подальшого примусу [3, с. 3]. Націлене таргетування (мікротаргетинг) на вразливі категорії робить таке вербування майже непомітним для традиційних методів кримінального розшуку.

Відповідно до ст. 149 КК України, вербуванням визнаються дії, спрямовані на залучення особи до експлуатації. У цифровому просторі фізичний примус замінюється обманом, шантажем або використанням уразливого стану. У теорії кримінального права та судовій практиці домінує позиція, що вербування є закінченим уже тоді, коли досягнуто домовленість із потерпілим про його подальшу експлуатацію, – навіть якщо переміщення ще не відбулося. Це свідчить про яскраво виражений превентивний характер статті: відповідальність настає за сам факт створення реальних передумов для експлуатації [2].

Суб'єктивну сторону вербування утворюють прямий умисел і спеціальна мета – експлуатація людини. Довести умисел в інтернет-середовищі значно складніше, адже злочинний намір може маскуватися під пропозиції легальної роботи чи навчання. Вербувальники часто застосовують психологічну техніку «грумінгу» – поступового вибудовування довіри, і лише після фактичної ізоляції жертви розкривають свої справжні наміри. Доказування мети вимагає аналізу цифрових слідів: попередньої активності акаунта, прихованого листування, характерних мовних патернів. Зрозуміло, що персоналізований контент переконує набагато ефективніше за стандартні повідомлення [3, с. 5–6], а отже, цифровий грумінг становить підвищену небезпеку. Обман та використання уразливого стану є кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ст. 149 КК України. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у постанові від 02.11.2021 у справі № 750/5031/18 сформулював важливу правову позицію: уразливий стан потерпілої особи є оціночним поняттям, наявність якого визначається органами досудового розслідування та судом на підставі аналізу конкретних обставин кримінального провадження. Такий стан може виникати як унаслідок фізичних чи психічних вад, так і внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних або інших

обставин. Проведення комплексної психолого-психіатричної експертизи для підтвердження уразливого стану не є обов'язковим у тих випадках, коли він зумовлений не психічними розладами, а матеріальними чинниками: достатньо сукупності доказів, що підтверджують наявність боргових зобов'язань або відсутність альтернативних засобів існування, а також обізнаність вербувальника про такі обставини потерпілого [4].

Цифровий формат вербування створив низку серйозних проблем для збирання та фіксації доказів. Електронні докази легко знищити, і вони дуже часто мають транскордонний характер. Кримінальний процесуальний кодекс України [5] відносить електронну інформацію та електронні документи до процесуальних джерел доказів, однак питання допустимості скріншотів і роздруківок цифрового листування залишається дискусійним у правозастосовній практиці. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21 встановила два принципових положення щодо електронних доказів. По-перше, паперова копія електронного доказу не є автоматично недопустимою: суд може відхилити її лише тоді, коли оригінал не подано й виникають обґрунтовані сумніви щодо відповідності копії оригіналу. По-друге, повідомлення, надіслані через застосунки-месенджери, є електронним доказом, що підлягає оцінці за внутрішнім переконанням суду в сукупності з іншими доказами у справі за обов'язкової умови встановлення авторів і змісту листування [6]. Практика ж указує на гостру потребу в процесуально бездоганному вилученні цифрової інформації безпосередньо з оригінальних пристроїв або хмарних сховищ.

Дані судової статистики демонструють парадоксальну картину: 96,1 % засуджених за торгівлю людьми отримують покарання позбавлення волі, однак реально відбувають його лише 14,6 %; решта звільняються з випробуванням на підставі ст. 75 КК України [7, с. 485–486]. Хоча при кваліфікації за частинами 2 або 3 ст. 149 КК (тяжкі та особливо тяжкі злочини) застосування ст. 75 КК законодавчо обмежене, усталена практика укладення угод про визнання винуватості часто нівелює цю суворість, дозволяючи злочинцям уникати реального ув'язнення [2]. Такий розрив відображає надмірно ліберальне ставлення судів, особливо коли вербування не завершилося експлуатацією, а рішення про звільнення від покарання недостатньо обґрунтовані. Для справ про цифрове вербування, де умисел прихований під легальні пропозиції, така практика серйозно послаблює превентивну функцію кримінального закону.

Важливим кроком у протидії цифровому вербуванню є приведення українського законодавства у відповідність до вимог ЄС. Директива (EU) 2024/1712 від 13 червня 2024 р. прямо визнає використання інформаційно-комунікаційних технологій для вербування обтяжуючою обставиною, криміналізує свідоме користування послугами жертв торгівлі людьми та посилює вимоги щодо видалення контенту, який порушує права потерпілих. Фактично директива орієнтує на системну превенцію і вимагає від держав запровадження спеціалізованих протоколів цифрової криміналістики та розширення міжнародної правової допомоги [8].

Підсумовуючи, зазначимо: цифровізація вербування перетворила його з підготовчої стадії на самостійну кримінологічну загрозу, яка реалізується задовго до будь-якого фізичного контакту. По-перше, алгоритмічні механізми соціальних платформ відкрили широкі можливості для прихованого мікротаргетингу, що дає змогу вводити людину в оману без особистої зустрічі. По-друге, доведення умислу стикається з подвійним бар'єром: злочинці маскують наміри, а правоохоронні органи не мають уніфікованих протоколів збирання електронних доказів. По-третє, парадокс високої частки обвинувальних вироків при мінімальному реальному покаранні суттєво знижує превентивний потенціал ст. 149 КК України. Законодавча імплементація Директиви (EU) 2024/1712 та підготовка фахівців із цифрової криміналістики мають стати невідкладним завданням. В умовах збройного конфлікту захист свободи та гідності людини у віртуальному просторі – це не просто гуманітарне зобов'язання, а елемент національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Швець Д. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Торгівля людьми під час воєнного стану в Україні: психологічні аспекти постраждалих. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5, ч. 3. С. 121–126. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.17

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Moore D. M. Algorithmic Exploitation in Social Media Human Trafficking and Strategies for Regulation. *Laws*. 2024. Vol. 13, Iss. 31. P. 1–10. DOI: https://doi.org/10.3390/laws13030031

4. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02.11.2021 у справі № 750/5031/18 (провадження № 51-2761км21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100919043 (дата звернення: 13.05.2026).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.06.2023 у справі № 916/3027/21 (провадження № 12-8гс23). *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112088045 (дата звернення: 13.05.2026).

7. Андрушко А. В. Аналіз практики застосування покарання за торгівлю людьми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 482–487. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.80

8. Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. *Official Journal of the European Union*. L 1712. 24.06.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj

Федорюк Л. В.,
доцентка кафедри оперативно-розшукової діяльності
та національної безпеки,
доктор філософії в галузі права
(Національна академія внутрішніх справ України)

АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ ПОТРЕБ У НАВЧАННІ ПРАВООХОРОНЦІВ У СФЕРІ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Міграційна безпека Європейського Союзу являє собою багатовимірну правову категорію, що охоплює захист зовнішніх кордонів Шенгенського простору, управління змішаними міграційними потоками, протидію нелегальній міграції та пов'язаним з нею транснаціональним злочинам, а також забезпечення прав мігрантів і шукачів притулку відповідно до міжнародних стандартів. Правовою основою формування системи міграційної безпеки слугують: Регламент ЄС 2016/399 [1], Директива 2008/115/ЄС про повернення [2], Регламент ЄС 2024/1358 [3], а також Новий пакт ЄС щодо міграції та притулку 2020 року [4]. Комплексний характер цієї системи зумовлює потребу в міждисциплінарній підготовці правоохоронців, що поєднує правові, оперативні та гуманітарні компетентності.

Стратегічна концепція внутрішньої безпеки ЄС (EU Internal Security Strategy) визначає управління міграцією як один із пріоритетних викликів для правоохоронних органів держав-членів. У цьому контексті підготовка офіцерів поліції, прикордонних служб, органів міграційного контролю та прокуратури набуває характеру стратегічного пріоритету. На міжнародному рівні визнається, що дефіцит професійних компетентностей у працівників правоохоронних органів безпосередньо гальмує ефективний контроль за міграційними процесами та суттєво послаблює систему захисту прав найбільш уразливих категорій осіб [5].

Теоретичне осмислення стратегічних потреб у навчанні (Strategic Training Needs Assessment, STNA) у сфері міграційної безпеки базується на поєднанні компетентнісного підходу до правоохоронної освіти та ризик-орієнтованого планування, що відображено у методології CEPOL для оцінки пріоритетів підготовки. Ця методологія враховує оцінки прогалин у законодавстві держав-членів, а також вимоги нормативно-правових актів ЄС, що набули чинності [6].

Аналіз звітних документів CEPOL за 2020–2024 роки [7] дає змогу виокремити п'ять системних прогалин у підготовці правоохоронців ЄС у сфері міграційної безпеки. По-перше, недостатнє опанування правового режиму міжнародного захисту – зокрема критеріїв розмежування статусів біженця, особи з субсидіарним захистом та нелегального мігранта, що призводить до порушень принципу примусового повернення (non-refoulement). По-друге, обмежені навички ідентифікації постраждалих від торгівлі людьми та контрабанди мігрантів у змішаних потоках (mixed

migration flows), включно з дітьми без супроводу та особами, що зазнали насильства. По-третє, низький рівень міжвідомчої та транскордонної оперативної взаємодії між різними правоохоронними структурами при реагуванні на кризові міграційні ситуації.

По-четверте, недостатня підготовленість до роботи у цифровому середовищі – зокрема у сфері виявлення фальсифікованих документів, ідентифікації осіб через біометричні бази даних (SIS II, VIS) та аналізу цифрових слідів нелегальних міграційних мереж. По-п'яте, обмежена міжкультурна компетентність правоохоронців, що проявляється у відсутності навичок роботи з особами з різних культурних та мовних середовищ і ускладнює процедури збору доказів, допиту та надання першої допомоги. Зазначені прогалини підтверджуються й результатами дослідження Агентства ЄС з основних прав (FRA), яке фіксує системні порушення прав мігрантів у ході правоохоронних операцій на кордонах ЄС.

Особливої уваги заслуговує стратегічна потреба у підготовці до реагування на кризові міграційні ситуації (Crisis Migration Management). Міграційна криза 2015–2016 років, а також наслідки війни в Україні з 2022 року, спричинили безпрецедентні потоки вимушених переселенців до ЄС, наочно виявили неготовність значної частини правоохоронних структур до роботи в умовах надзвичайного масового припливу осіб.

На підставі ідентифікованих прогалин можна визначити кілька стратегічних напрямів удосконалення системи підготовки. Перший – уніфікація навчальних стандартів на загальноєвропейському рівні через посилення ролі CEPOL як координаційного центру. Реалізація Нового пакту ЄС щодо міграції та притулку передбачає розроблення спільних навчальних модулів для прикордонних і поліцейських служб усіх держав-членів, що безпосередньо стосується компетенцій CEPOL. Стандартизація навчальних програм сприятиме подоланню нерівномірності підготовки між різними країнами ЄС та усуненню прогалин у транскордонній взаємодії.

Другий напрям – інтеграція правозахисного виміру в оперативну підготовку. Дослідження засвідчують, що правоохоронці нерідко сприймають правозахисні стандарти як перешкоду оперативній ефективності, а не як її складову. Зміна цієї установки потребує впровадження правозахисного підходу безпосередньо у симуляційні та ситуаційні вправи, що моделюють реальні сценарії – прийом осіб на кордоні, вторинні переміщення, виявлення постраждалих від злочинів.

Третій напрям – розвиток цифрових компетентностей та навичок роботи з базами даних ЄС у сфері міграції. Введення в дію Системи входу/виходу (Entry/Exit System, EES) та Системи попередньої інформації про подорожі (ETIAS), передбачене Регламентом (ЄС) 2017/2226 [8], потребує переорієнтації частини навчальних програм на роботу з новими технологічними інструментами ідентифікації та верифікації особи. Зрештою, четвертий напрям стосується розширення підготовки країн-партнерів ЄС, зокрема держав Південного сусідства та Східного партнерства, через механізми зовнішніх відносин CEPOL, що сприятиме формуванню ефективних бар'єрів нелегальній міграції ще на далеких підступах до кордонів Шенгену.

Отже, наявність системних прогалин у підготовці правоохоронців свідчить про необхідність невідкладної модернізації безпекової освіти відповідно до динамічних міграційних викликів та технологічного прогресу. Ключовим вектором цього процесу має стати посилення координаційної ролі CEPOL задля уніфікації навчальних стандартів, цифрової трансформації підрозділів та повної інтеграції правозахисного виміру в оперативну діяльність. Лише через синергію єдиних освітніх треків у межах ЄС та активне залучення країн-партнерів можливо забезпечити стійкість і гуманність спільної системи управління міграційними процесами.

Список використаних джерел

1. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code). *Official Journal of the European Union*. L 77/1. 2016.

2. Directive 2008/115/EU of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. *Official Journal of the European Union*. L 348/98. 2008.

3. Regulation (EU) 2024/1358 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of biometric data. *Official Journal of the European Union.* L 2024.

4. European Commission. A New Pact on Migration and Asylum. COM(2020) 609 final. Brussels, 23 September 2020.

5. Commission presents a European internal security strategy.Directorate-General for Communication. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/commission-presents-european-internal-security-strategy-2025-04-01_en

6. European Union Strategic Training Needs Assessment 2026-2029. Publications. URL:https://www.cepol.europa.eu/publications/european-union-strategic-training-needs-assessment-2026-2029

7. Consolidated Annual Activity Report 2024 .CEPOL European Union Agency for Law Enforcement Training.URL: https://www.cepol.europa.eu/api/assets/media/downloads/2025/Consolidated-Annual-Activity-Report-CAAR-2024.pdf

8. Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES). Official Journal of the European Union. L 327/20. 2017.

Харламов М. І.,
професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
доктор історичних наук, професор
(Національний університет цивільного захисту України)
Крупський С. С.,
курсант 3 курсу навчально-наукового інституту
інженерної та спеціальної підготовки,
(Національний університет цивільного захисту України)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ ІНОЗЕМЦІВ З АЗІЙСЬКИХ КРАЇН НА ТЕРИТОРІЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблематика незаконної міграції іноземців з азійських країн на територію Європейського Союзу є однією з ключових у сучасному політичному, соціально-економічному та правовому дискурсі. Вона формується під впливом складного комплексу факторів, що включають глобалізаційні процеси, нерівномірність економічного розвитку, збройні конфлікти, демографічний тиск та кліматичні зміни. У цьому контексті незаконна міграція постає не лише як порушення правових норм, але і як індикатор глибших структурних дисбалансів у світовій системі.

Азійський регіон, зокрема країни Південної, Південно-Східної та частково Центральної Азії, є одним із головних джерел міграційних потоків до Європи. Основними чинниками, що спонукають громадян цих країн до нелегального переміщення, виступають економічна нестабільність, безробіття, низький рівень життя, політичні переслідування, порушення прав людини, а також наслідки військових конфліктів [1, с. 83]. Важливу роль відіграє і фактор так званого «міграційного притягання» Європейського Союзу, який асоціюється з високими стандартами життя, соціальним забезпеченням та можливостями працевлаштування.

Незаконна міграція здійснюється через складні та добре організовані маршрути, які часто контролюються транснаціональними злочинними угрупованнями. Використання послуг нелегальних перевізників створює значні ризики для життя і здоров'я мігрантів, що підтверджується численними випадками загибелі під час перетину морських та сухопутних кордонів. Таким чином, незаконна міграція є не лише правовою, але й гуманітарною проблемою, що потребує комплексного підходу до її вирішення. Європейський Союз упродовж останніх десятиліть розробив низку механізмів для контролю та регулювання міграційних процесів [1, с. 86]. Серед них важливе місце займають посилення прикордонного контролю, створення спільних агентств, удосконалення системи надання притулку, а також укладення угод з третіми країнами щодо реадмісії мігрантів. Проте ефективність цих заходів часто обмежується через відсутність єдності між державами-членами, різні підходи до міграційної політики та нерівномірний розподіл міграційного навантаження.

Окрему увагу слід приділити правовому аспекту проблеми. Незаконна міграція ставить під сумнів ефективність існуючих норм міжнародного та національного права, зокрема у сфері захисту прав біженців та шукачів притулку. Виникає конфлікт між необхідністю забезпечення безпеки держав та дотриманням гуманітарних зобов'язань. У цьому контексті важливим є пошук балансу між контролем і захистом, що потребує вдосконалення правових інструментів

та їх гармонізації на рівні Європейського Союзу [2, с. 8]. Соціально-економічні наслідки незаконної міграції є неоднозначними. З одного боку, нелегальні мігранти можуть заповнювати дефіцит робочої сили у певних секторах економіки, зокрема у сфері сільського господарства, будівництва та обслуговування. З іншого боку, їх присутність часто пов'язується з тіньовою економікою, зниженням рівня заробітної плати, зростанням соціальної напруги та ксенофобських настроїв у суспільстві. Це створює додаткові виклики для інтеграційної політики та соціальної згуртованості.

Не менш важливим є і безпековий вимір проблеми. Незаконна міграція може використовуватися як канал для проникнення кримінальних елементів або навіть терористичних загроз, що змушує держави посилювати заходи контролю. Водночас надмірна сек'юритизація міграційної політики може призводити до порушення прав людини та дискримінації мігрантів, що суперечить базовим принципам демократичного суспільства.

У сучасних умовах вирішення проблеми незаконної міграції потребує комплексного, багаторівневого підходу, що включає як внутрішні, так і зовнішні інструменти політики. До внутрішніх належать удосконалення системи управління кордонами, підвищення ефективності процедур надання притулку, боротьба з нелегальною зайнятістю та інтеграційні програми. Зовнішній вимір передбачає розвиток співпраці з країнами походження та транзиту мігрантів, сприяння їх соціально-економічному розвитку, а також участь у врегулюванні конфліктів [3, с. 5].

Таким чином, незаконна міграція іноземців з азійських країн до Європейського Союзу є складним і багатовимірним явищем, що вимагає системного аналізу та узгоджених дій на міжнародному рівні. Її подолання можливе лише за умови поєднання правових, економічних, соціальних та гуманітарних підходів, спрямованих на усунення першопричин міграції та забезпечення сталого розвитку як країн походження, так і приймаючих держав.

Список використаних джерел

1. Bosco C., Minora U., de Rigo D., Pingsdorf J., Cortinovis R. Supporting Migration Policies with Forecasts: Illegal Border Crossings in Europe through a Mixed Approach // *arXiv preprint.* 2025. URL: https://arxiv.org/abs/2512.10633 (дата звернення: 20.04.2026)

2. International Organization for Migration. Migration Trends in Europe and Asia. Geneva: IOM, 2024. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/migrationtrends_europe_asia.pdf (дата звернення: 20.04.2026).

3. European Union Agency for Asylum (EUAA). Country of Origin Information Report : Public Sources. 2025. URL: https://www.euaa.europa.eu/country-origin-information-report/public-sources (дата звернення: 20.04.2026).

Хижа Д. В.,
курсант 2 курсу навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Баб'як А. В.,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ І МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

У сучасному світі процеси глобалізації, активного розвитку міжнародних відносин та міграційних потоків супроводжуються виникненням нових загроз для безпеки держав і суспільства. Одними з найбільш небезпечних явищ є торгівля людьми та незаконна міграція, які тісно пов'язані з організованою злочинністю, порушенням прав людини, тіньовою економікою та корупцією. Ці явища становлять серйозну загрозу не лише для окремих осіб, а й для національної та міжнародної безпеки загалом.

Торгівля людьми є однією з найжорстокіших форм порушення прав і свобод людини, оскільки передбачає експлуатацію людини з метою отримання прибутку. Незаконна міграція, своєю

чергою, негативно впливає на систему державного контролю, економічну стабільність та безпеку державних кордонів. Особливо актуальними ці проблеми стали під час повномасштабної війни. Для України проблема протидії торгівлі людьми та незаконній міграції набула особливого значення у зв'язку з повномасштабною війною, що спричинила значне зростання міграційних процесів і підвищила ризики експлуатації громадян як на території держави, так і за її межами. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики є створення ефективного механізму запобігання таким злочинам, захисту постраждалих осіб та посилення міжнародного співробітництва у сфері безпеки. Питання протидії торгівлі людьми та незаконній міграції регулюються як національним законодавством України, так і міжнародними нормативно-правовими актами, зокрема Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.

Торгівля людьми та незаконна міграція є одними з найнебезпечніших транснаціональних явищ сучасності, які становлять серйозну загрозу для прав людини, суспільної безпеки та міжнародного правопорядку. Їх поширення пов'язане з глобалізаційними процесами, соціально-економічною нестабільністю, збройними конфліктами, безробіттям та зростанням діяльності міжнародної організованої злочинності.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [1, с. 1].

Сутність торгівлі людьми полягає у порушенні основоположних прав і свобод людини, її честі та гідності. Фактично це сучасна форма рабства, при якій людина втрачає можливість вільно розпоряджатися своїм життям і працею. Найпоширенішими формами експлуатації є: трудова експлуатація; сексуальна експлуатація; примусове жебрацтво; використання у злочинній діяльності; торгівля дітьми; примусове вилучення органів; примусова праця або служба. Особливо вразливими до потрапляння у ситуацію торгівлі людьми є жінки, діти, безробітні особи, внутрішньо переміщені особи, біженці та громадяни, які шукають роботу за кордоном. Злочинці часто використовують обман щодо працевлаштування, психологічний тиск, шантаж або скрутне матеріальне становище людини.

Незаконна міграція – це переміщення осіб через державні кордони з порушенням встановлених законодавством правил в'їзду, виїзду або перебування в країні. В офіційних документах цей термін часто використовується як синонім «нелегальної міграції» [2].

Основними причинами незаконної міграції є: економічна нестабільність; низький рівень життя; безробіття; політичні переслідування; воєнні конфлікти; бажання отримати кращі умови життя. Сутність незаконної міграції полягає у порушенні встановленого державою порядку переміщення населення через кордон та перебування іноземців на території держави. Незаконна міграція часто супроводжується діяльністю міжнародних злочинних угруповань, які організовують канали нелегального переправлення людей через кордон та отримують від цього значні прибутки.

Торгівля людьми та незаконна міграція тісно взаємопов'язані між собою. Особи, які незаконно мігрують, нерідко стають жертвами трудової або сексуальної експлуатації через відсутність правового захисту та складне соціальне становище. Саме тому ефективна державна політика повинна передбачати комплексні заходи, спрямовані не лише на боротьбу зі злочинністю, а й на усунення соціально-економічних причин цих негативних явищ. Вони є серйозними викликами для національної й міжнародної безпеки, оскільки ці явища безпосередньо пов'язані з транснаціональною організованою злочинністю, порушенням прав людини, незаконним обігом зброї, наркотиків та тіньовою економікою. У сучасних умовах глобалізації вони набувають дедалі масштабнішого характеру та створюють небезпеку для політичної, економічної й соціальної стабільності держав.

Однією з основних загроз торгівлі людьми є грубе порушення фундаментальних прав і свобод людини. Особи, які стають жертвами цього злочину, зазнають фізичного та психологічного насильства, примусової праці, сексуальної експлуатації, обмеження свободи пересування та інших форм жорстокого поводження. Особливо небезпечним є те, що торгівля людьми часто має прихований характер, а постраждалі через страх або залежність не звертаються до правоохоронних органів. Не менш небезпечною загрозою є незаконна міграція. Масове незаконне переміщення осіб

через державні кордони ускладнює здійснення прикордонного та міграційного контролю, створює ризики для громадської безпеки та може сприяти поширенню злочинності. У деяких випадках канали незаконної міграції використовуються для перевезення зброї, наркотичних засобів або діяльності терористичних організацій. Для України проблема торгівлі людьми та незаконної міграції стала особливо актуальною в умовах воєнного стану та масового переміщення населення через збройну агресію. Мільйони громадян були змушені залишити свої домівки, що значно підвищило ризики потрапляння у ситуації трудової чи сексуальної експлуатації. Вразливими категоріями населення стали жінки, діти, внутрішньо переміщені особи та біженці.

Отже, торгівля людьми та незаконна міграція є небезпечними явищами, які негативно впливають на безпеку держави, суспільства та міжнародний порядок. Вони порушують права людини, сприяють розвитку організованої злочинності, корупції та тіньової економіки. Особливо актуальною ця проблема є для України в умовах війни та масового переміщення населення. Для ефективної протидії таким загрозам держава повинна вдосконалювати законодавство, посилювати контроль за міграційними процесами, розвивати міжнародне співробітництво та забезпечувати належний захист постраждалих осіб. Важливу роль також відіграє підвищення обізнаності населення щодо ризиків торгівлі людьми та незаконної міграції. Лише комплексний підхід і спільна робота держави, правоохоронних органів та міжнародних організацій можуть забезпечити ефективну боротьбу з цими негативними явищами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 №3739-VI. URL: https://share.google/oVCabcOLg3DlV7PDD (дата звернення: 14.05.2026).

2. Енциклопедія сучасної України, стаття «Неврегульована міграція». URL: https://share.google/0NFepi9sRZAoc7sFK (дата звернення: 14.05.2026).

Хижа Р. В.,
курсант 2 курсу навчально-наукового інституту
з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Охота С. О.,
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

DEEPFAKE ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У сучасному світі, який характеризується стрімкою цифровізацією та активним впровадженням технологій штучного інтелекту, я все частіше замислююся над тим, що межа між реальністю та її цифровою імітацією поступово стирається. На мою думку, це не лише відкриває нові можливості для розвитку суспільства, але й формує принципово нові загрози, які потребують глибокого наукового осмислення та правового реагування.

Особливе місце серед таких загроз займає технологія deepfake.

Deepfake – це технологія, яка використовує штучний інтелект для створення дуже реалістичних фальшивих зображень та відео. Вона базується на нейронних мережах, зокрема генеративно-змагальних мережах (GAN) [1].

Сам термін «Deepfake» виник приблизно в 2017 р. і поєднав у собі два поняття – «deep learning» (глибинне навчання – вид машинного навчання, який використовує штучні нейронні мережі для обробки даних) та «fake» (підробка). Поняття Deepfake почало використовуватися для позначення технології виготовлення гіперреалістичних підроблених фото- і відеозображень, створених на основі алгоритму глибинного навчання GAN [2, с. 32].

Я вважаю, що її небезпека полягає не стільки у самому факті створення штучного контенту, скільки у здатності вводити в оману, маніпулювати свідомістю людей та підривати довіру до інформації як такої. У ситуації, коли будь-яке відео чи аудіо може бути сфальсифіковане

з високим рівнем достовірності, виникає серйозна проблема – як відрізнити правду від підробки та забезпечити захист прав людини.

Серед найбільш розповсюджених способів створення діпфейків можна виділити такі: 1) заміну обличчя: обличчя однієї людини у відеоматеріалі замінюється на обличчя іншої людини; 2) синхронізацію губ: рухи губ людини на оригінальному відео узгоджуються з неоригінальним аудіозаписом; 3) «ляльковод»: відеозображення людини (рухи голови, рухи очима, міміка) анімує виконавець, що сидить перед камерою і виконує дії, які він хоче бачити на відео від створеного персонажу. Отже, застосування технології Deepfake надає безмежні можливості для створення відеоконтенту, в якому можна «примусити» будь-яку особу сказати або зробити будь-що [2, с. 32–33].

На мою думку, актуальність дослідження deepfake як інструменту вчинення кримінального правопорушення зумовлена тим, що ця технологія вже сьогодні активно використовується для досягнення протиправних цілей. Йдеться не лише про шахрайство чи поширення неправдивої інформації, але й про більш складні та небезпечні форми посягань – дискредитацію особи, втручання в приватне життя, маніпуляцію суспільною думкою та навіть вплив на національну безпеку.

Я переконана, що існуючі правові механізми не повною мірою відповідають викликам, які створює використання deepfake. Законодавство здебільшого не враховує специфіку таких технологій, що ускладнює їх кваліфікацію та притягнення винних осіб до відповідальності. Саме тому, на мою думку, виникає необхідність не лише теоретичного аналізу цього явища, але й пошуку ефективних шляхів його правового врегулювання.

Метою цієї роботи я визначаю дослідження сутності технології deepfake, аналіз її використання як інструменту вчинення кримінальних правопорушень, а також обґрунтування необхідності вдосконалення механізмів протидії таким діянням. Я прагну довести, що deepfake є не просто технічним феноменом, а серйозним викликом для сучасної правової системи, який потребує комплексного підходу до його вирішення.

Ще одним способом використання технології Deepfake для вчинення шахрайства в Інтернеті є створення фейкових відео з відомими особами для заманювання потерпілих на фішингові сайти. Хоча такі шахрайські схеми наразі є порівняно нечисленними, подальше вдосконалення технології Deepfake може збільшити її використання у фішингових кібератаках. Проте найбільш небезпечними наразі вважають зростаючі можливості використання діпфейків для маніпуляції свідомістю широких мас населення. Фейковий контент може бути використаний з метою підбурювання громадського незадоволення, підриву довіри громадськості до інформації, що надається представниками влади, розпалювання ненависті до певних груп населення або конкретних особистостей тощо [2, с. 39].

Список використаних джерел

1. Deepfake // Кібер Брама (https://stopfraud.gov.ua/cybersecurity-in-communication/deepfake-i1016?utm_source=chatgpt.com). URL: https://stopfraud.gov.ua/cybersecurity-in-communication/deepfake-i1016

2. Юртаєва К. В. Кримінологічний аналіз використання технології Deepfake: коли фейк стає злочином // *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 1 (24). С. 32–39.

Хитра А. Я.,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД

Торгівля людьми є одним із найтяжчих злочинів, що посягає на основоположні права та гідність людської особистості. В умовах повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації в Україну ця проблема набула якісно нових вимірів: протягом 2022–2025 років в Україні спостерігається зростання кількості випадків надання статусу осіб, які постраждали від торгівлі

людьми, із піковим показником у 2024 році – 182 особи, з яких 58 відсотків становлять чоловіки, 37 відсотків – жінки та 5 відсотків – діти [1]. Одночасно поширюються змішані форми експлуатації, які включають трудову і сексуальну експлуатацію, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом та залучення цивільного населення до участі у збройному конфлікті [1]. За таких умов питання ефективності національного механізму взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми крізь призму антропоцентричного підходу набуває особливого теоретичного та прикладного значення.

Нормативно-правова основа національного механізму взаємодії. Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, ґрунтується на таких засадах, як взаємне інформування з дотриманням принципу конфіденційності, спільна розробка програм і планів протидії торгівлі людьми, спільна організація відповідних заходів та обмін передовим досвідом [2]. Порядок взаємодії суб'єктів, затверджений Кабінетом Міністрів України, визначає механізм такої взаємодії та процедуру здійснення ними заходів щодо надання допомоги й захисту постраждалих осіб [3]. Принципово важливо, що у реалізації Національного механізму особлива увага приділяється встановленню індивідуальних потреб постраждалої особи з урахуванням її віку, стану здоров'я, статі та спеціальних потреб [2]. Саме ця норма є нормативним ядром антропоцентричного підходу в чинному законодавстві.

Антропоцентризм як методологічна основа протидії торгівлі людьми. Антропоцентричний підхід у протидії торгівлі людьми передбачає визнання людини, її гідності, безпеки та прав кінцевою метою та вищою цінністю будь-якої інституційної взаємодії. Ця парадигма виражається у трьох взаємопов'язаних вимірах: індивідуалізації допомоги (врахування конкретних обставин кожної постраждалої особи), деінституціоналізації (переорієнтація від відомчих інтересів до потреб людини) та відновлювальному правосудді (реінтеграція постраждалих, а не лише кримінальне переслідування злочинців). Уряд у 2026 році визначив формування правозахисної державної політики, яка ставить у центр безпеку та гідність людини, стратегічним вектором оновленої Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року [4].

Суб'єктний склад та функціональна диференціація механізму. Ефективність національного механізму зумовлена чіткою функціональною диференціацією суб'єктів взаємодії. Система включає такі компоненти: надання допомоги та підтримки постраждалим – захист прав, правовий захист під час кримінального провадження, фізична, психологічна та соціальна реабілітація, медична, матеріальна та юридична допомога, – а також кримінальне переслідування торгівців людьми [5]. Після встановлення постраждалій особі відповідного статусу центр соціальних служб складає індивідуальний план реабілітації, що визначає перелік послуг для відновлення фізичного і психологічного стану та соціальної адаптації особи [3]. Реалізація антропоцентричного підходу вимагає забезпечення не лише формальної взаємодії відомств, а й реальної координації, спрямованої на задоволення потреб конкретної людини [6].

Виклики національному механізму в умовах воєнного стану. Повномасштабне вторгнення суттєво трансформувало групи ризику та форми торгівлі людьми. Новацією воєнного часу стало розширення групи ризику, до якої додалися внутрішньо переміщені особи, біженці, діти без супроводу, багатодітні та малозабезпечені сім'ї, одинокі матері, люди з особливими потребами, самотні особи похилого віку [7]. Українці, рятуючи своє життя, подекуди виїжджали без належно оформлених документів і після прибуття в іншу країну не були достатньою мірою обізнані про необхідність постановки на консульський облік, що виступає передумовою потрапляння у ситуацію торгівлі людьми під час працевлаштування, пошуку житла та пересування [8]. Антропоцентрична оптика зобов'язує суб'єктів механізму реагувати на ці виклики шляхом розробки гнучких, персонально орієнтованих протоколів виявлення та допомоги [6].

Міжвідомча взаємодія та правозахисний потенціал НМВ. Пріоритетними кроками для підвищення ефективності національного механізму є: посилення взаємодії органів виконавчої влади, міжнародних організацій і громадських об'єднань; підвищення рівня фахової компетентності працівників державних органів; запровадження дієвих механізмів скерування постраждалих органами Національної поліції до відповідних структур; забезпечення належного захисту з урахуванням потреб окремих груп постраждалих осіб [9]. На міжнародному рівні Україна взаємодіє з Europol у рамках аналітичних проєктів «Phoenix» та «Twins», а також долучилась до спільних оперативних груп щодо протидії злочинним мережам, причетним до торгівлі українськими жінками та використання українців у вторинному переміщенні мігрантів [5].

Напрями вдосконалення НМВ крізь призму антропоцентричного підходу. Нова Концепція програми до 2030 року адаптована до викликів повномасштабного вторгнення та умов післявоєнного відновлення й спрямована на посилення захисту постраждалих та вдосконалення державної політики у цій сфері [4]. З позицій антропоцентричного підходу необхідно: по-перше, нормативно закріпити принцип людиноцентричності як наскрізний у всіх актах, що регулюють взаємодію суб'єктів; по-друге, впровадити індивідуальне кейс-менеджерство як стандарт роботи з постраждалими [6]; по-третє, забезпечити психологічну та реінтеграційну складові реабілітації не менш пріоритетними, ніж кримінально-процесуальні заходи [10]; по-четверте, усунути інституційні бар'єри між суб'єктами, що перешкоджають оперативному реагуванню на потреби конкретної людини [11].

Таким чином, національний механізм взаємодії суб'єктів протидії торгівлі людьми в Україні має достатнє нормативне підґрунтя, проте потребує якісного переосмислення в контексті антропоцентричної парадигми. Антропоцентричний підхід – на відміну від інституціоцентричного – передбачає переорієнтацію всіх суб'єктів від виконання відомчих функцій до задоволення реальних, індивідуально визначених потреб постраждалої людини. Воєнні умови, що різко збільшили чисельність та різноманітність груп ризику, лише посилюють актуальність такої трансформації [7]. Стратегічним орієнтиром має слугувати закладений у Концепції на 2030 рік принцип, згідно з яким безпека та гідність людини є центром усієї системи державної протидії торгівлі людьми [4].

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2026 р. № 184-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2026-р

2. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI : станом на 31 берез. 2023 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 19–20. Ст. 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17

3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2012 р. № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п

4. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. Уряд схвалив Концепцію соцпрограми з протидії торгівлі людьми до 2030 року. *Офіційний сайт Мінсоцполітики.* 2026. URL: https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/protydiya-torhivli-lyudmy

5. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 23 трав. 2012 р. № 417. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 черв. 2023 р. № 496-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-р

7. Андрієнкова В. Торгівля людьми набирає обертів в умовах воєнного стану. *Федерація профспілок України.* 2022. URL: https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/pravovij-zakhist/22867-torgivlya-lyudmi-nabirae-obertiv-v-umovakh-voennogo-stanu-2.html

8. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2022 рік / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Київ, 2023. URL: https://ombudsman.gov.ua/report-2022/rivni-prava

9. Про реалізацію національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : матеріали круглого столу / Координаційний центр з надання правової допомоги. URL: https://legalaid.gov.ua/novyny/pro-realizatsiyu-natsionalnogo-mehanizmu-vzayemodiyi-sub-yektiv-yaki-zdijsnyuyut-zahody-u-sferi-protydiyi-torgivli-lyudmy-govoryly-pid-chas-zasidannya-kruglogo-stolu/

10. Андрусишин Р. М., Сидорук І. І., Когут Я. М. Протидія та соціальна профілактика торгівлі людьми в Україні : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2023. 176 с.

11. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

Хитра А. Я.,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Шевців М. Б.,
заступник декана факультету № 1
з освітньої та науково-дослідної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми (ст. 149 КК України) є злочином, що за своєю природою спрямований проти особистої свободи, волі та гідності людини. Антропоцентричний підхід у кримінальному провадженні про такі злочини означає не просто дотримання процесуальних прав потерпілого як формальної вимоги закону, а принципову переорієнтацію всього провадження на реальний захист людини – з моменту виявлення ознак злочину до набрання вироком законної сили. Саме потерпілий є центральним суб'єктом, навколо захисту інтересів якого має вибудовуватись взаємодія усіх органів та осіб, причетних до провадження. Актуальність цього підходу суттєво посилюється воєнним контекстом: протягом 2022–2025 років в Україні фіксується стійке зростання кількості постраждалих від торгівлі людьми, а у 2024 році статус постраждалої особи надано 182 особам, при цьому набувають поширення змішані форми експлуатації та кіберзлочинні методи вербування [1].

Відповідно до ст. 149 КК України, злочин охоплює вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини з метою експлуатації із використанням примусу, обману, шантажу, уразливого стану потерпілого або підкупу третьої особи [2]. Особливість процесуального становища потерпілого у таких справах полягає у його подвійній вразливості: він є жертвою тривалого злочинного впливу і водночас – ключовим носієм доказової інформації. КПК України гарантує потерпілому широкий обсяг прав – бути поінформованим, брати участь у слідчих діях, мати представника, заявляти клопотання, оскаржувати рішення [3]. Проте реалізація цих прав у справах про торгівлю людьми наштовхується на системні перешкоди: психологічна травматизація, залежність від злочинців, відсутність документів, мовний бар'єр у постраждалих-іноземців, побоювання розголошення. Антропоцентричний підхід вимагає від слідчого не пасивного очікування ініціативи потерпілого, а активного сприяння реалізації його прав на кожному етапі провадження.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», надання допомоги постраждалій особі не залежить від факту її звернення до правоохоронних органів та участі у кримінальному провадженні [4]. Це принципове положення розкриває сутність антропоцентризму: захист людини передує та не обумовлюється її процесуальним статусом. Водночас саме слідчий, який першим контактує з потерпілим, відіграє вирішальну роль в ідентифікації особи як постраждалої від торгівлі людьми та ініціюванні встановлення їй відповідного статусу. Із встановленням статусу пов'язані конкретні правові наслідки: складання індивідуального плану реабілітації, надання психологічної, медичної, юридичної та соціальної допомоги [5]. Затримка або ігнорування цього обов'язку з боку слідчого порушує принцип людиноцентричності провадження.

Допит потерпілого у справах про торгівлю людьми є одночасно найважливішою слідчою дією і найбільшим ризиком для психологічного стану постраждалої особи. Практика Верховного Суду підкреслює, що показання потерпілого, отримані під час досудового розслідування в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази лише з дотриманням спеціальних гарантій [6]. Антропоцентричний підхід передбачає: обов'язкову участь психолога при допиті вразливих категорій постраждалих; мінімізацію кількості повторних допитів; застосування відеофіксації з метою уникнення необхідності повторного відтворення травматичного досвіду; забезпечення конфіденційності персональних даних потерпілого. Статті 354 та 352 КПК України містять спеціальні правила допиту, які мають застосовуватись з урахуванням психоемоційного стану постраждалої особи [3].

Постраждалі від торгівлі людьми перебувають під реальною загрозою з боку злочинців упродовж усього провадження. Забезпечення фізичної та психологічної безпеки потерпілого є не лише його суб'єктивним правом, а й об'єктивною умовою отримання повних і достовірних показань. КПК України передбачає можливість проведення допиту з використанням технічних засобів із іншого приміщення, зміни зовнішності та голосу допитуваного, закритого судового засідання [3]. Взаємодія слідчого з підрозділами захисту осіб, органами соціальних служб та закладами допомоги постраждалим є обов'язковим елементом антропоцентрично орієнтованого розслідування. Порядок взаємодії таких суб'єктів закріплено постановою Кабінету Міністрів України № 783 [5].

Антропоцентричний підхід передбачає, що розслідування у справах про торгівлю людьми не вичерпується встановленням вини підозрюваного. Важливим самостійним напрямом є доказування майнової та моральної шкоди, завданої потерпілому, та забезпечення цивільного позову [4]. Слідчий зобов'язаний роз'яснити потерпілому право на відшкодування, вжити заходів для встановлення та арешту майна підозрюваного, залучити до провадження відповідних спеціалістів. Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», постраждала особа має право на одноразову матеріальну допомогу від держави [4], що не скасовує, однак, обов'язку слідчого забезпечити умови для відшкодування шкоди безпосередньо за рахунок злочинця.

Таким чином, процесуальне забезпечення інтересів потерпілого при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми є не факультативним, а визначальним змістом антропоцентричного підходу. Слідчий у таких справах виконує подвійну функцію: він є суб'єктом доказування і водночас – першою процесуальною ланкою захисту людської гідності постраждалої особи. Реалізація цього підходу потребує як належного нормативного забезпечення, так і відповідної фахової та психологічної підготовки слідчих, що має знайти відображення у стратегічних документах у сфері протидії торгівлі людьми на період до 2030 року [1].

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2026 р. № 184-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2026-р

2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III : станом на 11 серп. 2023 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI : станом на 9 жовт. 2024 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

4. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI : станом на 31 берез. 2023 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 19–20. Ст. 173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17

5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серп. 2012 р. № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п

6. Верховний Суд. Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії: практика Верховного Суду : аналіт. огляд. Київ, 2023. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Slidchi_dii.pdf

Церковник С. І.,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності,
кандидат юридичних наук, старший дослідник
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Когут В. М.,
старший науковий співробітник
відділу організації наукової діяльності,
кандидат технічних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ OSINT У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах цифровізації суспільства та активного використання інформаційно-комунікаційних технологій значно зростає роль відкритих джерел інформації (OSINT – Open Source Intelligence) у діяльності правоохоронних органів. Протидія торгівлі людьми як одній із найбільш латентних форм транснаціональної злочинності потребує нових підходів до виявлення, документування та попередження злочинів. OSINT виступає ефективним інструментом отримання та аналізу інформації з відкритих джерел, зокрема соціальних мереж, онлайн-платформ та публічних реєстрів.

OSINT (open source intelligence – розвідка відкритих баз даних) в цілому можна визначити як розвідку інформації, отриманої із загальнодоступних джерел, яка не потребує таємних методів збору. Необхідно зробити уточнення, що термін «OSINT» є відносно уніфікованим у міжнародній спільноті, який розуміється всіма однаково. У зв'язку з цим, а також через неможливість провести якісний дослівний переклад українською, необхідно більш детально розібрати дві ключові складові OSINT «розвідка» (intelligence) та «відкриті бази даних» чи «відкриті джерела» (open source) [1]**.**

Правове регулювання протидії торгівлі людьми в Україні базується на положеннях Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про протидію торгівлі людьми», а також міжнародних договорів, зокрема Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Застосування технологій OSINT у протидії торгівлі людьми є одним із найважливіших напрямів цифрової аналітики, що значно підвищує ефективність розслідувань, допомагаючи виявляти приховані зв'язки між учасниками кримінальних схем, ідентифікувати постраждалих та прогнозувати поведінку зловмисників [2]**.**

Водночас поняття OSINT на законодавчому рівні в Україні не закріплено, що створює правову невизначеність щодо порядку його застосування суб'єктами протидії злочинності. Використання відкритих джерел інформації здійснюється в межах загальних повноважень правоохоронних органів, зокрема Національна поліція України, Служба безпеки України та Державна прикордонна служба України. В Україні поки що немає закону, який би регламентував роботу із системами штучного інтелекту. Натомість у Європейському Союзі Закон «Про штучний інтелект» вже прийнято, і він почне діяти з 2027 р**.** [3, с. 44].

OSINT дозволяє, виявляти ознаки вербування осіб у соціальних мережах; встановлювати канали незаконного переміщення осіб; ідентифікувати осіб, які можуть бути причетними до торгівлі людьми; здійснювати моніторинг онлайн-оголошень про «роботу за кордоном» із ознаками експлуатації.

Використання OSINT породжує низку правових проблем, серед яких, відсутність чіткого нормативного визначення OSINT; ризики порушення права на приватність та захист персональних даних; питання допустимості OSINT-даних як доказів у кримінальному провадженні; відсутність уніфікованих методик збору та верифікації відкритої інформації.

Особливого значення набуває необхідність дотримання балансу між ефективністю правоохоронної діяльності та забезпеченням прав людини, що відповідає європейським стандартам захисту персональних даних.

OSINT є перспективним інструментом у системі протидії торгівлі людьми, однак його використання потребує належного правового врегулювання. Доцільним є: нормативне закріплення поняття OSINT у законодавстві України; розроблення методичних рекомендацій щодо його

використання; визначення процесуального статусу OSINT-даних у кримінальному провадженні; посилення гарантій захисту прав людини при роботі з відкритими джерелами інформації. Таким чином, удосконалення правових засад використання OSINT сприятиме підвищенню ефективності діяльності суб'єктів протидії торгівлі людьми та незаконній міграції.

Список використаних джерел

1. Торбас О. О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень: підручник / О. О. Торбас. Одеса : Юридика, 2024. 180 с.

2. Божук, К. О., Деревягін, О. О. Використання національних технологій OSINT у протидії торгівлі людьми. *Безпека у кіберсфері :* зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. Конф. (м. Кам'янець-Подільський, 28 трав. 2025 р.). Кам'янець-Подільський : ХНУВС, 2025. С. 130–132.

3. Використання кримінальної розвідки, OSINT, SOCINT та інших механізмів для збору доказів торгівлі людьми і організації нелегальної міграції : наук.-метод. рек. / [розроб. О. В. Манжай] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2025. 109 с.

Чернєвська О. О.,
здобувачка вищої освіти
факультету правоохоронної діяльності
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)
Царенко С. І.,
доцент кафедри теорії права та кримінально-процесуальної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького)

РОЛЬ ІНТЕРПОЛУ ТА ЄВРОПОЛУ У ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА СПІВПРАЦЯ З УКРАЇНОЮ

Торгівля людьми є однією з найбільш небезпечних форм транснаціональної організованої злочинності, яка становить серйозну загрозу для прав і свобод людини, громадської безпеки та міжнародної стабільності. В умовах глобалізації, розвитку цифрових технологій та активізації міграційних процесів масштаби цього явища суттєво зростають. Згідно з даними United Nations Office on Drugs and Crime, торгівля людьми охоплює всі регіони світу і характеризується високим рівнем латентності [1]. Особливо вразливими є жінки, діти, біженці та внутрішньо переміщені особи. Транснаціональний характер цього злочину обумовлює необхідність координації дій держав на міжнародному рівні. У цьому контексті ключову роль відіграють такі організації, як Інтерпол та Європол, які забезпечують ефективну взаємодію правоохоронних органів різних країн.

Відповідно до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року[2], торгівля людьми включає вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб з метою їх експлуатації. До основних форм торгівлі людьми належать:

- сексуальна експлуатація;
- трудова експлуатація;
- примусове жебрацтво;
- втягнення у злочинну діяльність;
- вилучення органів.

Злочинні групи активно використовують сучасні технології, соціальні мережі та інтернет для вербування жертв, що значно ускладнює їх викриття. Інтерпол є найбільшою міжнародною організацією кримінальної поліції, яка об'єднує понад 190 держав [3]. Основною метою діяльності організації є забезпечення широкої взаємодії між національними правоохоронними органами. У сфері торгівлі людьми Інтерпол:

- координує міжнародні операції проти злочинних мереж;
- сприяє ідентифікації жертв;
- допомагає у розшуку осіб, причетних до злочину;
- аналізує тенденції транснаціональної злочинності.

Важливо, що Інтерпол не має власних повноважень щодо арештів – усі дії здійснюються через національні органи. В свою чергу, Європол є правоохоронним органом Європейського Союзу, яке спеціалізується на боротьбі з організованою злочинністю [4].

Європол відіграє ключову роль у виявленні та ліквідації злочинних мереж, що діють у межах ЄС. Ефективна боротьба з торгівлею людьми неможлива без міжнародної координації. Основними механізмами, які використовує Європол є:

- спільні слідчі групи (JIT);
- обмін оперативною інформацією;
- міжнародні бази даних;
- координаційні центри;
- спільні операції.

Взаємодія між Інтерпол та Європол дозволяє поєднувати глобальні та регіональні підходи до боротьби зі злочинністю. Практика свідчить про високу ефективність міжнародних операцій за участю Інтерполу та Європолу. Наприклад:

- масштабні операції з ліквідації мереж сексуальної експлуатації;
- викриття каналів незаконної міграції;
- звільнення сотень жертв торгівлі людьми;
- затримання організаторів злочинних угруповань.

Україна активно співпрацює з Інтерполом та Європолом, що є важливим напрямом міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки. Така взаємодія має особливе значення в умовах глобалізації, коли багато видів злочинів виходять за межі однієї держави та набувають транснаціонального характеру. Йдеться насамперед про торгівлю людьми, незаконне переправлення мігрантів, контрабанду зброї й наркотичних засобів, кіберзлочини, фінансові махінації, відмивання доходів, тероризм та розшук осіб, які переховуються від правосуддя.

Важливим інструментом є використання повідомлень Інтерполу, зокрема «червоних карток», які застосовуються для встановлення місцезнаходження та затримання осіб з метою подальшої екстрадиції [5]. Завдяки цьому Україна може ініціювати розшук осіб, які втекли за кордон після вчинення злочинів, а також виконувати міжнародні запити інших держав.

Співпраця з Європолом має не менш важливе значення, особливо з огляду на європейський курс України. Європол координує діяльність правоохоронних органів держав Європейського Союзу та партнерських країн у боротьбі з організованою злочинністю. Україна уклала Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, що дало можливість здійснювати обмін аналітичними матеріалами, оперативною інформацією та брати участь у спільних міжнародних розслідуваннях [6].

Завдяки взаємодії з Європолом українські правоохоронці долучаються до міжнародних операцій, спрямованих на викриття злочинних угруповань, які займаються торгівлею людьми, виготовленням фальшивих документів, незаконним переміщенням наркотиків та кіберзлочинами. Особливу увагу приділяють протидії злочинам, пов’язаним із використанням цифрових технологій, шахрайством у мережі Інтернет та атаками на інформаційні системи.

Крім того, співпраця з Інтерполом та Європолом сприяє професійному розвитку українських правоохоронців. Представники України беруть участь у міжнародних тренінгах, семінарах, програмах підвищення кваліфікації, переймають сучасний досвід розслідування складних злочинів та впроваджують європейські стандарти роботи.

У сучасних умовах така співпраця має ще більше значення, оскільки дозволяє Україні ефективніше реагувати на нові виклики безпеці, посилювати захист державних інтересів, прав і свобод громадян, а також зміцнювати довіру міжнародних партнерів до української правоохоронної системи.

Отже, Інтерпол та Європол відіграють ключову роль у протидії транснаціональній торгівлі людьми. Їх діяльність забезпечує ефективну координацію міжнародних зусиль, сприяє викриттю

злочинних мереж та захисту жертв. Подальший розвиток міжнародного співробітництва є необхідною умовою ефективної боротьби з цим явищем.

Список використаних джерел

1. Human Trafficking: What we do / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-we-do.html (дата звернення: 06.05.2026).

2. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Міжнародний документ від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_791 (дата звернення: 06.05.2026).

3. What is INTERPOL / Interpol : official website. URL: https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL (дата звернення: 06.05.2026). .

4. Europol : official website. URL: https://www.europol.europa.eu/about-europol (дата звернення: 06.05.2026). .

5. Види «карток» Інтерполу : Інтерпол у цифрах та фактах. Випуск 6 / VB PARTNERS. URL: https://vbpartners.ua/publikacziyi/vidi-kartok-interpolu (дата звернення: 06.05.2026). .

6. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : Закон України від 12.07.2017 № 2129-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 37. Ст. 391. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2129-19 (дата звернення: 06.05.2026).

Шевченко А. Д,
курсант 203 н. в.
ННІ ПФПКП імені Е. О. Дідоренка
(Донецький державний університет внутрішніх справ)
Кабіцька О. В.,
старший викладач кафедри
спеціальної фізичної та домедичної підготовки
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ВІД МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Торгівля людьми залишається одним із найбільш латентних та небезпечних транснаціональних злочинів, що посягає на фундаментальні права та свободи людини. У глобальному контексті Україна тривалий час розглядалася як країна походження, транзиту, а останнім часом і призначення постраждалих. Державна міграційна служба України (ДМС) посідає ключове місце в національному механізмі взаємодії, забезпечуючи контроль за міграційними процесами та ідентифікацію потенційних жертв серед іноземців та осіб без громадянства [1].

Діяльність ДМС базується на засадах Палермського протоколу та Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Основним внутрішнім актом є Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який визначає повноваження ДМС у сфері запобігання нелегальній міграції та нагляду за дотриманням правил перебування іноземців [2]. Роль служби полягає не лише у фіксації порушень, а й у впровадженні міжнародних стандартів захисту прав людини, що є критичним для забезпечення національної стійкості в умовах глобальних криз.

Одним із найскладніших аспектів є виявлення жертв торгівлі людьми під час процедур видворення або притягнення до адміністративної відповідальності. Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України, посадові особи ДМС зобов'язані проводити опитування осіб з метою виявлення ознак експлуатації [3]. У разі виявлення таких ознак, міграційна служба ініціює процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та координує свої дії з правоохоронними органами та соціальними службами. Це створює надійний бар'єр проти повторної віктимізації.

Повномасштабна агресія РФ спричинила масовий виїзд громадян України за кордон, що різко підвищило ризики їх потрапляння в тенета торгівців людьми. ДМС у цей період зосередилася на забезпеченні громадян дійсними документами та цифровізації послуг, що зменшує вразливість українців за кордоном. Сучасні дослідження підкреслюють, що інтеграція баз даних ДМС з міжнародними системами (такими як Інтерпол) є необхідною умовою для розриву логістичних ланцюгів злочинних угруповань [4]. Співпраця з FRONTEX та IOM дозволяє впроваджувати кращі європейські практики міграційного менеджменту [5].

Державна міграційна служба України трансформувалася з чисто контролюючого органу в важливу ланку правозахисної системи. Її роль у глобальній системі протидії торгівлі людьми полягає у поєднанні жорсткого міграційного контролю з гуманітарним підходом до потерпілих. Зміцнення національної стійкості через цифровізацію та навчання персоналу є пріоритетним напрямком розвитку служби, що дозволяє Україні відповідати високим міжнародним стандартам безпеки.

Список використаних джерел

1. Про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-п

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17

3. Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова КМУ від 22.08.2012 № 783. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п

4. Коваленко В. В. Міграційна політика України в контексті протидії торгівлі людьми: нові виклики та рішення. *Юридичний вісник,* 2021. № 2. С. 45–52. URL: http://yurvisnyk.onua.edu.ua/v2_2021/6.pdf

5. Торгівля людьми в контексті війни в Україні : Звіт Міжнародної організації з міграції (IOM) за 2023 рік. URL: https://ukraine.iom.int/uk/resources

Шехавцов Р. М.,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ПОРУШЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Негласні слідчі (розшукові) дії суттєво змінили кримінальну процесуальну діяльність з досудового розслідування злочинів, відкриваючи для суспільства увесь арсенал гласних та негласних засобів збирання доказів по кримінальним провадженням та замикаючи на слідчому їхнє визначення й застосування. Такі зміни стали наслідком сприйняття українським законодавцем багаторічної практики Європейського суду з прав людини та досвіду діяльності органів досудового розслідування цілого ряду європейських країн, який був систематизований та викладений у Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про «особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів» N Rec (2005) 10 від 20 квітня 2005 р. Додаток до вказаних рекомендацій містить ряд положень, що мають визначальне значення для розуміння ключових складових формування у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві нормативно-правової регламентації проведення негласних слідчих (розшукових) дій як особливих методів розслідування (методів, що застосовуються компетентними органами в галузі кримінальних розслідувань з метою розкриття та розслідування тяжких злочинів і встановлення підозрюваних та спрямовані на збір інформації таким чином, щоб не визвати підозр у об'єкта розслідування – див. Розділ I «Визначення та сфера застосування»).

Так, підрозділ «а» Розділу II Додатка містить загальні принципи використання особливих методів розслідування на державному рівні, якими є обов'язок держав у відповідності до вимог Європейської конвенції з прав людини: 1) вказати у державному законодавстві обставини та умови,

за яких компетентні органи правомочні застосувати особливі методи розслідування; 2) прийняти належні законодавчі заходи, щоб дозволити, відповідно до пункту 1, використання особливих методів розслідування, аби зробити їх доступними для використання компетентними органами у тій мірі, в якій це необхідно в демократичному суспільстві для ефективного кримінального розслідування та переслідування; 3) прийняти належні законодавчі заходи, щоб забезпечити належний контроль за застосуванням спеціальних методів розслідування судовими органами та іншими незалежними органами шляхом попередньої видачі дозволу на їх використання, контролю під час розслідування або подальшого перегляду. Основними умовами використання особливих методів розслідування, визначеними у пунктах 4-7 підрозділу «b» Розділу II Додатка, є: 1) використання особливих методів розслідування повинно мати місце тільки якщо є підстави вважати, що тяжкий злочин вчинено, підготовлено або готується однією чи декількома конкретними особами або ще не встановленою особою чи групою осіб; 2) забезпечення помірності між наслідками використання особливих методів розслідування з поставленою метою (в цьому відношенні при прийнятті рішення щодо їх використання необхідно оцінити серйозність правопорушення та врахувати, що особливі методи розслідування мають характер втручання); 3) забезпечення меншого застосування компетентними органами методів розслідування, пов'язаних із втручанням, ніж інших особливих методів, якщо останні дозволяють розкрити, попередити або переслідувати злочин у судовому порядку; 4) прийняття належних законодавчих заходів, що дозволяють представляти докази, отримані в результаті використання особливих методів розслідування, в суді (процесуальні норми, що регулюють надання та допустимість таких доказів, повинні гарантувати право обвинуваченого на справедливий судовий розгляд).

У контексті зазначених Рекомендацій розвивається й практика ЄСПЛ щодо застосування так званих особливих методів розслідування. По суті ці рекомендації були вироблені з урахуванням встановлених ЄСПЛ невідповідностей положенням ст. 6, 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод законодавства окремих держав Західної Європи та практики його застосування.

З прив'язкою до різновидів НС(Р)Д, які передбачені у параграфах 2 та 3 глави 21 КПК, до числа рішень ЄСПЛ щодо негласних актів розслідування відносяться рішення з питань:

−аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК) – «P G та J H проти Об'єднаного Королівства» від 25.09. 2001 р., «Перрі проти Об'єднаного Королівства» від 17.07.2003 р., «Ван Вондел проти Нідерландів» від 25.10.2007 р., «Раманаускас проти Литви» від 5.02.2008 р., «Мілінієне проти Литви» від 5.02.2008 р., «Биков проти Росії» від 10.03.2009 р., «Леас проти Естонії» від 06.03.2012 р. «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р., «Зубков та інші проти Росії» від 07 листопада 2017 р.;

−накладення арешту на кореспонденцію її огляду та виїмки (ст. 261, 262 КПК) – «Класс та інші проти Німеччини» від 06.09.1978 р., «Люді проти Швейцарії» від 15.06.1992 р., «Копп проти Швейцарії» від 25.03.1998 р., «Вебер і Саравія проти Німеччини» від 29.06.2006 р.;

−зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК) у формі контролю телефонних розмов – «Ліберті та інші проти Сполученого Королівства» від 01.07.2008 р., «Раманаускас проти Литви» від 5.02.2008 р., «Мілінієне проти Литви» від 5.02.2008 р. «Кеннеді проти Сполученого Королівства» від 18.05.2010 р., «Роман Захаров проти Росії» від 04.12.2015 р., «Дудченко проти Росії» від 07.11.2017 р., «Бен Файза проти Франції» від 08.02.2018 р.;

−зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК) у формі контролю передавання даних – «Великий брат стежить проти Великобританії» від 13.09.2018 р.;

−установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК) – «Бен Файза проти Франції» від 08.02.2018 р.;

−спостереження за особою (ст. 269 КПК) – «Раманаускас проти Литви» від 5.02.2008 р., «Мілінієне проти Литви» від 5.02.2008 р., «Леас проти Естонії» від 06.03.2012 р., «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р.;

−спостреження за річчю (ст. 269 КПК) – «Бен Файза проти Франції» від 08.02.2018 р.;

−контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) – «Люді проти Швейцарії» від 15.06.1992 р. , «Тейшейра де Кастро проти Португалії» від 9.06.1998 р., «Калабро проти Італії» від 21.03.2002 р., «Веселов та інші проти Росії» від 02.10.2002 р., «Секейра проти Португалії» від 06.05.2003 р., «Раманаускас проти Литви» від 05.02.2008 р., «Биков проти Росії» від 10.03.2009 р., «Носко і

Нефедов проти Росії» від 30.10.2014 р., «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р., «Раманаускас проти Литви 2» від 20.02.2018 р.;

−використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК) – «Люді проти Швейцарії» від 15.06.1992 р., «Тейшейра де Кастро проти Португалії» від 9.06.1998 р., «Калабро проти Італії» від 21.03.2002 р., «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р.;

−ознайомлення з матеріалами застосування спеціальних методів розслідування – «Едвардс проти Сполученого Королівства» від 27.10.2004, «Леас проти Естонії» від 06.03.2012 р., «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р., «Якуба протии України» від 19.02.2019 р.

Аналіз цих та багатьох інших рішень ЄСПЛ з питань застосування негласних актів розслідування в контексті практики здійснення кримінального провадження за КПК 2012 року свідчить про те, що питання невизначеності в законодавстві підстав, процедур прийняття процесуальних рішень щодо здійснення негласних актів розслідування, відсутності незалежного контролю, а саме судового контролю за дотриманням права підозрюваного, інших осіб під час їх проведення, відсутності порядку залучення у сферу доказування результатів таких актів розслідування зняті завдяки нормативним приписам КПК 2012 року.

Але зберігається імовірність і по факту вони й допускаються таких порушень, на які вже звертав увагу ЄСПЛ:

− не достатнє обґрунтування щодо особливих обставин справи а також, зокрема, чому слідство не могло бути проведене за допомогою інших менш суворих (інтрузивних) засобів (п. 113 рішення «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р.);

− не надання в повному обсязі для ознайомлення стороні захисту матеріалів проведення негласних слідчих (розшукових) дій, наприклад, до змісту всіх аудіо записів контролю телефонних розмов в рамках зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, а не тільки до тих, що були внесені у стенограму протоколу цієї негласної слідчої (розшукової) дії (п. 33-39 рішення «Едвардс проти Сполученого Королівства» від 27.10.2004, п. 77 рішення «Леас проти Естонії» від 06.03.2012 р., п.п. 33-35 «Корелліс проти Кіпру», п. 161 рішення «Матанович проти Хорватії» від 4.04.2017 р., п. 45 рішення «Якуба проти України» від 19.02.2019 р.);

− здійснення провокації під час проведення контролю за вчиненням злочину (п.п. 53–72 рішення «Раманаускас проти Литви» від 5.02.2008 р., п.п. 53-55, 62,63 рішення «Носко и Нефедов проти Росії» від 30.10.2014, п.п. 61-65 рішення «Таранекс проти Латвії» від 02.12.2015 р.);

− одержання відомостей від Інтернет-провайдерів про Інтернет з'єднання по IP-адресах не на підставі ухвали слідчого судді, а шляхом несанкціонованого відбирання цих відомостей під час здійснення ініціативного оперативного пошуку («Великий брат стежить проти Великобританії» від 13.09.2018 р.).

Шишкарьова О. Г.,
старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності НПУ
(Донецький державний університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ

Трансформація злочинних мереж у цифрову площину та зростання міграційних потоків вимагають від правоохоронних органів України перегляду тактичних підходів. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з торгівлею людьми та незаконною міграцією на сучасному етапі базується не лише на обміні інформацією, а й на глибокій інтеграції національних стратегічних комунікацій у глобальну безпекову систему. Зарубіжна практика демонструє, що найефективніші результати досягаються через поєднання превентивних заходів, адміністративного контролю та високого рівня технічної оснащеності підрозділів поліції.

Одним із провідних підходів у країнах ЄС є модель «раннього попередження» (Early Warning System), яка використовується для ідентифікації ризиків нелегальної міграції ще на етапі планування маршрутів транснаціональними злочинними угрупованнями. Зокрема, досвід Німеччини та Австрії свідчить про доцільність створення міжвідомчих аналітичних центрів, де фахівці поліції спільно з прикордонниками та соціальними службами аналізують великі масиви даних (Big Data).

Важливим елементом зарубіжної практики є реалізація спільних оперативних заходів під егідою Інтерполу, таких як операція «Liberterra» [1]. Ці заходи спрямовані на виявлення мереж, що займаються незаконним переправленням мігрантів, та ідентифікацію жертв експлуатації. Стратегічні комунікації в межах таких операцій дозволяють координувати дії правоохоронців у різних часових поясах, забезпечуючи єдиний стандарт збору доказів, що відповідає положенням Конвенції про кіберзлочинність.

Сучасна зарубіжна практика все частіше звертається до інструментів блокчейн для ідентифікації осіб без документів та біометричних систем розпізнавання облич на транспортних вузлах. Проте впровадження таких інновацій у вітчизняну поліцейську діяльність потребує не лише фінансових витрат, а й високого рівня психологічної готовності особового складу.

Згідно з дослідженнями І. В. Ламаш та М. О. Бондарь, специфіка готовності поліцейських до інновацій визначається їхньою здатністю діяти в умовах непередбачуваності та володінням високим рівнем довіри до власних професійних компетенцій [2, с. 177]. Це вказує на те, що розвиток «soft skills» та стратегічне мислення є обов'язковими складовими підготовки сучасного офіцера, який залучений до міжнародного співробітництва у сфері протидії трафікінгу.

Ефективність запобігання незаконній міграції безпосередньо залежить від прозорості адміністративних процедур. Зарубіжна практика (зокрема досвід Польщі та Естонії) акцентує увагу на цифровізації міграційних сервісів, що мінімізує корупційні ризики. Стратегічна комунікація МВС у цьому контексті має бути спрямована на роз'яснення іноземцям та особам без громадянства їхніх прав та обов'язків, що значно знижує ймовірність їх потрапляння у тенета торговців людьми. Як зазначалося під час спеціалізованих форумів МВС, комунікаційні навички правоохоронців у воєнний час стають критично важливим інструментом захисту вразливих груп населення.

Додатково, впровадження «скандинавської моделі» публічної безпеки дозволяє поліції ефективніше взаємодіяти з діаспорами та неурядовими організаціями, що є ключовим фактором виявлення прихованих форм трудової експлуатації. Комунікація, побудована на довірі, а не на залякуванні, дозволяє отримувати оперативну інформацію безпосередньо від громад [4].

Підсумовуючи міжнародні підходи, можна стверджувати, що успішна протидія торгівлі людьми та незаконній міграції можлива лише за умови поєднання трьох чинників: активної участі Національної поліції України у глобальних операціях під егідою Європолу та Інтерполу; широкого застосування OSINT-технологій для виявлення цифрових слідів злочинців та постійного підвищення інноваційної та комунікативної культури поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Список використаних джерел

1. Стратегічний розвиток: ключові досягнення міграційної поліції у сфері безпеки за минулий рік. *Національна поліція України* : офіційний вебсайт. 2026. URL: https://npu.gov.ua/news/stratehichnyi-rozvytok-kliuchovi-dosiahnennia-mihratsiinoi-politsii-u-sferi-bezpeky-za-mynulyi-rik

2. Ламаш І. В., Бондарь М. О. Специфіка готовності до інноваційної діяльності працівників поліції. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 176–178.

Шишко В. В.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах незаконна міграція є однією з найбільш актуальних проблем міжнародного та національного рівня, оскільки безпосередньо впливає на стан державної безпеки, економічну стабільність і дотримання прав людини. Посилення міграційних процесів, збройні конфлікти, соціально-економічна нестабільність та глобалізаційні процеси сприяють збільшенню масштабів нелегального переміщення осіб через державні кордони. Для України проблема незаконної міграції набула особливої актуальності в умовах воєнного стану та активізації євроінтеграційних процесів, що потребує вдосконалення державної політики та правового регулювання у цій сфері.

Європейський Союз сформував комплексну систему протидії незаконній міграції, яка охоплює правові, організаційні та інформаційні механізми співпраці держав. Значна увага приділяється посиленню прикордонного контролю, міжнародній координації, діяльності спеціалізованих агенцій та забезпеченню балансу між захистом державних інтересів і прав людини. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження європейського досвіду та визначення можливостей його адаптації до української правової системи з урахуванням сучасних викликів і потреб держави.

Міграційна політика Європейського Союзу спрямована на забезпечення ефективного контролю за міграційними процесами, зміцнення безпеки зовнішніх кордонів та протидію незаконній міграції. Одним із ключових напрямів є посилення прикордонного контролю шляхом координації дій держав-членів ЄС та діяльності спеціалізованих структур, зокрема агенції Frontex. Важливу роль відіграє використання сучасних інформаційних систем, обмін даними між правоохоронними органами та впровадження спільних механізмів моніторингу міграційних потоків. Такі заходи сприяють своєчасному виявленню порушень міграційного законодавства та запобіганню діяльності транснаціональних злочинних груп.

Не менш важливим напрямом міграційної політики ЄС є забезпечення балансу між захистом державних інтересів і дотриманням прав людини. Законодавство Європейського Союзу передбачає процедури надання притулку, механізми реадмісії та гарантії прав мігрантів і біженців відповідно до міжнародних стандартів. Значна увага приділяється міжнародному співробітництву між державами, гармонізації національного законодавства та розробленню спільних підходів до подолання міграційних криз. Досвід ЄС демонструє необхідність комплексного підходу до регулювання міграційних процесів, який поєднує правові, організаційні та гуманітарні механізми.

Правові механізми протидії незаконній міграції в країнах Європейського Союзу формуються на основі комплексного підходу, який поєднує норми міжнародного права, акти ЄС та національне законодавство держав-членів. Одним із ключових інструментів є діяльність Frontex, що забезпечує координацію охорони зовнішніх кордонів ЄС, організацію спільних операцій з контролю міграційних потоків та підтримку процедур повернення осіб, які незаконно перебувають на території Союзу. Важливе значення мають Директива 2008/115/ЄС щодо спільних стандартів повернення громадян третіх країн та Директива 2009/52/ЄС, яка передбачає санкції щодо роботодавців, що використовують працю нелегальних мігрантів [1;2]. Європейська система також передбачає механізми реадмісії, співробітництво з третіми державами та використання сучасних інформаційних технологій для моніторингу й ідентифікації осіб.

Водночас правова політика ЄС у сфері протидії незаконній міграції ґрунтується на необхідності дотримання фундаментальних прав людини та міжнародних гуманітарних стандартів. Європейське законодавство закріплює право особи на оскарження рішень про повернення, гарантує дотримання принципу non-refoulement та встановлює вимоги щодо гуманного поводження з мігрантами під час процедур депортації. Значна увага приділяється також програмам добровільного повернення та реінтеграції мігрантів, які реалізуються за підтримки Frontex і спрямовані

на зменшення ризиків повторної нелегальної міграції. Таким чином, досвід Європейського Союзу свідчить про ефективність комплексного поєднання правових, організаційних та гуманітарних механізмів у сфері міграційної політики.

Проблеми функціонування української системи протидії незаконній міграції зумовлені сукупністю інституційних, нормативно-правових та організаційних чинників. Насамперед, спостерігається фрагментарність правового регулювання у сфері міграційної політики, що проявляється у наявності розрізнених норм у різних нормативно-правових актах та недостатній системності їх застосування. Це ускладнює ефективну координацію між суб'єктами державної влади, зокрема Державною міграційною службою, Державною прикордонною службою та правоохоронними органами. У науковій літературі наголошується, що подібна ситуація знижує результативність виявлення та припинення каналів незаконної міграції, а також ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності [3].

Другою суттєвою проблемою є недостатній рівень міжвідомчої взаємодії та обміну інформацією між органами, які залучені до протидії незаконній міграції. Відсутність єдиної інтегрованої інформаційної системи ускладнює оперативне виявлення міграційних правопорушень і зменшує ефективність превентивних заходів. Окремо слід відзначити проблеми практичного застосування норм кримінального та адміністративного законодавства щодо відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України, що часто пов'язано з доказовими труднощами та недостатньою кваліфікацією окремих правозастосовних органів [4].

Важливим фактором також виступають зовнішні виклики, пов'язані з воєнним станом, зростанням міграційних потоків та активізацією транснаціональних злочинних груп. Це потребує адаптації національного законодавства до європейських стандартів та посилення міжнародного співробітництва у сфері міграційного контролю. Крім того, актуальною є проблема недостатнього рівня матеріально-технічного забезпечення органів, що здійснюють контроль за міграційними процесами, а також потреба у впровадженні сучасних цифрових технологій і аналітичних систем для підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Перспективи адаптації європейського досвіду протидії незаконній міграції в Україні визначаються насамперед необхідністю гармонізації національного законодавства з правовими стандартами Європейського Союзу. Для України імплементація таких підходів означає удосконалення законодавчої бази у сфері міграційної політики, посилення інституційної спроможності органів державної влади та забезпечення більш ефективного міжвідомчого обміну інформацією.

Важливим напрямом адаптації є впровадження європейських стандартів управління кордонами та цифровізації міграційних процесів. Практика ЄС свідчить про ефективність використання інтегрованих інформаційних систем, які забезпечують оперативний обмін даними між державами та сприяють виявленню каналів незаконної міграції. Для України це передбачає розвиток сучасних аналітичних платформ, посилення технічного оснащення Державної прикордонної служби України та Державної міграційної служби України, а також розширення міжнародного співробітництва у сфері протидії транскордонній злочинності.

Окреме значення має адаптація європейського підходу, який поєднує безпековий компонент із дотриманням фундаментальних прав людини. ЄС забезпечує баланс між контролем міграційних потоків і гарантіями прав мігрантів, зокрема через процедури притулку, реадмісії та добровільного повернення. Для України впровадження такого підходу є важливим не лише з огляду на євроінтеграційні процеси, але й для підвищення ефективності національної міграційної політики, її гуманізації та наближення до міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини.

Отже, протидія незаконній міграції є складним і багатовимірним завданням державної політики, що потребує комплексного поєднання правових, організаційних та міжнародних механізмів. Ефективність у цій сфері значною мірою залежить від узгодженості національного законодавства, належної координації діяльності уповноважених органів, використання сучасних інформаційних технологій та врахування європейських стандартів, які поєднують посилений міграційний контроль із гарантіями прав людини. Для України подальший розвиток системи протидії незаконній міграції дозволить підвищити ефективність державної політики у цій сфері та забезпечити належний рівень національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Директива Європейського Парламенту і Ради № 2008/115/ЄС «Щодо загальних стандартів і процедур, що підлягають застосуванню в державах-членах для повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн» від 16 грудня 2008 року. URL: https://zakononline.ua/documents/show/303109___303174
2. Директива Європейського Парламенту і Ради № 2009/52/ЄС, що передбачає мінімальні стандарти щодо санкцій та заходів стосовно роботодавців громадян третіх країн за їх незаконного перебування від 18 червня 2009 року. URL: https://ips.ligazakon.net/document/EU090093
3. Соколовський, А. С. Адміністративно-правові засоби протидії нелегальній міграції в Україні. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства* : тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд. 2022 р.), С. 119–121. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20221208/article/view/sokolovskyi
4. Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2017. № 1 (15). С. 167–177. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d908b622-292e-4468-8c55-47f598509071/content

Шовгенюк С. Ю.,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
вивчення проблем протидії торгівлі людьми ННІПФПКП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Шовгенюк М. Ю.,
курсант 1 курсу ННІПФПКП
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З МІГРАЦІЇ (МОМ) У СФЕРІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ОСОБАМ

Міжнародна організація з міграції (далі – МОМ) заснована 5 грудня 1951 року на міжнародній конференції в Брюсселі як міжурядова організація [1]. З 2016 року МОМ є офіційним агентством системи ООН з питань міграції, що суттєво зміцнило її міжнародно-правовий статус. Окрім того, станом на 2025 рік МОМ об'єднує 174 держави-члени, функціонує через мережу понад 450 офісів у 150 країнах світу [2]. Відповідно до Статуту МОМ (1953), організація здійснює свою діяльність у сферах управління міграцією, захисту прав мігрантів, надання гуманітарної підтримки вразливим групам – включно з постраждалими від торгівлі людьми, та розроблення стратегії міжнародної міграційної політики [3]. МОМ не є правоохоронним органом і діє у форматі гуманітарного та сервісного інституту, доповнюючи систему державного реагування.

З юридичної точки зору діяльність МОМ врегульована такими джерелами права: Статут організації МОМ [3], двосторонні угоди про співробітництво з державами-членами, а також на нормах міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини. В Україні правовою основою для діяльності МОМ є Угода між Урядом України та МОМ (ратифікована Верховною Радою у 2002 р.) [4], а також Угода про співробітництво між МЗС України та МОМ, підписана у квітні 2024 року [5].

МОМ реалізує всебічну модель допомоги постраждалим від торгівлі людьми, яка відповідає принципам, закладеним у статті 6 Палермського протоколу [6] та главі III Варшавської конвенції [7]. Ця модель охоплює такі взаємопов'язані компоненти:

а) Ідентифікація та первинний контакт. МОМ здійснює первинне виявлення постраждалих осіб через національну гарячу лінію 527 (безкоштовна, доступна для абонентів усіх мобільних операторів), а також шляхом безпосередньої роботи на місцях та через мережу організацій-партнерів. Ідентифікація особи є передумовою для офіційного встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

б) Невідкладна гуманітарна підтримка. Ця підтримка надається МОМ і охоплює забезпечення постраждалих осіб тимчасовим житлом, продуктами харчування, одягом та іншими предметами першої необхідності [8].

в) Медична допомога. МОМ забезпечує організацію доступу до медичних послуг, забезпечення необхідними лікарськими засобами, супровід до профільних медичних спеціалістів, а також надання психологічної та психосоціальної допомоги. Такі заходи прямо кореспондують вимогами ст. 12 Варшавської конвенції.

г) Психосоціальна підтримка. Індивідуальні та групові консультації, кризова інтервенція, довгострокова психологічна реабілітація є невід'ємною частиною такої підтримки.Доцільно зазначити, що МОМ дотримується принципу «не нашкодь» та травмо-інформованого підходу, що повністю відповідає рекомендаціям і стандартам, розробленим установами системи ООН [9, с. 57].

д) Правова допомога. МОМ забезпечує постраждалим особам доступ до юридичної допомоги та правового захисту. Програма захисту МОМ в Україні діє з 1998 року та спрямована на забезпечення доступу до правосуддя і захист прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми [10].

е) Реінтеграційна підтримка. Включає допомогу у працевлаштуванні, реалізації права на освіту та професійну підготовку. МОМ реалізує цей компонент у тісній співпраці з Державним центром зайнятості.

Усі зазначені вище компоненти надаються безоплатно та на основі добровільної згоди постраждалої особи, що відповідає принципу поваги до автономії постраждалої особи, закріпленому у преамбулі та ст. 9 Палермського протоколу.

Програма сприяння добровільному поверненню та реінтеграції (на анг. – Assisted Voluntary Return and Reintegration, далі – AVRR) є одним із ключових інструментів МОМ у роботі постраждалими від торгівлі людьми. Програма ґрунтується на дотриманні таких принципів: добровільності; безпеки; конфіденційності; діалогу та партнерства [11]. В процесі реалізації AVRR МОМ забезпечує організацію транспортування, видачу документів для повернення та фінансову підтримку [12].

Для постраждалих від торгівлі людьми програма AVRR супроводжується спеціальними заходами захисту, що відповідають ст. 7–8 Варшавської конвенції щодо забезпечення безпечного повернення.

Принципово важливим є те, що МОМ не направляє постраждалих до країни походження, якщо існує обґрунтований ризик переслідування, повторної експлуатації чи іншої форми віктимізації. Такий підхід ґрунтується на принципі невислання (non-refoulement) – одному з фундаментальних принципів міжнародного права, закріпленому в ст. 33 Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та підтвердженому ст. 3 Конвенції ООН проти катувань. Стосовно постраждалих від торгівлі людьми цей принцип конкретизовано у ст. 40 Варшавська конвенція, яка зобов'язує держави-учасниці утримуватися від повернення особи туди, де їй загрожує реальна небезпека.

Отже, діяльність МОМ у сфері протидії торгівлі людьми має комплексний та міждисциплінарний характер і ґрунтується на міжнародно-правових стандартах захисту прав людини, закріплених у Палермському протоколі, Варшавській конвенції та інших міжнародних актах. Реалізуючи програми гуманітарної, правової, медичної та реінтеграційної підтримки, МОМ виступає ключовим міжнародним партнером держав у забезпеченні захисту, безпечного повернення та соціальної реінтеграції осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Загальні інформаційні матеріали про МОМ. URL:https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom (дата звернення: 06.05.2026).

2. Міжнародна організація з міграції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B7_%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97 (дата звернення: 04.05.2026).

3. IOM Constitution.URL:https://www.iom.int/iom-constitution (дата звернення: 03.05.2026).

4. Україна та МОМ. Постійне представництво України у Женеві. URL: https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2611-iom (дата звернення: 03.05.2026).

5. Міністерство закордонних справ України та Міжнародна організація з міграції підписали Угоду про співробітництво. URL:https://mfa.gov.ua/news/ministerstvo-zakordonnih-sprav-ukrayini-ta-mizhnarodna-organizaciya-z-migraciyi-pidpisali-ugodu-pro-spivrobitnictvo (дата звернення: 01.05.2026).

6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї (Палермський протокол) від 15 листопада 2000 р. Ратифікований Законом України № 1433-IV від 04.02.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791 (дата звернення: 29.04.2026).

7. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р. (Варшавська конвенція). Ратифікована Законом України від 21.09.2010. Набрала чинності для України 01.03.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 29.04.2026).

8. МОМ доправляє життєво важливу допомогу в райони, які нещодавно стали доступними для гуманітарних працівників. Організація Об'єднаних Націй в Україні. URL: https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-dopravlyaye-zhyttyevo-vazhlyvu-dopomohu-v-rayony-yaki-neshchodavno-staly-dostupnymy-dlya-humanitarnykh-pratsivnykiv (дата звернення: 29.04.2026).

9. The IOM Handbook on Direct Assistance for Victims of Trafficking.International Organization for Migration (IOM).URL:https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/iom_handbook_assistance.pdf (дата звернення: 29.04.2026).

10.PROTECTION.The IOM Ukraine Protection Programme. URL: https:// ukraine.iom.int/protection (дата звернення: 29.04.2026).

11.Assisted Voluntary Return and Reintegration Supporting Dignified Return and Sustainable Reintegration. Department of migration management. URL: https://www.iom.int/sites/ g/files/tmzbdl486/files/country/EEA/infosheet_avrr.pdf (дата звернення: 21.04.2026).

12.Допомога у добровільному поверненні та реінтеграції. Агентство ООН у справах біженців (UNHCR). URL: https://refugeelight.bg/uk/service-providers/iom (дата звернення: 23.04.2026).

Яковишин А.-М. М.,
здобувачка другого магістерського рівня вищої освіти
факультету міжнародних відносин
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
Гладиш М. Л.
доцент кафедри міжнародної безпеки та стратегічних студій
факультету міжнародних відносин
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ

Міграційні процеси у сучасній Європі дедалі частіше розглядаються не лише як гуманітарне або соціально-економічне явище, а і як чинник внутрішньої безпеки. Для Європейського Союзу це питання є особливо чутливим, оскільки функціонування Шенгенської зони передбачає відсутність контролю на внутрішніх кордонах і водночас потребує ефективного управління зовнішніми кордонами, спільної політики притулку, обміну інформацією та протидії транскордонній злочинності. Саме тому незаконна міграція, контрабанда мігрантів і торгівля людьми стали частиною ширшого безпекового порядку денного ЄС [1; 2].

Проблема полягає в тому, що міграційна політика ЄС формується на перетині двох логік: безпекової та правозахисної. З одного боку, держави-члени прагнуть контролювати зовнішні кордони, запобігати незаконному перетину кордону, виявляти ризики для громадського порядку та забезпечувати ефективне повернення осіб, які не мають права на перебування. З іншого боку, Європейський Союз пов'язаний правовими зобов'язаннями щодо права на притулок, заборони refoulement, захисту від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, а також гарантіями ефективного засобу юридичного захисту [3; 4].

Інституційна система ЄС у цій сфері базується на моделі спільних компетенцій. Європейська комісія ініціює законодавчі пропозиції та контролює виконання права ЄС, Європейський парламент і Рада ЄС беруть участь у законодавчому процесі, а спеціалізовані агентства забезпечують оперативну підтримку. Особливе значення мають Frontex, Європейське агентство з питань притулку

та Europol. Frontex координує управління зовнішніми кордонами, спільні операції, аналіз ризиків і повернення. Європейське агентство з питань притулку сприяє уніфікації процедур розгляду заяв про міжнародний захист. Europol підтримує співпрацю у протидії організованій злочинності, зокрема мережам контрабанди мігрантів і торгівлі людьми.

Водночас ефективність цих інституцій обмежується тим, що основна відповідальність за контроль кордонів, розгляд заяв про притулок, правоохоронні заходи та повернення іноземців залишається за державами-членами. Це створює напруження між наднаціональним регулюванням і державним суверенітетом. Держави першого в'їзду, зокрема Італія, Греція, Іспанія та Польща, несуть непропорційне навантаження, тоді як інші держави не завжди готові брати участь у реальному перерозподілі відповідальності. Неефективність механізмів релокації під час міграційної кризи 2015–2016 років показала, що принцип солідарності, закріплений у статті 80 Договору про функціонування ЄС, залишається складним для практичного виконання [1; 5].

Важливою спробою оновлення цієї системи став Новий пакт про міграцію та притулок, запропонований Європейською комісією у 2020 році. Він спрямований на реформування Спільної європейської системи притулку, прискорення процедур, посилення кризової готовності та створення механізму «гнучкої солідарності». Пакт передбачає попередній скринінг осіб, які нерегулярно прибувають на зовнішні кордони ЄС, прикордонні процедури розгляду заяв, реформування Eurodac, ширше використання біометричних даних, посилення процедур повернення та різні форми внеску держав-членів: релокацію, фінансову підтримку, операційну допомогу або участь у поверненні [6].

Однак гнучка солідарність має неоднозначний характер. Вона може зменшити політичний спротив і зробити участь держав-членів більш реалістичною. Проте існує ризик, що солідарність буде зведена до фінансового або технічного внеску без фактичного розподілу відповідальності за осіб, які потребують міжнародного захисту. Якщо держави переважно обиратимуть фінансування чи підтримку повернення замість релокації, навантаження на прикордонні держави залишатиметься значним, а структурна асиметрія Спільної європейської системи притулку не буде подолана [7].

Окремим викликом є сек'юритизація міграції. Після 2015 року міграція дедалі частіше розглядається через категорії ризику, контролю, громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Це проявляється у розширенні мандату Frontex, активнішому використанні Eurodac, SIS і VIS, розвитку процедур скринінгу та тіснішій взаємодії міграційних і правоохоронних органів. Такий підхід може підвищити ефективність виявлення загроз, протидії контрабанді мігрантів і торгівлі людьми. Водночас він створює ризик звуження гарантій для шукачів притулку, посилення нагляду, дискримінаційного профілювання та фактичного ототожнення мігрантів із потенційними загрозами [2; 8].

Показовим є приклад Італії, яка як середземноморська держава першого в'їзду поступово перейшла від гуманітарного реагування до політики стримування та зовнішнього винесення міграційного контролю. Співпраця з Лівією дала змогу зменшувати кількість прибуттів до ЄС, але водночас породила серйозні питання щодо непрямого refoulement, відповідальності за дії третіх країн і доступу мігрантів до процедур притулку. Практика ЄСПЛ у справі Hirsi Jamaa v. Italy підтверджує, що держава не може уникати відповідальності за порушення прав людини лише через винесення контролю за межі своєї території [9].

Інший приклад демонструє Польща. Під час білоруської прикордонної кризи 2021 року міграційний тиск був представлений як елемент гібридної загрози. Це стало підставою для обмежень у прикордонній зоні, надзвичайних заходів і практики pushbacks, тобто повернення осіб без реального доступу до процедур притулку. Однак практика ЄСПЛ у справі M.K. and Others v. Poland свідчить, що навіть в умовах підвищеної безпекової загрози держава повинна забезпечити можливість подати заяву про міжнародний захист і скористатися ефективним засобом юридичного захисту [10].

Порівняння Італії та Польщі дає змогу виокремити дві різні, але функціонально подібні моделі міграційного контролю. Італія діє через зовнішнє винесення відповідальності та співпрацю з третіми країнами, тоді як Польща застосовує пряме територіальне виключення на кордоні. Попри відмінність механізмів, обидві моделі можуть призводити до однакового результату: обмеження доступу до притулку, ризику refoulement і послаблення єдності правового порядку ЄС.

Для України досвід ЄС має практичне значення. По-перше, європейська інтеграція України передбачає наближення до стандартів ЄС у сфері управління кордонами, притулку, міграції та протидії торгівлі людьми. По-друге, Україна стикається з безпековими викликами, пов'язаними з війною, переміщенням населення, незаконним перетином кордону, ризиками експлуатації

вразливих осіб і транснаціональною злочинністю. По-третє, досвід ЄС показує, що ефективна політика протидії незаконній міграції не може будуватися лише на силовому компоненті. Вона потребує поєднання правового регулювання, міжвідомчої координації, міжнародного співробітництва, аналітики ризиків і захисту прав людини.

Отже, правові та інституційні відповіді ЄС на виклики незаконної міграції мають подвійний характер. Вони підвищують рівень координації, контролю і безпеки, але водночас створюють ризики для реалізації права на притулок, принципу non-refoulement та процесуальних гарантій. Новий пакт про міграцію та притулок є важливим етапом розвитку політики ЄС, однак не усуває повністю напругу між солідарністю, суверенітетом, безпекою та правами людини. Для України головний висновок полягає в тому, що протидія незаконній міграції та торгівлі людьми має спиратися на європейські стандарти, але не повинна підміняти правові гарантії суто безпековою логікою.

Список використаних джерел

1. Thym D. The «refugee crisis» as a challenge of legal design and institutional legitimacy. Common Market Law Review. 2016.
2. Mitsilegas V. The criminalisation of migration in Europe: challenges for human rights and the rule of law. Cham : Springer, 2015.
3. Costello C. The human rights of migrants and refugees in European law. Oxford : Oxford University Press, 2018.
4. European Court of Human Rights. M.S.S. v. Belgium and Greece, Application no. 30696/09, Judgment of 21 January 2011.
5. Börzel T. A., Risse T. From the euro to the Schengen crises: European integration theories, politicization, and identity politics. Journal of European Public Policy. 2018.
6. European Commission. New Pact on Migration and Asylum. Brussels, 2020.
7. Carrera S., Cortinovis R. The EU's role in implementing the Global Compact on Refugees. Brussels : CEPS, 2020.
8. Huysmans J. The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU. London : Routledge, 2006.
9. European Court of Human Rights. Hirsi Jamaa and Others v. Italy, Application no. 27765/09, Judgment of 23 February 2012.
10. European Court of Human Rights. M.K. and Others v. Poland, Applications nos. 40503/17, 42902/17 and 43643/17, Judgment of 23 July 2020.

Ярема О. Г.,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
Єсімов С. С.,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ ПОГЛЯДИ НА КОНЦЕПЦІЮ ЗАКОНУ «ПРО ПРОТИДІЮ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ» У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Суспільні відносини у контексті європейської інтеграції потребують ефективного нормативно-правового регулювання, що забезпечується ефективністю правотворчості.

Дорожня карта з питань верховенства права у контексті переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» передбачає удосконалення нормативно-правового регулювання протидії торгівлі людьми, що у свою чергу ставить питання про внесення змін у чинний закон України «Про протидію торгівлі людьми»

або запровадження нової редакції даного нормативно-правового акту з урахуванням Закону України «Про правотворчу діяльність» [1-3].

Це передбачає розроблення концепції нової редакції нормативно-правового акту з урахування Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) [4].

Концепція закону включає замисел правотворця, що охоплює мету вирішення суспільно-значущої проблеми, способи досягнення мети , відповідні правотворчі рішення щодо встановлення прав, обов'язків, заборон, питань фінансування, визначення державних інститутів, які будуть реалізувати нормативні положення, використання інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації мети положень включених у нормативно-правовий акт, цілі закону та способи їх досягнення.

Системний аспект концепції включає виділення у змісті юридичного, логічного, мовного і соціального чинників, які доцільно розглянути у контексті мети та завдань нормативно-правового акту.

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» було прийнято у вересні 2011 року відповідно до Директиви Європейського Парламенту та Ради 2011/36/ЄУ від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми і боротьбу з нею та захист її жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЈНА [5].

Україна у час прийняття Закону «Про протидію торгівлі людьми» не мала достатньої бази для аналізу правозастосування на рівні відомчих нормативних актів, які могли би бути враховані для розроблення проєкту нормативно-правового акту, що зумовлено рядом чинників соціального, економічного і політичного характеру. Відповідно Закон на момент прийняття відповідав модельному нормативному акту з визначенням мети та завдань відповідно до Директиви Європейського Союзу.

Особливості чинного Закону.

За період чинності у Закон, що розглядається внесено 7 доповнень і змін: 2012 рік – 2, 2013, 2014, 2015, 2019 і 2022 роки по одному доповненню. Усі доповнення не торкалися мети закону та способів реалізації нормативних приписів. Водночас суттєвими були чинники які вплинули на протидію торгівлі людьми у 2015 році коли структура суб'єктів органів внутрішніх справ (міліції) була замінена на Національну поліцію відповідно до закону України «Про Національну поліцію» [6].

У подальшому структура Національної поліції значно змінилась порівняно зі структурою міліції. Відповідно ряд питань протидії торгівлі окремими підрозділами Національної поліції у зв'язку з відсутністю окремих функцій, які виконувала міліція залишились без нормативного визначення.

Це стосується участі правоохоронних структур у питаннях перевезення (ліквідовано підрозділи транспортної міліції та державної автомобільної інспекції, які виконували зазначені повноваження).

Особливо негативну роль відіграла ліквідація Державної служби по боротьбі з економічними злочинами, яка відповідно до діючих нормативних актів МВС України, у той час, відповідала за напрям роботи по протидії торгівлею людьми у системі економічних відносин.

Водночас чинний закон передбачає питання превенції і профілактики, які не мають легітимного визначення та не визначають методи, способи даної діяльності. Це створює юридичну невизначеність. Відповідно не визначено які суб'єкти повинні реалізовувати превенцію та профілактику.

Створення міграційної поліції у складі кримінальної поліції Національної поліції не вирішило питань превенції і профілактики.

Практично сфера економічних відносин у контексті протидії торгівлі людьми не контролюється правоохоронними органами. Створене Бюро економічної безпеки замість Державної служби боротьби з економічними злочинами та податкової міліції, які теж мали завдання по протидії торгівлею людьми. У повноваженнях Бюро економічної безпеки не має питань протидії торгівлею людьми, які можуть здійснювати суб'єкти господарської діяльності, передусім фізичні особи-підприємці у сфері туристичного бізнесу, гастрольної діяльності, культурного обміну, працевлаштування, навчання у закладах освіти інших держав, і інших напрямів підприємницької діяльності.

Зі створенням в системі Національної поліції підрозділів боротьби з кібер правопорушеннями не було внесено відповідних доповнень до повноважень Національної поліції у сфері, що досліджується.

Об’єм тез, відповідно до вимог передбачених до матеріалів коннференції, не дає можливість детального аналізу чинного нормативного акту за напрямами діяльності служб і підрозділів Національної поліції, інших правоохоронних органів, які були складовою частиною міліції.

Наступним аспектом, який не відповідає сучасним умовам є структура суб’єктів, які визначені Законом «Про протидію торгівлі людьми». Це передусім органи державної влади. З моменту прийняття Закону, що розглядається, змінена структура державних адміністрацій, органів системи Міністерства соціального забезпечення – у даний час Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України.

У тезах направлених на попередню конференцію запропоновано ряд доповнень до діючого закону. Тому даний аспект не розглядаємо.

Директива (ЄС) 2024/1712 від 13 червня 2024 року вносить зміни до Директиви 2011/36/ЄС, посилюючи боротьбу з торгівлею людьми в ЄС передбачену для імплементації у законодавство України [7]. Вона розширює визначення експлуатації, включаючи примусове сурогатне материнство, шлюби та незаконне усиновлення, а також встановлює жорсткішу відповідальність для посередників і користувачів послуг жертв.

Даний підхід вимагає включення для ефективної профілактики використання інформаційно-комунікаційних технологій розвідки по відкритим джерелам інформації OSINT і використання технологій штучного інтелекту. Даний аспект повинен бути відображено окремим розділом у новій редакції Закону «Про протидію торгівлі людьми».

У підсумку доцільно відзначити, що зменшення ефективності правозастосування чинного Закону «Про протидію торгівлі людьми» зумовлено невідповідністю:

1) визначених у законі повноважень Національної поліції у сфері протидії торгівлі людьми (у тому числі з урахування положення про міграційну поліцію у складі кримінальної поліції Національної поліції);

2) відсутність суб’єкта, який здійснює протидію торгівлі людьми у сфері економічних відносин;

3) невідповідність структури органів публічної влади (органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування) функції яких передбачені у чинному нормативному акті;

4) відсутність системи профілактики протидії торгівлі людьми, з визначення суб’єктів з числа державних органів та інститутів громадянського суспільства;

5) не передбачено застосування інформаційних технологій для протидії торгівлі людьми в профілактичному плані та в кримінальному аспекті.

Щодо сурогатного материнства, зазначимо, що відповідні положення доцільно реалізувати у окремому законі з позиції медичного та кримінального права.

Список використаних джерел

1. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 р. № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text

2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3739-17

3. Про правотворчу діяльність : Закон України від 23.08.2023 р. № 3354-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text

4. Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2026 р. № 438. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text

5. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580- VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

7. Directive (EU) 2024/1712 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng

Yaremchyshyn M. M.,
Lecturer, Department of Practical Psychology
Educational and Research Institute of Management, Psychology, and Security
Ph.D. in Psychology
(Lviv State University of Internal Affairs)

PROSPECTS FOR DEVELOPING A MECHANISM FOR COMPILING DATA ON HUMAN TRAFFICKING AND ILLEGAL MIGRATION

Ukraine In the context of its defense during a full-scale war against it, faces new challenges ranging from social issues to state-building and law enforcement. One of the most pressing issues in the context of military operations is human trafficking and the problem of illegal migration, as these factors contribute to the potential growth of criminal elements and the need for coordinated, cross-border tracking of individuals' actual whereabouts.

Since military operations are inherently active in both tactical and strategic terms, they result in a deterioration of human and civil security with regard to the unlawful detention of individuals for the purpose of trafficking. Such acts are committed by members of the occupying military forces and local occupying authorities; within state-controlled territories, however, such acts may be carried out by criminal elements who are citizens of Ukraine and who engage in trafficking their fellow citizens with representatives of certain criminal elements from foreign countries. As noted by scholars I. R. Serkevych, Y. O. Lisitsyna, and I. M. Yevkhutych, human trafficking is a crime of an international nature that affects the interests of other countries [1]. At the operational level, states continuously implement projects and share expertise on combating human trafficking and illegal migration, which undoubtedly has a positive overall impact on understanding the processes of human trafficking and illegal migration.

In exploring this topic, it is worth noting that efforts to combat human trafficking and illegal migration should also extend to the sharing of data on the perpetrators of these criminal offenses. Currently, the circulation of data on the aforementioned criminal subjects is fragmented, as evidenced by the fact that records of such individuals are maintained based on the internal databases of individual law enforcement agencies. In this state, the system for transferring data between law enforcement agencies faces excessive bureaucratization of the processes for exchanging identification data. Simplifying this process through a single closed database would facilitate more effective coordination in obtaining and sharing specific information among law enforcement agencies, which would significantly improve the implementation of preventive measures to protect rights and combat criminal offenses. It is important for Ukraine to become a pioneer in this field by establishing a unified, closed information system for the exchange of data on human trafficking and illegal migration, which would significantly improve cooperation among law enforcement agencies.

This system could be improved by creating a single public registry of individuals who have previously been involved in human trafficking and the facilitation of illegal migration, or who are currently engaged in such activities and whose whereabouts are difficult to determine at this time. The public registry would contain the following information:

- full name of the individual;
- status of criminal proceedings or court verdict;
- affiliation with a criminal group (if available);
- location and year in which the criminal acts were committed.

Such measures would involve publicly alerting the public about individuals suspected of involvement in these activities, which could potentially help prevent human trafficking and the facilitation of illegal migration.

The mechanism for compiling data on victims of human trafficking and illegal migration must be implemented through a unified, closed identification system that is partially accessible to the public, which would collectively improve coordination among law enforcement agencies in the areas of combating human trafficking and illegal migration and streamline the process of rapid response. The proposed system would also serve to prevent repeat offenses.

Acknowledgments: for translating the text deepl.com.

Список використаних джерел

1. Серкевич І. Р., Лісіцина Ю. О., Євхутич І. М. Торгівля людьми в умовах воєнного стану в Україні: психологічні особливості жертв. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 2. С. 94–101. DOI: https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-2-13

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції
м. Львів, 5 червня 2026 року

Матеріали опубліковано в авторській редакції

Макетування Галина Шушняк

Формат 60×84/8. Умовн. друк. арк. 28,83.
Зам № 47-26.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.